Riksdagens protokoll 1991/92:62

Onsdagen den 12 februari

Kl. 9.00–18.41

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 6 februari.

2 § Avsägelse

Talmannen anmälde att *Anders Björck* (m) avsagt sig uppdraget att vara ombud i Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling.

Kammaren biföll denna framställning.

3 § Meddelande om svar på interpellation 1991/92:86

Från statsrådet Alf Svensson hade följande skrivelse inkommit:

Till riksdagen
Med hänvisning till riksdagsordningens 6 kap. 1 § får jag meddela att jag på grund av utrikes resa inte har möjlighet att besvara Alf Wennerfors interpellation nr 86 om biståndet till Uganda inom föreskriven tid. Interpellationen kommer att besvaras den 27 februari 1992.
Stockholm den 11 februari 1992
Alf Svensson

Meddelande om information från regeringen

Anf. 1 TALMANNEN:
Vid inledningen av det trafikpolitiska avsnittet av den allmänpolitiska debatten i morgon eftermiddag lämnar kommunikationsminister Mats Odell information om investeringar i vägar och järnvägar för ökad sysselsättning och tillväxt. I anslutning till informationen får ledamöterna tillfälle att ställa kompletterande frågor.

1 *Riksdagens protokoll 1991/92. Nr 62*

4 § Allmänpolitisk debatt

Partiledardebatt

Anf. 2 INGVAR CARLSSON (s):

Fru talman! Den borgerliga regeringen kallar sin politik för den "enda" vägen. Det är den enda vägen att åstadkomma tillväxt, säger de.

Socialdemokraterna har styrt Sverige i 53 av de senaste 60 åren. Under de åren har vi fått uppleva mycket stora framsteg, och – inte minst viktigt – alla har fått del av dessa framsteg.

Vi har haft ett betydande inflytande i vårt land, men vi gör för den skull inte anspråk på att ha den enda lösningen på alla problem.

Som regering, som politiker ställs man inför många vägval, men inte den här regeringen, den ser bara en väg.

Redan efter tre månader vid makten kunde statsministern ge besked: Det här är den bästa regering som Sverige någonsin haft. Efter fyra månader sade Olof Johansson att han allvarligt funderade på att hoppa av denna den bästa av regeringar. Nu har han dock bestämt sig för att stanna.

Bengt Westerberg meddelade ungefär samtidigt att han började tvivla på själva grunden för regeringens ekonomiska politik, detta att skattesänkningar leder till tillväxt.

Kan statsministern ge besked här i dag: Kommer den borgerliga fyrpartiregeringen att fortsätta att sänka skatterna med 10 miljarder kronor per år, och vad skall ni i så fall ytterligare skära ned på? Svenska folket har rätt att få besked på den punkten.

En majoritet av svenska folket visade i valet att de ville ha just den här politiken, säger de borgerliga självsäkert.

Uppriktigt sagt: Jag tror inte att väljarna ville ha en regering som skapar kaos på byggmarknaden. Jag tror inte att många kunde föreställa sig att Sverige skulle få en skatteminister som tycker att 15 % arbetslöshet bland byggnadsarbetare är en anpassning till en normal sysselsättningsnivå.

Däremot trodde väljarna på Olof Johansson när han fem dagar före valet sade att centern har en strategi för lägre boendekostnader. Och de trodde på Carl Bildt, när han i Ekot runt midsommar på frågan "Ni lovar alltså att alla skall få lägre hyror", svarade: "Ja, absolut." Ja, absolut, alla skulle få lägre hyror med moderatledd regering.

Carl Bildt! Står Carl Bildt fast vid detta besked till svenska folket? Lägre hyror, är det vad vi nu får?

Väljarna trodde också Bengt Westerberg när han lovade miljarder till de handikappade. Men några pengar till handikappreformen finns inte avsatta, Bengt Westerberg, i regeringens budget.

Och de litade på kds löften om kraftiga satsningar på vård och äldreomsorg. Nu är det alldeles tyst från det hållet om att sjukvården behöver mer pengar.

Och framför allt trodde säkert många på försäkringarna att en borgerlig regering skulle vara bättre på att bekämpa arbetslöshet.

Budskapet var ju så enkelt: Om vi sänker skatterna, så blir det fler jobb.

Om vi sänker skatterna, så har vi råd med lika bra – ja, bättre – välfärd. Om vi sänker skatterna, så blir det större valfrihet för alla.

Det är klart att jämfört med dessa löften lät det inte särskilt lockande när vi socialdemokrater sade i valrörelsen ...

Var så god, herrarna får gärna sitta ned! Det går bra. Det är lättare att lyssna då. Jag kan inte göra någonting åt att ni inte kan påkalla talmannens uppmärksamhet. Det får ni klara av själva.

Ni klarar inte ens av att påkalla talmannens uppmärksamhet, hur skall ni då klara av att styra Sverige?

Det är klart att jämfört med dessa löften var det inte särskilt lockande när vi socialdemokrater sade i valrörelsen: Vi lovar inga stora skattesänkningar och inga nya reformer. Det har vi inte råd med. Som läget är måste vi först och främst se till att inte fler blir arbetslösa, att den välfärd och trygghet vi har inte urholkas och att de resurser vi kan skrapa ihop används för investeringar och utbildning som kan ge nya jobb och få fart på ekonomin igen.

Löftet om skattesänkningar för dem som har aktier och förmögenheter har regeringen infriat med råge.

Nu skall dessa skattesänkningar betalas med en lång rad försämringar, som konsekvent och hårdhänt drabbar dem som har små ekonomiska marginaler.

De skall betalas med:

- försämringar för äldre genom slopad delpension
- försämringar för barnfamiljer genom uteblivet barnbidrag,
- försämringar för lågutbildade genom neddragningar på vuxenutbildningen,
- försämringar för den stora gruppen löntagare genom en fördubbling av avgifterna till A-kassan och slopad rätt att dra av fackföreningsavgiften och därmed i praktiken höjd inkomstskatt – de grupperna får höjda skatter – och
- försämringar i kommunerna av barnomsorg, äldreomsorg, skolor och kollektivtrafik.

Detta är den "enda"vägen. Eventuella invändningar mot att dessa försämringar är orättvisa eller ineffektiva viftar regeringen irriterat bort.

Det spelar ingen roll att landets stora löntagarorganisationer, både på LO- och på tjänstemannasidan, visar hur orättvist karensdagar skulle slå mot dem som har de tyngsta och sämst betalda jobben.

Det spelar ingen roll att statistiska centralbyrån har räknat ut att besparingarna inte blir ens hälften av vad regeringen sagt och kalkylerat med.

Och, fru talman, det spelar inte ens någon roll att till och med Svenska arbetsgivareföreningen nu är skeptisk till karensdagar ur företagens synvinkel.

Regeringens politik är den "enda" vägen, är det ständiga budskapet.

Vi socialdemokrater har presenterat en helt annan politik. Under hela 80-talet gick vi på tvärs mot utvecklingen i länderna omkring oss. Medan arbetslösheten där låg på 8–12 % fanns det jobb i Sverige, och arbetslösheten var låg. I dag är fler än 200 000 människor arbetslösa i vårt land – 35 000 är lång-

tidsarbetslösa, och en tredjedel av dem är unga, mellan 20 och 24 år. Enligt regeringens egna prognoser kommer arbetslösheten att drivas upp ytterligare under detta och nästa år. I detta allvarliga läge måste en regering handla. Det är nu som det krävs insatser. Det är nu som utvecklingen måste vändas, och det måste ske kraftfullt.

Vi socialdemokrater har lagt fram ett program som i ett första steg pressar tillbaka arbetslösheten till 3 % i stället för att låta den rusa upp mot 5–6%. Detta är fullt möjligt att göra utan att budgetunderskottet stiger och utan att den låga inflationen äventyras. 1 % öppet arbetslösa, 45 000 människor, kostar ungefär 5 miljarder kronor i kontantstöd. Varför skall dessa pengar inte i stället användas till att ge tusentals människor utbildning och jobb?

Vi vill använda tre medel för att få ned arbetslösheten. Det första är byggsektorn. Vi behöver inget ökat byggande, säger regeringen. Det är riktigt att vi inte behöver bygga 70 000 nya lägenheter som vi gjorde under rekordåret 1990. Men vi behöver även i fortsättningen bygga nytt, och vi behöver framför allt bygga om och underhålla. Nu finns det ledig kapacitet för att rusta upp alla de skolor där rappningen hänger ned från taken, där mögel och fukt gör duscharna omöjliga att använda, där ventilationen är dålig och där hela inredningen behöver en rejäl uppfräschning.

I detta läge väljer regeringen emellertid i stället att dra in de 300 milj.kr. som vi kan använda för att få en bättre skolmiljö. Nu skulle kommunerna kunna bygga nytt och bygga om för att äldre skall få valfrihet i boendet, som alla talar om och som i praktiken innebär att det måste byggas fler ålderdomshem, fler små sjukhem, fler egna rum i långvården och skapas större tillgänglighet för rörelsehindrade, m.m. Det var det första medlet.

Det andra medlet som vi vill använda för att skapa jobb är investeringar. Det finns vägar runt om i landet som behöver byggas ut och underhållas. Det finns alltså inte bara en väg, utan det finns många vägar som behöver byggas ut och underhållas. En rejäl upprustning av inlandsvägen skulle betyda mycket för skogslänen. Och vi behöver bygga ut järnvägen och förbättra kollektivtrafiken i storstäderna. Kommunikationsminister Mats Odell kom nyligen med beskedet att han direkt kan skaka fram 8 miljarder kronor för investeringar i vägar och järnvägar. Det är bra. Men om detta är riktigt, och om detta är nya pengar, innebär det en omläggning av hela regeringens ekonomiska politik. Kan vi få en kommentar av statsministern till detta här i dag?

Det tredje som vi socialdemokrater vill satsa kraftfullt på är utbildning. Gymnasiereformen skall självfallet påbörjas. Vuxenutbildningen behövs mer än någonsin. Och vi vill satsa ytterligare på arbetsmarknadsutbildning och nästan en halv miljard kronor på kompetenshöjning för dem som jobbar i små och medelstora företag. Sammanlagt vill vi använda 1,5 miljarder kronor mer än regeringen på utbildning, kompetenshöjning och kultur.

Finansminister Anne Wibble försvarade enligt tidningsuppgifter nedskärningar i vuxenutbildningen med att komvux främst är till för dem som har hus i Spanien och som vill lära sig spanska. Det avslöjar hur litet en del av de borgerliga statsråden vet om vanligt folks vardag.

Om man kortfattat vill beskriva skillnaden mellan regeringens budget och det socialdemokratiska alternativet kan man säga att regeringen lägger pengarna på att sänka skatterna för dem som har det bäst och betala ut arbetslös-

hetsunderstöd. Vi socialdemokrater vill använda pengarna till att minska arbetslösheten, upprätthålla den sociala tryggheten och bygga för framtiden. Vi tror inte att sänkta skatter leder till ökad tillväxt. Vi stöder oss på den utveckling som vi har sett i länder som har prövat den metoden. Vi har lyssnat på en av USA:s främsta nationalekonomer som säger att det enda som med säkerhet sker när skatten sänks för de välbeställda är att de rika blir rikare och de fattiga blir fattigare.

Vi tycker att det är något underligt med hela tanken att de rika skulle jobba bättre och göra större insatser om de får ännu mer, medan vanliga löntagare måste få det sämre för att jobba bättre. Den typen av gammal och orättvis högerpolitik leder inte till ökad tillväxt. Den leder bara till att orättvisorna blir större och samhällsklimatet hårdare.

Vi får säkert höra här i dag att socialdemokraterna vill höja skatterna. Det är fel. Vi vill återställa den viktiga fördelningsprofilen i skattereformen genom att omfördela skattebördan. Det gör vi genom att föreslå att barnbidraget höjs, som det var tänkt, med en dryg tusenlapp per barn och år och genom att de som har höga inkomster och stora förmögenheter får betala mer i skatt. Något höjt skattetryck är det inte fråga om. Men med så kraftfulla satsningar och dessutom med ett nej till regeringens försämringar måste väl utgifterna öka och inkomsterna minska med den socialdemokratiska politiken, kanske någon frågar sig. Nej, det blir inte så. Vi går en annan väg. Vi spär inte på några utgifter i onödan. Vi fördelar dem på ett annat sätt. Vi har ett annat bostadsfinansieringssystem. Vi fortsätter att ha ansvar för helheten.

Sammanlagt presenterar vi en budget som är starkare än regeringens. Det är en budget som vi om så behövs är beredda att regera på i morgon dag. Ja, den behövs förstås, men frågan är om vi får chansen. Vi tänker litet längre fram än ett år i taget. Den största tillgång som vi har i dag är att den socialdemokratiska regeringen lyckades pressa ned inflationen. Sverige stärker just nu sin konkurrenskraft tack vare Rehnbergsavtalet, och därför är det så viktigt vad som händer när avtalet löper ut.

Vi säger nej till den borgerliga politiken. Vi tror inte att arbetslöshet skapar tillväxt och att orättvisor skapar ökad trygghet. Vi tror inte att den enda vägen leder till ökat välstånd, inte ens för dem som nu kan öka sina förmögheter och sin standard rejält. Vi är, fru talman, övertygade om att ett rättvist samhälle i det långa loppet är bra för alla medborgare.
(Applåder)

Anf. 3 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Fru talman! Låt mig först svara på Ingvar Carlssons konkreta fråga om handikappreformer.

För det första har vi i budgetpropositionen aviserat en proposition, och vi återkommer till riksdagen inom kort med en proposition om ett förstärkt vårdbidrag. Detta har vi föreslagit i riksdagen år efter år men fått nej av socialdemokraterna och övrig riksdagsmajoritet. En mycket konkret fråga till Ingvar Carlsson är: Är ni beredda att nu vara med och genomföra detta första steg i en reformering för de handikappade som är så viktig?

För det andra återkommer vi så småningom med ett förslag till en mer

omfattande handikappreform. Den kommer naturligtvis i första hand att få budgeteffekter fr.o.m. nästa budgetår, alltså inte det år som vi nu diskuterar utan 1993/94. Men detta förslag kommer att läggas fram och är också aviserat i budgetpropositionen. Att vi inte kan lägga fram förslaget tidigare beror på att den tidsplan som Ingvar Carlsson och hans regering hade gjort upp inte har gjort det möjligt att driva på detta arbete snabbare än vi nu faktiskt gör.

Låt mig, fru talman, också ta upp det som sades om den ekonomiska politiken. Tvärtemot vad Ingvar Carlsson säger leder det socialdemokratiska förslaget till högre skatter, högre utgifter och ökat budgetunderskott. Och detta är helt fel politik i dag.

Den politik som vi nu lägger fast kommer att få effekter, framför allt under 1993 och i viss mån även under 1994.

Vad tror vi om det ekonomiska läget då? Ja, vår bedömning är att den internationella konjunkturen kommer att vända i år och att vi i Sverige kommer att märka det under 1993 och 1994. Då är det helt fel att satsa på expansion, eftersom det är detsamma som att beställa ny inflation, snabba löneökningar och försämrad konkurrenskraft. Därför är det viktigt att nu visa uthållighet i den ekonomiska politiken.

Huvudproblemet för Sverige har under lång tid varit att vi har fört en felaktig stabiliseringspolitik. Ingvar Carlsson vägrade som statsminister att strama åt ekonomin när det behövdes 1988, och helst ännu tidigare. När åtstramningen väl kom 1990 var det egentligen för sent. Möjligen har effekten av det varit att lågkonjunkturen har spätts på. Men att nu, när vi står inför en vändning i konjunkturen, satsa på expansion är en helt felaktig politik.

En annan sak är vad vi kortsiktigt gör. Det är självklart att vi skall satsa på arbetsmarknadspolitiska åtgärder, tidigarelagda investeringar osv. Regeringen har lagt fram sådana förslag och återkommer med ytterligare förslag. På den punkten finns det, såvitt jag förstår, inte några djupa skiljaktigheter mellan partierna här i riksdagen. Det grundläggande är att inte nu föra en politik som i verkligheten innebär att vi återigen får hög inflation och urholkad konkurrenskraft. I stället måste vi sikta mot balans. Då måste man höja blicken och se åtminstone ett år framåt i tiden. Den förmågan saknar socialdemokraterna för närvarande.

Anf. 4 INGVAR CARLSSON (s) replik:

Fru talman! Vårdbidraget ingår i vår budget. Vi är alltså *för* ett vårdbidrag. Rent allmänt tror jag, Bengt Westerberg, att det skulle vara betydligt lättare att genomföra en bra handikappolitik tillsammans med socialdemokraterna än det skulle vara att genomföra en sådan tillsammans med moderaterna, som – med Bengt Westerbergs egna ord – är ett hot mot välfärden.

Handikapputredningen spelade en mycket stor roll i Bengt Westerbergs valrörelse. Handikapporganisationerna hyllade Bengt Westerberg. Då lovade blivande finansminister Wibble på ett valmöte blivande socialminister Westerberg: Du skall få handikappreformen bums.

För mig betyder "bums" genast. Vad betyder "bums" för Bengt Westerberg och Anne Wibble?

Skattetrycket sjunker med den socialdemokratiska ekonomiska politiken inte lika kraftigt som det skulle göra med den borgerliga regeringens politik.

Där har ju moderaterna tagit över, och den skattepolitiken är ett hot mot välfärden. Det har jag visat på i mitt inledande anförande i dag.

Att tala om att man inte skall späda på något när inflationen hotar att gå upp mot 5–6 % anser jag vara ansvarslöst gentemot landet som helhet. Dessutom tycker jag att det är utmanande gentemot dem som hotas av arbetslöshet.

Bengt Westerberg kan inte komma ifrån att han för ungefär tre veckor sedan sade att han själv inte tror på kungstanken i den borgerliga regeringens ekonomiska politik. Jag instämmer i Bengt Westerbergs slutsatser beträffande Paul Krugmans bok. Men jag tycker att det är märkligt att Bengt Westerberg är biträdande statsminister i en regering som har lagt fram en finansplan, vars kungstanke han själv tar avstånd från. Det är därför som jag säger att Bengt Westerberg ibland för mig är något av ett mysterium som politiker. Jag tycker om det som han säger. Men jag förstår inte att han är med i den här regeringen.

Nu försöker Bengt Westerberg tona ned det hela. Men det var inte fråga om en förflugen tanke. Det här sades inte en gång, utan det sades flera gånger. Och det var inte bara jag som hörde det. Hela Sveriges journalistkår hörde det som sades och var mycket intresserad. Det är därför som Bengt Westerbergs attack på den socialdemokratiska politiken saknar trovärdighet.

Vi har lagt fram en detaljerad budget. Vi har lagt fram en försörjningsplan, som är överskickad till finansdepartementet och som har granskats där. Vi har inte fått några som helst anmärkningar beträffande våra beräkningar. Det finns ett utrymme i dag för att bedriva en djärvare ekonomisk politik. Jag anser att det är felaktigt och farligt att i dagens läge bedriva en åtstramningspolitik av det slag som den borgerliga regeringen för.

Till slut, fru talman, vill jag säga: Det var vi som tog ner inflationen. Det var vi som genomförde Rehnbergsavtalet. Det här är den borgerliga regeringens största tillgång i dag. Men det räcker inte. Det behövs även i övrigt en förnuftig politik.

Anf. 5 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Fru talman! Det är mycket bra om socialdemokraterna äntligen accepterar vårdbidraget. Ingvar Carlsson kan inte förneka att socialdemokraterna år efter år har sagt nej till förslag från oss om en förbättring. Det krävdes ett regeringsskifte, och det krävdes en samverkan mellan de borgerliga partierna för att det skulle bli en förbättring av vårdnadsbidraget.

På samma sätt förhåller det sig, det är jag ganska övertygad om, när det gäller handikappreformen. Socialdemokraterna har ju inte haft den djärvhet som har krävts för nödvändiga omprioriteringar för att få utrymme för de här viktiga handikappsatsningarna. Vi kommer att genomföra denna reform så snabbt som det över huvud taget är praktiskt möjligt. Men eftersom socialdemokraterna medgett ett ovanligt lång remisstid för den här utredningen – remisstiden gick ju inte ut förrän vid årsskiftet – har det inte varit praktiskt möjligt för oss att lägga fram en proposition nu i vår. Om det var avsiktligt eller om det var något annat som låg bakom från socialdemokrater-

nas sida vet jag inte. Vi kommer i varje fall att lägga fram en proposition i riksdagen som bygger på handikapputredningens förslag.

Ingvar Carlsson säger att man kan acceptera en inflation på 5–6 %. Möjligen är det arbetslösheten som han är orolig för. I verkligheten är risken stor att de vinster som vi har gjort i form av en lägre inflation går förlorade, om vi nu för en expansiv politik med siktet inställt på 1993–1994. Det är naturligtvis alltid ett politiskt problem att åtgärder diskuteras som kommer att få effekt i ett annat konjunkturläge.

Därför är det lätt att peka på situationen nu och säga att vi borde fatta andra beslut för att påverka dagens situation. Men det är alltså inte den vi påverkar, utan vi påverkar den situation som råder ett eller två år framåt i tiden.

Erfarenheterna av socialdemokratisk stabiliseringspolitik på 1980-talet är ju utomordentligt dåliga. Ingvar Carlsson och jag har haft en mängd debatter under årens lopp om stabiliseringspolitiken. Ett mycket allvarligt misstag, som också påtalas av produktivitetsdelegationen, var att man avstod från att strama åt ekonomin 1988, ja, egentligen ännu tidigare. Produktivitetsdelegationen pekar i själva verket ut detta som en av huvudorsakerna till Sveriges eftersläpning. Att Ingvar Carlsson nu skall komma och undervisa om hur stabiliseringspolitik skall bedrivas tycker jag är litet övermaga, med hänsyn till den mycket dåliga "record" som han har på det här området.

Till sist några ord om skattetrycket. Ja, det är sant att jag inte tror – och jag tror inte att någon annan heller gör det – att det finns något direkt samband mellan det totala skatteuttaget och tillväxten. Däremot är det uppenbart att det beträffande vissa enskilda skatter och den ekonomiska utvecklingen finns ett samband. Ingvar Carlsson och jag samt våra partier har tillsammans genomfört en skattereform som syftar just till en omfattande skatteomläggning med bl.a. sänkta marginalskatter. En av utgångspunkterna för genomförandet av den reformen har varit att vi tror att den skall få gynnsamma effekter på den ekonomiska tillväxten. Hur man gör skatteuttaget spelar självfallet en roll för tillväxten. Jag tror att det också är Paul Krugmans bestämda övertygelse.

Anf. 6 INGVAR CARLSSON (s) replik:

Fru talman! Även när det gäller gruppen handikappade är det med all säkerhet så, att den gruppen tack vare socialdemokratiska insatser under 53 av de 60 senaste åren har det bättre än motsvarande grupp i omvärlden.

Det blir helt grotest när Bengt Westerberg här försöker göra gällande att vi först nu har börjat intressera oss för de handikappade. Vi har faktiskt genomfört en mängd reformer som har gjort att de här människornas tillvaro trots allt har blivit alltmer människovärdig. En hel del har vi gjort tillsammans med folkpartiet. Men moderaterna har väldigt sällan varit med och hjälpt till på den punkten.

Vi socialdemokrater säger alltid: Först resurser, sedan reformer. Det tyckte vi även i den senaste valrörelsen. Först skall vi veta att vi har pengar. Poängen var att folkpartiet sade att pengar redan fanns. Avdragsrätten för fackavgiften är borttagen. Det finns således en finansiering. Men nu säger Bengt Westerberg att det inte längre finns en finansiering. Det är detta som

jag tycker är allvarligt. De handikappade litade faktiskt på Bengt Westerberg.

Vi var överens, Bengt Westerberg, med folkpartiet och er representant om remisstidens längd. Kom inte här i kammaren och insinuera att vi har utsatt en remisstid för att förhindra en reform. Vill ni kan ni lägga fram en proposition i vår. Men problemet är att ni saknar resurser. Kom inte och skyll på några remisstider i detta sammanhang. Det är ynkedom, uppriktigt sagt.

Det är över huvud taget ett problem för denna regering att den före valet, som jag visade konkret i mitt inledningsanförande, strödde löften om skattesänkningar och reformer omkring sig. Därför kan ni inte nu uppfylla ens de mest heliga löften. Jag skall om en stund gärna ta en debatt med övriga borgerliga partiledare, var och en på sin punkt, för ni har alla ert syndaregister. Det är i den fällan ni nu sitter.

Jag gjorde en felsägning då jag talade om en inflation på 5–6 %. Jag menade självfallet, som Bengt Westerberg också förstod, en arbetslöshet på 5–6 %. Om vi har en arbetslöshet som håller på att gå upp emot den europeiska nivån på 8–10 % och vi vet hur svårt det är att pressa ned arbetslösheten när den en gång har nått en hög nivå, menar jag att det är en grundläggande uppgift för den ekonomiska politiken att sätta in alla tänkbara resurser för att bekämpa denna arbetslöshet. Det finns enligt våra, med ekonomers hjälp, gjorda kalkyler ett utrymme för att satsa djärvare än den borgerliga regeringen gör. Uppenbarligen har man sådana tankar nu, som framförs via Mats Odell. Men det innebär i så fall en omläggning av regeringens ekonomiska politik som är anmärkningsvärd.

Anf. 7 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! Ingvar Carlsson har en blygsam framtoning som person. Men när han läser upp tal är det en annan attityd som kommer fram.

Socialdemokraterna har regerat det här landet i 53 av 60 år, men hyser inte tillstymmelsen till skuld för det som har hänt under den här perioden, inte ens för de senaste nio åren. Låt mig med anledning av det som Ingvar Carlsson sade alldeles i inledningen av sitt anförande, att alla har fått del av dessa framsteg, tala om rekordlistan över 80-talets fördelningspolitik.

Skillnaderna i disponibel inkomst ökade. Särskilt påtagligt ökade inkomsterna i de översta skikten. Då skedde också en betydande omfördelning från yngre till äldre hushåll. Då hade de ekonomiskt sett svagaste grupperna också den svagaste ekonomiska utvecklingen. Då ökade lönespridningen. Då ökade löneskillnaderna mellan kvinnorna och männen, och då bröts trenden mot en jämnare fördelning av förmögenheterna.

Detta är fördelningspolitiskt facit av socialdemokratins senaste nio regeringsår. Det återfinns i den fördelningspolitiska bilagan till finansplanen. Det är en fruktansvärd vidräkning med den sortens fördelningspolitik som är dold, dvs. som är en följd av jättedevalveringen i början av 80-talet och de åtgärder som man vidtog därefter, utan att angripa roten till det onda, utan att våga vidta de strukturförändringar i svensk ekonomi som är nödvändiga för att stoppa denna utveckling.

Det är i dag som vi möter konsekvenserna av den här politiken på ett viktigt område. Det är den ständigt stigande arbetslösheten, som är en katastrof

för landet. Vill Ingvar Carlsson påstå att den ökande arbetslösheten i dag inte har någon som helst grund i den politik som har förts under de tidigare nio åren? I så fall är det en sensation som vi har rätt att få del av i kammaren.

Anf. 8 INGVAR CARLSSON (s) replik:

Fru talman! Nej, Olof Johansson, det är inte jag som påstår att vi står för den enda vägen. Det är den nya borgerliga regeringen som säger att det bara finns en väg. Vi har tagit ansvar för 80-talet. Det förekom en del som jag skulle ha velat se annorlunda, bl.a. resultatet av klippekonomin. Vi borde ha tagit skattereformen före avregleringen av kapitalmarknaden.

Men det finns också oerhört mycket positivt att redovisa från 80-talet, bl.a. en ungefär 20-procentig reallönestegring, den låga arbetslösheten jämfört med omvärlden samt en lång rad reformer, bl.a. höjningen av barnbidraget från 3 000 till 9 000 kr. Det hade varit 10 000 kr. nu, om vi inte hade fått regeringsskifte.

Centern och Olof Johansson argumenterar ofta med värme, styrka och engagemang för en bättre fördelningspolitik. Jag respekterar den delen av centerpartiet och det engagemanget. Jag tror att centern och socialdemokraterna tillsammans har gjort en hel del på den punkten i det förgångna. Men inte heller här får jag det att gå ihop med företrädaren för detta parti. Efter att ha angripit socialdemokraterna från vänster i valrörelsen, vad gör centern? Jo, man sätter sig i en moderatledd regering, som driver en stenhård högerpolitik. Jag ser inte att centern får igenon någonting på fördelningsområdet. Centern viker sig uppenbarligen för moderaterna på punkt efter punkt. Det beklagar jag. Jag hoppas att det kommer andra tider, så att vi får möjligheter att samarbeta över blockgränserna, för det samarbetet har i realiteten avbrutits i dag. Under min tid som statsminister gick det att driva ett samarbete över blockgränserna.

Jo, lågkonjunkturen skulle även med en socialdemokratisk regering ha lett till en ökning av arbetslösheten i Sverige. En ökning hade i själva verket påbörjats före regeringsskiftet. Det tar vi ansvaret för. Det var långt ifrån de tal som vi upplever ute i Europa, men ändå tillräckligt för att vi skulle känna största oro för detta.

Det jag nästan med förtvivlan ser är att den nuvarande regeringen genom sina åtgärder på byggområdet medvetet, måste jag säga, ökar arbetslösheten. Det är åtgärder som slår inte bara mot byggnadsarbetare, utan också mot en mycket större sektor. Dessutom anser jag att regeringen inte är tillräckligt djärv när det gäller att utnyttja det utrymme och den kapacitet som finns i dagens ekonomi. Vi har, enligt min mening, visat att vi skulle kunna pressa ned arbetslösheten mot de tre procenten i stället för att låta den fortsätta att gå upp mot de fem procenten. Det är det, fru talman, som jag tycker är så allvarligt.

Anf. 9 Miljöminster OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! Ingvar Carlsson påstår att vi i den här regeringen inte har genomfört någonting. Ni har under hösten klagat på att det har gått för fort. Hur skall ni ha det egentligen?

Det vi har åstadkommit av vårt valprogram på skatte- och ekonomiområdet är i varje fall följande saker:

Sänkt matmoms, om Ingvar Carlsson kommer ihåg den frågan.
Sänkt moms på persontransporter. Det var ett gammalt centerförslag.
Sänkt moms på den kontraproduktiva turistbelastningen för att få ned kostnaderna.
Skatten på skogsvårdsavgifter tas bort. Den är orättvis och är inte längre en avgift. Den har mer och mer blivit en skatt.
Borttagande av förmögenhetsskatten på arbetande kapital i mindre företag. De stora företagen har inte haft någon belastning av detta.

Detta är rättvisereformer på punkt efter punkt.

Låt mig när det gäller byggandet säga att Ingvar Carlsson säkert kommer ihåg att centern var det första partiet som 1987 påpekade de stora risker som landet tog på sig med den begynnande överhettningen i Stockholmsregionen. Vi föreslog åtgärder. Så småningom anslöt ni er till kraven på investeringsavgifter. Men utvecklingen hade gått för långt, och överhettningen var ett faktum. Kostnadsspiralen skenade. Detta har därefter varit en av de främsta inflationsmotorerna i svensk ekonomi.

Det är bl.a. detta som vi lider av i dag. Det är en konstlad byggkonjunktur som inte har någon grund i verkligheten. Det är därför som vi i dag ser tomma lokaler överallt i denna region, där det skulle byggas alltmer.

Låt mig till sist säga något om energiskatterna. Som Ingvar Carlsson också kommer ihåg gällde ett av förslagen i skattereformen energimomsen. Det överfördes 6 miljarder kronor i energiskattebelastning från företagen till hushållen. Sedan tillsatte socialdemokraterna en utredning med Lennart Hjalmarsson som utredare, som föreslår ytterligare 4 miljarder kronor i sänkta energiskatter.

Jag säger precis som det är: Jag har inte hotat att avgå, men jag vägrar att ta ansvar i en regering för en socialdemokratisk politik utan miljöansvar, för i den utredning som ni tillsatte finns inte en tillstymmelse till en miljökonsekvensbeskrivning. Det är en skandal!

Anf. 10 INGVAR CARLSSON (s) replik:

Fru talman! Jag skall inte fördjupa mig i Olof Johanssons avgångshot. Jag hörde i går i Ekot att Olof Johansson sade att han minsann inte hade tänkt att avgå. Han sade att hans avsikt bara var att säga att den här frågan, dvs. sänkt energiskatt, är så viktig att någon annan borde sitta vid spakarna. Är det någon mer än jag som inte begriper skillnaden?

Den regering som nu sitter, Olof Johansson, har lagt fram förslag till skattesänkningar för höginkomsttagarna, för förmögenhetsägarna. Tidigare har centern bekämpat och kritiserat detta, framför allt när det gäller höginkomsttagarna. Samtidigt föreslår man karensdagar, borttagande av delpensionen, som ju inte är en gårdagens reform utan i hög grad en framtidsreform, och en sexdubbling av egenavgifterna till arbetslöshetskassan. Det innebär ju för en löntagarfamilj 6 000–8 000 kr. per år, samtidigt som höginkomsttagarna får kraftiga skattesänkningar. Det får jag inte att stämma med vad centern har sagt i skattefrågan tidigare.

Däremot vill jag gärna ge centern ett erkännande för matmomssänkningen. Det var centern och vänsterpartiet som drev denna fråga. Vi hade uppfattningen att man i första hand skulle satsa på barnbidraget, och det gjorde vi också. Vi drev upp det från 3 000 kr. till 9 000 kr. Men när valet kom att stå mellan en generell sänkning av momsen med 1,5% och en sänkt matmoms, tyckte vi att det var riktigare att genomföra en generell sänkning. Det var då beslutet kom, Olof Johansson. Vi kan väl vara överens om att det blir en sänkt matmoms. Men de två herrarna längst fram i statsrådsbänken, Carl Bildt och Bengt Westerberg, hyllas nu av sju eller åtta lyxkrogar med "Tack Bengt", "Grattis Carl" osv., för att de har sänkt momsen på maten och att det skall bli billigare på lyxkrogarna. Lyxkrogar eller inte, det är jag inte intresserad av. Det viktiga är att vi fick en sänkt matmoms. Där gjorde centern och vänsterpatiet en god insats. Socialdemokraterna såg till att det blev genomfört. Jag förstår inte att Carl Bildt och Bengt Westerberg nu kan vara med i en färg-TV-sändning utan att rodna efter uppbackningen av dessa lyxkrogar. Jag tror inte att ni klarar nästa valrörelse med sådant eldunderstöd.

Sedan vill jag ändå säga till Olof Johansson att en viktig orsak till att bostadsbyggandet i nyproduktion säckar ihop, för det är vad som sker, är att man tar bort investeringsbidraget. Det kan rimligen inte centern tycka om. Tvärtemot vad ni lovade i valrörelsen sker nu chockhöjningar av hyrorna, precis som jag förutsade. Det slår hårt mot byggandet och därmed sysselsättningen.

Anf. 11 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Fru talman! Före valet behövde ingenting göras, enligt Ingvar Carlsson. Då hade vändpunkten infunnit sig, ja, den infann sig nästan varje vecka. Nu förstår jag varför. Det var ett sätt att tala om att ekonomin var sämre än vad vi någonsin kunde ana. Därför talades det om vändpunkt. Nu finns det tydligen hur mycket pengar som helst för Ingvar Carlsson. Det är imponerande.

Jag kan inte låta bli att litet fundera över avsnittet om skolorna. Rappningen hänger från taket, mögelsvamparna tränger utmed väggarna, fukten dryper, inredningen behöver en rejäl uppfräschning och ventilationen är dålig. Vad är det för ett samhälle som ni har lämnat efter er egentligen? Har det här eländet inträffat helt och hållet efter den 4 oktober, under den period då det talas om den enda vägen? Har inte några mögel- eller fuktskador funnits och duschar havererat under den tredje vägens period, kanske den breda vägens period?

Jag vill påstå att det inte är tyst från vare sig kds eller regeringen beträffande vården. En kommission med mycket genomlysande direktiv kommer att tillsättas. Regeringen tar sig an ett av vårt lands absolut viktigaste frågekomplex, vårdfrågorna, inför vilka den socialdemokratiska regeringen faktiskt stod handfallen därför att den tredje vägen hade blivit en återvändsgränd.

Anf. 12 INGVAR CARLSSON (s) replik:

Fru talman! En komplimang till Alf Svenssons debattkonst. Det kan inte vara lätt att försvara den här regeringen, men Alf Svensson gjorde ett skickligt drag i sin argumentering.

Det är alltså så att de allra flesta skolor är bra och i utmärkt skick, men det finns ett antal skolor där underhållet har eftersatts på ett utomordentligt allvarligt sätt. Vi har sett TV-bilder och hört reportage, och vi vet av kommunalpolitiker att det förhåller sig på en del skolor här och var ute i landet på det sätt som jag beskrev. Vi har nu ett utomordentligt tillfälle att rätta till detta. Vi hade avsatt för en tioårsperiod medel för successiva miljöinsatser för att klara av saken. Men ni drar in det anslaget just i denna konjunktursituation. Det är för mig obegripligt, framför allt om man samtidigt basunerar ut att man skall ha Europas bästa skola. Då är det någonting som inte stämmer.

Det är faktiskt så, Alf Svensson, att den budget som vi har presenterat är 4 miljarder kronor starkare än den borgerliga budgeten. Vi har underställt den finansdepartementets granskning. Vi har inte fått några anmärkningar på våra siffror. Det är en budget där vi dessutom satsar mer för sysselsättningen. Det är en budget som kommer att leda till en snabbare återhämtning konjunkturmässigt. Tillväxten kommer att bli större. Det är sist men inte minst en budget med ökad rättvisa.

Beträffande vändpunkten: Vi åstadkom den när det gäller inflationen. Vi åstadkom den när det gäller att dra ner kostnaderna. På den punkten är jag orolig för att ni med de åtgärder som slår så hårt mot löntagarna kommer att försvåra en uppföljning av Rehnbergsavtalet. Jag vädjar till regeringen: Tänk igenom de konsekvenser som ligger litet längre fram än ett år. Det kommer en tid efter detta då vi skall ha nya förhandlingar på arbetsmarknaden, förhoppningsvis i en ny förhandlingskonstruktion. Om det upplevs så att det bedrivs en konsekvent orättvis politik, kommer det att bli utomordentligt svårt att fortsätta den framgångsrika politik som vi nu har slagit in på.

Till sist vill jag säga att visst är också den internationella konjunkturen mycket djup. Jag förstår regeringens problem på den punkten. Återhämtningen i Förenta Staterna och i Storbritannien har inte kommit i gång så som man hade räknat med. Det är därför som en kraftfullare ekonomisk politik är så önskvärd och nödvändig.

Anf. 13 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Fru talman! Ingvar Carlsson och jag är säkert överens om att det finns många skolor som är utomordentliga. De som är i miserabelt skick blev det inte precis nu eller under de senaste fyra månaderna. Det var det som jag gärna ville ha sagt.

Också jag tror att det går att späda på konsumtionen *nu*, men det är min övertygelse – och den må man ha en viss respekt för, även från det stora mäktiga socialdemokratiska partiet – att vi måste ha det längre perspektivet framför oss. Det saknades ofta under den socialdemokratiska regimens dagar. Jag kan omöjligt tro att den socialdemokratiska budgeten i ett längre perspektiv är den lyckosamma.

Det finns åtskilligt mer att ta upp av det som Ingvar Carlsson förde fram. Det låter så väldigt enkelt och bra att säga att man skall fördela 100 milj.kr. till inlandsvägen, för det ger arbeten. Ja visst, men socialdemokraternas agerande när det gäller televerkets taxesättning medförde att många människor blev friställda. Det var en märklig cirkelgång för att skaffa fram arbeten eller vidmakthålla sysselsättning i t.ex. Norrland.

Anf. 14 INGVAR CARLSSON (s) replik:

Fru talman! Den här debattordningen har sina fördelar, för den ger en möjlighet att ta upp en del intressanta perspektiv.

Vi har noterat att flera regeringsledamöter har talat om det långa perspektivet. Jag kan försäkra att jag som statsminister upplevde det problemet. Ni är, liksom vi socialdemokrater var, en minoritetsregering. Jag förhandlade med några av er i mycket svåra situationer för att just åstadkomma en nödvändig stabiliseringspolitik. Ett problem med vår nuvarande författning är att det är svårt att bilda starka majoritetsregeringar som kan få gehör i riksdagen för de impopulära besluten. Det är ett problem som är väl värt att diskutera, både här och kanske ännu mer i andra sammanhang. Det finns en risk för att man får igenom beslut för sent.

Jag anser att under vår regeringstid borde det ha satts in stabiliseringspolitiska åtgärder tidigare. Centerpartiet och vi socialdemokrater gjorde ett försök. Under våren 1989 genomfördes det obligatoriska sparandet, som kritiserades oerhört hårt. Nu så här i efterhand vill jag säga att detta kom att bli en av de mer verkningsfulla stabiliseringspolitiska åtgärderna. Under en brinnande högkonjunktur fick människor lämna ifrån sig en köpkraft som annars hade gått till inflation. Nu, under lågkonjuktur, får man tillbaka pengarna och kan använda dem till saker som man önskar i ett läge då de i stället förbättrar och stimulerar ekonomin. Så, Alf Svensson, visst är detta ett problem och visst finns här en fråga som vi bör diskutera i olika former.

Skoldebatten handlar naturligtvis om väldigt mycket mera än om dessa skolpengar. Skolpengarna är en del i det hela. För oss socialdemokrater handlar skoldebatten också om utbyggnaden av de treåriga linjerna för dem som i dag har den kortaste utbildningen. Vi tycker att det är väldigt beklagligt att detta beslut nu bromsas upp.

Det handlar om rätten till vuxenutbildning, inte minst för de kvinnor som i sin ungdom inte fick den utbildning som de hade önskat. Denna fråga är oerhört viktig för oss socialdemokrater. Om det är en omsvängning på gång inom regeringen, är jag den första att hälsa detta med tillfredsställelse. Jag avvaktar med spänning ytterligare besked på den punkten.

Vidare handlar skoldebatten om folkbildningen som i många avseenden har gjort Sverige till ett unikt land. Folkbildningen är en bred utbildning för stora grupper som inte via den vanliga skolan fick den utbildning som de hade önskat. Låt oss se till att inte den viktiga delen i den svenska modellen slås sönder.

Anf. 15 LARS WERNER (v) replik:

Fru talman! Jag har ingen avgörande invändning mot den beskrivning som Ingvar Carlsson har gett av den borgerliga regeringens politik. Jag delar upp-

fattningen att den mycket öppet bedriver en löntagarfientlig politik, där det grövsta förslaget är karensdagar som hårdast drabbar dem som har störst ohälsa och därmed dessutom har dålig ekonomi. De kommer att plundras när det införs karensdagar. Jag skall återkomma till den frågan.

Det är en fråga som jag vill ställa till Ingvar Carlsson. Regeringen aviserar att man vill höja strejkböterna mycket kraftigt, enligt medieuppgifter till ett normalskadestånd på ca 2 000 kr. Försämringarna för arbetslöshetskassorna slår också hårt mot fackets ekonomi. Det är därför viktigt att det finns fackliga organisationer som är pådrivande för att skapa en bättre arbetsmiljö som förebygger förslitning och utslagning av människor. LO har förklarat att man är motståndare till förslaget om höjda strejkböter. Men det är något paradoxalt att den borgerliga regeringens förslag enligt LO-tidningen ligger nära det förslag som den förra socialdemokratiska regeringens utredare lade fram, den s.k. Nicklassonska utredningen. Detta gör mig litet bekymrad, och det är därför som jag vill fråga Ingvar Carlsson: Avvisar Ingvar Carlsson och socialdemokraterna förslaget om höjda strejkböter?

Anf. 16 INGVAR CARLSSON (s) replik:

Fru talman! Det är riktigt att den socialdemokratiska regeringen tillsatte den s.k. Nicklassonska utredningen – Nicklasson var tidigare ordförande i ett stort LO-förbund – för att se över spelreglerna på arbetsmarknaden. Utvecklingen på arbetsmarknaden var inte i alla delar tillfredsställande. Därför ansåg vi det motiverat att tillsätta en sådan utredning. Som utredare anlitades en av de mest ansedda fackliga ledarna. Utredaren har lagt fram ett antal förslag om hur enligt hans mening förbättringar bör åstadkommas. Innan vi bestämmer oss definitivt skall vi noga gå igenom dessa förslag, och vi kommer att ha nära kontakter med de fackliga företrädarna och arbetsmarknadens parter. Men en höjning av strejkbeloppet till 2 000 kr. anser jag vara utesluten.

Anf. 17 LARS WERNER (v) replik:

Fru talman! Jag tackar för det beskedet. Utgångspunkten i Nicklassons utredning andas enligt min mening uppfattningen att folk tycker att det är roligt att strejka. Det förhåller sig ju precis tvärtom, för ibland är det nödvändigt att strejka. Det är det sista vapen som man har att ta till. Att då tro att konflikter på arbetsmarknaden kan lösas genom höjda strejkböter – det talas om en höjning på upp till ett par tusen kronor – är fullkomligt orimligt.

Jag nöjer mig med beskedet här i dag. Vi får säkert tillfälle att återkomma till frågan.

Anf. 18 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Fru talman! Den finurliga debattordningen ger mig inte rätt att säga någonting förrän nu, om det är någon som har undrat över tystnaden. Jag har tänkt att inleda med några betraktelser kring politiken och politikernas ansvar.

Det som har slagit mig under den senaste tidens politiker- och mediapsykos är inte folks reaktioner. Det är inte heller medias reaktioner, för så

mycket annat var inte att vänta. Det är ledarnas reaktioner. Jag talar nu om det som brukar kallas den svenska rasismen.

Vad är det för sorts ledarskap, där ledarna inte kan medge ett litet fel hos sig själva, i sina egna beslut? Var är självkritiken bakom de moraliserande pekfingrar som lyfts mot det svenska folket, som faktiskt inte har begått några illdåd? Vad finns det för logik i att politiken skulle ha varit rätt, när man samtidigt själv konstaterar att resultatet av politiken är katastrofalt?

Med det minsta lilla sunda förnuft kan var och en konstatera att det har varit fel på invandrarpolitiken. Men kan det verkligen konstateras att det har varit fel på det svenska folket? Har folk inte rätt att ifrågasätta sina ledares politik i en demokrati? Har de inte i en demokrati rätt att begära att politiker skall ta upp de frågor som de själva tycker är angelägna och har velat få upp på dagordningen under många år?

Det finns någonting som heter att föregå med gott exempel, och exemplets makt är stor. Tänk er om Sveriges politiska ledare samfällt kunde gå ut och säga ungefär så här:

"Den senaste tidens händelser visar att något har gått fel. Alltså måste vi åtgärda detta. Efter att ha lyssnat på era synpunkter och era förslag kommer vi nu att snabbt se över de regler och normer som formulerar invandringspolitik och flyktingmottagning, så att vi alla kan bli överens om en politik som är rättvis och realistisk. Vi – dvs. politikerna – lovar alltså att göra vårt bästa. Nu får ni lova att göra ert, både gamla och nya svenskar. Tänk efter, ta det lugnt! Vi lever alla i en demokrati och en rättsstat som vi vill försvara till varje pris."

Statsministern kunde inte säga så i sitt TV-tal till folket. Talet var bra, men ingen regering har lyssnat på folks oro och synpunkter i dessa frågor hittills. Låt oss hoppas att man gör det nu.

Direkt beklämmande blir situationen emellertid när några av självgodhetens överstepräster tar avstånd från sin egen politiks resultat utan att ta avstånd från politiken och samtidigt passar på att lägga ansvaret för alla problem och den tragiska utvecklingen på någon annan – för säkerhets skull, antydningsvis Ny Demokrati. Ny Demokrati, som alltså har existerat i ett år, varav fyra månader i riksdagen, och som hela tiden har yrkat på att man skall ta upp dessa frågor på bordet, öppet behandla dem, ge fakta, inte vara rädd för sanningen, diskutera utan skällsord, i motsats till att sopa alltihop under mattan!

Det vi har sagt hela tiden är väl vad Bengt Westerberg, Pierre Schori, Georg Andersson & Co själva så småningom kommer fram till. Ändå har Andersson och Schori i tal och skrift haft oförskämdheten att insinuera att vettvillingars mord och mordförsök har ett samband med Ny Demokrati. Pierre Schori kommer inte så långt nu för tiden, så han fick göra sitt uttalande i Piteå i stället för på Cuba. Men det lät inte bättre för det.

Jag skulle vilja föreslå allihop – Westerberg, Schori, Georg Andersson & Co – att läsa Ny Demokratis partimotion nr 77 om invandringspolitik och flyktingfrågor och tala om vad de anser vara fel i den. Vi ställer gärna upp på en saklig diskussion. Men, mina herrar, vi går inte med på att vi skall bära skulden för den politik ni tillsammans har utformat.

Innan vi kommit in i riksdagen sades det att vi skulle förstå mycket bättre

när vi varit med en stund, och det gör vi nu. Vi förstår faktiskt varför och hur politikerförakt uppkommer. Det här är inte bättre än vi trodde. Det är värre. Inte en rak puck så långt ögat når. Och ännu värre än att ni skyller på oss är att ni också skyller på och pekar finger mot det svenska folket. Alla gör fel utom ni själva. Det är inte ledarskap.

Så en annan sak. Vi lever i en värld. I Ny Demokrati ser vi ett tydligt och intressant samband mellan miljö, omvärld, u-hjälp och sysselsättning. Det enda man behöver göra är att flytta ut i den verklighet som i bokstavlig mening tränger sig på Sverige och vars existens svenska politiker tidigare litet motvilligt erkänt.

Så här resonerar vi: Den värsta miljön och det största hjälpbehovet i vårt hörn av jordklotet finns på andra sidan Östersjön. Alltså skall vi satsa på miljön i de baltiska staterna, i Polen, i S:t Petersburgsområdet osv. Miljön är ju global, åtminstone i alla högtidstal. Låt oss därför sätta pengarna där de ger störst effekt. Jag vågar påstå att det finns exempel på att de ger hundra gånger större effekt i Baltikum än i svenska marginalinvesteringar – för vårt vatten och vår luft också.

Hjälp våra grannar att komma i gång! Här kan miljösatsningarna kombineras med satsningar i infrastrukturen. Ge all tänkbar hjälp till självhjälp! Ta emot folk från dessa områden! Skicka arbetare och experter till dem, så att de kommer i gång! Det är brist på livets förnödenheter där borta. Det är alltså inte ett hot om att något skall hända – det håller på att hända. Vi måste se till att de inte ger upp. Det är även vår sak att förhindra massutvandring från våra grannländer.

Hela Östeuropa behöver i dag byggas upp. Man saknar där byggingenjörer, byggmaskiner och skickliga byggjobbare. Här är just den sortens människor arbetslösa. Det första regeringen behövde göra är att sätta till exportkrediter, att skapa exportkreditgarantier.

För om vi lyfter blicken över vassruggen i vår egen lilla ankdamm finns det fantastiska möjligheter – möjligheter som kan betyda tiotusentals jobb för svenskar, riktiga jobb, inte sysselsättning, och en fantastisk motivation i vetskapen om att man gör något bra, att man hjälper sina grannar att bygga upp en framtid. Det kanske rent av skulle ge oss den vision vi behöver om vår roll i världen, nu när den tidigare rollen som världssamvete på bekväm parkett långt borta från händelserna är slutspelad, vilket publiken säkert är tacksam för.

Låt oss samtidigt göra slut på det fatala resonemanget att ju mer pengar man gör av med, desto duktigare är man. Skandalprojekt blir inte bättre av att de är dyrare. En byråkrati blir inte bättre av att den slukar mer pengar.

Många tidigare SIDA-anställda har hört av sig till oss, och deras iakttagelser stämmer med våra egna. Flera i vår lilla riksdagsgrupp har nämligen arbetat i u-länder – som läkare, jobbare, arbetsledare, med totalt ungefär 20 års erfarenhet. Ju mer man vet och hör, desto mer upprörd blir man över att enprocentsmålet görs till något heligt, över att skattebetalarnas pengar skall vräkas i väg på ogenomtänkta projekt till hjälp för politiska system och diktatorer, med påståendet att vi bara hjälper människor.

Det är skattebetalarnas pengar som används – 14 miljarder, minsann. I december höll regeringen på att falla på 1,1 miljard. Är det något som behöver

granskas och omprövas så är det u-hjälpens inriktning och omfattning och dess metoder.

Och för säkerhets skull vill jag säga: Om vi satsar två, tre eller fyra gånger så mycket i Baltikum som regeringen tänkt sig, så tar vi inte pengarna från Afrika. Vi tar dem från skattebetalarna, precis som all hjälp, alla bidrag, politikernas och riksdagsmännens löner osv. kommer från skattebetalarna. Om man ger ett land 700 milj.kr. ett år och året efter ger det 600 milj.kr., har man inte tagit 100 milj.kr. från det landet. Man har givit det landet ytterligare 600 milj.kr. Det tycks vara svårt med både ord och plus och minus ibland.

Arbetslösheten i Sverige har nämnts här. Visst går det att göra någonting åt den, men skapa inte sysselsättning. Det har vi sett förut. Landstingen och länsstyrelserna är fulla av byråkrater. Det är inte detta det handlar om. Det handlar om riktiga jobb. Tidigarelägg investeringar i infrastruktur, järnvägar, vägar och flygplatser. Se vad de gör i Europa och vilken hoppfull håg och vilken fantasi det finns där nere. Där talar man om tåg som går med en hastighet av mellan 400 och 500 km/tim. Man talar om motorvägar som skall gå runt hela Östersjön osv. Här sitter vi och talar om att kunna bygga ut någon liten snutt och satsa 100 milj. kr.

Inom ROT-sektorn, dvs. reparations- och ombyggnadssektorn, behöver mycket göras, och sätt fart nu! Det finns en mängd exempel. Det har redan talats om det i debatten. Men se till att det blir konkurrens överallt. Se till att det blir konkurrens inom byggindustrin och byggmaterialindustrin. Rensa också i de fördyrande normerna. Vårt byggande är bland de dyraste i världen, om inte det dyraste. Byggkostnaderna fördyrades med 20 miljarder kronor utöver den allmänna kostnadsfördyringen under de senaste två åren.

Grip möjligheterna utomlands, dem som jag redan har nämnt, för svenska byggjobbare! Se över det här med ungdomslöner! Ställ upp för det och ordna det. Det kan ni som är här, med era förbindelser. Förlängd provanställning är en självklarhet. En investerings- och utvecklingsbank som skapar krediter till bra och nya företag har vi också nämnt.

Så över till livet här hemma. Vi lever i en värld, och den är inte lätt nu när vi tvingas se hur den ser ut på nära håll. Då är det desto viktigare att vi gör det bästa av vår egen lilla värld. Ny Demokratis förslag till ett öppnare, billigare och enklare samhälle där folk lättare kan träffas och umgås fnissade och fnös man åt. Det är ju inte politik, hette det. Vi upprepar vårt förslag, och vi tror på vårt recept. Tänk på att t.o.m. den upphetsade diskussionen om främlingsfientlighet kanske skulle förklinga i en sådan miljö! Vårt samhälle behöver bli mjukare, öppnare och billigare. Ensamheten bara ökar och ökar. Hänsyn till andra skapas inte av snåriga bestämmelser, skatt på nöjen, lapplisor, förbud och kontroller i det som borde vara människors privatliv.

När det gäller regeringspolitiken i allmänhet kan vi väl säga att socialismen har lämnat avskrädeshögar efter sig. Nu tävlar man om vem som är mest liberal. Det är tydligen folkpartiet. Det låter möjligen bättre än moderata samlingsliberalerna. I höst har vi kunnat lyssna till dessa käcka digitalliberaler och det tal som ljuder ut över landet från regeringens automatiska telefonsvarare. Det finns nog vissa brister, i alla fall låter det så.

Inte heller den här regeringen vågar nämligen sig på den egna sfären. Man

vågar sig inte på partistöd, presstöd, organisationsstöd, landsting och allsköns verk och myndigheter. Ja, det är klart att man naggar litet odygdigt i kanten för att göra en liten markering, eller vad det heter.

Med digital teknik kan man bygga upp ganska goda hjärnor, men det behövs också hjärta i politiken, det vi kallar hänsyn till andra. Det handlar om att hjälpa dem som har det sämst. Det handlar om att stärka den lille mot den store, människan mot myndigheterna. Det handlar om att snabbt åtgärda direkta orättvisor som uppkommit genom s.k. misstag. Fattigpensionärerna är ett talande exempel på detta. Det handlar om rättvisa i form av exempelvis inkomstprövade barnbidrag. Det handlar egentligen om att tänka efter vem man arbetar åt.

Våra uppdragsgivare är en mängd människor som en gång vart tredje år kallas väljare. Det är inte SAF, LO, TCO, Hyresgästföreningen, Konsum eller ICA. Vårt land bebos inte av kollektiv, av hyresgäster, löntagare, arbetsgivare, konsumenter osv. Sverige bebos av människor, av individer. Demokrati är folkstyre, elefanterna får förlåta. Det gör de nog. Eller vad tror fru talman?

(Applåder)

Anf. 19 LARS WERNER (v):

Fru talman! Till Sverige har det i alla tider kommit människor från andra länder långt ifrån, människor som har berikat vårt samhälle med sin kultur och sitt arbete. I äldre tider var det ofta brukens valloner och finska svedjebönder. I modern tid har infödda svenskar och invandrare stått sida vid sida i uppbyggnaden av svensk industri.

Många har kommit hit för att arbeta när vi har bett om det. Kom ihåg när värvningspatrullerna från arbetsgivarna var ute Norden och Mellaneuropa på 50-talet och bad folk komma hit. Under senare tid har många kommit i flykt från förföljelse och krig.

Vi som nation kan med stolthet minnas namn som Raoul Wallenberg eller Bernadottes vita bussar efter andra världskriget. Men i sanningens namn finns det också dunkla stunder från den här tiden, som när Sverige utlämnade människor som sökte en fristad här före och under kriget, eller när inskränkta akademiker talade om stopp för judeimporten.

För snart 20 år sedan sökte sig människor från Chile till vårt land på flykt undan Pinochets knektar. Sedan dess har det kommit flyktingar från krigen i Mellanöstern. Just nu kommer det medmänniskor på flykt från striderna i det forna Jugoslavien. Man kommer från många håll, men det är ändå bara en bråkdel av alla på flykt som söker sig till vårt land.

De har sökt en fristad. Vi har kunnat ge den utan större uppoffring. De flesta svenskar, ja jag påstår en överväldigande majoritet ställer upp för vår flyktingpolitik. Otaliga är de tillfällen där arbetskamrater och grannar engagerat sig för flyktingarnas sak.

Men det finns undantag. Det har vi upplevt. Och även begränsade sådana är allvarliga nog. När det sedan går så långt som till våld och mord, då är det mer än nog. Då känner man både ilska, vanmakt och skam. Vi kan aldrig acceptera att det meningslösa våld som drabbar helt oskyldiga människor

skall ha en plats i det här landet. Men nu skjuter galningar mot människor som kommit hit för att söka trygghet och fristad.

Galningen, eller galningarna, må vara ensam, men har eggats och hetsats till sina dåd av det främlingsfientliga klimat som alltmer har förmörkat vår himmel.

Alla människor som uttalat mer eller mindre främlingsfientliga grodor, och det är många, bör nog i dag betänka ordens valör. Orden har vuxit till stämningar utan hämningar. I detta är alltför många medskyldiga. Här finns individer med obetänksamma uttalanden, politiker med okänsliga beslut och myndigheter med en byråkratisk och hårdnackad inställning.

Det finns en sak att göra och som särskilt de som uttalat främlingsfientlighet måste göra. Det är att skärpa sig och ändra sig. Alla kan säga: Hat och våld skall aldrig få en fristad i vårt land.

Fru talman! Regeringen är i otakt med tiden. Regeringen följer uppenbarligen inte statschefens motto "För Sverige i tiden". Det ser vi när regeringen i tider av arbetslöshet försämrar för folkhögskolor, stoppar gymnasieskolan och försöker beskära den kommunala vuxenutbildningen.

Att nedskärningarna dessutom sker med verklighetsfrämmande argument visar än tydligare att regeringen marscherar i otakt med tiden. Påståendet – det har sagts tidigare – att kommunal vuxenutbildning är lyxundervisning visar på okunnighet.

Utbildning är en framtidssatsning för hela samhället. För enskilda individer är utbildning en viktig chans, och i tider av arbetslöshet är utbildning den bästa förberedelsen för ljusare tider. När regeringen i dag försöker skära ner i utbildning och skola förstår man att regeringen inte kommit särskilt långt i insikt om vad som är bra för Sverige i tiden.

Min bedömning att regeringen är i otakt med tiden förstärks när man ser de försämringar av sjukförsäkringarna som skall genomföras. Karensdagar är fel väg att komma till rätta med sjukdomar och dåliga arbetsmiljöer. Karensdagar drabbar fel grupper, nämligen de svaga.

Införandet av karensdagar har kritiserats av alla fackliga organisationer och numera t.o.m. av Svenska Arbetsgivareföreningen, låt vara inför hotet att få höjningar av arbetsgivaravgifterna. Men ändå vill regeringen driva igenom sina idéer. Jag menar att detta visar att regeringen är i otakt med tiden och tycks satsa mer på ideologi och karens än på politik och kompetens.

Regeringspolitiken har fördyrat byggandet och skapat en hög byggarbetslöshet, som regeringen tycker är normal. Gå ut och fråga byggnadsarbetarna om de tycker att den är normal! När byggmarknaden går ner, när spikandet, gjutandet, murandet och målandet upphör får det effekter inom hela industrin – fönstertillverkare och möbelfabrikanter, hela byggnadsindustrin, drabbas direkt och omedelbart. Med fördyringar för byggnadsindustrin är regeringen åter i otakt med tiden.

Regeringen vill som påbröd på detta också försämra bostadssubventionerna, vilket ger ytterligare negativa effekter på byggandet och inte minst rekordhyror nästa år.

Vi har alltså i dag ett läge där man inte har något system för hur långivningen och låneformerna för byggandet skall se ut. Jag måste fråga statsministern och regeringen: Hur länge skall det här pågå?

Samtidigt genomdriver regeringen skattesänkningar för höginkomsttagarna. Skattepolitiken är orättvis och har försämrat finanserna, ökat budgetunderskottet och skapat osäkerhet i räntepolitiken. Budgetbomben är inte ens tidsinställd, den bara exploderar.

I otakt med tiden är också regeringens satsning på militära rustningar.

Satsning på försvaret och ökat budgetunderskott var en politik som bedrevs av Reagan och Thatcher i början av 80-talet, men som nu överges av allt fler länder, men inte Sverige. Här skall JAS-projektet få mer pengar. Regeringen är inte ens i takt med världens nedrustningspolitik.

Europapolitiken visar likaså regeringens ofullkomlighet. Stater som Österrike och Schweiz ställer krav på trafiken genom sina länder. Man vägrar att acceptera fler och tyngre lastbilar och kräver tågtransporter för att skydda miljön. Men Sveriges kommunikationsmininster går motsatt väg, vägen bakåt i miljöhänseende.

Svensk Europapolitik präglas av undergivenhet. Tidigare har de borgerliga partierna låtit påskina att det är EG som ställer krav på oss att vi skall förändra skattepolitiken, och med hänvisning till påstådda EG-krav ville de borgerliga ändra skatterna. Detta har varit fel, men är ett typexempel på den undergivenhet som präglat inställningen till EG.

Men i fråga om EG och skatter har jag nu noterat att Bengt Westerberg kommit längre än regeringen i övrigt i insikt om att vi i stort kan bedriva samma skattepolitik som vi har haft här i Sverige eller den skattepolitik som Sveriges riksdag vill att vi skall ha.

De förändringar vi vill genomföra bestämmer vi i huvudsak över själva, och jag hoppas att regeringen i övrigt skall komma till samma insikt. Att gömma sig bakom förmenta EG- eller Europakrav är en inställning som jag menar är både fel och feg mot opinionen.

Sammanfattningsvis är det lätt att konstatera att regeringen på rader av områden är i otakt med tiden.

Fru talman! Några ord också om Volvo–Procordia-affären, där jag så här långt vill göra två anmärkningar.

För det första: När regeringen ville lägga ner ASSI Karlsborg utanför Kalix sade näringsministern att det var marknaden som nu skulle få råda. Marknaden ville, enligt näringsmininstern, inte ha ASSI Karlsborg. Näringsministerns höga princip var att marknaden skulle avgöra.

Denna princip varade ända tills Volvo–Procordia-affären dök upp. Då hörde man ingenting längre om principen att marknaden skulle avgöra.

Min slutsats är att den här principen inte finns. Den fanns och finns bara när det passar. I verkligheten är politiken principlös, åtminstone för den här regeringen.

För det andra: Volvo–Procordia-affären har sagts bli en konstig blandning av godisbilar och plåtbilar, flygmotorer, läsk och medicin. Av detta blev plötsligt för näringsministern en princip, som går ut på att det inte är bra med alltför blandade företag, att man skall undvika blandningar.

Låt mig bara få erinra, för den som inte är så minnesgod men som tror att det är en princip att undvika blandning i företagen, att det var ganska nyligen som moderater och folkpartister förespråkade och föreslog att barnstugor, daghem och barntillsyn skulle startas och drivas av ett känt dammsugarföre-

tag, lett av en bekant direktör som har sålt rätt mycket dammsugare i sina dagar. Det skulle ske under firmanamnet Pysslingen, i sanning en blandning av elektriska produkter och barntillsyn. Men detta motarbetades inte utan understöddes å det livligaste av moderater och folkpartister.

Min slutsats är återigen att principen inte finns. Den finns bara när det passar. Politiken är principlös för regeringen.

Det må kanske vara en händelse att det var Wallenbergföretaget Electrolux som skulle starta Pysslingen och att det är Wallenberginspirerade Curt Nicolin som styr över den privatiseringskommission som regeringen nu för tiden lyssnar till.

Curt Nicolin är själv ordförande i Incentive, som har 14 olika företag inom 5 olika affärsområden. Pojken med guldbyxorna, näringsminister Per Westerberg, fungerar i dag som ett slags 90-talets Pinoccio, där det är Nicolin som håller i trådarna. Pinoccio hade också lång näsa.

I kommunerna ser vi nu följderna av nedskärningarna: försämringar som drabbar barn, barnavård, ungdomar och undervisning.

Låt mig avsluta med att säga, fru talman: Barnen är ändå vår framtid. I tider av bankskandaler och konkurser behöver vi satsa på framtidens människor, inte försätta framtiden och barnen i konkurs.
(Applåder)

Anf. 20 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Fru talman! Visst är det kaxigt av regeringen att tala om den enda vägen. Det ingår i "digitalliberalismen". Jag förstår att en del inte riktigt uppfattar vad detta är. Den består av små bitar som sprutar fram, den ena efter den andra.

Men den tidigare regeringen var lika kaxig när den talade om den tredje vägen, som gick rakt in i en öken. Kanske lösningen ligger i den andra vägen, den som ser olika ut i olika väder och i olika tider.

Jag vill fråga Lars Werner: Vilken väg är det egentligen som vänstern numera tänker sig när det ligger ruinhögar här och var i spåren? Det skulle glädja mig mycket att få höra det.

Nästa fråga är: Vad har Lars Werner för uppfattning om presstödet? Att driva partiorgan, vare sig det är A-press eller Svenska Dagblad, tycks vara mycket besvärligt och mycket dyrt. Anser vänsterpartiet att det är rätt att skattebetalarna skall stå för fiolerna?

Anf. 21 LARS WERNER (v) replik:

Fru talman! Ian Wachtmeister talar om ruinhögar. Det är illa nog som det är, och det är illa nog som det kan bli, men några ruinhögar har vi väl ännu inte här. Jag förstår vad han menar, men den tiden är förbi, Wachtmeister, när man kunde klara sig undan en debatt om svenska förhållanden med hänvisning till utlandet. Det tåget har gått.

Vilken väg vill vi gå? Jo, vi menar att man måste driva en rättvis fördelningspolitik. Det är det första.

Om ett land befinner sig i kris, då kan man inte låta de sjuka betala för det genom karensdagar, försämra för människor som måste stanna hemma för sjukt barn, försämra deltidspensionerna för folk som har slitit ett helt liv och

vill avsluta sin arbetsinsats på ett vettigt sätt. Man kan inte låta de sämst betalda löntagarna vara med och betala för höginkomsttagarna och näringslivet.

Man måste satsa på strukturinvesteringar. Man kan inte medvetet skapa en byggarbetslöshet i landet, när vi har många eftersatta behov, bl.a. på järnvägsområdet.

Det är mitt svar på den frågan.

Sedan till frågan om presstödet. Det är ju litet märkligt att den frågan ställs till mig i de här dagarna. Hade Wachtmeister ställt den frågan när vi tvingades lägga ned vår enda tidning för ett par år sedan, hade jag svarat samma sak som i dag: Det är fullkomligt orimligt att arbetarrörelsen icke skall ha råd att ge ut tidningar, samtidigt som Svenska Dagbladet får presstöd som närmar sig 40 milj.kr. om året.

Anf. 22 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Fru talman! Det gläder mig att Lars Werner var överraskad av att han fick frågor, men jag menar att även små partier kan ha synpunkter som det har sitt intresse, om inte för kammaren så dock för andra, att känna till.

Lars Werner vet precis vilka ruinhögar jag talar om, och min fråga handlade faktiskt om vägen bort ifrån dem. Jag fick ett visst svar, men jag skulle vilja fråga en sak till, och då om energiskatten.

Vänstern, socialdemokraterna m.fl. stöder ju på allt sätt – eller låtsas stödja – sysselsättningen, den äkta sysselsättningen. Vad händer då, om vi i Sverige har energiskatter som är så höga att internationella företag flyttar ur landet?

Nästa fråga: Miljösatsningen så som jag föreslog tidigare, nämligen att den görs på andra sidan Östersjön, där den ger mångfaldigt större effekt även för oss, vad säger ni om den?

Jag kanske sedan får höra vad de andra säger som är litet större.

Anf. 23 LARS WERNER (v) replik:

Fru talman! Miljösatsningen och stödet till länderna på andra sidan Östersjön står vi på allt sätt bakom. Jag tror nämligen att ett av de bästa sätten att hjälpa Estland, Lettland, Litauen och delar av Ryssland är att satsa på den teknik som vi kan här i landet. Det tycker jag att man skall göra så fort som möjligt.

Men på den här punkten borde kanske Alf Svensson ha någonting att säga. Han kunde ju samtidigt berätta varför det tog så lång tid att få fram litet olja till Estland. Det kunde vara intressant för kammaren. Men jag är alltså överens med dem som tycker att det är bra att satsa på länderna på andra sidan Östersjön.

Sedan var det frågan om energiskatterna. Jag tillhör inte regeringen – jag har inte hotat med att avgå en gång. Den frågan får man ju ställa till Olof Johansson, som säger att han aldrig har hotat med att avgå bara för att regeringen vill sänka energiskatterna. Men, Olof Johansson, jag läser också Land. Jag är läskunnig och ser bra ännu.

Jag har samma uppfattning som Olof Johansson i sakfrågan, att man inte

kan sänka energiskatterna om man inte satsar på nya energislag, på biobränslen. Det är mitt svar, men bättre svar kan kanske Olof Johansson ge.

Anf. 24 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Regeringen har klart och tydligt visat att den vill att Sverige skall slå in på en ny kurs.

Det gäller den ekonomiska politiken. Vi måste få tillbaka tillväxten, och vi måste få tillbaka jobben. Då måste skatter sänkas, och då måste företagandet återupprättas. Efter den tredje vägens misslyckande kommer den enda vägens nödvändighet. Det är bara så vi kan komma ur den höga arbetslöshet som misslyckandet på 1980-talet nu har drivit fram.

Det gäller valfriheten i välfärdspolitiken. Steg för steg kommer vi att ge större frihet att välja barnomsorg, skola, sjukvård, äldreomsorg. Socialdemokratisk politik misstrodde medborgarna. Vi vill göra dem myndiga också i valet av sin välfärd.

Det gäller miljöpolitiken. Sverige tillhör nu de pådrivande länderna inför FN:s stora miljökonferens i Rio de Janeiro i juni. Vi kommer att lägga om energibeskattningen så att den får en klarare miljöprofil. Vi kommer att förbättra miljölagarna.

Det gäller rättstryggheten. Vår inställning till våldet är oförsonlig. Vi kommer att stärka polisens resurser. Vi kommer att göra det möjligt att faktiskt förbättra tryggheten för många som känt och känner sig utsatta för det ökade våldet, oavsett vilka de är.

Det gäller skolan. Vi kommer med vår politik att ge Sverige Europas bästa skola. Att vi nu satsar så hårt på ungdomsskolan och på högskolan visar styrkan i den politiken. Skolan kommer att få nya och bättre läroplaner.

Det gäller också utrikespolitiken. Det är ett klart och tydligt erkännande av den nya europeiska identiteten i svensk utrikespolitik att Sverige senare kommer att överta ordförandeskapet i den europeiska samarbets- och säkerhetskonferensen.

På alla dessa områden innebär vår politik ett klart och tydligt brott mot en gammal socialdemokratisk politik som så tydligt hade kört fast och stagnerat. Ingvar Carlsson sade i sitt inledningsanförande att den socialdemokratiska regeringen inte hade den enda lösningen. Nej, det hade den inte. Den försökte i stället med den tredje lösningen, och det visade sig inte vara någon lösning det heller.

Det oppositionsalternativ som vi har att möta i den ekonomiska politiken är inte så där värst mycket att skryta med. 1991, det år som ligger bakom oss, blev tyvärr ännu ett förlorat år i Sveriges ekonomiska utveckling. Socialdemokraterna lovade ett i början av året, men vi tvingades alla i slutet att konstatera att resultatet blev ett annat. Det kan diskuteras i hur hög grad detta var ett oplanerat misslyckande för deras ekonomiska politik eller i hur hög grad det var ett planerat försök att lura väljarna under valrörelsen.

Var verkligen Allan Larsson en så usel finansminister att han trodde på alla sina ständiga vändpunkter? Trodde han och Ingvar Carlsson på alla vändpunkterna, med de konsekvenser för tilltron till deras förmåga att driva ekonomisk politik som detta måste medföra, eller var det bara ett försök att slå dunster i ögonen på väljarna, med de konsekvenser för tilltron till social-

demokraternas politiska uppriktighet som detta måste medföra? Jag skall inte besvara frågan. Jag låter den hänga i luften. Kanske Ingvar Carlsson har något bidrag till historiebeskrivningen på den punkten.

Nu har vi fått del av socialdemokraternas förslag till ekonomisk politik 1992, inför det kommande budgetåret och inför det kommande kalenderåret. Deras budskap är enkelt och klart: Beskatta Sverige ur krisen! Skatterna skall enligt socialdemokraterna höjas med ca 9 miljarder kronor 1993. Det innebär en rejäl skattechock som inte kan undgå att drabba möjligheterna till ekonomisk återhämtning och drabba de möjligheterna mycket hårt.

Ingvar Carlsson säger ständigt att han inte tror att sänkta skatter ger ekonomisk tillväxt. Men om han skall försöka lansera någon teori som går ut på att höjda skatter ger ekonomisk tillväxt, tror jag att han ger sig ut i ett moras ur vilket han inte kan ta sig.

En skattechock av den här storleksordningen kommer att bromsa Sverige. Det verkar som om socialdemokraterna inser delar av detta – när man tittar på detaljerna i deras politik. Vissa av de skattesänkningar vi föreslog i höstas, och som socialdemokraterna protesterade emot, accepterar de nu – dock utan presskonferenser.

I höstas var det fel att sänka turistmomsen. Nu är det acceptabelt och bra att sänka turistmomsen. Vi hälsar socialdemokraterna välkomna till denna nya uppfattning. Då var avskaffad aktie-oms ett mycket förfärande exempel på en skattesänkning som bara kom de s.k. kapitalägarna till del. Nu accepteras den sänkningen i tysthet i det socialdemokratiska budgetalternativet. Vi hälsar socialdemokraterna välkomna till även denna uppfattning.

Jag är fullt och fast övertygad om att så kommer det att fortsätta. I smyg kommer socialdemokraterna att tvingas att acceptera den ena delen efter den andra av regeringens politik, därför att deras alternativ inte kommer att hålla.

Jag skulle kunna fortsätta min genomgång i detalj av det socialdemokratiska ekonomisk-politiska alternativet. Det handlar i grunden om en skattechock om ca 9 miljarder kronor. Det finns inget sätt att få en så kraftig skattechock att bara drabba vissa. Skall man höja skatter med 9 miljarder kronor drabbar det alla, eftersom det drabbar ekonomin, tillväxten och arbetstillfällena. Så är det. Det innebär dessutom ökade subventioner, bidrag och andra offentliga utgifter med ca 8 miljarder kronor. Klassisk socialdemokratisk bidrags- och subventionspolitik! Som om det var höjda skatter och ökade offentliga utgifter som krävdes för att lösa Sveriges ekonomiska problem! Hade det varit höjda skatter och ökade utgifter som kunde få fart på tillväxten och sysselsättningen i Sverige, hade Sverige inte haft några ekonomiska problem i dag. Det är exakt den politik socialdemokraterna förde på 1980-talet, och det är exakt den politik som har fört Sverige in i tillväxtkrisen. Det är exakt den politik som har gett dagens sysselsättningsproblem.

Sedan finns det ett försök att få denna ekvation att gå ihop med en konstig konstruktion att ta ca 5 miljarder kronor från statshypotekskassan. Det är det enstaka största och märkligaste förslaget i den socialdemokratiska skuggbudgeten.

Sådana luftaffärer fungerar inte. Sådana konstiga affärer gör inte vi. Men att socialdemokraterna ägnar sig åt sådana affärer har vi, måhända, kunnat

notera under de senaste dagarna. Men som bekant fungerade inte det heller. Den typen av luftaffärer kommer vi inte att tillåta i statens budget. Det är illa nog att dessa affärer kan få konsekvenser på andra områden där ni har möjlighet att genomföra dem.

Jag har talat om att vår ekonomiska politik är den enda vägen efter misslyckandet för socialdemokraternas tredje väg under 1980-talet. Det ifrågasätts av socialdemokraterna, men det bekräftas av verkligheten.

På sina håll sägs det att den nya regeringen fullföljer i några delar den omläggning av den ekonomiska politiken som inleddes redan under den socialdemokratiska perioden. Det ligger en viss kärna av sanning i detta. Från hösten 1990 och framåt intill dess att valfebern grep tag i dem, fanns det en begynnande insikt hos den socialdemokratiska regeringen om att saker och ting måste göras annorlunda. Det fanns formuleringar i finansplaner. Det fanns saker som sades, även om de sällan fullföljdes i den faktiska politiken.

När devalveringsvägen definitivt stängdes, och när inflationsbekämpningen i det följande sattes i högsätet, och när ansökan om medlemskap i den Europeiska gemenskapen lämnades in, var valet av den enda vägen i den ekonomiska politiken i realiteten träffat. Man kanske inte till fullo insåg det, och man kanske inte var beredd att ta konsekvenserna av det man litet plötsligt tvingades till. Men så var det i alla fall.

Att detta mot bakgrund av misslyckandet från 1980-talet skulle leda till övergångssvårigheter, insåg man också. Kjell-Olof Feldt talade strax före sin avgång om det kommande "stålbadet" för den svenska ekonomin. Landsorganisationen skrev följande i sitt remissutlåtande om den ekonomiska politiken som regeringen skisserade i 1990 års långtidsutredning: Om man skall följa LU 90:s rekommendationer för anpassning av valuta och räntepolitiken, samt anpassning av budgetpolitiken till konkurrentländerna, är inte en så begränsad höjning av arbetslösheten från drygt 1,5 % till drygt 2 % trovärdig. Enligt LO kan det i värsta fall handla om en arbetslöshet på 5–6 %.

Detta uttalade LO våren 1990 om den långsiktiga omläggning av den ekonomiska politiken som då förbereddes inom socialdemokratin och som faktiskt stapplande började genomföras hösten 1990. Socialdemokraterna hade inte kraften, men det var dit de var på väg. Jag sade då, att mot bakgrund av misslyckandena låg det tyvärr åtskilligt i det LO sade.

I det här perspektivet är det långsiktigt oroande att det största oppositionspartiet så fjärmat sig från den omprövning man påbörjade i regeringsställning. Om inte socialdemokraterna är beredda att ompröva högskattepolitiken och högutgiftspolitiken nu när industrin mer än någonsin behöver utrymme för att expandera, och hushållens standard trots den ekonomiska krisen utvecklas hyggligt, när kan de då egentligen inse att den gamla politiken ledde fel och att det behövs en ny politik för att klara Sverige ur krisen?

Ingvar Carlsson säger i sitt anförande att deras politik innebär inga ökade utgifter. Det är klart att den gör! Det är massvis av ökade utgifter. Men att han säger detta är ett hälsotecken. Det visar att han har litet dåligt samvete för sitt förslag.

Ingvar Carlsson säger också att detta innebär inget höjt skattetryck. Men det är alldeles fel. Det är klart att det innebär ett höjt skattetryck. Det är en

massiv skattechock. Men att han tvingas säga detta är i alla fall bra. Det visar att han har litet dåligt samvete för den politik han tvingas att lägga fram.

Det är frapperande hur socialdemokraterna undviker att tala om de verkliga problemen och uppehåller sig i en gammal värld.

Ingvar Carlsson talade i dag om katastrof och om byggkrisen. Det gör han ofta, och det är ett par av hans favorituttryck. Krisen skall nu hävas med hjälp av nya subventioner i miljardklassen. Bidrag och stödåtgärder skall sättas in efter varandra. Men det är precis den återvändsgränd som socialdemokraterna har fört in svensk bostadspolitik i. Sådana åtgärder skulle bryta den faktiskt glädjande utveckling som nu finns med minskade kostnader för nyproduktionen.

Kostnaderna för nyproduktionen av lägenheter sjunker nu i storleksordningen 15–20 %. Vi kanske är på väg mot den situation då det går att bygga bostäder i Sverige som människor har råd att bo i. Under socialdemokratins tid har man låtit bygga nya bostäder som knappt någon har haft råd att flytta in i. Vad det är för långsiktigt värde i det kan på sitt sätt ifrågasättas.

Men det som förundrar mig är att industrikrisen knappt alls nämns. Ständigt är det byggkrisen, men aldrig industrikrisen. Ändå är det denna industrikris som är allvarlig för den långsiktiga välfärdsutvecklingen. Den har varit smygande sedan mitten av 1980-talet, och den har varit galopperande under 1990-talet. Den slår ut hundratusentals arbetstillfällen i små, medelstora och stora företag. Det beror på att den svenska ekonomin har förlorat i konkurrens och utvecklingskraft.

Detta måste vi ändra på! Det kan aldrig ske med hjälp av ökade skatter, regleringar och statlig styrning.

Socialdemokraterna talar alltid om att fördela välstånd. Ordet tillväxt fanns inte i Ingvar Carlssons anförande. Men man kan inte fördela det som inte skapas.

Just nu, i början på 1990-talet, sjunker den svenska ekonomin som en följd av era misslyckanden. Att skapa ett nytt välstånd är den avgörande uppgiften för 1990-talet. Det är inte sedelpressarna i Tumba pappersbruk som är grunden för det svenska välståndet. Det är en fungerande industri, ett näringsliv med fritt och ansvarskännande företagande, med en fungerande marknadsekonomi och med ett enskilt ägande, som ger oss tillbaka det välstånd som misslyckandet för den socialdemokratiska politiken nu satt i fråga. Vi skall skapa välstånd. Sedan kan vi fördela – men först skapa.
(Applåder)

Anf. 25 INGVAR CARLSSON (s) replik:

Fru talman! Vi har just nu upplevt, vågar jag påstå, något mycket märkligt i riksdagens historia. I en allmänpolitisk debatt har det alltid varit så, att statsministern har redovisat regeringens politik – motiv, argument, innehåll – och möjligen mot slutet, de sista minuterna, använt någon tid för att debattera oppositionens förslag. Vi har nu lyssnat på en statsminister som använt 95 % av sin inledning till att kritisera socialdemokraternas politik och praktiskt taget inte haft ett ord att säga om sin egen regerings politik. Detta är kanske det mest förkrossande omdömet om denna regering, som Carl Bildt talar om som den bästa regeringen i Sveriges historia.

Jag kommer ändå att i min replik göra ett försök att få något svar från denna regering. Därför frågar jag: Kommer den borgerliga fyrpartiregeringen att fortsätta att sänka skatterna med 10 miljarder kronor per år? Och vad skall ni i så fall ytterligare skära ned på? Ställer de tre övriga partierna upp på detta, Carl Bildt?

I Ekot vid midsommartiden förra året fick Carl Bildt frågan: Ni lovar alltså att alla skall få lägre hyror? Ja, absolut, svarade Carl Bildt. Efter det har ni vidtagit åtgärder som kommer att innebära chockartade hyreshöjningar i nyproduktionen. Ändå har Carl Bildt mage att från denna talarstol påstå att det skall bli billigare inflyttningshyror i nyproduktionen. Kan man få en enda representant för byggentreprenörerna – jag begär inte att det skall vara en företrädare för HSB eller hyresgästerna i övrigt, men för någon av de privata byggentreprenörerna – att bekräfta vad statsministern har sagt från denna talarstol? Då skall jag bjuda Carl Bildt på en rejäl middag på en av lyxkrogarna. Och jag kan försäkra att jag inte löper någon som helst risk att behöva gå på de krogarna – det tänker jag inte göra.

Kan vi få en kommentar från statsministern om kommunikationsministerns besked om att det skall satsas 8 miljarder mer för investeringar i järnvägar? Är detta korrekt, är det ju ett sensationellt besked. Det är en omläggning av regeringens hela ekonomiska politik. Jag tog upp detta i min inledning. Statsministern har inte ett ord att säga om denna jätteinvestering. Han råskäller på socialdemokraterna i stället.

Och hur blir det med de 20 miljarderna i pensionsfonderna, de pengar som pensionärerna och löntagarna vill ha till pensioner? Carl Bildt! Uppträd som statsminister i nästa replik!

Anf. 26 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Ingvar Carlsson blir påtagligt besvärad när man börjar ifrågasätta den socialdemokratiska politiken. Själv har han de senaste veckorna och månaderna, så fort han har fått någon möjlighet att kommentera regeringens politik, använt uttrycket "nationell katastrof" eller "katastrof". Jag har haft anledning att ifrågasätta om Ingvar Carlsson kommer att se en katastrof när den verkligen inträffar – mot bakgrund av hur ofta han har använt detta uttryck.

När man tar till sådana kraftuttryck som han har använt under de senaste veckorna och månaderna, får man nog finna sig i att ens eget alternativ blir nagelfaret. Och fakta är: Detta är 9 miljarder kronor i höjda skatter. Det skulle bromsa Sverige. Det är en politik som skulle dämpa tillväxten. Jag vågar påstå att tillväxtpolitiken är ett svart hål i socialdemokratin – den finns inte. Socialdemokraterna skall ständigt fördela saker, men de kan inte skapa dem. Och Sveriges problem just nu är att vi inte skapar tillgångar. Då kan vi inte heller fördela dem på det sätt som socialdemokraterna gör.

Ökade offentliga utgifter hjälper inte heller. Det är ett faktum att kostnaderna i nyproduktionen på bostadssektorn nu sjunker. Ni trissade upp nyproduktionskostnaderna. Nu sjunker de, på grund av en rad åtgärder. Det är bra att så är fallet.

Så till de frågor som ställts. När det gäller bostadspolitiken är det en nödvändig, smärtsam anpassning som nu sker, efter den uppblåsning som före-

kom under högkonjunkturåren. Det leder också till en dämpad kostnadsutveckling, till en mer balanserad utveckling av byggsektorn.

När det gäller pensionerna pågår det samtal mellan regeringspartierna och oppositionen. Socialdemokraterna har nyligen sagt att de inte är intresserade av en uppgörelse, åtminstone i närtid. Men låt mig säga detta: Vi vill inte använda AP-fonderna till att äga företag. Vi skall använda AP-fonderna till att säkra pensioner. Det kan vara besked nog.

Beträffande infrastrukturfrågorna – om det är gamla eller nya pengar – vill jag säga att man kan räkna på litet olika sätt. Men jag kan försäkra Ingvar Carlsson att denna regering kommer att anslå pengar för att satsa på infrastruktur. Det har sin betydelse för regionalpolitiken och för sysselsättningspolitiken. Men det har framför allt sin betydelse för tillväxtpolitiken. Ni har eftersatt infrastrukturen under tio år. Det kommer att krävas tio år för att återställa den eftersläpning vad gäller modern infrastruktur som socialdemokratin har lämnat kvar.

Anf. 27 INGVAR CARLSSON (s) replik:

Fru talman! Ordet kaos, som jag använde om byggnadsområdet, var inte mitt. Det var rubriken på Svenska Dagbladets förstasida i lördags. Om Carl Bildt anser att det är att svartmåla, ber jag honom vända sig till Svenska Dagbladets ansvariga ledning; Mats Svegfors är väl inte helt obekant.

Att återställa den nivå på förmögenhets- och kapitalbeskattning som Bengt Westerberg och jag var överens om i skattereformen, det kallar statsministern en skattechock – och han nickar nu. Det innebär att hans biträdande statsminister har varit med om att genomföra en skattechock i det här landet. Jag tror att det räcker med att konstatera att den som använder starka ord i sammanhanget är nog Carl Bildt.

Carl Bildt säger att medborgarna skall bli myndiga i valet av sin välfärd. Ja, det tycker jag. Då kan jag inte förstå hur denna regering kan förvägra de människor som har arbetat ett helt liv och vill, på rimliga ekonomiska villkor, trappa ner arbetstillvaron till en pensionärstillvaro. Det gäller väl en av de viktigaste valfrihetsreformer som man kan tänka sig. Det är inte en reform som tillhör ett gammalt samhälle, det är en valfrihetsreform som tillhör framtidens samhälle.

Det är mycket svårt att få Carl Bildt att tala om den egna politiken – även i det senaste inlägget. Men han har ju ett favoritämne, nämligen våld och kriminalitet.

Jag gör, fru talman, ett sista försök.

I valrörelsen gjorde moderaterna våldsbrotten till en stor sak. Det var anklagelser om svängdörrar på Kumla och löften om att i moderaternas Sverige skulle bovarna sitta inne och människorna kunna vistas tryggt ute.

Nu skjuts människor på gatorna. Rån mot personer, butiker, banker och postkontor sker så gott som dagligen. Vapen blir allt vanligare. Vad gör ni från moderaternas sida egentligen mer än att prata?

Anf. 28 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Först ber jag Ingvar Carlsson om ursäkt för att jag glömde svara på en av hans frågor. Men det kanske inte gjorde så mycket, eftersom han själv hade glömt bort det.

Ingvar Carlsson frågade om vi kommer att fortsätta sänka skatterna med 10 miljarder kronor om året. Svaret på den frågan är: Ja, vi kommer att fortsätta sänka skatterna. Det finns åtskilliga skatter som försämrar Sveriges konkurrenskraft i det nya Europa och som måste sänkas mer eller mindre kraftigt. Om sänkningen skall bli på 5, 10 eller 15 miljarder kronor får vi återkomma till. En sak är emellertid klar: Vi kommer att fortsätta sänka skatter.

Tanken att man skulle kunna klara av Sveriges problem genom den typ av skattechock som socialdemokraterna förordar, är denna regering fullständigt främmande. Försök sedan inte bagatellisera bort dessa 9 miljarder genom att säga att det bara är fråga om en enstaka skatt. Det är ett batteri av skatter som ni vill höja, bl.a. de skatter som ligger på de små och medelstora företagen.

De skattesänkningar vi har genomfört accepteras numera t.o.m. av vänsterpartiet, för att nu säga något vänligt om Lars Werner innan vi får möjlighet att göra motsatsen. Men socialdemokraterna är fortfarande kvar i sitt motstånd mot detta.

Så till våldsbrotten. Vad gör vi? En sak som vi måste göra och som vi gör är att åter ge polisen resurser så att man kan hävda rättssamhället.

Låt mig ta ett konkret exempel. Ni skar ner resurserna till polisen. Ni minskade polisutbildningen. Ni gjorde så att det blev polisbrist. Ett mycket konkret exempel på detta är att man tvingades dra in polisstationen i Rinkeby. Det var inte bra. Det är klart att det skall finnas en polisstation i Rinkeby så att de människor som bor där kan känna trygghet.

Nu förbättrar vi situationen, och ett resultat av detta är att polisen nu planerar för ett återupprättande av en kvarterspolisverksamhet i t.ex. Rinkeby. Rinkeby är förvisso inte hela Sverige, och jag vill inte alls påstå att vi har löst problemen med våldsbrott i hela Sverige, men låt detta lilla exempel bli ett exempel som visar att vi har ändrat kurs. Ni tvingades stänga polisstationer där medborgarna behövde skydd. Vi kan återupprätta den verksamhet med kvarterspoliser som är en trygghetsgaranti och den första frontlinjen mot den våldsbrottslighet som drabbar enskilda människor.

Anf. 29 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Fru talman! Politiken är förunderlig. Den f.d. statsministern uppmanar den nuvarande statsministern att uppträda som statsminister. Folk tycker nog att det vore bättre om de svarade på varandras frågor.

Med anledning av det presstöd som ingen vågar tala om kan vi konstatera att partiorganet Svenska Dagbladet går dåligt, att A-pressen går i konkurs och att Arbetet är till salu. Eftersom Ny Demokrati går väsentligt bättre än Svenska Dagbladet överväger vi att lägga ett bud på tidningen Arbetet. Det vore väl trevligt!

Så några frågor till statsministern. Stämmer det att skattetrycket hämmar den ekonomiska tillväxten och att skattetrycket måste sänkas för att ge enskilda människor större frihet att själva disponera över sina inkomster? Stämmer det att skatterna måste anpassas till EG? Detta står nämligen i något som heter Ny start för Sverige och som var ganska vanlig läsning för ett tag sedan.

Är det väsentligt att sänka arbetsgivaravgifterna för att Sveriges konkurrenskraft skall stärkas och därmed sysselsättningen? Dess värre måste den frågan ställas – det får väl ske senare i debatten – även till vice statsministern, eftersom statsministern och hans vice tycks ha olika uppfattningar i denna ytterst fundamentala fråga.

Avser regeringen att sänka energiskatten? Den energiförädlande industrin i Sverige är i dag till stor del internationell. Det är inte en inhemsk svensk industri, utan den är internationell, och den kan mycket lätt flytta utomlands. Självplågeri av typen Europas högsta energiskatt kan äventyra tiotusentals jobb. Hur klarar regeringen av det? Jag ställer frågan till statsministern, även om den kanske skulle ställas till någon i hans fyrklöver.

Hur kommer regeringen att göra det lättare för ungdomar att få arbeten? Kommer regeringen att med sina kontakter jobba fram ett system med ungdomslöner, förlängd provanställningstid, som då inte bara gäller ungdomar, m.m.?

Ny Demokrati hävdade under valrörelsen att det svenska skattetrycket på sex år skulle kunna sänkas från 57 till 47 % av BNP. Detta påstående har dragits 45 000 gånger av media, som inte så gärna vill lyssna. Jag vill därför fråga: Vore det orealistiskt, herr statsminister? Är det inte i själva verket nödvändigt att genomföra detta om vi skall in i ett Europa där skattetrycket ligger på 40 %?

Anf. 30 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Ian Wachtmeister är beredd att lägga ett bud på Arbetet. Jag hänvisar detta till andra. Låt mig bara säga att jag i denna härva med viss förvåning noterade att A-pressen för några år sedan gjorde affärer med något bokförlag inom Europeiska arbetarpartiet – om nu denna uppgift är riktig. Jag lämnar emellertid detta därhän.

Så svar på Ian Wachtmeisters frågor. Självfallet är det nödvändigt att sänka vissa skatter för att få fart på tillväxten. Det är ju vad denna regeringen har gjort, och det är vad denna regeringen avser att fortsätta med. Det innebär, som Bengt Westerberg har påpekat, inte att varje skattesänkning eller varje skattesats har samma betydelse ur tillväxtbefrämjande synvinkel. Det finns skattesatser, t.ex. momsen, som i detta sammanhang inte har någon större betydelse. Det kan finnas andra skäl att sänka momsen. Men sett just i tillväxtperspektivet och i det europeiska perspektivet är det framför allt skatter på företagande, på skapande och på det som ger oss tillväxten som är av betydelse, och det är dessa skatter vi kommer att fortsätta att sänka.

Redan i regeringsförklaringen från den 4 oktober förra året står det att energiskatterna skall anpassas till den europeiska nivån. Det innebär att vi nu tittar på möjligheterna att genomföra den anpassningen samtidigt som vi skall ha en tydligare miljöprofil.

Det här är vi inte alldeles ensamma om. Det pågår en betydande diskussion inom EG. EG-kommissionen har presenterat ett förslag, som har varit föremål för ställningstagande från EG:s miljöministrar. Man avvaktar ett slutgiltigt ställningstagande från EG:s ministerråd någon gång under våren. Detta skapar ett bra underlag för den förändring av den svenska energibe-

skattningen som är nödvändig både av hänsyn till konkurrenskraft och tillväxt och av hänsyn till den miljöpolitiska profilen.

De olika arbetsmarknadspolitiska frågor som Ian Wachtmeister tog upp är, som bekant, föremål för prövning.

Självfallet kan skatter sänkas, och självfallet kan man också sänka skattetrycket. Det har regeringen visat. Låt mig bara sända med budskapet att det inte är fullt så enkelt som att flytta ölbackar. Det kräver faktiskt en beredskap att ompröva existerande utgiftsprogram, och det kräver en insikt om att det finns offentliga utgifter som är värdefulla och som är nödvändiga både för välfärden och för den tillväxt som vi är så angelägna om.

Anf. 31 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Ölbackarna fick folk att förstå, vilket kanske inte den här debatten får i sin helhet. Turistmomsen är precis lika dum som världens högsta energibeskattning. Det är nämligen också ett självplågeri.

Jag ställer nu två frågor till Carl Bildt. Fråga nr 1: Finns det anledning, anser statsministern, att ompröva u-hjälpen med tanke på det som har hänt under många år? Fråga nr 2: Tänker statsministern låta regeringens experter objektivt analysera Ny Demokratis förslag till en investerings- och utvecklingsbank baserad på en del av löntagarfondernas tillgångar, så som Carl Bildt ställde i utsikt när hans prestige hängde på ett barnbidrag?

Kloka människor inom bank- och industrivärlden anser att förslaget är mycket intressant, eftersom effekten av bankkrisen mildras, småföretagen får kredit, nya företag startas, utvecklingsprojekt finansieras, osv. Man kan rent av vid horisonten skönja ett drag under galoscherna.

Är det så svårt att se till sak? Måste man se till person? I så fall kan Carl Bildt få förslaget av oss. Vi kan ta avstånd från det, bara ni får skägget ur brevlådan. Det här handlar nämligen om vad som är bra för Sverige, inte för Carl Bildt, inte för Ingvar Carlsson och inte för mig.

Anf. 32 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Vi är självfallet beredda att låta s.k. experter objektivt analysera även detta förslag. Jag vill gärna säga att det är vår ambition att låta underkasta samtliga förslag som kommer fram från oppositionspartiernas sida vad vi kan kalla en objektiv analys. Det finns ingen anledning att i förväg förkasta något förslag. Vi gör en sådan granskning, och den kommer i sinom tid att redovisas.

Bara några korta kommentarer till de övriga frågor som Ian Wachtmeister tog upp. Vår inställning till biståndspolitiken är väl känd. Det pågår en förändring av inriktningen av svenskt bistånd med en starkt ökad betoning av vikten av medborgerliga fri- och rättigheter, av demokrati och av en marknadsekonomisk utveckling. Det är faktorer som har tillmätts alltför liten betydelse i svensk biståndspolitik under gångna decennier.

Turistmomsen är en viktig fråga. Fjällvärlden står för en mycket viktig del av den svenska turismen, och den stod i centrum för fjolårets diskussion om turistmomsen. Vi har nu föreslagit och genomfört åtgärder som de facto går längre än några åtgärder som jag tror att Ny Demokrati har föreslagit.

Vi har sänkt turistmomsen med 7 procentenheter. Det var en väsentlig

sänkning. Det kan alla som är i turistbranchen intyga. Därutöver har vi nu lagt fram förslag om att sänka den allmänna löneskatten med 10 procentenheter i hela det inre stödområdet. För de turistföretag som betyder så mycket för sysselsättningen i inlandet ger detta en större total ekonomisk effekt än de ursprungliga förslag om turistmomsen som bl.a. Ny Demokrati stod för.

Förste vice talmannen anmälde att Ian Wachtmeister anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt ytterligare replik.

Anf. 33 LARS WERNER (v) replik:

Herr talman! Jag kan tyvärr inte återgälda statsministerns vänliga ord. De frågor vi diskuterar i dag ligger på ett sådant plan att de inte inbjuder till det. Men kanske är det så att Carl Bildt med sina vänliga ord har förväxlat mig och Ian Wachtmeister. Till Wachtmeister måste man ju tala vänligt, eftersom han ingår i regeringsunderlaget.

De frågor som vi nu diskuterar är allvarliga. Vi kan ta bostadsfrågan som exempel. I valrörelsen fångade moderata samlingspartiet röster med bl.a. lockelsen att hyrorna skulle sänkas om moderaterna kom till makten. Nu är ni vid makten. Det var fagra, moderata löften, och de bidrog säkert till att ni vann valet. Men efter valsegern har det visat sig vad de moderata löftena var värda. Det blev höjda hyror. Till nästa årsskifte kommer hyrorna att öka ytterligare med minst 400 kr. Hur det skall bli nästa år törs jag inte tänka på. Ytterligare rekordhöjningar har antytts. Det här är ingenting som jag själv påstår, utan det tillstår även moderata politiker.

Huvudpunkten i Carl Bildts olika uttalanden var följande: med sänkt fastighetsskatt utlovades hyressänkningar, med hyressänkningar lockades röster och med röster vanns valet. Carl Bildt, berätta nu för oss i kammaren hur sänkt fastighetsskatt påverkar hyrorna t.ex. i det nybyggda bostadsbeståndet!

Nu blir det inga hyressänkningar. Det blir hyreshöjningar. Moderaterna har svikit. Vänsterpartiet och socialdemokraterna hade förra våren en överenskommelse som innebar att hyrorna skulle kunna hållas på en rimlig nivå. Med det beslutet hade hyreshöjningarna begränsats och hyresgästerna hade inte drabbats på det sätt som de nu gör.

Men det beslutet har de borgerliga partierna rivit upp som en av de första åtgärderna. Det ersätts nu av en moderat politik med brutna löften och högre hyror. Kan ni verkligen se era väljare i ögonen i dag när ni får frågor om detta? Ni har skapat ett kaos, och ni har skapat och kommer att skapa hyreshöjningar. Medför inte det att ni drar slutsatsen att ni kanske borde återskapa ett bostads- och byggnadsdepartement? Där kunde Birgit Friggebo, Knut Billing och Agne Hansson gemensamt tala om vilken som är regeringens bostadspolitik.

Anf. 34 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Vad inträffade på bostadspolitikens område under den föregående mandatperioden? Jo, vi fick under den treårsperioden hyreshöjningar på i genomsnitt 50 %. Under denna period inträffade således de kraftigaste hyreshöjningar som Sverige mig veterligt har haft under efterkrigsti-

den. Vi fick en kostnadsökning i nyproduktionen som medförde att det visserligen byggdes en del, men det var mycket svårt att få någon – om vederbörande inte var utomordentligt förmögen – att med egna pengar betala de kostnader som var förknippade med att bo i de bostäder som byggdes.

Detta är inte en acceptabel politik. Vi kan ändra detta bara genom att avreglera, vilket vi har gjort, genom att öka konkurrensen – det håller vi på att göra – och genom att långsiktigt komma bort från det subventionsberoende som finns inom bostadsbranschen. Det var felaktigt med regleringar och subventioner inom jordbrukspolitiken. Där gjordes en avreglering. Det är på samma sätt felaktigt med subventioner och regleringar inom bostadspolitiken när det drivs så långt som det har gjort.

Jag noterade att Lars Werner i en replik till Ian Wachtmeister sade att den tid är passerad då det gick att diskutera med vänsterpartiet och tala om de utländska exemplen. Det trodde måhända jag också intill dess att jag i tidningen i går läste om de stödinsatser som har förekommit från det sovjetiska kommunistpartiets sida, även gentemot det svenska vänsterpartiet. I åratal har vänsterpartiet moraliserat mot privat sjukvård och sagt att det är förfärligt, att det inte får förekomma och att det måste stoppas. Men nu får vi reda på att man hade tillgång till nomenklaturans privata kliniker i det kommunistiska Sovjetunionen.

Detta var ingenting som inträffade förr i världen. Av Kenneth Kvist får vi nu reda på att detta accelererade under Gorbatjovs period. Då fick man från vänsterpartiets sida möjlighet att sända personer till Sovjetunionen för att "bada i särskilt gynnsam lera".

Detta reser en del frågor angående arten av relationerna mellan vänsterpartiet och det sovjetiska kommunistpartiet. Det reser dessutom en del frågor angående moralen i den politiska agitationen. Hur kan man agitera mot privat sjukvård i Sverige när man accepterar nomenklaturans privata kliniker i Moskva?

Sedan en parentetisk fråga: Kom de tillbaka efter att ha sänkts ner i den sovjetiska leran?

Anf. 35 LARS WERNER (v) replik:

Herr talman! Nej, dess värre kom inte alla tillbaka, Carl Bildt. Jag läste för ett tiotal år sedan i tidningen Norrskensflamman att den eller den avled under hälsoresa till Sovjetunionen. Men skämt åsido tycker jag att det är litet grovt när Carl Bildt försöker insinuera att vi har tagit emot pengar från det sovjetiska partiet. Kan han visa upp papper på det skall jag gärna ta en diskussion om det, men det går inte att finna några sådana papper. Det är riktigt att vi har erbjudits att skicka folk på sjukresor för vissa specialbehandlingar. På samma sätt har vårt parti tillsammans med andra tagit emot människor från Sovjetunionen för behandling här i Sverige, dock inte i samma utsträckning.

Jag fick inget svar på mina frågor om hyreshöjningarna nästa år och den hyres- och bostadspolitik ni vill bedriva. Min fråga är fortfarande: Vad blir resultatet av den bostadspolitik som ni säger er vilja föra när det gäller hyrorna nästa år och i framtiden? När får vi t.ex. ett system som ersätter det som ni rev upp för att hålla hyrorna nere? Hur länge skall vi vänta? Eller

tänker ni möjligen gå vidare och slopa resten av räntebidrag och subventioner, som har antytts bl.a. av Knut Billing, vilket i sin yttersta konsekvens innebär hyreskostnader på över 20 000 kr. i månaden? Är det vad vi har att vänta?

Frågan är fortfarande, Carl Bildt: Hur kan man gå ut och lova hyressänkningar genom sänkt fastighetsskatt? Än en gång, Carl Bildt: fastighetsskatten påverkar inte det nybyggda beståndet.

Till sist: Regeringen Bildt har inte bekymrat sig om att föra en sysselsättningsskapande politik. Regeringen påstår att den för den enda vägens politik. Om det vore på det viset, att alla de uppoffringar som vi nu ställs inför åtminstone skulle ha det goda med sig att arbeten tryggades, kunde man ju fundera på saken. Men min uppfattning är att regeringens politik inte bara är orättvis utan också leder till ökad arbetslöshet. Regeringen hävdar att det är skattesänkningarna som är det viktiga. Men de skattesänkningar som ni har genomfört har ju i första hand kommit att omfatta kapital- och förmögenhetsbeskattningen.

Jag tror faktiskt Carl Bildt på hans ord när han säger: Vi skall fortsätta att sänka skatterna. Ja, det tror jag. Men tala då om för oss: För vilka skall ni sänka skatterna? Skall ni fortsätta att sänka skatten för höginkomsttagare och kapitalägare, som ni hittills har gjort?

Anf. 36 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Lars Werner är emot att man sänker skatter på kapital. Jag tror att det grundar sig på att han liksom åtskilliga andra är litet kvar i en förlegad marxistisk världsbild. När vi sänker förmögenhetskatten på det arbetande kapitalet i de små och medelstora företagen, något som är accepterat av Lars Werner, innebär det naturligtvis en sänkning av kapitalbeskattningen. Men kapital är företag, och företag är sysselsättning och jobb, som ger inkomster och välfärd. Utan kapital stannar landet. Har vi för hög kapitalbeskattning drivs dessutom kapitalet ut ur landet till andra länder. Det var ju det som inträffade under slutet av 80-talet när investeringsströmmarna gick ut ur Sverige. Men vi fick inte tillbaka någonting, och därmed utarmades vår industriella bas.

Vi måste i Sverige ha en kapitalbeskattning som är konkurrenskraftig i ett europeiskt perspektiv – annars får vi aldrig några investeringar. Utan investeringar får vi inte några jobb, och utan jobb får vi ingen välfärd. Den gamla marxistiska retoriken leder alldeles fel. Den leder i sin förlängning till exakt den typ av misär som vi har sett i länder som ännu tydligare sitter fast i marxismens garn.

Så till förbindelserna mellan vänsterpartiet och det f.d. sovjetiska kommunistpartiet. Jag har inte insinuerat att det i modern tid funnits några ekonomiska förbindelser av subventionskaraktär mellan sovjetiska kommunistpartiet och vänsterpartiet. Det förefaller uppenbart och i och för sig föga förvånande att omfattande penningtransaktioner har skett till bl.a. Arbetarpartiet kommunisterna. Det är häpnadsväckande i sig, men det är ingenting man kan lasta Lars Werner för.

Däremot noterar jag att Kenneth Kvist har bekräftat att vänsterpartiet har haft tillgång till speciella sovjetiska sjukhusresurser. Detta må ha varit för-

svarbart i det enskilda fallet, men jag vet inget annat svenskt politiskt parti som har haft tillgång till den kommunistiska nomenklaturans privata kliniker i Sovjetunionen. Detta visar trots allt att förbindelserna mellan det sovjetiska kommunistpartiet och det svenska vänsterpartiet långt in i modern tid haft en mycket speciell och nära karaktär.

Förste vice talmannen anmälde att Lars Werner anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 37 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Låt mig börja med att ta upp den handske som Ian Wachtmeister tidigare kastade, nämligen synen på invandringen. Jag har läst flera av de motioner som Ny Demokrati har väckt här i riksdagen om invandringen, bl.a. en av de motioner som Ian Wachtmeister själv har skrivit under där han säger att det behövs en debatt utan skällsord. Samtidigt går han upp här i talarstolen och kallar andra för självgodhetens överstepräster.

Det finns även andra motioner om invandringen som är intressanta. En del är tämligen intetsägande. I motionshögen finns det t.ex. motioner om att man skall stoppa invandringen under ett eller flera år, och det finns motioner om att man skall folkomrösta om invandringen. När jag lägger ihop de här motionerna förmodar jag att Ny Demokratis tanke är att vi skall gå ut och fråga människor: Skall vi stoppa invandringen under ett eller flera år, ja eller nej? Det skulle vara intressant att få veta hur Ian Wachtmeister i så fall skulle rekommendera människor att rösta och vad han själv kommer att rösta på när han får ta ställning till frågan om vi skall stoppa invandringen under ett eller flera år.

Detta är en ganska orimlig tanke. Att flyktingar kommer till Sverige beror inte i första hand på förhållandena i Sverige utan på förhållandena i dessa människors hemländer. De bryter inte frivilligt upp för att söka lyckan i Sverige trots att de har det ganska bra hemma. De kommer kanske därför att det är krig i deras hemländer eller för att de är förföljda på grund av sin politiska övertygelse eller sin religiösa tro. Det är det som får människor att lämna vänner, släktingar, kära saker, bostäder och allting och ta sig den långa vägen till Sverige och be om en ny livschans här.

Det är självklart att vi, som i detta internationella perspektiv är privilegierade, ändå skall kunna ta emot dessa människor och säga: Visst, vi skall ge er en ny livschans. Jag tycker att det är det minsta vi kan bjuda på. Det är rimligt att vi ger dem en livschans mot att de ger oss resten av sitt liv.

Om man nu ordnade en sådan här mystisk folkomröstning skulle det för mig vara självklart att säga nej till Ny Demokratis krav på att stoppa invandringen. Men jag är som sagt nyfiken på vad Ian Wachtmeister själv svarar på den frågan.

Herr talman! Länge dominerades den svenska EG-debatten av frågan om Sveriges neutralitetspolitik och huruvida det med hänsyn till den över huvud taget var möjligt att tänka sig ett svenskt medlemskap i EG.

Fram till hösten 1990 ansåg en majoritet av de politiska partierna i Sverige och ledamöterna i denna kammare att neutralitetspolitiken var ett definitivt hinder för medlemskap. Men då svängde, som alla vet, på några veckor upp-

fattningen, och bara ett drygt halvår senare lämnade Ingvar Carlsson in Sveriges medlemsansökan till EG.

Utvecklingen i Europa under det dryga år som har gått sedan riksdagen fattade sitt viktiga principbeslut har bidragit till att ytterligare minska den svenska säkerhetspolitikens betydelse i det här sammanhanget. I stället har intresset av naturliga skäl kommit att fokuseras till frågor som inte tidigare har diskuterats särskilt mycket i den svenska EG-debatten.

Hur går det med demokratin i EG, är en fråga som man ställer sig. Handlar EG bara, som författaren P. O. Enquist skrev i en debattartikel i Expressen häromdagen, om att ge mer makt åt en politisk elit? Är hela idén med EG i själva verket ute, förverkad?

Vad kommer svenskt EG-medlemskap att betyda för de svenska skatterna, för arbetslösheten, för välfärdspolitiken, för alkoholpolitiken, för jämställdheten mellan kvinnor och män, för flykting- och biståndspolitiken och mycket annat? De här frågorna ställs av naturliga skäl mot bakgrund av att förhållandena i flertalet europeiska länder avviker ganska kraftigt från dem som råder i Sverige.

Låt mig, herr talman, först anföra några synpunkter på detta med EG och demokratin.

EG har sannerligen inte tillkommit, eller vuxit, för att tillgodose någon maktelit utan för att hantera i hög grad verkliga problem. Det har inte minst handlat om att genom ekonomiskt samarbete säkerställa freden i Europa och att säkra demokratin i de forna diktaturerna Spanien, Portugal och Grekland.

I många sammanhang har i själva verket det politiska samarbetet släpat efter. Maktutredningen, som avgav sitt betänkande för ett och ett halvt år sedan, skrev: "Ett av de stora problemen för dagens demokrati är att demokratins institutioner är nationella, under det att samhällsproblemen snabbt håller på att förvandlas från nationella till övernationella."

Politiker har med andra ord inte styrt utvecklingen utan snarast reagerat på nationella konflikter, gränsöverskridande miljöförstöringar, internationellt företagande och mycket annat.

En rad sådana här frågor måste hanteras i internationellt samarbete. Hur det samarbetet skall organiseras kan man alltid diskutera, och det förs också en sådan diskussion fortlöpande i olika i internationella organ, även inom EG. Här ställs i EG-debatten sådana vitala frågor som om den europeiska demokratin skall vara baserad på principen en man – en röst eller om nationerna också i framtiden skall spela någon roll.

Något enkelt svar finns inte på dessa frågor. Däremot kan man inte hävda att internationellt samarbete och överstatliga organisationer självklart innebär någon försämring av demokratin. Tvärtom kan det ses som en vidgning av demokratin om sådana organ upprättas som kan ta itu med problem som är för stora för nationalstaten att hantera.

Samtidigt syftar den s.k. närhetsprincipen, som nu har slagits fast i Maastricht, till att förhindra att alla frågor lyfts upp till EG-nivå. Politiska frågor skall hanteras på den nivå där de hör hemma. I praktiken kan vi se att samtidigt som många frågor lyfts upp till exempelvis EG-kommissionen eller ministerrådet och alltså tas upp på internationell nivå skjuter man ner frågor

till en mera lokal nivå. Det visar att detta inte bara är en princip på papperet, utan det är vägledande också i det praktiska politiska arbetet.

Internationellt samarbete har förekommit och förekommer – som jag antydde – i många olika former. Det är självklart att olika organisationer kan spela en viktig roll i det här samarbetet. Men ingen kan förneka att EG har utvecklats till den mest kraftfulla och betydelsefulla internationella organisationen i Europa.

Demokratin tvingas alltid till en avvägning mellan individers deltagande och effektiviteten i det man vill uppnå. Det här sker inte bara på internationell nivå utan också i kommuner och landsting, alltså på nationell nivå här i Sverige. Det är närmast självklart att när besluten flyttas upp sker det en utspädning av den enskildes makt. Men att ha litet makt eller litet inflytande över viktiga beslut kan vara väsentligare än att ha absolut makt över ganska betydelselösa beslut.

Det finns ingen som föreställer sig att Sverige, ens där befolkningen till äventyrs står helt samlad, kan diktera beslut som skall fattas inom den Europeiska unionen, men i kraft av erfarenheter och goda argument kan vi påverka besluten. Det kan faktiskt vara betydelsefullt ibland att ha litet påverkan över just sådana här viktiga beslut. Ofta är det bättre att 350 miljoner människor tar ett halvt steg i rätt riktning än att 8 eller 9 miljoner människor tar ett helt steg.

Nå, herr talman, hur kommer det då att gå med alla de andra frågorna som jag nämnde – med skatterna, alkoholpolitiken, välfärden, jämställdheten osv.?

Låt mig på en gång slå fast att när vi liberaler förespråkar ett svenskt medlemskap i EG så gör vi inte det därför att vi tycker att förhållandena i EG-länderna i alla avseenden är bättre än vad de är här och därför att vi gärna skulle vilja se en anpassning av Sverige till något slags genomsnittlig nivå inom EG.

På ett område skulle jag t.o.m. vilja säga att det finns alldeles särskild anledning till eftertanke, och det gäller alkoholpolitiken. När gränserna öppnas är det realistiskt att räkna med att det kan bli svårt att använda prisinstrumentet på det sätt som vi hittills har gjort i svensk alkoholpolitik. Det är beklagligt därför att prisinstrumentet är mycket effektivt – detta visar all forskning och alla utredningar som har gjorts på området.

Om nu prisinstrumentet används mindre måste det naturligtvis leda till att andra alkoholpolitiska åtgärder får användas desto mer, t.ex. information och restriktioner i tillgängligheten. Det vore därför exempelvis helt fel att i detta läge avskaffa försäljningsmonopolet. Om man skulle överlåta alkoholförsäljningen till kommersiella krafter skulle det med all säkerhet leda till en uppgång i alkoholkonsumtionen och därmed i alkoholskadorna.

Alkoholskatterna kan vi alltså tvingas sänka när gränserna öppnas. Det kommer säkert att krävas också andra anpassningsåtgärder på skatteområdet. Men det finns ingenting som tyder på att vi skulle tvingas till sådana förändringar att den svenska välfärdspolitiken skulle vara hotad.

I själva verket är det min övertygelse att kraven på skattesänkningar snarast skulle bli större, om Sverige valde att stanna utanför EG. Då skulle vi

tvingas ta i ännu mer för att övertyga svenska företag att stanna i Sverige och att i än högre grad ta i för att övertyga utländska intressen att investera här.

Visst finns det för oss mycket att lära i andra europeiska länder. Men det är också uppenbart att på många områden har vi nått längre än andra, och vi har viktiga kunskaper och erfarenheter i bagaget med oss in i EG.

Vår internationellt sett framgångsrika drogpolitik – och då tänker jag också på narkotikapolitiken – är ett exempel på det. Arbetslinjen i arbetslöshetspolitiken är ett annat, vår jämställdhetspolitik ett tredje, och det går naturligtvis att räkna upp många fler. Jag kan nämna bl.a. äldreomsorgen, där jag tror att vi faktiskt har en hel del att lära ut. Det finns givetvis stora brister och problem i svensk äldreomsorg, och dessa försöker vi nu ta itu med på olika sätt, men det finns också mycket som är bra. Vi har en unik erfarenhet i Sverige genom att samtidigt ha den högsta kvinnliga förvärvsfrekvensen och den största andelen personer över 65 år i världen.

Men andra länder närmar sig nu Sverige i bägge dessa avseenden. Andelen äldre ökar. Vissa länder kommer under de närmaste tio åren t.o.m. att passera Sverige och alltså få en större andel personer över 65 år. Samtidigt ökar i många länder kvinnors krav på förvärvsarbete och på ekonomiskt oberoende. Det blir alltmer omöjligt att, som hittills ofta har varit fallet i många länder, lösa den här svåra ekvationen genom att förlita sig på att kvinnor utan ersättning skall ta hand om de äldre.

Redan i dag finns det många länder som sneglar på hur vi i Sverige har löst problemen. De ser hur vi har byggt ut barn- och äldreomsorgen och hur kvinnor får lön för det arbete som de utför. Detta har lett till att Sverige i dag har ett högre skattetryck än flertalet andra länder – dock inte högre än alla andra länder. Det är naturligtvis bra om skattetrycket kan sänkas – det är ibland t.o.m. nödvändigt – men vi kan också räkna med att andra länder, på grund av den utveckling som jag nyss har beskrivit, kommer att närma sig Sverige, vilket är viktigt i sammanhanget.

Det finns enligt min mening ingen anledning att på något sätt ge upp den svenska välfärdspolitiken när Sverige närmar sig EG – tvärtom. Arbetet för en bättre barn- och äldreomsorg liksom för ökad jämställdhet mellan kvinnor och män skall intensifieras. Även om vi har nått långt i internationell jämförelse är vi ännu långt från de mål som vi själva har satt upp.

Herr talman! Den debatt om EG som nu börjar komma i gång i Sverige är nyttig och nödvändig. Det finns förvisso rader av frågor som vi skall diskutera, många frågetecken att räta ut, men ingenting talar för att vi har anledning att ompröva vårt beslut att eftersträva svenskt EG-medlemskap. Tvärtom är det angeläget att Sverige så snart som möjligt får inflytande över och blir en integrerad del i den spännande och dynamiska process som nu pågår ute i Europa.

(Applåder)

Anf. 38 INGVAR CARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tyckte det var värdefulla och bra synpunkter som Bengt Westerberg hade i slutet av sitt anförande om äldreomsorgen och kvinnornas ställning. De skiljer sig naturligtvis flagrant från den den ideologiska syn som moderaterna har på den stora och den lilla världen. Bengt Westerberg kunde

bygga under sin ståndpunkt med jämförelser utomlands, och jag vill säga att vi på den punkten gör likartade bedömningar.

Jag läste ett anförande som Bengt Westerberg höll vid en konferens med Stockholms socialförvaltning den 14 januari i år, och innehållet är så pass sensationellt att jag innan jag börjar diskutera det vill citera det och fråga Bengt Westerberg om det är korrekt. Han säger:

"I allmänna ordalag är det lätt att ropa på nedskärningar för att få utrymme för skattesänkningar – men när man konkretiserar handlingsmöjligheterna tystnar skallen.

Skall vi skära ned på barnbidragen? Nej, vi skall i stället öka stödet till barnfamiljerna genom vårdnadsbidrag eller förlänga föräldraförsäkringen!

Skall vi skära ned på pensionerna? Nej, vi skall i stället höja pensionerna för de sämst ställda pensionärerna!

Skall vi sänka ersättningen i sjukförsäkringen? Nej, även två karensdagar är för mycket!"

Bengt Westerberg säger alltså att även två karensdagar är för mycket!

"Skall vi skära ned på skolan? Nej, vi måste satsa mer resurser på våra ungdomar. Det är en investering i framtiden!

Skall vi minska räntesubventionerna till bostäder eller begränsa värdet av ränteavdragen? Nej, nu får det inte bli dyrare att bo!"

Är detta anförande, som jag har fått i min hand, korrekt citerat, Bengt Westerberg?

Anf. 39 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Ingvar Carlsson citerade ur ett anförande där jag använde en inte helt ovanlig teknik, nämligen att spela upp en dialog, där jag ställde ett antal retoriska frågor och försökte referera de frågorna. Det finns många som säger att vi skall sänka skatterna och dra ner mycket på den sociala välfärden, och då försöker man konkretisera detta och frågar: Vad är det ni vill dra ner på? Är det barnbidragen, är det sjukförsäkringen, eller vad är det? Då får man ofta till svar: Nej, inte just det, något annat.

Det var det jag ville illustrera. Det var för övrigt ingen i publiken som missförstod detta på något sätt, utan alla begrep precis vad det var fråga om. Jag har också skickat ut anförandet till massmedia, som inte heller har missförstått det. Det krävs nog att man läser det som fan läser Bibeln för att missförstå det. Jag såg att Birgitta Dahl hade läst det på samma sätt som Ingvar Carlsson gjorde och skickat ut det över TT för säkerhets skull. Jag hoppas att hon skickade ut resten av anförandet också.

Det jag säger i mitt anförande är ju sant, dvs. att vad man än pekar på så möts man av reaktionen: "Det går inte." Eftersom vi är övertygade om att det är nödvändigt att ta ner de offentliga utgifterna tvingas vi fatta en del sådana här beslut, men vi möter naturligtvis motstånd. Säger vi "karensdagar", rusar socialdemokrater och andra ut och säger: "Det skall vi inte ha." Annorlunda lät det, när vi på våren 1990 talade om åtstramning i svensk ekonomi – då var Ingvar Carlsson mer öppen för tanken på karensdagar – men nu har han ju blivit oppositionspolitiker.

Räntesubventionerna är ett annat exempel. Det är uppenbart att vi måste skära ner räntesubventionerna till bostäder, men vi kommer att möta ett

starkt motstånd. Många människor kommer att ställa sig upp och säga att det inte går att göra på det här sättet.

När Ingvar Carlsson och jag nu ändå fick en dialog i detta skede, vill jag också passa på att säga att det påstående som han tidigare gjorde, om att de skattehöjningar som socialdemokraterna vill genomföra skulle vara i linje med den skattereform som vi hade kommit överens om, inte är sant. Det kan finnas en eller annan liten skattehöjning som har med skattereformen att göra, men den stora mängden har det inte. Där finns bl.a. en stor skattehöjning som direkt strider mot vad Ingvar Carlsson och jag kom överens om, nämligen urholkningen av reallöneskyddet, som ger 1,5 miljarder kronor. I övrigt handlar det framför allt om att skärpa förmögenhetsskatten, att införa sociala avgifter på vinstandelar och andra saker som vi ingalunda har kommit överens om tidigare. Av de 8 miljarderna är det alltså minst 7 miljarder som inte har ett dugg med skattereformen att göra. Det som Ingvar Carlsson tidigare sade på den punkten var inte korrekt.

Jag vill också, för att fortsätta vår dialog från tidigare, understryka att de löften som vi i folkpartiet liberalerna och jag personligen har givit de handikappade kommer att uppfyllas. Jag hälsar Ingvar Carlsson välkommen på vagnen, äntligen.

Anf. 40 INGVAR CARLSSON (s) replik:

Herr talman! Nu har vi alltså fått bekräftat att mitt citat var ett korrekt återgivande av anförandet. Jag fann innehållet så anmärkningsvärt att jag inte ville börja polemisera mot det utan att först ha klarat ut detta. Nu säger Bengt Westerberg att det är mer retoriska frågor, men i stycket ovanför det jag citerade sägs följande:

"Att många av nedskärningarna väcker kritik är inte att förundras över. Den debatten skall vi ta. Men reaktionerna borde få också dem som förespråkar mycket omfattande skattesänkningar att besinna sig. Protesterna skulle bli än mer högljudda, och välgrundade, om vi försökte minska utgifterna med tiotals miljarder kronor till."

Det är precis detta som regeringen, statsministern och, om jag förstår det rätt, finansministern utlovar. Carl Bildt har i alla fall i debatten i dag bekräftat att det är detta det är fråga om.

Jag delar alltså i och för sig Bengt Westerbergs uppfattningar här, men jag får det inte att gå ihop. Jag tror att det är farligt om man i så grundläggande frågor ger dubbla budskap till allmänheten och alla andra som bedömer utvecklingen. Regeringen måste här inom sig snabbt klara ut vad det är som gäller.

Jag tror, herr talman, inte att jag är ensam om att ha uppfattat detta anförande av Bengt Westerberg som ett klart socialliberalt inlägg, som uttrycker en stark oro för att nedskärningar på tiotals miljarder kronor kommer att hota centrala delar av välfärdspolitiken. Det är bra, men det stämmer inte med en moderat skattepolitik. På den punkten måste regeringen alltså snabbt klara ut var den i verkligheten står. Jag nöjer mig med detta i dag.

Anf. 41 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Självfallet skall regeringen återkomma med preciseringar när det gäller besparingar under de kommande åren, men låt mig gärna tala

om för Ingvar Carlsson vad som oroar mig. Det är den situation som socialdemokraterna har försatt oss i när det gäller den ekonomiska politiken. Sedan några år tillbaka är det en total stagnation i svensk ekonomi, vilket avsätter effekter i form av en ökande arbetslöshet, ett stigande budgetunderskott och en rad andra problem.

Om detta fortsatte skulle vi naturligtvis aldrig klara av att slå vakt om den välfärd som vi vill slå vakt om. Även om det är kärvt nu skall vi se till att vi skapar utrymme för en del mycket angelägna reformer, t.ex. vårdbidraget.

Det är nonsens att säga, som Ingvar Carlsson förut gjorde, att det inte har funnits utrymme för det under alla år när vi hade högkonjunktur men att det nu plötsligt finns utrymme. Ja, det finns utrymme därför att vi har skapat det genom omprioriteringar. Felet med er politik är att ni inte vill göra de omprioriteringarna – därför har ni hela tiden sagt nej till den här angelägna handikappreformen.

På samma sätt kommer det att bli när vi lägger fram förslag om den stora handikappreformen – vi kommer att skapa utrymme för den genom omprioriteringar. Många av de förslagen har vi för övrigt redan presenterat i budgetpropositionen.

Vi kan inte fortsätta med ekonomisk stagnation, utan vi måste lägga om politiken. Vi har lärt oss, bl.a. av produktivitetesdelegationen, som ju var en utredning som socialdemokraterna tillsatte, att om vi inte kan klara av stabiliseringspolitiken kommer Sverige att halka efter. Därför är det så oerhört viktigt att vi när vi nu utformar den ekonomiska politiken har klart för oss att effekterna av de beslut som vi nu fattar kommer under 1993 och 1994 – de skall inte verka i det konjunkturläge som vi nu har utan i ett kommande läge. Vi utformar politiken med den utgångspunkten och med sikte på att få i gång tillväxten för att kunna slå vakt om och utveckla välfärden.

Anf. 42 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Vore man elak skulle man fråga om det finns något parti vars moral ligger högre än folkpartiets och, om så inte är fallet, om det någonsin har funnits det. Men det skall jag inte göra. I stället skall jag ta upp några andra mycket viktiga frågor.

Bengt Westerberg talade om våra motioner om invandringsproblematiken. I motion nr 77, som är en partimotion, återfinns våra attityder och våra förslag. Det vore bra om de publicerades, om vi t.ex. kunde få in dem i någon av era tidningar, men det är minsann inte lätt! Det är nämligen mycket kloka förslag.

Westerberg talade i stället om ett par andra motioner, som är individuella. Även riksdagsmän är individer – det kanske förvånar en del, men det är faktiskt sant. De har rätt att väcka individuella motioner. I en har motionären sagt: "Stoppa invandringen tillfälligt!" Det återgav naturligtvis inte Westerberg – det passar ju inte så bra. "Folkomrösta om invandringen!"

De motionerna gick vidare till utskottet därför att det är nyttiga frågeställningar för utskotten att diskutera och därför att folk ute i verkligheten tänker och frågar just så, och då skall vi ge svar – vi är nämligen till för att ge svar på folks frågor och inte bara på en massa frågor som vi själva hittar på. De har valt oss för att göra detta.

När det gäller folkomröstningsfrågan hoppas jag personligen verkligen att flyktingpolitiken så småningom får en så klok utformning att det blir fullständigt onödigt att ha någon folkomröstning – jag vill inte ha någon folkomröstning.

Sedan skulle jag vilja fråga om Bengt Westerberg anser att svenska folket har större skuld till de nu aktuella invandrarproblemen än regering, riksdag, invandrarverk och andra myndigheter. Är det alltså folkets fel, eller har det begåtts något fel högre upp? Litet självkritik på den punkten tycker jag att det vore trevligt att få höra någon gång.

Tycker – för att ta några konkreta exempel – Bengt Westerberg att det vore riktigt att utvisa utländska medborgare som upprepat begår grova brott i Sverige? Det är ett konkret förslag som återfinns i vår partimotion. Det vore intressant att få veta.

Är Westerberg, folkpartiet och regeringen medvetna om att hemspråksundervisningen, som enligt riksrevisionsverkets analyser kostar skattebetalarna 1,3 miljarder, medför större svårigheter för de invandrade skolbarnen att följa grundskoleutbildningen och alltså har gjort det svårare för dessa elever att komma in i det svenska samhället och få en rimlig chans för sin framtid?

Hemspråksundervisningen är betydligt viktigare än komvux och annat, och den måste nu värnas. Varför skall just hemspråksundervisningen värnas? Hur resonerar man då?

Tycker inte Bengt Westerberg att det vore bättre om vi hälsade våra nya landsmän välkomna genom att låta dem lära sig svenska språket, svenska seder och bruk, svenska lagar och attityder?

Till sist, herr talman: Vad skulle Bengt Westerberg själv göra om han av någon okänd anledning hamnade som invandrare i Nya Zeeland – skulle han då begära utbildning i svenska? Destinationen kan, om den inte passar herr Westerberg, ändras till exempelvis Irak.

Anf. 43 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Jag konstaterar att Ian Wachtmeister inte har haft tillfälle att läsa Ny Demokratis egna motioner, och jag kan förstå det – jag vet att det är många motioner att läsa under den allmänna motionstiden. Men faktum är att John Bouvin, en av de personer som har skrivit under den s.k. partimotionen, som också Ian Wachtmeister har signerat, har skrivit under även ett par andra motioner. Man får väl ändå anta att en förnuftig person som tillåts skriva under partimotionen också anses förnuftig och klok i andra sammanhang.

Denne Bouvin har tillsammans med en annan ledamot begärt folkomröstning. Det är bra att Ian Wachtmeister tar avstånd från det. Men han har dessutom i en särskild motion, fristående från förslaget om folkomröstningen, föreslagit att man skall begränsa invandringen under ett eller flera år till ett absolut minimum. Det var inte fråga om någon tillfällighet, utan "under ett eller flera år till ett absolut minimum". Min fråga är om Ian Wachtmeister delar den uppfattningen eller inte.

Så ställde Ian Wachtmeister den något underliga frågan: Är invandringsproblemen folkets eller regeringens fel? Det är väl vare sig folkets eller rege-

ringens fel att det uppstår problem. Att det kommer flyktingar till Sverige beror ju, som jag sade förut, på att det finns problem i andra länder. Det beror på att människor lever i diktaturer och att det rasar krig på många håll i världen. Det är därför de här människorna kommer hit. De har kommit från Latinamerika, från Mellanöstern och på senare tid från det gamla Jugoslavien – det är Kosovoalbaner och andra som har kommit hit därför att det där råder oro; de är rädda om sitt eget skinn, om sina familjer, om sina barn. Det är därför de kommer hit och ber att vi skall ge dem en ny livschans.

Att det sedan kan uppstå problem är självklart, och det är ingen som har blundat för dem. Allt det här talet om att vi har lagt locket på är bara snack. Vi har fört den här debatten i många år, långt innan Ian Wachtmeister började sin politiska karriär, och vi kommer att fortsätta att föra den debatten.

Men då är det naturligtvis vår skyldighet som politiker, oavsett om vi sitter i regeringen eller tillhör oppositionen, att försöka förklara för de människor som ännu inte vet det, varför flyktingar kommer hit och vilka problem flyktingar stöter på. Men det är naturligtvis också vår uppgift att förklara för invandrare och flyktingar vilka regler, vilka normer, vilka värderingar som gäller i Sverige, för att underlätta deras anpassning till det svenska samhället. Men jag tycker inte att det är den rollen som Ian Wachtmeister försöker kreera. Med försåtliga antydningar uppmuntrar han och många andra personer från Ny Demokrati i stället de flyktingfientliga stämningar som finns. På den punkten vill jag ge Pierre Schori och Georg Andersson alldeles rätt, om det var det de hade skrivit.

Om jag skulle emigrera till Nya Zeeland skulle jag försöka lära mig att tala engelska, vilket jag tror att man huvudsakligen gör där. Men samtidigt skulle jag tycka att det vore ganska trevligt att hålla kontakt med mitt gamla land, och framför allt skulle jag se till att mina barn fick chans att läsa svenska så att de kunde läsa svenska författare och tala med sin farmor och farfar, sin mormor och morfar och mycket annat som de kan ha glädje av. Och det tycker jag också att vi skall unna de invandrarbarn som kommer till Sverige. (Applåder)

Anf. 44 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Vi unnar också invandrare i Sverige att tala sina språk. Frågan gällde, om vi skulle använda skattebetalarnas pengar, som inte räcker till komvux och allt möjligt annat, till det och värna just det.

Det som har sagts om våra partimotioner och andra motioner har jag redan besvarat – jag tänker inte göra det en gång till.

De försåtliga antydningarna och angreppen på oss är häpnadsväckande. Bengt Westerberg upprepar alltså det som tidigare Schori, han själv och Georg Andersson givit uttryck för. Bengt Westerberg anser att det finns en likhet mellan nynazismen i Tyskland och Ny Demokrati i Sverige – det lät han nämligen påskina i sina vänliga välkomstord här i riksdagen när riksdagen öppnade i höstas. Jag måste då ställa frågan till honom direkt, om han vidhåller detta, och jag vill ha svar på den. Jag tycker det är ett groteskt påstående.

Sedan tycker jag att man skall ta fram de siffror som finns och inte dölja dem bakom en massa fraser. Det är det som ligger i vårt förslag: Plocka fram

statistiken! Vi vet att vi från 1989 till 1991 tagit emot 150 000 flyktingar i Sverige. Det sägs aldrig. Varför sägs inte det? 10 000 av dem var FN-flyktingar.

Tala om sådant här! Sopa det inte under mattan! Diskutera det öppet! Då väcks också folks förtroende. Då behöver man inga folkomröstningar. Då kommer man fram till en politik som alla kan stå för. Vi är med på en sådan vettig politik. Vi är inte skenheliga. Vi inser att det här är ett problem därför att väljare i Sverige har sagt att det är ett problem.

Anf. 45 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Jag vet mig inte ha dragit några paralleller mellan nynazisterna i Tyskland och Ny Demokrati. Det enda jag har sagt – och där tycker jag att jag står på mycket fast grund – är att det inom Ny Demokrati finns mycket invandrarfientliga stämningar. Det är uppseendeväckande när partiets partiledare i riksdagen på en direkt fråga inte kan svara om han anser att invandringen skall begränsas till ett absolut minimum under ett eller flera år utan säger att han redan har kommenterat detta, vilket han inte har gjort.

Jag tycker att Ian Wachtmeister missförstår sin roll såsom svensk parlamentariker, när han tror att det viktigaste är att tala om att för många invandrare och flyktingar kommer till Sverige i stället för att ge sig ut på fältet och förklara för dem som till äventyrs inte riktigt har förstått varför människor kommit hit. Han bör förklara att det är bakgrunden i flyktingarnas hemländer som gör att de kommer hit, att dessa människor är helt inställda på att göra en bra insats i sitt nya hemland och att alla invandrare som har kommit hit också gör det.

Varför inte ta ett annat grepp, som jag försökte ta när vi uppträdde tillsammans på Skansen häromdagen: Förklara för människor att vi faktiskt är invandrare allihop, fast några kom hit för 8 000–9 000 år sedan. De har ättlingar som har glömt bort att deras förfäder var invandrare. Vi sitter alla i samma båt. Det borde vara självklart för oss som har funnits här länge och som haft förmånen – jag vill verkligen understryka att det är en förmån – att växa upp i detta fredliga och välmående Sverige att hjälpa människor som har kommit hit såsom flyktingar. Jag hoppas att Ian Wachtmeister innan denna mandatperiod har gått kan ta sig samman och ställa upp på den rätta sidan och inte fortsätta att uppmuntra invandrarfientliga krafter.

Förste vice talmannen anmälde att Ian Wachtmeister anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 46 LARS WERNER (v) replik:

Herr talman! Det var egentligen en annan fråga som jag tänkte ta upp, men det skall jag göra i nästa replik.

Med anledning av det senaste replikskiftet vill jag säga att jag många gånger under de senaste året har haft anledning att uttala mig positivt om Bengt Westerbergs rakryggade hållning mot rasism och främlingsfientlighet. Det är viktigt att ledande politiker vågar utmana dem som utnyttjar rädsla och okunskap för att uppmuntra främlingsfientlighet och antidemokratiska stämningar. Rädsla, oro och skräck är jordmånen för främlingsfientlighet.

Syftet för dem som vill skapa denna osäkra situation är uppenbart: det

ger möjlighet för antidemokratiska krafter att få genomslag för sitt budskap. Metoden är att angripa oskyldiga. Skall vi lyckas slå vakt om vårt öppna och demokratiska samhälle, är det fundamentalt att uppträda tolerant och betona alla människors lika värde. Jag vill gärna ha detta sagt efter Bengt Westerbergs inlägg.

Jag vill också ta upp en annan fråga. Till Sverige har under de senaste åren kommit människor från olika länder, vilkas kultur och religion skiljer sig avsevärt från vårt levnadsmönster. Detta sätter naturligtvis vår tolerans på prov. I dag är t.ex. islam en betydande och växande religion även i vårt land. Därför blir jag litet fundersam och orolig, när jag ser att regeringen på sina håll sätter kristendomen såsom överordnad andra trosläror. Regeringen håller på att ge kristendomen en särställning i skolan.

I regeringens förslag till en översyn av läroplanen heter det att skolan skall bygga på kristen etik. Författaren P. C. Jersild varnade för detta i en krönika i Dagens Nyheter i söndags. Han skrev: "Kristen etik är en speciell form av etik som arbetar med förutsättningen att kristna värden är överlägsna andra värdesystem." Därför vill jag fråga: Tror inte Bengt Westerberg att detta kan uppfattas såsom skrämmande för människor som tillhör andra religioner? För mig och Bengt Westerberg och många andra spelar detta kanske inte någon större roll. Men för många människor för vilka religionen är ett fundamentalt värde i livet kan nog detta uppfattas såsom skrämmande. Är det inte dags att göra en översyn av regeringens läroplansöversyn?

Jag vill även ställa en fråga beträffande handikapputredningen: Jag vet att Bengt Westerberg är positiv till denna utrednings förslag, men hur skall förslagens genomförande betalas?

Anf. 47 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Det råder i regeringen ingen oenighet om att religionsfrihet är en viktig princip och att man i skolan skall undervisa om olika religioner. Jag tycker att det är ganska självklart att den kristna etiken och de kristna värdena spelar en viktig roll i vårt samhälle. Sverige har varit ett kristet land under lång tid. Även vi som inte själva bekänner oss till kristendomen har självfallet blivit påverkade av detta. Vi har lärt oss en del om kristendomen i skolan. Det finns i kristendomen levnadsregler som är viktiga även för Lars Werner och mig och en del andra personer som inte själva är bekännande kristna. Det är ganska rimligt att man i skolan berättar om detta.

I direktiven till läroplanskommittén står det nu inte, om jag minns rätt, riktigt så som Lars Werner sade, utan det betonas att det är kristen etik och humanistiska värden som man skall ta hänsyn till. Det får väl anses täcka mycket av den kristna tradition som jag tycker att det är rimligt att man undervisar om i den svenska skolan.

Lars Werner frågade om finansieringen av handikappreformerna. Vi har i den nuvarande budgeten föreslagit en lång rad av besparingar. De kommer att blomma ut fullt ut nästa år. Karensdagarna är ett exempel och förändringen av arbetsskadeförsäkringen ett annat. Det finns många fler sådana exempel. Handikappreformen, som vi aviserar, är finansierad flera gånger om. Pengarna skall räcka till mer än så. De skall räcka till att minska budgetunderskottet samt till andra angelägna reformer. Finansieringen är i prakti-

ken redovisad redan i den budget som vi har lagt fram. Mer precist får vi återkomma till detta, när vi lägger fram budgeten för 1993.

Anf. 48 LARS WERNER (v) replik:

Herr talman! Det är möjligt att jag har läst annorlunda än Bengt Westerberg om kristendomen och dess särställning. Jag känner mig i så fall litet lugnare efter Bengt Westerbergs besked. Men det får vi säkert tillfälle att diskutera detta flera gånger.

Åter till handikapputredningen. Det har i sommar förts en debatt mellan förre socialministern Bengt Lindqvist och Bengt Westerberg om hur handikapputredningens utmärkta förslag skall finansieras. Ena gången hävdade Bengt Westerberg att det är minskningen av avdragsrätten för fackföreningsavgifter som skall betala. Andra gången skulle de pengarna användas för att finansiera skattereformen. Detta går inte ihop. Jag har litet svårt att förstå hur man kan öronmärka pengar. Jag tror att det var litet lättsinnigt av Bengt Westerberg att från början gå ut och säga att det var just pengarna från fackföreningsmedlemmarna som skulle betala handikappreformen.

Jag vill så ta upp en annan fråga, som också har med handikapp att göra. Jag deltog tillsammans med andra representanter för partierna i en paneldebatt för en tid sedan. En av frågorna var hur man skulle kunna bryta de utvecklingsstördas isolering. Föreningen för utvecklingsstörda barn och Landstingsförbundet drev för en tid sedan en kampanj för att få flera kontaktpersoner. Det gav ganska bra resultat. Jag frågade under denna debatt om inte också FUB borde ges möjlighet att driva en liknande kampanj och då kanske ha föreningslivet såsom målgrupp. Och varför inte en liknande kampanj riktad till arbetslivet och näringslivet? Den gången svarade Bengt Westerbergs partisekreterare Peter Örn positivt. Nu vill jag fråga partiledaren, regeringsledamoten och socialministern om han är beredd att ställa medel till förfogande för en sådan kampanj.

Anf. 49 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Om igen vill jag säga följande om finansieringen av handikappreformen. Vi liksom övriga partier fick en fråga från handikappförbunden, HCK, inför valet. Vi svarade att vi tyckte att det var lämpligt att finansiera detta exempelvis genom att ta bort skattereduktionen för medlemsavgifter i fack- och arbetsgivarföreningar men att vi självfallet var öppna för att diskutera annan finansiering. Vi ville inte i något tänkbart parlamentariskt läge fälla reformen på grundval av oenighet om finansieringen. Men det kändes ändå angeläget att vi, samtidigt som vi sade ja till handikappreformen, vågade lyfta fram en besparing som också gav en del motstånd och en del fiender.

Vi har tidigare sett många exempel på att man har vägrat diskutera finansieringen av stora reformer. Därför har de hela tiden skjutits på framtiden. Ett illustrativt exempel är vårdbidraget. Ingvar Carlsson bekräftade nyss att socialdemokraterna inte har genomfört det, därför att socialdemokraterna inte har sett några möjligheter över huvud taget till omprioriteringar i de statliga budgetarna under de senaste sex åren. Det är klart att ingenting händer på reformsidan om man inte är beredd att omprioritera och om det dess-

utom är besvärliga ekonomiska tider. Men självfallet har vi varit öppna för att diskutera andra nedskärningar. Och nu föreslår regeringen en lång rad olika nedskärningar som skapar det nödvändiga resursutrymmet för att denna reform skall kunna genomföras. Det tycker jag är bra, och jag hoppas att vi får ett brett stöd för detta här i kammaren.

Sedan ställde Lars Werner en konkret fråga om möjligheterna att hjälpa utvecklingsstörda med ytterligare projekt. I grunden är jag mycket positiv. Den kampanj som de har bedrivit för att värva kompisar har fått finansiellt stöd från allmänna arvsfonden, och det är de resurser som vi förfogar över. Vi ger FUB och andra handikapporganisationer mycket hjälp den vägen. Och jag skall gärna säga att även tidigare regeringar har gjort det. Om det kommer in förslag från FUB om att driva kampanjer riktade till föreningslivet eller näringslivet, kommer vi självfallet att pröva också dessa förslag i positiv anda.

Förste vice talmannen anmälde att Lars Werner anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 50 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Att slå vakt om det egna – om traditioner och kultur, sitt arv – är mänskligt och naturligt. Men att slå vakt om det som står oss nära får aldrig innebära skygglappar mot omvärlden eller bli till fientlighet mot andra männniskor, vilket har berörts här i debatten. När så sker kan det ofta bero på inskränkthet, brist på perspektiv eller på rädsla. I värsta fall beror det på värderingen att människor har olika värde.

De rasister som begår våldshandlingar är kriminiella, fega och ynkliga. Vi fördömer och avskyr deras gärningar. I olika behandling och olika värdering av människor finns det alltid en grogrund för våld. Därför är den rasism som vi känner från historien blodsdränkt. Därför är rasism i grunden en våldsideologi. Därför är den omänsklig, måste fördömas och isoleras – även genom lag när så är möjligt.

Nu delar vi alla ansvaret att tända eldar – eldar som varnar, eldar som väcker; kunskap, engagemang och inlevelseförmåga. Nu gäller det medmänniskors värde, rättigheter, trygghet – och liv. Nu gäller det att sätta gränser som visar att vi bryr oss om.

Centern står för bärkraftig och uthållig tillväxt. Det gäller att ta till vara *hela* landets kapacitet och att göra investeringar som håller också på sikt – både ekonomiskt och ekologiskt. Det gäller att hushålla – att rätta munnen efter matsäcken och att inte leva över sina tillgångar. Det är sund ekonomi. Det var centerns besked före valet, och det är den politik som vi medverkar till i regeringsställning.

Det är också centern som, i valrörelse, regeringsförhandlingar och regeringsarbete, driver kravet på rättvis fördelning, men det är självklart att det måste finnas något att fördela: sänkt moms på det för dagen nödvändiga – maten, resorna till och från jobbet, boendet. Nu är detta ett faktum. Principen om enhetlig moms är bruten.

Centerns argument för denna politik är ideologiska: Alla måste vara delaktiga – både i skattesänkningarna, som ger mer kvar i den egna plånboken,

och i ansvaret för att skapa balans i landets ekonomi. Alla måste veta att alla behövs när landets ekonomi skall bringas i balans. Alla måste kunna leva på sin lön. Därför är rättvis fördelning en nyckel till en ekonomisk politik, där vi alla är beredda att respektera strama tyglar och har förståelse för nödvändig förnyelse, även när den innebär åtstramning och nedskärning i välfärdssystemet.

Centerrörelsen kan aldrig någonsin acceptera arbetslöshet som ett medel i den ekonomiska politiken. Och där ligger också en viktig motivering till att man måste ägna sig åt omprioriteringar, nämligen för att frigöra de resurser som behövs för att bekämpa arbetslösheten. Arbetet är en del av människans värdighet. Arbetslösheten medför alltid kostnader – i form av resursslöseri, mänskligt lidande och kronor och ören för samhället.

Vi har nu det svåraste konjunktur- och arbetsmarknadsläget sedan 1930-talets depressionsår. Det kräver att arbetsmarknadspolitiken får de medel som kan användas effektivt. Det kräver sänkning av arbetsgivaravgifter för fler branscher och verksamheter i de mest utsatta regionerna i vårt land, vilket regeringen har föreslagit. Nu förbereds också en proposition för att ge ungdomar arbete. Vi kan aldrig tillåta att ungdomarna stängs ute i kylan, lämnas i långtidsarbetslöshet och socialbidragsberoende. Det är arbetslinjen som skall gälla. Den måste sätta sin prägel också på bostads- och byggpolitiken. Nu, när åtgärder uppenbart är nödvändiga, är det god ekonomi att investera i vägar och järnvägar och att tidigarelägga ofrånkomliga om- och tillbyggnader. För att nu snabbt få fram investeringar med sysselsättningseffekt, måste mindre och väl spridda projekt prioriteras. De stora projekten har en benägenhet att aldrig bli färdiga i tid. Den inriktningen ger jobb till anläggningsarbetare, entreprenörer och mindre företag med outnyttjad maskinpark och outnyttjade fordon.

Politikernas uppdrag är att skapa goda förutsättningar för alla medborgare. Vi i centerrörelsen vill göra alla till samhällsbyggare. Det är en del av vår decentraliseringsideologi.

Kampen för de många människornas delaktighet i samhället måste fortsätta. Det kräver decentralisering. Det kräver förnyelse och fördjupning av demokratin. Folkstyret måste stärkas, bl.a. genom att rollen för politiker renodlas. Vi politiker skall ge uttryck för människors visioner, idéer och krav på ett bättre samhälle. Vi skall vara människornas företrädare och forma färdriktningen och spelreglerna.

Alla medborgare skall veta att bra barnomsorg och bra vård, äldreomsorg och fullgott stöd för handikappade finns att tillgå, men att tjänsterna skall kunna tillhandahållas även utanför den offentliga verksamheten. Vi i centern välkomnar både kooperativa och enskilda initiativ. Den förnyelsen är på väg, framdriven av människors behov och av människor i samverkan, och den nya regeringen öppnar nya möjligheter. Nu förbereds, helt enligt regeringsförklaringen, förslag om vårdnadsbidrag till småbarnsfamiljerna. Det kan bli en vägvisare till förnyelse av fler gemensamma offentliga verksamheter. Dessutom ger arbetet med ett nytt pensionssystem förhoppningar om högre grundpension, lika för alla, dvs. ökad grundtrygghet.

Ansvaret för skador på jordens ozonskikt, för försurning och död i skogar och vatten, för ökenspridning eller för laglösa bioteknikexperiment – eller,

om man så vill, positivt uttryckt, ansvaret för marken och den biologiska mångfalden, för skydd av urskogar, hagar och våtmarker och värdefulla älvsträckor, ansvaret för frisk luft och rent vatten – uppfattas ofta som enbart långsiktiga perspektiv. Så är det inte. Ansvaret är omedelbart, annars ökar vi bara miljöskulden.

Men vi måste tillägna oss ett nytt sätt att hantera miljöansvaret. Tiden är förbi då miljöpolitik främst var att reagera och reparera i efterhand. Vi måste förebygga miljöskador. I planering och vid beslut måste miljökonsekvenserna bedömas och vara utslagsgivande. Det är bl.a. därför som jag med ett sådant eftertryck har reagerat när det plötsligt har lagts fram utredningar som totalt saknar denna del, och som dessutom ingick i direktiven. Jag tänker återigen på den Hjalmarssonska utredningen. Varje verksamhet och varje vara måste kunna fungera i samklang med naturen – det är målet.

Det är fråga om ett systemskifte – i ordets rätta bemärkelse. Vi måste ställa krav på att de råvaror som sätts in i produktionsprocesserna kommer från naturens kretslopp och kan återföras dit. Det fordrar en ny avfallspolitik, där ansvaret för detta med att bekosta avfallshanteringen läggs redan i de första leden i produktionskedjan – en politik som ger ekonomiska incitament att välja ren produktion. Energianvändningen måste anpassas till miljön. Vi måste välja energiformer som så att säga flödar och förnyas. En långsiktigt hållbar utveckling förutsätter att vi utgår från vad naturen kan bära. Nu måste vi börja bygga kretsloppssamhället.

Det internationella miljöarbetet blir allt viktigare. Sverige har en stor roll. Men det gäller bara om vi är beredda att gå före – att ta till vara våra fördelar, vår kunskaps- och utbildningsnivå, forskarsamhället, de många tekniskt avancerade företagen och våra stora förnybara resurser – och bara om vi är beredda att visa solidaritet.

Vi måste vara beredda att använda marknaden. Det förutsätter rätt pris på miljön och välinformerade konsumenter som väljer miljövänligt. Därmed kan byråkratin minska och lagarna bli effektivare. Ekologisk balans är en förutsättning för en långsiktigt bärkraftig och uthållig tillväxt. Men miljön är så mycket mer. Den kan bli drivkraften för ekonomin. Miljövärden kan aldrig vara en belastning – att samla på sig en miljöskuld är däremot en belastning. När Japan nu anammar den här linjen bör också vi kunna göra det. En bra miljö är en positiv konkurrensfaktor. Men vi kan inte begära att de fattiga länderna skall prioritera miljö framför mat för dagen – så långt är det riktigt. Därför måste Sverige liksom andra rika länder vara pådrivande beträffande solidariskt samarbete.

Jag tänker då på bl.a. Riokonferensen i år och på den Östersjökonferens som äger rum i början av april och som syftar till att skärpa också miljöpolitiken i Europa. Den 21 februari t.ex. blir det ju i miljövårdsberedningens regi en stor utfrågning om EG, EES-avtal och miljöpolitiken.

Det nordiska samarbetet förnyas och fördjupas. I ett öppet och demokratiskt Europa är det viktigt att vi i Norden lägger ner kraft och koncentrerar oss på de områden som ger den nordiska länderkretsen dess särprägel. Det gäller kultursamarbetet. Det gäller välfärdspolitiken, arbetsmarknadspolitiken och jämställdheten. Det gäller inte minst en politik för regional balans – något som är helt avgörande för nordiska länder med vidsträckta geografiska

områden som är glesare befolkade än centrala och södra Europa, men som har samma behov av att kunna hävda sig på en alltmer integrerad Europamarknad.

Centerns vision är ett Europa utan nya barriärer – med respekt för olika länders olika val av former för samverkan med grannländer och grannekonomier. Ingen skall kunna tvivla beträffande grunden för den svenska säkerhetspolitiken, som ligger fast – alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig. Ur den synvinkeln är det bra med tre alliansfria stater – Österrike, Finland och Sverige – som samtidigt förhandlar om förutsättningarna för EG-medlemskap. Därtill kan Finland och Sverige gemensamt tydliggöra sina regionala förutsättningar och krav. De regionala hänsynen inom EG måste få nya, kompletterade kriterier. Det är ett krav vid finska och svenska EG-förhandlingar. I Sverige skall medlemskapsfrågan slutligt avgöras av svenska folket – efter en demokratiskt anständig beslutsprocess.

Den började dåligt som en fotnot i ett krispaket, som ett sätt att blidka marknaden. Låt oss hoppas att den slutar bättre, i en tydlig och avgörande folkomröstning efter en ordentlig utbildnings- och studieperiod. Demokratin får inte slarvas bort.

Anf. 51 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Först och främst vill jag säga att jag inte på något sätt betvivlar Olof Johanssons miljöpatos. Det är säkert rätt att ha en miljöprofil, och vi behöver alla ha en sådan. Men är det då inte ett väldigt bra förslag att alla pengar läggs där de verkligen ger effekt, dvs. att de läggs på insatser på andra sidan av Östersjön? Att det samtidigt ger jobb här i Sverige och innebär ett bättre liv för alla är väl inte att beklaga.

Vi här har nått ganska långt. Låt oss därför göra någonting där!

Det lär krävas 40 miljarder kronor i investeringar om Östersjön skall rensas. Det räcker inte att vi vidtar åtgärder här. Vi måste hjälpa till på andra håll också.

Det gäller stora frågor, framtidsfrågor. Det är viktigt att vi ser till den bild man har av oss ute i världen och att vi förstår vad det egentligen är som vi skall göra och vad vi kan göra. Verkligheten har kommit inpå knutarna för Sveriges del. De stora frågorna i dag gäller svält, stora folkvandringar, befolkningsexplosioner osv.

Låt mig sedan ställa ytterligare två frågor.

Den ena frågan handlar om självplågeriet i ert skatteprogram. Centern är egentligen emot turistmomsen. Det har vi lyckats förstå. Men varför är man då för energiskatt och höga miljöavgifter? Man bör kunna inse att sådant enbart leder till att produktionen flyttar utomlands, till att vi får köpa produkter utomlands som är tillverkade utan fördyrande pålagor och skatter. Hur många jobb vill centern alltså offra för att verka "grön"?

Nästa fråga: Tycker Olof Johansson att det är rimligt att diskutera ett utnyttjande av löntagarfonderna där man dels skapar ett spritt ägande över hela landet – det handlar alltså om privatisering –, dels kan använda dem till aktiv och påtaglig hjälp till småföretag? Jag tänker då på nya företag, företag på centralorter och, inte minst, företag i glesbygder men också på nya spännande projekt. Eller är ni i centern fixerade vid en fyra år gammal gemensam

partimotion med bonussparande, universitetsstiftelser och vad det nu kan vara?

Anf. 52 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Det är litet svårt att förstå det resonemang som Ian Wachtmeister ständigt återkommer till. *Till varje pris*, även till ett högt miljöpris, vill han sätta upp en motsättning mellan den fattiga världen och våra grannar runt Östersjön.

En poäng med den nya regeringens politik är ju att vi har försökt att få bort den här motsättningen. Vi är medvetna om att miljöarbetet är globalt. Konsekvenserna är i hög grad gemensamma, även om de kan upplevas vara hårdare på en del håll än på andra.

Frigörelsen i Öst- och Centraleuropa har gett oss en chans som vi inte har haft under hela efterkrigstiden. Äntligen har det blivit möjligt att få stopp på den exploatering av människor och natur som sker i nämnda del av världen och att bistå efter vår förmåga. Det är en självklarhet att vi skall hjälpa till. I den delen borde det inte finnas några motsättningar. Men jag kan inte förstå varför det skall behöva gå ut över de stackars bönder i t.ex. Kenya som får hjälp av SIDA när det gäller markvårdsprojekt.

Förra veckan var jag på besök där nere. Jag kan bara förmedla en ögonblicksbild: 240 bönder äger 200 hektar. Man kämpar för livet för att hindra att allt flyter bort i samband med ösregn.

Skall vi sätta upp en motsättning mellan å ena sidan insatser som är betydelsefulla, ja, avgörande, för människors överlevnad i ett fattigt land i Afrika och å andra sidan insatser för våra grannar i Östersjöstaterna? Jag förstår inte ett sådant resonemang.

Det som Ian Wachtmeister kallar för självplågeriet gäller en helt annan sak. Det är en fråga om att ta ansvar. Vi är i regeringen helt överens om att stora anläggningar och projekt skall miljöprövas. Samma sak gäller i fortsättningen för stora och avgörande politiska beslut, för skatteförändringar. I den utredning som åsyftas, den Hjalmarssonska, tillsatt av den socialdemokratiska regeringen, har detta inte skett. Det stämmer alltså inte. Det stämmer inte med regeringsförklaringen och det stämmer inte med varje vettig miljöpolitik. Det har jag påtalat. Jag har lyckats. Jag har fått i gång debatten. Nu är det ingen som tvekar, inte heller utredaren. Utredaren har själv tagit fasta på den kritik jag har framfört.

Anf. 53 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Jag talade inte om Kenya. Det hoppas jag att de flesta övriga förstod. Detta handlar inte om den fattiga världen. Jag talade om Sverige. Jag talade om Sveriges möjligheter. Jag talade om den fantastiska värld som nu finns alldeles inpå oss, där vi kan vara med och skapa någonting.

I det läget måste vi prioritera, alltså säga vilka åtgärder som är viktigast vid användningen av skattebetalarnas pengar. Vi kan inte bara säga att vi gör allting, vi hjälper alla. Vi måste bestämma oss för en ordning.

Det vi säger är att man skall satsa pengarna där de gör den största effekten. Om åtgärder ger hundra gånger större miljöeffekt någon annanstans än

i Sverige, skall man givetvis vidta dem någon annanstans. Det är det jag vill säga.

Det ansvar som gör att Olof Johansson tycker att det är bra att ha miljöavgifter, energiskatter och allt möjligt handlar också om jobben. I dag talar vi mycket om arbetslöshet. I den energiintensiva industrin hotar man faktiskt med att det kan försvinna 10 000 jobb, om vi har för höga energiskatter. Då får vi inte vara så dumma att vi bara skjuter det ifrån oss och säger att de har fel. Där har vi en verklighet att ta itu med. Vi skall inte straffa oss själva. Skall vi göra någonting med svensk industri är det väl att hjälpa den och inte att försöka stjälpa den.

Anf. 54 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Låt mig återkomma till energiskatterna. Regeringen har redan vidtagit åtgärder. Vi har sänkt taket för nedsättning inom energiintensiv industri från 1,7 % till 1,2 % av försäljningsvärdet. Det har vi bl.a. gjort eftersom den finska devalveringen påverkade oss och av konkurrensskäl.

Men av vilket skäl skall man försöka konstruera skattesystemet enbart utifrån konkurrensaspekten, när vi alla i dagligt tal, och i middagstal, talar vackert om att upprätthålla miljöambitionen? Varför inte försöka kombinera dessa saker? Jag anser att det är möjligt. Jag har ställt den frågan till en del intressenter. Jag utgår från att det kommer ett och annat svar så småningom, när de har tänkt igenom saken. Jag tycker att det är helt avgörande för Sveriges trovärdighet.

Här har alltså EG sneglat på Sverige. Vi har åberopat i energiöverenskommelsen att vi har en med EFTA och EG gemensam klimatstrategi, om utplaning av koldioxidutsläpp fram till år 2000. Den skulle alltså inte gälla längre. Enligt min uppfattning är det den som gäller. Det är den som EG fortfarande kämpar med. Frågan är om de inom EG kommer att kunna ena sig i slutet av maj. Detta i sin tur avgör mycket av möjligheterna att över huvud taget nå några framgångar med en klimatkonvention i Rio två veckor därefter. Så ser sammanhangen ut. Se sammanhangen, Ian Wachtmeister! Sverige har anledning att visa vägen och visa att det är möjligt att hantera miljön på ett anständigt sätt, samtidigt som man värnar om konkurrenskraften. Det är anledningen till att jag debatterar detta område.

Det är märkligt att det hänvisas så litet till Japan i det här sammanhanget. Det är ett av de mest konkurrenskraftiga länderna i världen, med de högsta energikostnaderna. Hur kan det komma sig att just Japan satsar så enormt på att miljön skall vara drivande i framtiden, att MITI lägger fram ett hundraårsprogram med detta syfte. Det vore bra om vi började lära oss någonting av vad energieffektivitet innebär, både för miljö och för konkurrenskraft. Japanerna har minsann en del att lära ut.

Frågan om löntagarfonderna, som ställdes förut, får jag återkomma till.

Förste vice talmannen anmälde att Ian Wachtmeister anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 55 LARS WERNER (v) replik:

Herr talman! Den borgerliga regering som centern ingår i genomför på det sociala området karensdagar, försämrad delpension och funderar på att höja

pensionsåldern. Lovade inte centern under valrörelsen, Olof Johansson, att behålla delpensionen?

Man föreslår sämre sjukersättning vid barnledighet. Man skjuter upp barnbidragshöjningen, trots att centern brukar säga att man värnar just om pensionärer och barnfamiljer.

På skolans område senarelägger man den treåriga gymnasieskolan för alla. Beslutet om den förändringen var vi i vänsterpartiet, socialdemokraterna och centern för ett år sedan i princip överens om. Man tar bort stimulansbidraget till upprustning av arbetsmiljön i skolorna. Man drar in pengar från folkbildningen, vilket drabbar många folkhögskolor i glesbygden. Man försöker skära ned stödet till den kommunala vuxenutbildningen. Är detta centerpolitik, Olof Johansson?

Regeringen har kylt ned byggsektorn, framför allt genom att inte ge besked om bostadsfinansieringen. Bara på en punkt är man tydlig. Det har vi talat om. Man höjer boendekostnaderna. Genom minskade ränteavdrag och minskade investeringsbidrag slår regeringen både mot hyresgäster och egna hem. Är detta centerpolitik?

Mycket mer kunde sägas. Regeringen vill bygga Öresundsbron, behålla skattereformens orättvisa skatteskalor, som centern tidigare protesterade mot. Man fortsätter att försämra för kommunerna, vilket drabbar vård och omsorg. Det talade centern mycket om och mot i valet.

Den här uppräkningen kunde fortsätta. Jag skall inte fråga om Olof Johansson är säker på att den här politiken är i linje med centerrörelsens själ. Det får han klara ut själv. Men tror inte Olof Johansson att många väljare är förvånade över de här omsvängningarna. Måste priset vara så högt för att få sitta i den här regeringen?

Anf. 56 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag kan svara kort och rakt på Lars Werners fråga. Nej, det är inte centerpolitik. Men det är en nödvändig politik för att restaurera den svenska ekonomin. Gör man det inte på det här sättet, vet Lars Werner lika väl som jag att det alltid är de svagaste i samhället som drabbas. Det är t.ex. de som blir arbetslösa. Det är de utsatta regionerna. Den som inte har förstått sambandet mellan utgifter och inkomster i statsbudgeten kan jag förstå resonerar så enkelt som Lars Werner gör, lyfter fram den ena sidan, som om det vore av ond vilja man försöker skapa balans i statens affärer.

Det är inte regeringens avsikt, utan det är att visa att man genom att rätta mun efter matsäcken, som jag sade i mitt huvudanförande, kan undvika sådana katastrofer som vi med jämna mellanrum har haft under den gångna valperioden och som Lars Werner då kritiserade: ständigt återkommande valutautflöden, räntechocker med högre boendekostnader som följd. Det är att stoppa huvudet i sanden att inte inse att Sverige är en öppen och sårbar ekonomi beroende av omvärlden. Då måste man vara beredd att också skära i välfärden även när det gör ont för att inte hamna i ett ännu värre elände.

Som jag redogjorde för tidigare i ett replikskifte med Ingvar Carlsson är inte fördelningspolitik så enkel att hantera och var inte heller det med den tidigare politiken. Effekterna, resultaten var egentligen förödande. Hela 80-talet innebar ökande klyftor i samhället och mer av spekulation, fel männi-

skor samlade på sig de stora förmögenheterna. Har inte Lars Werner dragit någon enda slutsats av hela 80-talets misstag?

Vi visar konkret hur man måste göra även om det gör ont. Vi är beredda att ta ansvaret för det. Självfallet är inte det vår politik, utan vi vill bygga välfärden starkare. Men när man tar över en situation där saker och ting är i obalans krävs att man också är beredd att göra det obehagliga.

Anf. 57 LARS WERNER (v) replik:

Herr talman! Jag hade inte väntat mig att Olof Johansson skulle säga att det var centerns politik. Han är ytterst medveten om att det inte är det. Jag frågade bara litet lågmält om det inte var ett väldigt högt pris för centern och Olof Johansson att ta på sig allt detta. Nu säger Olof Johansson att det är nödvändigt om man skall ta ansvar, för annars blir folk arbetslösa. Men det blir de ju med den politik som regeringen för. Tro inte att det är av ond vilja, men det kan inte vara omedvetet som man för en politik som gör att arbetslösheten ökar som den gör nu.

Jag drar alltså den slutsatsen att ni är medvetna om att det är ett högt pris för att sitta med i regeringen.

Fel människor samlade på sig förmögenheterna, säger Olof Johansson. Vad har ni då gjort åt detta? Jo, ni har sänkt förmögenhetsskatten. Det är precis tvärtemot vad ni borde ha gjort.

Det är riktigt att vårt parti går emot de flesta av regeringens besparingar. Men vi redovisar samtidigt en rad egna sparalternativ och omprioriteringar. Vi menar att det är felaktigt i både konjunktur- och strukturpolitiskt hänseende att försöka lösa landets ekonomiska problem genom att sänka skatterna främst på kapitalinkomster och förmögenheter, så som ni har gjort från regeringens sida. Industrins problem beror inte på ett för lågt hushållssparande i dag. I dagsläget gäller det i högre grad att hålla uppe efterfrågan. Den politiken var ni tidigare överens om.

Anf. 58 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Just det, Lars Werner, det gäller att hålla uppe efterfrågan. Just den här månaden utbetalas ca 8 miljarder kronor. Vi har aldrig tvekat att fatta impopulära beslut. Den här gången var det helt rätt, som också Ingvar Carlsson sade. En av de få saker under 80-talet som man verkligen lyckades med var att dra in köpkraften under högkonjunkturen för att ha möjlighet att stimulera efterfrågan under lågkonjunkturen. Det är nu det. Det var centern med om i hög grad.

För att fullfölja arbetslinjen krävs blod, svett och tårar. Trots detta är det mycket som det inte går att hejda på kort sikt. Jag tror att Lars Werner som är en tänkande person inser att man inte svänger den här tanken på fyra månader. Det är alltså en orättvis beskyllning när man försöker rikta en sådan kritik mot den nuvarande regeringen. Det är en långsiktig process som har gått fel under nästan hela 80-talet. Man har inte lyckats åstadkomma de strukturförändringar som borde ha gjorts tidigare, och man har dessutom fått ett negativt fördelningspolitiskt resultat på köpet.

För att klara balansen i ekonomin och för att få fram de resurser som krävs för att upprätthålla arbetslinjen så långt det är möjligt i denna situation, att

inte använda arbetslösheten som ett medel i den ekonomiska politiken, krävs naturligtvis omprioriteringar. Det krävs att man skär ner någon annanstans. Jag har svårt att se vad det är för grupper i samhället som är svagare än de som förlorar sina jobb, som slås ut från arbetsmarknaden. Är det någon som säger att vi inte skall skydda de grupperna i första hand, försöka skapa nya jobb, att återupprätta deras självkänsla och att inte slösa med mänskliga resurser och öka mänskligt lidande? Det är vad det handlar om nu.

Eftersom vi har en öppen ekonomi, kan vi aldrig bortse från att där kapitalet får de mest attraktiva villkoren, dit går också kapitalet. Är det då konstigt att stora mängder av i Sverige hoparbetat kapital under 80-talet satsades i andra länder när de kunde ha skapat sysselsättning och investeringar här hemma? Är det något fel i det, Lars Werner?

Förste vice talmannen anmälde att Lars Werner anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 59 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Herr talman! Jag har många gånger erinrat mig en iskall januarinatt 1987. Min fru och jag hade varit i Stockholm och kom hem sent med flyg till Jönköping och Gränna. Vi trodde förstås när vi sprang upp till lägenheten att det som vanligt skulle vara varmt och skönt, att pannan skulle ha arbetat och så att säga skickat runt värmande vatten i elementen som den brukar. Men det visade sig att pannan var så inställd att den inte klarade sin uppgift när det var så gränslöst kallt ute. Möblerna stod där de hade placerats, mattorna låg på plats, tavlorna hängde på sina krokar, men ingenting av inredningen kunde kompensera kylan, den råa atmosfären i lägenheten.

Jag har tänkt på den här känslan, den där oväntade upplevelsen, åtskilliga gånger de senaste veckorna. I dag när vi byter åsikter om innehållet i budgetpropositionen handlar debatten naturligtvis om hur folkhemmet skall inredas materiellt, hur vi skall bevara standarden ute i våra städer och kommuner, hur vi skall få ekonomin att fungera och ge oss större resurser att fördela och berika tillvaron med.

Men om vi inte får det goda klimatet, om vi förlorar värmen, omtanken, respekten, känslan för varandras värde och värdighet, hur skall vi då kunna glädja oss åt den materiella rikedomen? Jag hoppas verkligen att ingen enda får för sig att misstolka det jag säger och vända det till att jag skulle förringa det materiellt goda. Det är icke någon verklighetsflykt jag förespråkar. Det är blott och bart den insikt som vi alla torde ha men inte sällan frikopplar den politiska debatten ifrån, nämligen att tryggheten, glädjen, trivseln, det som berikar livet inte har någon absolut relation till vår materiella standard.

Det är uppmuntrande att så många människor och organisationer i så många kommuner och sammanhang demonstrerar för solidaritet, för en människosyn som ger alla ett och samma värde, ett okränkbart värde.

Samtidigt är det nära nog ofattbart att vi i vårt land, där kyrkor och samfund, där politiska partier och fackföreningar, där folkrörelser och organisationer verkat för demokratins värden i decennier skall behöva uppleva den

absoluta nödvändigheten av demonstrationer mot människoförakt och främlingsfientlighet.

Under de senaste veckorna har Elie Wiesels ord återigen fått aktualitet. Fredspristagaren har vid flera tillfällen sagt att det är likgiltigheten som är farligast.

Jag har väldigt svårt för att se det rimliga i att nu försöka framstå som störst, bäst och vackrast, eller med andra ord: försöka partipolitisera debatten, när invandrar- och flyktingfientliga stämningar gör sig gällande och när rädsla och ängslan breder ut sig. Kunde det inte vara på sin plats att vi alla som partier, som individer tog på oss ett ansvar för den svenska likgiltigheten? Är den typiskt svensk? Nej, det tror jag inte alls, men den finns förvisso i Sverige. Det finns kanske anledning att fundera över om den inte rent av har tilltagit i vårt land. Är det möjligen så, att en ensidigt omhuldad materialism, en övertro på statens möjligheter och resurser, ett ointresse för de små naturliga gemenskaperna, ett omhuldande av det kvantitativa och centraliserade kan skapa jordmån för just likgiltigheten? De frågorna måste få ställas.

Har vi månne litet till mans gått omkring och inbillat oss att det blott och bart är staten som bildligt talat driver värmen runt i folkhemmet och ser till att trivseln existerar och tryggheten upplevs väl? Som om vi som individer, som människor, inte måste ta på oss den självklara uppgiften att skapa samhällsklimatet!

Jag tycker att det är alldeles utomordentligt att vi har ett miljödepartementet. Ingen av oss har någon annan uppfattning, såvitt jag förstår, än att vi måste värna våra livsbetingelser mer och bättre än vad som under gångna år har varit fallet. Men i vilket departement, i vilka sammanhang, i vilka riksdagsdebatter funderar vi över hur vi skall värna om den inre miljön, hur vi skall motverka de krafter som brutaliserar barns sinnen, de krafter som lockar och påverkar till förakt för svaghet, till förhärligandet av våld och allsköns råhet?

En del av oss såg nog TV-programmet Svar direkt i går kväll. Jag har läst redaktör Simas artikel i Expressen. Den som tror att våldsvågen i video och film inte för oss bort från medmänskliga känslor sitter nog fast i en förödande aningslöshet.

Jag vet mycket väl att det i den här kammaren finns de som tror att jag tror att det är förbud och lagstiftning som löser alla problem. Jag har aldrig trott det, och gör det inte heller i dag. Men jag är helt bergfast övertygad om att likgiltigheten löser problem än mindre.

Som lärare hajar jag alltid till när jag hör att vi skall få Europas bästa skola. Jag har inte alls tänkt polemisera mot uttrycket, men varje gång jag hör det tänker jag att det givetvis är utomordentligt viktigt och angeläget med kunskaper, men en skola blir aldrig riktigt bra om man inte får lära sig att leva, och barn måste få växa upp under sådana förhållanden att de mäktar tillgodogöra sig undervisning. Skolan spelar givetvis en oerhört stor roll för oss alla och för hela samhället. Men den klarar inte alla uppgifter ensam. Jag är övertygad om att det är just i de små naturliga gemenskaperna, av vilka familjen är den mest naturliga, som vi i synnerhet måste ta på oss ansvaret att lära varandra medmänsklighet, lära respekt och hänsyn. Där kan vi – om

jag får uttrycka det så – impregnera oss mot den råhet och de föraktets impulser som många, alltför många, får utstå i vardagslivet.

Visst finns det familjer och små nära relationer som inte fungerar, som inte är vad de borde vara. Det är för övrigt min uppfattning att de felfria individerna inte existerar och att vi aldrig når fram till det perfekta samhället. Men om vi varken vågar eller vill se de små naturliga gemenskapernas möjligheter och ansvar, vad skall vi då ersätta dessa med? Vi vet ju att man i de kommunistiska staterna skulle klara sig utan både äktenskap och familj. Kollektivet skulle råda och fostra. Det är inte enbart ekonomin och miljön som har kollapsat i de forna kommunistiska rikena. Det har också respekten för människans värde och värdighet gjort. Till en del kan detta tillskrivas just föraktet för familjen och för de små naturliga gemenskaperna. När nu nya demokratier skall byggas upp i Östeuropa, så var så säkra på att detta också kommer att kräva respekt för och tilltro till en annan familjepolitik, en annan etik och människosyn än den ursprungligt kommunistiska.

Herr talman! Det här långa resonemanget om temperaturen, om klimatet i folkhemmet innebär inte – det vill jag gärna understryka igen – att jag vill bortse från kronors och procenttals betydelse för vardagens verklighet. Vi kristdemokrater har självfallet haft svårt för att svälja en del av budgetpropositionens innehåll. Det är inte svårt att hitta förslag eller indragningar som man helst skulle vilja slippa föra till torgs. Men det är övertygelsen om att det sämsta av allt hade varit att ingenting göra, att låta svensk ekonomi skena utför som den gjorde och övertygelsen om att någonting måste göras som fått oss att ställa upp på de åtgärder som vi tror på sikt skall räta upp ekonomin och därmed medverka till att fördelningspolitiken inte blir så skev som den skulle ha blivit om regeringen satt sig på åskådarläktaren och enbart följt förloppet.

Herr talman! Jag kan inte låta bli att också försöka mig på att något vidga perspektivet. Jag tror faktiskt att det är hälsosamt eller besinnande att åtminstone någon gång ställa ut Sverige i ett internationellt perspektiv. Ord som "katastrof" passar på inga vis i världen in på våra svenska förhållanden, om man menar att det skall finnas något ord över att använda för förhållandena på södra halvklotet. Den del av budgeten som jag har ett speciellt ansvar för understryker regeringens vilja att inte glömma de verkligt fattiga och arma. Och låt mig i detta sammanhang än en gång deklarera att Sverige och EG aldrig blir trygghetens boningar, om vi glömmer vår ofrånkomliga utmaning att ge oss i kast med den s.k. nord–syd-dialogen. Det är förstås solidariteten, respekten för medmänniskan – som jag inledningsvis talade om – som i första hand skall driva oss, men det är verkligen också insikten om att framtida generationers överlevnad och säkerhet fordrar att fattigdomen lyfts av de många länderna på södra halvklotet, som måste motivera oss.

Det sades här tidigare i debatten att vi inte tar pengarna från Afrika om vi minskar biståndet och att biståndspengarna tas från skattebetalarna. Det handlar inte om att ta härifrån eller därifrån, utan om en naturlig vilja att hjälpa dem som verkligen har det bekymmersamt, att försöka göra något åt det oavvisliga faktum att 40 000 barn dör av svält och umbäranden varje dag.

Världsbanken har räknat ut – om vi nu vill ta till oss siffran – att i-ländernas protektionism och tullmurar berövar u-länderna ca 100 miljarder USA-dol-

lar varje år, medan den samlade u-hjälpen från i-länderna uppgår till ungefär hälften. Då kan vi räkna ut vem som tar, om det uttrycket skall användas.

Herr talman! Jag tror att vi alla är rörande överens om att arbetslösheten är ett gruvligt gissel. Den arbetslöse byggnadsarbetaren kan omöjligt finna tröst i påståndet om att byggandet nu har nått sina rimliga proportioner. Ungdomar som efter sina studier och sin utbildning får uppleva att de inte efterfrågas, inte behövs i samhället, förlorar naturligtvis lätt sina framtidsdrömmar. Pensionären som inte får den vård och omsorg hon eller han har rätt till, behöver och givetvis skall ha, kan inte heller känna trygghet bara för att andra gör det. Det är än mer angeläget att det nu görs satsningar, rejäla satsningar, på infrastrukturen. Det ger arbete och det främjar resurstillväxten.

Jag är också övertygad om att vi alla vill se till att inte Sveriges framtid, vår ungdom, förlorar framtidstron. Detta kräver arbetsmarknadspolitiska insatser, och jag menar att regeringen också står för de insatserna.

Vi skall inte skönmåla, men låt oss avstå från att svartmåla. Trots alla brister, trots allt som borde vara annorlunda i vårt samhälle, påstår jag att Sverige har en materiell standard som vi gott kan tala väl om och som vi inte skall smutskasta eller anstränga oss att ställa fram i den dystraste dager.

Herr talman! Det är, som det har sagts tidigare, för att få fart på Sverige, för att fler arbetstillfällen skall skapas, för att resurser skall kunna plockas fram till äldreomsorg, för att vårt land skall kunna hävda sig gentemot omvärlden, som budgeten innehåller en del besk medicin – inte för att det beska skulle ha ett värde i sig.

(Applåder)

Anf. 60 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Vi har också inom Ny Demokrati en naturlig vilja att hjälpa och att göra vårt bästa. Vi ställer gärna stora krav på Sverige, på svenskarna och på vår omvärld. Vad vi talar om är *hur* – vi talar om metoder och ifrågasätter vad man har gjort.

Jag vill ställa några enkla frågor. Anser Alf Svensson att SIDA:s organisation är effektiv? Han kan förbigå den frågan; det brukar ni ju göra när det är svårt.

Har de 100 miljarder som satsats de senaste tio åren på u-hjälp höjt levnadsstandarden i något mottagarland och i så fall vilket? Håller Alf Svensson med om att svensk u-hjälp *har* använts för att hjälpa diktatorer och enpartistater? På vilken väsentlig punkt har denna socialdemokratiska u-hjälpspolitik ändrats genom den nya regeringens tillträde? Länderna är desamma, regimerna också. Det är fortfarande Moçambique, Tanzania, Angola, Nicaragua, Vietnam och hela raddan – 19 eller möjligen 20 stycken.

Anser Alf Svensson att Ny Demokrati är medskyldigt till de nidingsdåd som på sistone begåtts i Sverige? Jag ställer den frågan därför att Bengt Westerberg använde chansen att oemotsagd framföra vissa grova förolämpningar mot mig personligen och mot Ny Demokrati om att han delar de uttalanden som har gjorts av Georg Andersson, tidigare invandrarminister, i Expressen och av Pierre Schori i Piteå. Om jag hade tid skulle jag gärna läsa

upp vad som där har sagts. Men det kanske är bekant, i varje fall för Alf Svensson.

Jag skulle vilja säga att Alf Svensson är den ende som har tagit på entreprenad och velat införa etiken i politiken. Dessutom vet Alf Svensson ganska väl vem jag är. Vad säger då Alf Svensson om dessa förlöpningar? Är Alf Svensson nöjd med att ha en kompis i regeringen som insinuerar att jag skulle vara medskyldig till mord? Själv tar jag mig för pannan, även om den är stor, och undrar: Är Sveriges ledning så inkompetent att den inte kan handskas med akuta och kroniska samhällsproblem utan att utse en syndabock, och för säkerhets skull en som bara har funnits i ett par månader, samtidigt som den vägrar att inse sitt eget ansvar?

Jag hävdar återigen att det är systemet det är fel på, inte folk. Jag skulle vilja be att få Alf Svenssons kommentar även i den frågan.

Anf. 61 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Herr talman! Jag har aldrig försökt monopolisera något tal om moral och etik – aldrig. Jag har hundratals gånger sagt att inget parti kan göra det. Jag tror däremot att det är viktigt att vi vaktar på våra ord och våra ställningstaganden så att dessa inte kan tas till intäkt. Vi menar inte alltid att de skall göra det. Men om vi inte vaktar på vår tunga, kan den antända en stor skog, även om så inte var meningen.

Ian Wachtmeister sade förut i sitt inlägg, när vi talade om u-hjälp, att pengar "vräks i väg på ogenomtänkta projekt". Det är klart att ett sådant påstående lätt tas till intäkt för att vi skall sluta med u-hjälpen, för att vi inte skall kasta bort en massa miljarder där.

Ian Wachtmeister sade också: "Vi tar inte pengarna från Afrika, vi tar dem från svenska skattebetalare." Är inte det ett sätt att uppamma motsättningar mellan svenska skattebetalare och dem som verkligen lever långt under en normal standard? Det är den typen av uttryck som jag tycker att man skall fundera på innan man slungar ut dem från riksdagens talarstol.

Ian Wachtmeister sade att i politik behövs det också hjärta. Det är rätt. Men håll inte detta hjärta isolerat till norra halvklotet! Låt det också slå för det södra! Där tycker jag att jag saknar engagemang helt från Ian Wachtmeisters sida.

Det råder inget tvivel om att vi har gjort fel när det gäller en del satsningar i biståndshänseende, precis som det görs felsatsningar i Sverige inom näringsliv, offentlig sektor osv. Det är lätt att hitta missgreppen när man har med u-länder att göra, där administrationen inte finns på något påtagligt sätt och där korruption existerar. Men den lilla svaga människan där måste vi försöka nå. Hon har inte alltid valt sin regim.

Vi har i den nya regeringen verkligen understrukit nödvändigheten av att stödja marknadsekonomi, demokratisering och politisk pluralism. Det är lättare att understryka de målen i dag, efter det kalla krigets dagar, än det har varit tidigare.

Felsteg har begåtts. Men de felstegen får inte tas till intäkt för att vi skall lämna våra fattiga medmänniskor, hungrande, törstande, döende därhän.

Anf. 62 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Etiken är viktig. Jag vill inte säga något nedsättande om etiken. Jag tycker att Alf Svensson är viktig också. Men saker och ting måste också stämma.

Vi glömmer aldrig världens fattiga, säger vi jämt. Det tycker jag inte att vi skall göra heller. Men samtidigt har vi ganska lätt att glömma våra egna. Varje miljon som vi har gett till olika schweiziska bankkonton och mutskandaler och annat som både Alf Svensson och jag vet har hänt – är de viktigare än fattigpensionärernas läge i Sverige t.ex.?

Jag skulle vilja fråga en annan sak. Är det etiskt att misstänkliggöra dem som avslöjar det som pågår ute i världen inom SIDA:s organisation? Det är ganska kusligt att man misstänkliggör folk som påtalar direkta tjänstefel, missbruk och skandaler.

Omigen kommer vi tillbaka till det som är vårt fel och som vi måste rätta till: Högt upp finns bara ofelbarheten. Där nere någonstans gör alla människor fel. Jag tror inte på det. Jag har samma patos att vilja hjälpa – jag skulle helst vilja hjälpa hela världen. Men det måste göras på ett klokt sätt.

Det finns många saker i vår biståndspolitik som är skandalösa. Jag förstår t.ex. inte varför vi hjälper en kommunistregim i Vietnam. Vi har ju varit med och hurrat för att kommunismen har ramlat i världen. Det är ologiskt och inkonsekvent. Men Alf Svensson är bra som person.

Anf. 63 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Herr talman! Först talar Ian Wachtmeister om hur eländigt allt är som jag har med att göra. Sedan säger han att jag är bra som person. Jag vet inte riktigt hur jag skall tolka det.

Vi fick också veta att det satsats miljoner på schweiziska bankkkonton. Nu har inte Ian Wachtmeister någon ytterligare replik, men jag vill ändå säga att det är förfärligt. Vi vill naturligtvis veta vem som har gjort det.

Jag vill ta upp ett konkret exempel, för att tala om vad mitt hjärta slår så varmt för. För ett par dagar sedan kom statssekreteraren Alf T Samuelsson hem från Moçambique. Det jag talar om nu är verkligheten, den som Ian Wachtmeister talar om. Alf T Samuelsson var väldigt illa berörd av den fattigdom han sett. Bl.a. hade han sett en kvinna i slummen som var illa polioskadad och hade två små barn. Hon fick med hjälp av något slags eländig rullstolsmekanism ta sig till ett arbete flera kilometer bort varje morgon och hem på kvällen. De små barnen fick klara sig bäst de kunde, i ett plåtskjul utan vatten och utan toalett. Det var närmare 65 grader varmt när han var där, trodde han. Han frågade hjälparbetarna i Moçambique vad det skulle kosta att ge kvinnan ett enkelt hus. De sade att man skulle kunna bygga ett hus för 9 000 kr. i en annan del av staden Maputo. Han åkte hem. En kväll var han på övning med en blåsorkester som han är med i. Efter övningen gjorde de en insamling och tog upp pengar till merparten av huset.

Det är det hjärtat vi måste ha! En del pengar kan vi väl ta via statsbudgeten – så bra har vi det väl – så att vi kan hjälpa dem som ingenting har. Vi skall inte ställa dessa arma människors situation mot pensionärers eller vårdbehövandes i Sverige. Det förvånar mig att Ian Wachtmeister inte kan ta sig

ur detta. Då skapar vi ett samhällsklimat som inte är värdigt en demokrati där solidaritet och omtanke om medmänniskan skall vara värnade.

Utbildning m.m.

Anf. 64 LENA HJELM-WALLEN (s):

Herr talman! För en f.d. biståndsminister är det frestande att ansluta där partiledardebatten just slutade. Men på dagordningen står nu utbildningsfrågor, och jag skall alltså tala om detta.

Det håller på att hända mycket i skolan just nu. De två moderata utbildningsministrarna gör vad de kan för att i rasande takt återinföra en gammaldags skola av typ kunskapsfabrik. Därifrån skall minutiöst mätta och vägda produkter komma ut i form av elever med betygsatt ämneskunnande.

Den borgerliga regeringen vill nu kasta överbord betydelsefulla utgångspunkter i svensk skola som att lärande skall utgå från eleven och att skolan skall vara en plats där barn får utvecklas på ett allsidigt sätt. Att den borgerliga regeringen är på tvärs med skolforskningen tycks inte bekymra de ansvariga ministrarna. Man är väl också på tvärs med det Alf Svensson sade för en stund sedan, nämligen att skolan skall lära eleverna att leva. Ett råd till Alf Svensson borde vara att han nog skall se upp med vad som är på gång inom utbildningsdepartementet nu. Där är det nämligen annat ljud i skällan.

Nu skall det vara kunskap som är lätt att mäta. Betyg skall sättas redan i skolans första årskurser. Därmed avslöjas en syn på barns utveckling och lärande som är främmande för många av oss. Till skillnad mot regeringen kan vi nämligen se hur unga människor aktivt arbetar med att skaffa sig kunskap – inte för betygens skull, utan helt enkelt för att de vill lära sig. Också unga människor kan faktiskt inse, själva eller med de vuxnas hjälp, att kunskap är viktigt.

Nu skall det skapas en skola där ämnen som slöjd, hemkunskap och barnkunskap inte längre passar. De skall inte förbli obligatoriska ämnen. Detta är också ett avslöjande besked som säger mycket om de borgerliga partiernas kunskapssyn. För oss socialdemokrater är dessa ämnen självklara i den svenska skolan. Eleverna behöver både praktiskt estetiska ämnen och de mer teoretiska ämnena för sin allsidiga utveckling.

Nu är det den teoretiska ämneskunskapen som skall gälla. Att låta eleverna lära sig utifrån helheter som verkligheten består av är inget de moderata ministrarna tror på. I stället framhävs traditionella ämnen uppbyggda enligt akademiska discipliner. Det som i skolan har kallats för ämnesövergripande undervisning, t.ex. för att behandla miljöfrågor, skall nu reduceras så långt det går.

Nu skall skolan inte längre sträva efter att hålla samman den naturorienterande resp. den samhällsorienterande undervisningen i helheter, på skolspråk kallad blockundervisning. I andra länder är detta något självklart. I USA och Storbritannien undervisas det i science resp. social science. Men i Sverige skall vi nu göra som i de gamla kommuniststaterna, dvs. ämnesspecialisera skolan. Det är faktiskt lika dumt som det låter.

Nu skall också – helt följdriktigt – den gamla ämneslärarutbildningen återupplivas. Denna utbildning passade kanske en gång i världen för lärare i den gamla realskolan, men den har mycket litet med dagens skola att göra.

Sammantaget kan vi se hur moderaterna i spetsen för regeringen nu går fram på bred front och försöker återgå till 60-talets skola. Syftet är att återupprätta ett övergivet ämneslärarsystem med traditionell ämnesuppdelning och ett realskoleinnehåll. Men vem tänker på eleverna och på deras möjligheter att arbeta och skaffa sig kunskap?

Oron är nu stor ute i skolorna. Protesterna hörs alltmer från lärare, elever, föräldrar, lärarutbildare och skolforskare. Det är nu hög tid att se till att regeringens planer på så omfattande förändringar av skolan inte smygs igenom, utan blir föremål för en omfattande debatt.

Andra frågor som kommer att få sin belysning här under dagen, hoppas jag, är alla besparingsförslag som regeringen har på skolans område liksom den privatiseringsdrive som nu sköljer över den svenska skolan. Partierna inom regeringen tycks vara oense om detta, men det är de moderata ministrarna som styr. Att det finns en oenighet och splittring kan innebära att protesterna ibland kan få gehör.

Just nu tycks det vara fallet vad gäller besparingen på komvux. Jag tror inte att det här blir det sista regeringsförslaget där de moderata utbildningsministrarna får bakläxa av såväl den allmänna opinionen som av riksdagen.

Herr talman! Den förra allmänpolitiska debatten hölls några dagar före FN-dagen den 24 oktober. Jag inledde då mitt anförande med att uppmana skolorna att göra FN-dagen till en manifestation mot rasism och främlingsfientlighet.

Tyvärr är behovet att uppmärksamma detta än större i dag. Glädjande nog ägnar sig lärare och elever i de flesta skolor åt dessa frågor för att genom kunskap minska främlingsrädslan och öka förståelsen för flyktingskap och andra kulturer. Men mer kan och behöver göras. Vi socialdemokrater föreslår därför att 10 milj.kr. extra skall anslås för att förstärka skolans arbete på temat "Rör inte min kompis". Skolan har unika möjligheter att gå i bräschen. Därför tycker jag att den 21 februari bör göras till en manifestation för inlevelse, förståelse, medkänsla och solidaritet. Det krävs nu en bred samling kring detta budskap i vår skola.

Anf. 65 STEFAN KIHLBERG (nyd):

Herr talman! Kunskap är makt säger ett gammalt talesätt. All makt åt folket, är ett annat uttalande som jag ivrigt instämmer i, eftersom det definierar själva fundamentet för demokrati. Makt är något positivt när den är baserad på kunskap och stramt tyglad av de grundläggande värderingar som vi kallar vår västerländska civilisation. De värderingar som vi ofta kallar kristen etik och humanism.

Kunskap är makt! Tyvärr gäller inte det omvända, att makt är kunskap. Ledsamt nog finns det i dagens Sverige många exempel där makten utövas utan kunskaper och utan respekt för individen. Jag tänker naturligtvis på den oerhörda makt som opinionsbildare har. Opinionsbildare som journalister, politiker och lärare. Det finns många djupt beklämmande inslag i dagens s.k.

debatt som den förs av en del företrädare för dessa kategorier. Tyvärr, herr talman, hittar vi exempel även i detta vördade beslutsrum.

Det blinda och ensidiga engagemanget för en ädel sak är minst lika förödande som fördomarna mot samma sak. Kampen mot enfalden och dess ivriga budbärare, även i massmedia, är den viktigaste kampen.

För att uppmuntra kunskapsutvecklingen inom journalistkåren har vi som obekant lagt fram en partimotion om frivillig auktorisation av journalister.

Den pågående debatten om komvux och folkbildningen har många paralleller med debatten om rasism. Den präglas också av osaklighet, illvilja, dolda motiv, misstänkliggöranden och ren och skär okunnighet. Trots att den till stora delar förs av skol- och utbildningsfolk som förväntas vara någorlunda upplysta och kunniga.

Det finns naturligvis ingen i denna kammare som är emot folkbildning och vuxenutbildning. Självklart inte! Däremot är vi en del som är emot slöseri och ineffektivitet – alldeles särskilt när det är medborgarnas pengar som förslösas. Sverige har redan världens dyraste skola per elev räknat, men gudarna skall veta att vi långt ifrån har den bästa och effektivaste skolan, eller högskolan.

Ännu har ingen verksamhet effektiviserat och kvalitetssatsat utan konkurrens och yttre press. Omvandlingstryck kallas det i dag. Skolan och dess personal behöver ett mycket högt omvandlingstryck. Här räcker det inte med en blåslampa i baken, det krävs en tjutande jetmotor på toppvarv med tänd efterbrännkammare. Luttrade skolpolitiker talar desillusionerat om trögheten och inkräktheten inom skolans skyddade värld.

Det är dags att vakna, Sveriges lärare! Vi skall ha Europas bästa skola, och då måste vi få Europas bästa lärare och skolfolk. Den egna bekvämligheten måste vika för sådant som präglar konkurrerande kunskapsföretag och kunskapsmiljöer, nämligen kreativitet, kvalitet, hög kompetens, viljan att skapa något nytt och bättre, viljan att se möjligheterna i stället för hindren, viljan att söka nya okonventionella lösningar osv.

Att förneka att det finns en mycket stor effektiviseringspotential och ett stort utrymme för kvalitetshöjningar inom utbildningsvärlden är djupt okunnigt eller inkompetent.

Komvux utgör ett väsentligt inslag i vårt utbildningssystem, men bedrivs förvisso till en del i former som inger starka betänkligheter. Jag vill därför understryka kommunernas stora och hela ansvar att tillse att det marginellt minskade sektorsbidraget inte drabbar eleverna i komvux, utan i stället utlöser kreativitet och effektivt nytänkande. Resultatet får självfallet inte bli att motiverade och ambitiösa komvuxelever som presterar goda studieresultat står utan studiemöjligheter.

Det är inte heller någon hemlighet att det inom folkbildningen finns en både välvuxen och vildvuxen flora av aktiviteter som knappast kan kallas för utbildning, lika väl som det finns ensidigt indoktrinerande folkhögskolor. Det får icke vara alla medborgares skyldighet att betala dylika företeelser. De skall naturligtvis betalas av dem som finner dem värda att betala för.

Investeringar i högkvalitativ utbildning är en satsning på framtida välstånd och utveckling både för den enskilde medborgaren och för samhället. Vi applåderar den inriktning som regeringen föreslår.

Det är dock med viss oro – och inte så liten förvåning – som vi noterar diverse partitaktiska och yrkesegoistiska piruetter i bl.a. komvux- och folkbildningsdebatten från enskilda riksdagsledamöter i *regeringspartierna*. Dylik illojalitet har vi alltid funnit synnerligen klandervärd och omogen.

Kostnadseffektiviteten och undervisningskvaliteten inom invandrarundervisningen är utomordentligt låg. Detta har framkommit i flera objektiva studier, och vi efterlyser krav från regeringens sida på effektivitet även inom detta område.

Dess värre hyser vi inga större förhoppningar om att snabbt få en ändring till stånd. Heliga kor har det alltid varit svårt att få en saklig diskussion omkring – åtminstone med dem som helgonförklarat kossorna.
(Applåder)

Anf. 66 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Man skall allt vara bra långt ifrån skolans vardag och verklighet när man uttrycker sig som Stefan Kihlberg. Men står man tillräckligt långt ifrån det hela kan man naturligtvis tala om skolan som en skyddad miljö, om hur lärarna bara bryr sig om sin egen bekvämlighet och om det starka omvandlingstryck "med turbo" som nu behövs.

Så snart man kommer in i en skola och ser vad som försiggår handlar det ju om människor, relationer och en skapande process, och där passar inte de här "turbomotorerna" – med eller utan efterbrännkammare – särskilt bra. Det måste vara människor som kan ge mycket av sig själva och som arbetar hårt, och det är också sådana som finns där.

Och nog har det funnits ett omvandlingstryck i den svenska skolan. Det protesterades ju också ganska mycket mot det hårda omvandlingstrycket, och det märkte inte minst den socialdemokratiska regeringen. Nej, jag tror att man får gå fram på ett helt annat sätt än det som Stefan Kihlberg talar om.

Det blir också avslöjande när man talar om komvux och tror att man kan ta bort 25 % av det statliga anslaget, som det nu är beräknat, utan att det skall få någon effekt. Jag har sedan förslaget lagts fram mött hundratals komvuxstuderande och även läst många brev från dem. Jag har fått se vilken betydelse den här utbildningen har för dem, men också vilket resultat regeringens förslag leder till.

Många kommuner kan på grund av detta förslag inte starta en enda ny gymnasial komvuxutbildningskurs till hösten. Att då tala om att man kan garantera komvuxstuderande utbildning är nonsens. Det kommer man inte att klara med det förslag som nu föreligger. Man kan inte trolla i detta sammanhang, utan verkligheten måste gälla. Den verkligheten kan man få sig till livs om man besöker komvuxenheter, och det skulle jag vilja rekommendera Stefan Kihlberg att göra.

Anf. 67 STEFAN KIHLBERG (nyd) replik:

Herr talman! Det är nästan rörande att bli omyndigförklarad av Lena Hjelm-Wallén. Det är inte bara så att jag har jobbat som lärare – också inom komvux –, utan så sent som för en vecka sedan hälsade jag på hos komvux i

Hallsberg. Låt oss börja, Lena Hjelm-Wallén, med att åtminstone respektera varandras kunskaper, inte bara omyndigförklara varandra.

Jag är också pappa till tre barn, men har varit asocial nog att placera dem i något som socialdemokraterna har försökt likvidera sedan lång tid tillbaka, nämligen Samskolan i Göteborg, som enligt samstämmiga uppgifter, även från kloka socialdemokrater i Göteborg, är stadens bästa skola. Man har där bl.a. fått slåss mot Lena Hjelm-Walléns partibroder Lennart Bodström, som gjorde allt för att ta kål på den skolan.

Men konkret kan vi konstatera att det inte bara är jag som tycker att skolan har en kolossal potential. En av Sveriges mera framstående ledarskapsforskare har anfört skolan som ett skräckexempel på total brist på ledarskap. Han tvekar inte en sekund att kalla den ett moras, och det är tyvärr riktigt. I många skolor kan man över huvud taget inte tala om ledarskap.

Den s.k. skolledarutbildningen, som försökte räta upp litet av det här, anses bland fackfolk vara ett skräckexempel, en av de mest urusla ledarutbildningar som har presterats i vårt land, men naturligtvis inte den billigaste. Socialdemokraterna har ofta hyllat kunskapsföraktet, och många av dagens samhällsproblem är ett direkt resultat av detta. De s.k. reformerna och ambitionerna har inte sällan präglats mer av ideologiskt önsketänkande och drömmar om socialismens välsignelser än av kunskaper och respekt för alla medborgare, även icke LO-medlemmar. Tyvärr hittar vi nog de värsta exemplen just inom utbildningsområdet.

Vad gäller den s.k. skolforskningen: Titta på skolforskning utomlands, Lena Hjelm-Wallén! Man har där forskare av en litet annan kaliber än vad vi i Sverige kan generera, beroende på att vi har kvalitetsproblem även på högskolor och universitet, med bristande forskarresurser och annat. Allt detta hänger ihop, tyvärr.

Anf. 68 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Jag vill vad gäller ledarskapsfrågorna nog ge Stefan Kihlberg delvis rätt. Där kunde det förvisso vara bättre ställt än vad det fortfarande är. Vi har en ledarstruktur och ett sätt att leda skolan som skulle kunna förändras ganska mycket.

När sedan Stefan Kihlberg går tillbaka till ett skriftligt material för att komma med elakheter mot socialdemokratin säger han att vi har ett kunskapsförakt och att vi inte bryr oss om utbildning. Det begrepp som han började tala om, "kunskap är makt", har för socialdemokratin stått som i eldskrift. Det var de som inte hade haft tillgång till kunskap som en gång grundade arbetarrörelsen, och de fick genom åren lära sig vad kunskap betyder. Har man inte tillgång till pappas plånbok för att få makt och myndighet, får man skaffa sig kunskaper. Det har vi lärt oss inom arbetarrörelsen. Det är något som arbetarklassen verkligen har fått lära sig.

Sedan har vi fortsatt att kämpa för utbildning åt alla. Det är grundläggande för oss, och nu gäller det också att kämpa för rätten till utbildning för de vuxna kortutbildade, det som nu är ifrågasatt. Det blir ifrågasatt om man skär ned resurserna på det sätt som regeringen föreslår. Flera regeringspartier vill tydligen inte längre vara med, men förslagen får uppenbarligen fullt stöd av Ny Demokrati.

Anf. 69 STEFAN KIHLBERG (nyd) replik:

Herr talman! Vi är helt överens om att kunskaper är nyckeln till praktiskt taget allting, men just därför, Lena Hjelm-Wallén: Titta i backspegeln! Problemen inom den svenska skolan i dag kan väl rimligen inte någon ha större ansvar för än det parti som enligt den socialdemokratiske partiledaren har regerat under 43 av de senaste 50 åren. Jag skulle skämmas över att se resultatet av detta.

Jag tvivlar inte på de goda föresatserna, men det är uppenbart för var och en vad resultatet har blivit. Om det nu vore sant att ni värnar om kunskaper på det sätt som angavs, varför har ni systematiskt förhindrat pedagogiska experiment utanför kollektiv- och planekonomiska lösningar och systematiskt förföljt privatskolor, enskilda skolor och fristående skolor?

Att Samskolan i Göteborg klarade sig, berodde på att den stöttades av vänstern och socialdemokraterna lokalt, för där hade man upptäckt att denna skola tog sig an just problembarn som den vanliga skolan inte klarade. Den gjorde det bra och gör det fortfarande. Det är precis det här som vi vill åstadkomma genom att tillåta många olika varianter.

Vi var på Handelshögskolan i går och fick höra Staffan Burenstam Linder berätta att det finns bara en sak som genererar hög kvalitet inom utbildningsväsendet, och det är konkurrens och valfrihet. Det vill vi ha för alla – vuxna, kvinnor, LO-medlemmar, alla medborgare i Sverige.

Anf. 70 BJÖRN SAMUELSON (v):

Herr talman! Det är väldigt populärt i skolorna att formulera rim av det slag som också förekom under valrörelsen, och då kan man ju säga så här:

Alla i kammaren debatterar skola utom Per,
för han är inte här.
Men Beatrice
får förklara politiken på något vis.

Herr talman! För oss i vänsterpartiet handlar skolan inte bara om att ge eleverna s.k. baskunskaper. Vi menar att det inte räcker med att ha som mål att barnen skall få lära sig räkna, läsa och skriva. Vi tycker att det är alldeles för låga ambitioner. Det uttrycker också en snedvriden syn på lärare, elever och annan personal i skolan vad gäller deras förmåga.

Att definiera kunskap som något som finns bara inom snäva ämnesgränser är ett bevis för torftig bildningsuppfattning. Det är att säga att bildning i sig inte har särskilt stort egenvärde. Det är att vägra att se att elever, lärare, föräldrar och skolpersonal är individer. Det är att blunda för att människor i skolan har olika erfarenheter och funderingar, som kan återspeglas i skolan, om vi verkligen vill. Därför är det fel att tro att profilering i skolverksamhet kan stämplas in på en hel skola. Det är i klassrummet profilering av en samlad verksamhet sker bäst.

I dag utvecklas utbildningspolitiken på många områden tvärt emot vad vi inom vänstern vill. Vi menar bl.a. att utbildningspolitik är ett viktigt område för att söka fördjupa demokratin och eftersträva rättvisare fördelning i det samhälle vi lever i. Och det gör man definitivt inte bäst genom att skära ner komvux och folkhögskoleverksamheten. Därför säger vi nej till regeringens nedskärningspolitik på skolans område. Dessa områden borde snarare byg-

gas ut i ett modernt och kulturellt välutvecklat samhälle. Var det Europas bästa skola det hette i oktober 1991?

Vi anser att skolan är en god investering för samhället, att barn och ungdomar är vårt samhälles verkliga tillgångar. En sådan utgångspunkt innebär bl.a. att vi hävdar att vuxna har ansvar för att skolmiljön är så god som möjligt. Därför fördömer vi regeringens indragning och borttagande av pengar som skulle gå till upprustning av arbetsmiljön i våra skolor, en förlust på drygt fyra miljarder kronor för skolan.

Detta är en näst intill oansvarig skolpolitik. Det är en sämre form av dubbla budskap till både elever och andra i skolan. Mot skyldigheter såsom skolplikten måste svara vissa rättigheter. En sådan rättighet är en bättre arbetsmiljö i skolan. Och denna nedskärning gör regeringen i tider av fruktansvärt hög byggarbetslöshet. Det är häpnadsväckande. Var det Europas bästa skola det hette i oktober 1991?

Vi vill förbättra undervisningens kvalitet. Särskilt i gymnasieskolan är detta nödvändigt. Speciellt angeläget är detta för att bidra till att bryta den sociala snedrekryteringen till högskolestudier. Vi arbetar dessutom för en kraftig ökning av antalet studenter som går vidare till högskolan och helst forskarstudier. Detta behöver Sverige.

Regeringen motarbetar våra ambitioner. Regeringen försvårar bl.a. en hög kvalitet inom de naturvetenskapliga och tekniska utbildningarna på gymnasienivån genom att ta bort utrustningsbidraget till sådan utbildning i gymnasieskolan. Vidare försämrar regeringen möjligheten för fler ungdomar att gå vidare till högskolestudier genom att bromsa upp reformeringen av gymnasieskolan. Var det Europas bästa skola det hette i oktober 1991?

Herr talman! Jag återkommer i repliker om de mer immateriella systemskiften som nu aviseras för skolans del från regeringen.

Avslutningsvis vill jag göra två konstateranden. För det första drabbar regeringens nedskärningspolitik på skolans område framför allt de människor som redan har svårt att hävda sin rätt i det svenska utbildningssystemet. För det andra kan jag efter mer än tio år som aktiv utbildningspolitiker här i riksdagen konstatera följande.

Vi har eftersträvat så breda samförståndslösningar som möjligt inom utbildningspolitiken. Vi har kunnat åstadkomma flera goda uppgörelser i riksdagens utbildningsutskott och i denna kammare. Ofta har centern och även folkpartiet varit med i den gemensamma majoriteten. Men under hela 80-talet har moderaterna bedrivit en konfrontationspolitik på skolans område. Nu iscensätts denna politik och blir en realitet genom att moderaterna skapat fullständig kontroll över utbildningsdepartementet.

Det är bara att beklaga detta systemskifte. Det är inte till gagn för skolutvecklingen i en kulturnation. Att inte slöjd, barnkunskap och hemkunskap hör hemma i en kulturnation har jag väldigt svårt att förstå.

Allra sist: Nydemokraten Kihlberg hävdade att man skall vara försiktig med fakta. Ja, jag tycker också att man skall försöka vaska fram det som är alldeles rätt och riktigt. När Kihlberg hävdar att Sverige har världens dyraste skola, tror jag att han är illa ute i fråga om fakta. Faktum är att vi har inte ens Nordens dyraste skola, om man får tro statskontorets utredningar.

Anf. 71 STEFAN KIHLBERG (nyd) replik:

Herr talman! Jag beklagar om statens egna utredningsorgan och myndigheter har fel. Jag kan inte gå i god för hur det är med den saken. Möjligen är jag blåögd, men jag litar på de uppgifter jag får från svenska statliga myndigheter. Det är de som har försett oss med materialet.

Offentlig statistik visar att Sverige har världens dyraste skola – *per elev räknat*, det är viktigt. USA investerar naturligtvis fler kronor, men per elev räknat har Sverige världens dyraste utbildning.

Jag blir trött när jag hör den i mitt tycke väldigt grova förenklingen att en given summa pengar ger en given kvalitet. Minskar man summan pengar, sänker man kvaliteten, heter det. Jag tvekar inte att kalla det för ett ganska enfaldigt och förenklat resonemang, för det är naturligtvis inte så – det vet var och en som kan hantera exempelvis sin egen veckopeng. T.o.m. små barn lär sig att köpa godis eller vad det nu är där de får mer för pengarna, och det är vad det handlar om.

Det resonemang som Björn Samuelson gör sig till tolk för är utbrett i den offentliga sektorn i Sverige, inte minst inom skolvärlden: Minskar man pengarna, så sjunkter kvaliteten. Men den som påstår det vet inte mycket om effektivitet och rationalisering.

Skulle Volvo resonera på det sättet – där har man dragit ner avsevärt mer än 10–15 % i rationaliseringar – hade företaget dragit den minst sagt obegåvade slutsatsen att då skulle det inte längre tillverka några bilar eller, enligt en litet mildare variant, strunta i att sätta in baksäten och nöja sig med att montera bara tre hjul. En sådan bil går ju inte att sälja! Nej, men det är precis så den offentliga sektorn har jobbat i decennier.

Man låter konsumenten/kunden eller skolbarnen drabbas, och så får man de bisarra effekterna att man drar in på skolmjölk och skolböcker, när man i stället skall ge sig på produktiviteten hos lärarna, administrationen och att försöka hitta nya lösningar, med det självklara målet att eleverna/kunderna inte skall drabbas.

Vi tycker att det är oetiskt och omoraliskt att inte ständigt sträva efter att få maximal utdelning för pengarna, speciellt när det är andras pengar.

Anf. 72 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Jag trodde och tror fortfarande att statskontoret tillhör de offentliga myndigheter och verk som finns i Sverige. Jag vet inte om det är annorlunda numera.

Man pratar om en process hos människor och gör jämförelser med Volvo. Jag har svårt att sätta likhetstecken mellan en bilfabrik och verksamheten i en skola. Jag skulle vilja ha litet närmare förklarat för mig vad Kihlberg ser för likheter mellan levande människor, barn, och ett monteringsband för att framställa en automobil.

Självfallet vill vi inte slösa bort samhällets pengar. Men vår syn på utbildning och vilken effekt den kan ha för ett samhälles utveckling skiljer sig helt från den som Ny Demokrati har.

Vi menar att utbildnings- och skolverksamhet kan vara ett instrument för att utjämna klyftor i ett samhälle. Det är därför som vi säger att vuxenutbildningen inte behöver mindre pengar än i dag. Okej, det kan finnas områden

inom vuxenutbildningen där pengarna skulle kunna användas litet mer effektivt.

Men när det gäller vuxenutbildningen i Sverige är det fråga om det samlade behovet. Här kan man se vad t.ex. statens industriverk sade för ett år sedan i sin utredning om den samlade kompetensen ute i industrin. Det talar för att egentligen gå åt det motsatta hållet. Det behövs ett ökat antal kronor att satsa på den svenska vuxenutbildingen.

Det är slöseri att inte ta till vara människors önskan om egen utvecklad kompetens och kunskap, när den drivkraften finns utan konkurrens.

Anf. 73 STEFAN KIHLBERG (nyd) replik:

Herr talman! Ja, visst finns kraften och viljan till utveckling, att växa redan från början, hos varje människa som föds i hela denna värld. Men det tråkiga är att denna växtkraft upphör för många när de träffar på den svenska grundskolan. Det upprör mig i mitt innersta.

Ibland pratar man om kokosnötter. De ser ganska livlösa ut. Men om de kommer i rätt miljö är de inte livlösa. Då utvecklas de och växer ganska snabbt. Det finns tyvärr många sådana kokosnötter i den svenska skolan. Det beror på att miljön inte stimulerar till utveckling.

Jag tror inte att det är någon skillnad på Björn Samuelsons och mitt synsätt när det gäller att ge varje människa denna chans att utvecklas. Skillnaden är att jag vill gå så mycket längre och tror att det går att skapa en utvecklingskraft och kvalitet som gör att människor kan utvecklas mer – om det finns en valfrihet för människorna att välja mellan bra och högkvalitativa utbildningar.

Vad beror det på att i varje studie av utbildningar, vare sig det är på förskolenivå, grundskolenivå, gymnasienivå eller på akademisk nivå, är det nästan undantagslöst de privata konkurrensutsatta utbildningarna som visar upp den i särklass högsta kvaliteten? Det är ingen tillfällighet. Det vet Björn Samuelson också. Handelshögskolan i Stockholm anses utan konkurrens ha den bästa akademiska utbildningen för civilekonomer. Det är något som erkänns på de andra högskolorna. Vad är orsaken? Jo, den är uppenbar.

Vi ser samma sak i alla länder där denna situation finns. Hade det varit så väl att vi hade tagit vara på de pengar som investerats, hade vi haft en mycket bättre utbildning.

Anf. 74 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Ett så generellt påstående som att växtkraften upphör när unga människor börjar i den svenska grundskolan ställer jag inte upp på. Jag tycker att det är slarvigt av en ansvarig utbildningspolitiker att häva ur sig något sådant.

Stefan Kihlberg säger att problem löses med hjälp av konkurrens. Men konkurrens förutsätter, till slut, vinnare och förlorare. Jag skulle vilja att Stefan Kihlberg vid något senare tillfälle utvecklar det påståendet.

Vid vilken nivå på anslagen till den svenska skolan går smärtgränsen? Hur mycket mindre behöver den svenska skolan i anslag? Räcker det inte med de 5 miljarder kronor skolan förlorade under 80-talet?

Vi vet att det finns stora behov inom skolans område. Det har vi hävdat

från vänsterpartiets sida. Det handlar om arbetsmiljön, utrustningen och läromedlen. Vi har lagt fram en rad förslag när det gäller t.ex. att reda upp eländet med lektionspassen.

Låt skolorna få vara självförvaltande. Släpp in unga människor i planeringen av skolans verksamhet. Det tycker vi gott kan vara en del av inlärningsprocessen – inte en belastning. Det här är exempel på ökad effektivitet. Men det är också exempel på ökad delaktighet. En ökad delaktighet går inte ihop med en ökad konkurrens, som bl.a. Ny Demokrati vill ha.

Tredje vice talmannen anmälde att Stefan Kihlberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 75 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Den utbildningspolitiska debatten präglas för ögonblicket mest av regeringens budgetproposition. Det är naturligt att det är så. Budgeten är ju, vare sig man vill det eller inte, en viktig fråga även för utbildningen. Trots att staten inte längre står ens för huvuddelen av de totala kostnaderna för grundskolan och det frivilliga skolväsendet, är givetvis riksdagens beslut och signaler av stor betydelse.

Regeringens ambitioner när det gäller utbildningen är höga. Det totala anslaget ökar. Vi slår vakt om barn- och ungdomsutbildningen, och vi åstadkommer en kraftfull satsning på högre utbildning och forskning. Skälen för detta är uppenbara.

Alla barn i vårt land skall garanteras en god grundutbildning. Vi skall ha en modern vidareutbildning inom gymnasieskolan. De beslut om en ny gymnasieskola som riksdagen fattade förra året ligger fast. Min bedömning är att kommunerna i förväntad omfattning påbörjar införandet fr.o.m. nästa läsår.

Behovet av att utöka antalet platser inom universitets- och högskoleutbildningar är också väl dokumenterat. Produktivitetsdelegationens betänkande påpekar brister med dagens situation. Man konstaterar att industrianställda i Sverige har lägre utbildning än kolleger i andra konkurrentländer, att antalet utexaminerade från högskolan är relativt litet, att en oproportionerligt stor andel av de högskoleutbildade går till den offentliga sektorn och att systemet för dimensionering av den högre utbildningen är stelt. Det är uppenbart att arbetet för att ge Sverige en ny start måste inkludera en kraftfull satsning på högskolan.

För att kunna prioritera barn, ungdom och högskola inom de ramar som regeringen bedömt att ekonomin tål, har vi tvingats spara. Regeringens förslag innebär bl.a. besparingar på den kommunala vuxenutbildningen och anslaget till folkbildning. När det gäller komvux görs besparingen på sektorsbidraget, som ges till kommunerna för utbildning. Det handlar för kommunerna om en neddragning av sektorsbidraget med 1 %. Räknar man på komvux totala kostnader, ligger den föreslagna neddragningen på 10–15 %. Förslaget påverkar kommunerna olika beroende på komvux omfattning och struktur. En hel del av de exempel som tas upp i debatten inkluderar dessutom icke oväsentliga kommunala besparingsförslag på sagda utbildning. Det gör naturligtvis effekterna ganska stora.

För folkbildningsverksamhetens del handlar besparingen om 306 milj.kr.

av ett totalt anslag om 1,842 miljarder kronor. För såväl folkhögskolor som studieförbund är givetvis varje besparing kännbar. Men besparingar är alltid kännbara och trots allt nödvändiga i det ekonomiska läge som Sverige befinner sig i. Debatten om de olika budgetförslagen får vi säkert anledning att återkomma till.

Riksdagens absolut viktigaste uppgift när det gäller utbildningspolitiken är inte budgeten, utan att fastställa och följa upp de nationella målen för undervisningen. Det är riksdagen som skall ange ramarna för den utbildningsverksamhet som skall bedrivas.

Jag är övertygad om att den uppgiften har blivit än mer väsentlig med anledning av den omfattande decentralisering av skolväsendet som pågår. Det gäller givetvis alla skolformer, men framför allt grundskolan.

Den allmänna skolplikten ålägger oss ett mycket stort ansvar. I den stund vi bestämde oss för att ta i anspråk nästan nio år av varje barns liv, tog vi också på oss plikten att kunna se varje sextonåring i ögonen på avslutningsdagen. När vi gör det, skall eleven och skolan vara överens om att det har varit väl använd tid som berikat och utvecklat alla de förutsättningar som finns i varje barn. Vi har icke nått dit än! Men att göra det är en bra definition på vad vi menar med att skapa Europas bästa skola.

De nya direktiven till läroplanskommittén är centrala. Morgondagens skola måste ge bättre studieresultat än dagens. Kunskapsnivåerna skall höjas. Men det är inte det enda som skall åstadkommas. Vi måste dessutom se till att skolans innehåll ger eleverna rätt kunskaper i ett föränderligt samhälle. Om vi skall klara det, behöver vi kunniga lärare. Ingenting kan vara viktigare. Men vi måste dessutom se till att läroplanerna utformas så, att undervisningen tar hänsyn till barns och ungdomars utveckling och inlärningsförmåga.

Viktiga frågor som nu skall analyseras är om undervisningen i främmande språk kan tidigareläggas och hur språkkunskaperna kan fördjupas hos alla elever. En annan fråga gäller om undervisningen i naturvetenskapliga och tekniska ämnen bör tidigareläggas. Det finns forskning som visar på att undervisningen i dessa ämnen i dag börjar för sent och att det framför allt är till nackdel för flickorna. Detta och mycket annat skall läroplanskommittén fundera över.

Jag vill speciellt framhålla två punkter där regeringen är väldigt tydlig. Den ena gäller likvärdigheten i undervisningen, och den andra elevernas förhållande till sina studier. När det gäller likvärdigheten har vi övertygats om att det är väsentligt att statsmakten är tydlig och klar i relationerna till skolorna. Därför avskaffas blockundervisningen i läroplanen, som i framtiden skall ange ämnen och minsta garanterad undervisningstid för varje ämne.

När det gäller elevernas förhållande till sina studier är det min och regeringens bestämda mening att skolarbetet förutsätter elevinflytande och elevansvar. Anledningen är uppenbar. Inte ens landets duktigaste lärare kan *ge* eleverna kunskaper, utan dem måste var och en, ofta med stor möda, skaffa sig själv. Läraren kan visa vägen, motivera och förklara fakta och samband.

Det här gör att elever måste betraktas som subjekt i skolan. Den ordning som gör att elever i dag upplever minskat inflytande i takt med stigande ålder skall ändras. Det är det här resonemanget som gör det viktigt att alla elever

ges möjlighet att välja något ämne eller något moment själva. Jag är övertygad om att det ger ökad glädje och motivation för skolarbetet. Men elevernas ansvar måste tas på allvar. Eleven har rätt att få veta vilka mål som har satts för undervisningen och rätt att få de egna resultaten bekräftade. Ökade möjligheter att göra egna tillval och rätt utformade betyg kommer att vara ett sätt att uppnå de här viktiga principerna.

I höst kommer betygsberedningens och läroplanskommitténs förslag att föreligga. Innan dess kommer riksdagen att ha behandlat bl.a. propositionen om lärarutbildning och rätten att välja skola.

Vi skall skapa Europas bästa skola. I det arbetet framhåller regeringen kunskapsförmedlingens betydelse, och jag vill i dag passa på att understryka det. Ibland framställs nämligen kunskapsskolan som någonting mindre viktigt. Föraktfullt talar man om faktakunskaper och hävdar att sammanhang, helheter och värderingar är så mycket viktigare. Men det finns inget motsatsförhållande. Helheten förutsätter delarna, och delarna blir meningslösa utan sammanhang. Jag påstår att kunskaper, gedigna ämneskunskaper, är navet i ett civiliserat samhälle.

De senaste veckorna har vi bevittnat en rad brutala och meningslösa dåd, präglade av främlingsfientlighet. Vad är detta egentligen uttryck för, om inte en allvarlig brist på kunskaper och bildning? Det är ett utslag av den osäkerhet och ovilja som många känner inför det annorlunda och avvikande. Öppenhet, tolerans och vidsynthet, ja rent av nyfikenhet inför det okända och en vilja att utforska detta vandrar alltid hand i hand med kunskaper och bildning. Den som fjärmar sig från fakta kommer alltid att vara mer eller mindre inskränkt i sitt sinne.

Därför skall skolan göra eleverna förtrogna med mänsklighetens gemensamma historia lika väl som vår egen, med olika religioner och olika kulturer. Skolan skall ge alla språk, språk som vi kan använda i kommunikation med varandra. När jag lyssnade på biståndsdebatten tänkte jag: Hur skall människor kunna känna solidaritet och medmänsklighet om de inte vet hur förhållandena faktiskt är i omvärlden?

Herr talman! En skola som ger alla elever gedigna kunskaper har aldrig varit viktigare att eftersträva än i dag. Jag ser fram emot de synpunkter och idéer och även den konstruktiva kritik som jag hoppas kommer att framföras i debatten här i dag.
(Applåder)

Anf. 76 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Vice statsministern har ju nu gått ut och sagt att han vill ha backning från riksdagens sida i fråga om vuxenutbildningen. Det vore intressant att av Beatrice Ask få höra, med hur mycket man vill ha backning.

Det gäller att ha kunniga lärare, säger Beatrice Ask. När vi i utbildningsutskottet arbetade med förslaget till ny lärarutbildning – det är inte det förslag som kom från regeringen och som sedan blev riksdagens beslut – sade moderaterna att det var fel och att man nog ansåg att man kunde ha kvar den gamla lärarutbildningen.

Nu uppfattar jag en kritik gentemot skolan och kunnigheten hos lärarna från Beatrice Ask. Detta gäller ju i så fall de gamla lärarna, de som har varit

verksamma ända fram till i höst, när väl den första kullen av den nya sortens lärare gick ut. Om det brister i kunskapsöverföring tror jag inte att det alldeles självklart beror på vilken lärarutbildning man har, den nya eller den gamla.

Jag tycker inte heller om att man säger att den svenska skolan brister så kraftigt när det gäller ämneskunskaper. Jag har inte den uppfattningen. Jag har själv varit verksam inom skolan. Jag har själv gått igenom grundskolan, och jag har barn som går i skolan.

Däremot är den svenska skolan känd för att vi lyckats med en internationellt sett mycket hög bildningsnivå. Det är något som vi skall vara rädda om, eftersom också det har effekter. Slå nu inte sönder denna gemensamhet genom att, som ni skriver på s. 8 i budgetpropositionen, lyfta in nivån "excellens".

Vi vill från vänsterpartiet att pengarna från löntagarfonderna skall gå in i och förstärka pensionssystemet. Vi förstår att det i riksdagen inte finns en majoritet för det förslaget. Nu sägs det att en del av dessa medel skall gå till forskning och högre utbildning. Om man nu vill sörja för en utveckling av högskolan, vore det då inte på sin plats att också grundskolan och gymnasieskolan finge ta i anspråk en del av de medel som eventuellt lösgörs när man nu, om man får tro Beatrice Ask, ändå tvingas att göra nedskärningar när det gäller arbetsmiljön och utrustningsbidraget till gymnasieskolan? Detta hänger ju ihop, det är fråga om kommunicerande kärl.

Anf. 77 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Regeringen ägnar sig inte åt att kritisera dagens skola, men det finns enskilda saker som vi tycker att man skall kritisera. Vi har många bra skolor i Sverige, men vi har också många som fungerar mindre bra. Vad det handlar om när vi diskuterar bl.a. lärarnas kunskap är inte att vi kritiserar det som är eller det som var i går, utan vi konstaterar att det förmodligen inte räcker till för morgondagen. Vi talar om en läroplan som skall gälla in på 2000-talet.

Jag skall ta ett enda konkret exempel. Vare sig man har gått den gamla eller den nya lärarutbildningen för barn i de lägre årskurserna saknar man gedigen utbildning i främmande språk, och någon sådan kan vi kanske inte heller begära. I barnens språkmiljö förekommer det en väldans massa utländska ord. Jag uppfattar och inbillar mig att det för den lärare som skall stödja barns språkutveckling – vare sig man nu skall undervisa i engelska tidigt eller inte – och arbeta med dessa barn i morgondagens samhälle, som kommer att vara än mer internationellt, är en brist att inte ha en bättre grund att stå på när det gäller språkkunskaperna. Det är en typ av kunskaper som jag tror att man måste förstärka i lärarutbildningen för att utbildningen skall motsvara morgondagens krav. Jag är övertygad om att ni kan finna många fler exempel.

Det pågår en diskussion om vad man skall göra med fondpengarna, och det finns mer än ett förslag – det kan man konstatera. Jag tror att det är viktigt att faktiskt hålla fast vid att man skall satsa på högre utbildning och forskning, men jag kan försäkra Björn Samuelson om, att om det är något jag

ägnar mig åt så är det att göra allt som går för att se till att vi värnar barn- och ungdomsutbildningen. För mig finns det absolut ingenting som är viktigare.

Bengt Westerberg har sagt att han är tveksam till besparingarna i fråga om komvux. Även jag såg på TV i går. Nu har vi i dag haft en allmänpolitisk debatt. Faktum är att vi har diskuterat komvux och en hel del annat mer än en gång i regeringen; vi för en mycket konstruktiv debatt där. Jag har inte haft möjlighet att diskutera eventuella nya intressanta förslag på det här området. Vi skall ha regeringssammanträde i morgon, och jag tänkte att vi då skulle ta upp den diskussionen. Regeringen känner sig dock inte låst i alla lägen, även om jag i detta fall inte kan tänka mig att ta pengar ifrån barn och ungdomar för att lägga på komvux.

Anf. 78 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag vill erinra om att när vi införde den här duellmetoden var vi också överens om att vi i görligaste mån skulle ta repliker från våra bänkar för att spara tid vid långa förhandlingar.

Anf. 79 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Jag är snabb och rask.

Detta med språkkompetensen som Beatrice Ask tar upp är intressant. Jag tycker att språket är mycket viktigt. Det talar om varifrån du kommer, var du befinner dig, vem du är och kanske t.o.m. vart du är på väg – vem vet?

När man talar om vikten av att öka utbildningsutbudet och kompetensen i främmande språk vill jag framhålla att det är anmärkningsvärt att moderaterna under hela den tid som har gått sedan vi fattade beslut om den nya lärarutbildningen har varit ett av de partier som konsekvent har motsatt sig förslag från mitt parti och centerpartiet om att ge de s.k. tidigarelärarna kompetens i engelska. Det är mycket märkligt.

Anf. 80 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Beatrice Ask har många vackra ord att säga om målet för skolan och om allt det hon vill genomföra. Det finns nog anledning att instämma i det mesta. Det tycks mig emellertid som om hon på något sätt inte förstod konsekvenserna av sitt eget handlande. Alla dessa vackra ord om målen stämmer inte överens med åsikten att man skall ämnessplittra skolan, återföra gammal traditionell ämneslärarutbildning, ha lätt mätbara kunskaper och börja betygsätta eleverna redan från årskurs 1.

På väsentliga områden kommer den allsidiga utveckling av eleverna som vi önskar att omöjliggöras genom att t.ex. ämnena slöjd och hemkunskap försvinner. Jag skulle vilja höra litet synpunkter på det från Beatrice Ask.

Det är klart att Beatrice Ask inte vill tala så mycket om kostnader och statsbidrag. Det är bra att Beatrice Ask säger att gymnasiereformen skall genomföras. Den skall dock genomföras med en besparing på 583 miljoner enligt regeringens eget förslag i budgetpropositionen. Vad blir det då för kvalitet på reformen?

Beatrice Ask talar om nödvändiga besparingar. Gäller detta fortfarande komvux? Här finns så många olika besked från regeringens sida att jag tycker att det vore klädsamt om skolministern i riksdagens allmänpolitiska

debatt kunde ge ett besked i den frågan. Eller tänker hon bara avvakta den fanflykt som nu sker från den tidigare regeringslinjen och se hur det blir?

Anf. 81 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! När det gäller gymnasiereformen gör vi ingen besparing. Däremot skjuter vi på ökningen av anslaget ett år. Flera kommuner som jag har varit i kontakt med kommer att genomföra de saker vi hade tänkt trots det här beslutet. Jag tror fortfarande att det kommer att hålla.

Lena Hjelm-Wallén säger att jag använder många vackra ord, och hon tror inte att jag förstår konsekvenserna av vårt handlande. Hon är kritisk till att vi inte vill ha block i läroplanen utan i stället ämnen. Om jag vore socialdemokrat skulle jag vara litet självkritisk. Vad har hänt med blocken? Jo, det visar sig att elever på vissa skolor helt missar ett ämne.

Göteborgs universitet har gjort en mycket intressant undersökning. En tredjedel av eleverna på mellanstadiet hade inte fått den samhällskunskapsundervisning som de skulle ha. I andra fall fann man att eleverna inte hade fått den undervisning i religionskunskap som riksdagen hade uttalat att de skulle få. Så här slår det fram och tillbaka.

Om man från riksdagen bestämmer sig för att vissa moment eller ämnen är centrala, är det mycket viktigt att man tydligt anger det och ser till att det går att utvärdera att eleverna faktiskt har fått dessa kunskaper. Detta innebär inte – vilket jag faktiskt trodde att Lena Hjelm-Wallén förstod – att lärarna nödvändigtvis skall undvika att samarbeta med varandra, tvärtom. Jag har aldrig hört att någon som tycker att tema- eller blockundervisning är central anser att det skulle ge eleverna mindre kunskaper. Tvärtom säger många att det är ett bra sätt att undervisa på. Det är fullt möjligt och ofta säkerligen nödvändigt. Det är fråga om tydligheten från riksdagens sida, och det gäller att garantera att alla barn får vissa kunskaper. Det är detta som läroplansarbetet handlar om. Det är huvudpoängen med att se till att vi får tillbaka ämnena.

Många lärare blir bekymrade när de har gjort sin terminsplanering, eftersom det dyker upp en mängd aktiviteter som inkräktar på lektionstimmarna. Det ger ingen riktig ordning. Därför vill jag nu använda samma metod som min socialdemokratiske företrädare införde på gymnasiet, dvs att ha en garanterad undervisningstid. Det är bra att säga att man i alla fall skall hinna med vissa avsnitt. Det ger lärarna förutsättningar att göra en bra planering. Det tycker jag är mycket bra.

Diskussionen om teoretiska och praktiska ämnen är oerhört sorglig. Flera talare har pratat om slöjd, hemkunskap och barnkunskap. I direktiven säger vi ingenting annat än att läroplanskommittén skall fundera över konsekvenserna av om några ämnen icke kommer att vara obligatoriska ämnen i framtiden. Skälet är att om allt skall vara precis som det är i dag, kommer vi inte att få något utrymme för ökat tillval. Jag skall i ett senare inlägg återkomma med synpunkter på frågan om praktiska och teoretiska ämnen. Den behöver nog redas ut.

Anf. 82 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Jag tror verkligen att den behöver redas ut. Hela Skol-sverige har uppfattat regeringens signal att slöjd och hemkunskap inte längre

skall återfinnas som obligatoriska ämnen. Vill Beatrice Ask dementera det, skall ingen bli gladare än jag.

Man får kanske vara både glad och nöjd med att skolministern säger att man inte skall förbjuda lärarna att undervisa utifrån verkligheten eller på ett ämnesövergripande sätt. Jag hade väl inte heller trott att det var fråga om ett förbud. Signalen från regeringen är helt klart att man vill satsa på det ämnesuppsplittrade och ämnesindelade. Det systemet kan man se mycket tydligt i de gamla kommuniststaterna, medan länder som USA och Storbritannien inte alls har det på områdena naturorientering och samhällsorientering. Det här är signaler som går igen både i läroplansarbetet och när man vill riva upp lärarutbildningen, som fungerar väl därför att man vill ha en annan.

Det är i detta sammanhang som jag inte tror att skolministern riktigt förstår konsekvenserna av de ord hon som skolminister uttalar och vilka signaler de innebär ute på fältet och i alla sammanhang där utbildning planeras och genomförs.

Det förvånar mig att skolministern säger att det inte är fråga om någon besparing på gymnasieskolan med 583 milj.kr. Jag har också ifrågasatt att besparingen skulle vara så stor. Men jag läser innantill i propositionen. Där står det att det är en besparing på 583 milj.kr. Vill skolministern ändra det kan vi få ju ett sådant där ändringspapper som vi ofta får till utskottet och där regeringen säger att den har haft fel.

Anf. 83 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Det är irriterande att få höra att man ingenting begriper, men det får man väl stå ut med.

Jag kan läsa innantill i direktiven till läroplansutredningen. Det är viktigt att riksdagens ledamöter känner till detta. I direktiven sägs följande: "Kommittén skall vidare belysa konsekvenserna av om vissa av de nuvarande obligatoriska ämnena förs över till de ämnen som kan erbjudas inom ramen för elevernas personliga val eller inom ramen för den profilering den enskilda skolan väljer." Att få konsekvenser belysta är för mig inte liktydigt med att ämnena skall avskaffas eller att de är oviktiga, utan det är att visa ett intresse. Kommittén har också om den har lust möjlighet att generellt titta på ämnen. Detta har av vissa ämnesföreträdare tolkats så, att det är de tre ämnen som Lena Hjelm-Wallén nämner som utpekas. Det får stå för dem. Men jag tycker att det är viktigt att i ett läroplansarbete få konsekvenser av olika varianter belysta.

När det sedan gäller diskussionen om teoretiska och praktiska ämnen vill jag bemöta de synpunkter som har framförts. Vi har bett om exempel på kursplaner för svenska, matematik och fysik tillsammans med läroplansförslaget. Vi har också framhållit en del av de s.k. praktiska eller icke-teoretiska ämnenas betydelse. Jag tror att de flesta moderna skolmänniskor tycker att uppdelningen i praktiska och teoretiska ämnen är föråldrad. Det är fel att hävda att hemkunskap är ett praktiskt ämne men biologi ett teoretiskt. Men tyvärr ser det många gånger ut så i klassrummen.

Modern biologiundervisning innebär mycket sällan att läsa en bok sittandes i en bänk dag ut och dag in, utan undervisningen sker mycket ofta i form

av exkursioner där man arbetar praktiskt och upptäcker natur och lär sig hur saker och ting hänger ihop och fungerar. Hemkunskap innehåller förutom matlagning, vilket är centralt, en hel del om konsumentfrågor, lagstiftning, hur olika kemiska produkter fungerar osv. Det är fel att dela in ämnen så kategoriskt.

Om det är någonting man bör ta upp en diskussion om så är det naturligtvis: Hur får vi undervisningen att bli sådan att eleverna generellt blir mer aktiva och känner att de är subjekt i skolarbetet? Det är ett problem som finns i många ämnen och på flera stadier. Jag tycker att den här uppdelningen är föråldrad och felaktig. Jag är övertygad om att man måste utveckla alla sinnen för att åstadkomma riktigt bra resultat i skolarbetet.

Anf. 84 CHRISTER LINDBLOM (fp):

Herr talman! Regeringen gav redan vid sitt tillträde i höstas signaler om satsning på skola och högre utbildning för att stärka Sverige som kunskapsnation. Målsättningen är Europas bästa skola. Skolan skall nu mer prioritera det som den är bäst på – nämligen att förmedla kunskap. Under senare år av socialdemokratiskt styre har det blivit en obalans mellan skolans olika uppgifter. Detta har gett våra lärare allt mindre tid till verklig kunskapsförmedling. Men nu är det dags att ändra på det. Samtidigt vill jag vända mig emot förenklade omdömen som "flumskola" å ena sidan och "korvstoppning" å den andra. Vår skola av i dag svarar inte mot den första beteckningen, och den skola vi vill skapa svarar inte mot den andra.

Vi vill införa ett nytt betygssystem, där betygen bättre mäter kunskap och är målrelaterade. Jag är övertygad om att betygen behövs – både för motivation och information – och att de skall sättas tidigare än som görs i dag. Personligen tycker jag att det dessutom skulle vara intressant att pröva möjligheten att införa ett separat flitbetyg, som en gång i tiden fanns, som en stimulans till kunskapsmässigt lågpresterande men ändå ambitiösa elever. Att springa fort kan vara stort, men att springa så fort man kan, kan vara större!

Jag tror däremot inte på betyg för elever på lågstadiet. Dessa barn har fortfarande en nyfikenhet och glädje i lärandet, och jag tror helt enkelt inte att merparten av dem är mogna för betyg. Folkpartiet har sedan länge föreslagit att betyg skall ges från årskurs 6 och att de skall ha fler steg än i dag.

I samband med betygsberedningens arbete och de nya direktiven har det diskuterats kring betyg i ordning och uppförande. Jag tror inte att det är rätt metod att komma till rätta med enskilda elevers disciplinproblem. När sådana uppstår är det helt otillräckligt och felaktigt att enbart skicka hem ett papper med en viss siffra eller bokstav på när terminen är slut. Sådana situationer måste åtgärdas omedelbart, och hemmen måste kontaktas kontinuerligt om utvecklingen för att kunna ta *sitt* ansvar. Stökighet är ofta ett tecken på att den stökige inte mår bra. Samtidigt är det oerhört viktigt för hans kamrater att det råder ordning och reda i klassrummet, och det är uppenbart att betyg i ordning och uppförande inte löser disciplinproblemen.

Folkpartiet liberalerna har medverkat till riksdagens beslut om flexibel skolstart. Nu tycker vi att det är dags att gå vidare och sänka skolpliktsåldern till sex år. Det är viktigt att framhålla att pedagogiken naturligtvis måste an-

passas till sexåringarnas förutsättningar. Vi vill inte göra sexåringar till sjuåringar – vi vill på bästa sätt ta till vara barns kunskapshunger och nyfikenhet, det hjärnforskaren David Ingvar kallat "hjärnans engångschans". Därför bör även vi i Sverige, i likhet med vad som gäller i många andra länder, sänka vår skolpliktsålder.

Sänkt skolpliktsålder motiverar i sin tur ett tionde obligatoriskt skolår. Kunskapsmassan i grundskolan är i dag så stor att en tioårig grundskola redan av detta skäl är starkt motiverad. Inte minst gäller detta den aviserade satsningen på en kvalitetshöjning av språkkunskaperna. Om inte skolplikten förlängs kommer de barn som i dag börjar skolan vid sex års ålder att vara bara 14–15 år då de skall välja studieinriktning eller söka sig ut på arbetsmarknaden. Jag tror inte att det skulle vara problemfritt om elever lämnade grundskolan ett år yngre än i dag. Det är ytterligare ett skäl till att grundskolan bör bli tioårig.

I vår kommer den aviserade propositionen om skolpeng. Avsikten är att fristående skolor äntligen skall få samma förutsättningar som allmänna skolor, dvs. bli berättigade till kommunala bidrag. Regeringen har utlovat ett skolpengssystem som ger elever och föräldrar rätt att välja vilken skola eleven skall gå i. Detta kommer att få positiva effekter för eleverna, t.ex. i form av:

- ett ökat engagemang från föräldrarnas sida
- större möjligheter för lärarna att utvecklas
- högre kvalitet i skolorna genom en positiv konkurrens om eleverna
- en ökad flexibilitet och möjlighet till profilering

Tidigare har det varit omöjligt att driva friskolor utan terminsavgifter, då dessa skolor antingen inte alls fått eller fått otillräckliga kommunala eller statliga bidrag. Men det finns en uppenbar risk för ökad segregation om friskolor som blir berättigade till skolpeng dessutom kan ta ut terminsavgifter. Det kan t.ex. leda till att vissa skolor därmed får finansiella resurser att "köpa" de bästa lärarna. *Alla* barn skall genom skolpengsreformen få de möjligheter som tidigare varit förbehållna de mest välbeställda. Plånboken får aldrig styra valet av offentligt finansierad skola. Det är framför allt barn med särskilda behov och handikapp av olika slag som behöver valfriheten. Friskolor som får ersättning efter samma beräkningsgrunder som offentliga bör därför i princip inte ha rätt att därutöver ta ut terminsavgifter.

Låt mig till slut, herr talman, få säga några ord om ämnena slöjd och hemkunskap. Det finns många skäl till att dessa ämnen bör vara obligatoriska – praktiska, kulturhistoriska och pedagogiska skäl. Att lära sig att rätt hantera verktyg, redskap och maskiner, blandat med teoretisk undervisning, gör det lättare att klara av enkla, vardagliga problem, samtidigt som motoriken tränas och praktiska inslag i skolundervisningen varvas med teoretiska. Forskningsrön visar att just denna varvning ger en optimal inlärning, eftersom båda hjärnhalvorna aktiveras. Jag tror därför att det är bra om mångfalden även får gälla pedagogiken.

Anf. 85 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Det här med flitbetyg var någonting nytt som nu eventuellt skulle införas. Det vore intressant att få en närmare förklaring av hur fliten

skulle värderas hos de enskilda eleverna, som har så olika förutsättningar, önskningar och idéer och som är individer.

Det sades också att skolpengen skulle lösa många av de problem som finns i skolan genom möjligheten att välja skola. Nu tror inte jag det, och jag kommer att återkomma till det längre fram i debatten.

Det finns en principiell fråga som hänger ihop med detta, och det är frågan om avgifter, som tidigare berördes. Fristående skolor – jag ställer mig frågande till begreppet; skulle de andra skolorna vara ofristående? – skulle i princip inte ha rätten att ta ut terminsavgifter. Jag vill ha ett förtydligande på den här punkten. Skulle det finnas möjligheter att ta ut avgifter för andra saker inom skolans ram, och i så fall för vilka?

Om man betalar för någonting, vilken rättighet har man då själv som förälder och elev gentemot skolan när det gäller den tjänst som utbjuds till priset av en viss avgift? Vilka möjligheter skall finnas framöver för samhället, som går in med skattemedel, att göra en revision i olika skolor och se hur pengarna används? Det måste ju till syvende och sist finnas någon som är politiskt ansvarig i demokratisk mening för hur man använder skattemedel. Redan tidigare var vi ju i den skolpolitiska debatten överens om att ett effektivitetsmått gäller också för anslag till skolans område.

Det vore intressant att få ett förtydligande från folkpartiets sida i dessa frågor, för de är principiellt viktiga. De är viktiga ur en demokratiaspekt i stort, men de är också viktiga ur en demokratiaspekt för den enskilde eleven och den enskilda föräldern, nämligen när det gäller för dessa att avgöra vilken möjlighet att välja skola de skall ha.

Anf. 86 CHRISTER LINDBLOM (fp) replik:

Herr talman! Jo, det är riktigt, Björn Samuelson, att det här handlar om principiella frågor. Låt mig först berätta vad jag tycker och tänker om ett flitbetyg.

Det är egentligen ingenting nytt, utan det är en mycket gammal företeelse. Jag tror att det – för två nummer sedan – i Skolledaren fanns en historik över olika betygssystem. Att jag skulle vilja ha denna fråga prövad beror på att det är så som både Björn Samuelson och jag väl vet, att det finns elever som kämpar hårt men som kanske ändå inte lyckas enligt de vanliga måttstockarna. Man skulle kunna uppmuntra dessa elever genom att ge ett flitbetyg, alltså genom att ha dels ett betyg som värderar kunskaperna, dels ett betyg som är någon form av flitbelöning. Detta är någonting som man skulle kunna ta upp i debatten och fundera över.

Jag är inte beredd att rekommendera att så skulle ske. Jag tycker att det skulle kunna vara ett inslag i en debatt, när man ändå håller på att diskutera och omvärdera betygen i skolan.

Avgifter för kost och logi i specialskolor är också en principfråga. Jag tycker, som jag sade i mitt anförande, att det i princip skall vara så att man inte kan ta ut avgifter, om man får offentliga bidrag fullt ut. Att jag sade "i princip" beror på att jag kan tänka mig – jag har inget konkret exempel – att man i exempelvis skolor med internatstruktur skulle kunna ha möjlighet att kompensera sig för de ökade kostnaderna för eleverna när det gäller kost och logi. Möjligtvis skulle detta också kunna gälla för specialutrustning på

specialskolor osv. Men principen är att en offentligt finansierad skola inte skall kunna överkompensera sig med terminsavgifter.

Anf. 87 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Jag kan inte ställa upp på att man nu skulle införa någon form av flitbetyg, för jag tror inte att de elever som Christer Lindblom och jag närmast tänker på är särskilt betjänta av att få ett särskilt betyg när det gäller flit. Skulle det vara något slags alternativ till betyg i övrigt, eller hur är det tänkt, Christer Lindblom? Jag förstår inte det här riktigt.

De elever som har det särskilt kämpigt i skolan behöver inte ha fler domarklubbor slagna i skallen på sig. Jag tror att de själva vet, liksom föräldrarna, vilken kraft och energi de tvingas lägga ner för att hänga med hjälpligt. Det är bättre med ett uppmuntrande ord en eller annan gång i veckan eller kanske varje dag. Det värmer mer, och det skjuter på bättre.

Särskilt när det gäller den obligatoriska skolan, som är påbjuden medelst skolplikt, är det viktigt att vi säger ifrån att vi inte kan tillåta införande av avgifter. Och jag skulle vilja vidga detta till att gälla gymnasieskolan. Även om den inte är obligatorisk formellt så är den det dock reellt.

Här får vi renodla på något sätt. Har de avgifter får det vara avgifter fullt ut, om det nu skall finnas sådana här möjligheter, eller också är det en fri skola, där man kan gå in om man så vill, utan att för den sakens skull behöva teckna checkkredit hos någon bank, ifall det nu finns någon bank som har pengar kvar.

Anf. 88 CHRISTER LINDBLOM (fp) replik:

Herr talman! När det gäller debatten om avgifter och skolpeng förutsätter jag att vi har möjlighet att komma tillbaka till saken när propositionen så småningom presenteras. Det är litet lättare att utifrån de utgångspunkterna diskutera frågorna.

Jag tycker ändå att jag har klargjort vilka principer som bör finnas. Jag har inte sagt, Björn Samuelson, att vi skall införa ett flitbetyg, utan jag har sagt att man skall ta upp saken. Personligen tycker jag att man skall ta upp frågan i debatten när man ändå diskuterar betyg, eftersom det är någonting som har funnits tidigare.

Jag kan inte förstå hur man så ensidigt kan tro att detta skall användas som en klubba att slå i huvudet på dem som kunskapsmässigt inte är riktigt färdiga. Det handlar just om att de som har det jobbigt skulle kunna få, inte en klubba i huvudet utan en blomsterkvast på grund av att de har kämpat och gjort det bästa de kan. Som jag sade i mitt inlägg kan det vara bra att springa fort, men det kanske t.o.m. kan vara bättre att springa så fort man kan. Det är detta jag vill premiera – inte slå någon klubba i huvudet på den som inte kan springa särskilt fort.

Tredje vice talmannen anmälde att Björn Samuelson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 89 EWA HEDKVIST PETERSEN (s):

Herr talman! Jag möter många människor som är oroliga för den förändring av skolan som den borgerliga regeringen är i färd med att genomföra.

Vi är rädda att det är elitskolor man tänker skapa, säger man. Vad händer med de barn som har särskilda behov? frågar man. Hur blir det för skolorna i glesbygden? frågar folk i mitt hemlän.

Det är inte underligt att oron finns. Skolministern säger att man vill att antalet privatskolor skall bli fler och fler och så småningom utgöra var femte skola. Skolpengen kombinerad med skolavgifter skulle förstärka utvecklingen mot en segregerad skola. Så vill vi inte ha det.

Herr talman! Den skola vi har i dag erbjuder en utbildning för alla barn och – det bästa av allt – oavsett var barnen bor och oavsett deras ekonomiska och sociala bakgrund. Skolan står sig också väl i internationella jämförelser, och de senaste årens reformer har dessutom syftat till att göra skolan ännu bättre. Det är denna skola människor inte vill bli av med.

Vi socialdemokrater vill ge alla elever rätt till en likvärdig utbildning. För att uppnå detta hävdar vi fyra bärande principer:

1. Skolan är hela samhällets angelägenhet. För både barnet och samhället är det mycket viktigt att kunskapsnivån hos det enskilda barnet är hög. En likvärdig utbildning innebär att geografiska, sociala eller ekonomiska faktorer inte skall hindra barnens utbildningsmöjligheter. Alla skolor i hela landet skall leva upp till högt ställda kvalitets- och kunskapskrav.
2. Skolan skall sätta eleven i centrum. Varje elev skall mötas med respekt och intresse, och varje barns egna möjligheter skall tas till vara. Kön, klass och etnisk bakgrund skall därför aldrig få vara ett hinder för barnens möjlighet att utveckla sina egna förutsättningar. Den svenska skolan är en skola tvärsöver sociala grupper och klasser, och vår skola har på detta sätt bidragit till att minska de sociala spänningarna. Det måste vara en uppgift för skolan också i framtiden.
3. Alla skolor skall ha hög kvalitet. Alla elever skall ha rätt till den bästa utbildningen. Barn och ungdomar har rätt till en harmonisk, trygg och utvecklande ungdomstid. Det måste innebära att skolan skall vara lustfylld, glädjerik och trygg. Barnen har också rätt till välutbildade och engagerade förebilder i skolan, dvs. lärare som har stöd från samhälle och föräldrar.
4. Skolan skall utbilda utifrån barnets villkor. Skolans huvudsakliga uppgift är att ge kunskaper och färdigheter. I dag vet vi att barns möjligheter och förmåga till inlärning har ett nära samband med deras allmänna välbefinnande och t.ex. med hur de utvecklas motoriskt. Det är på det som barnens kunskapsinhämtande måste grundas. Det här har också integrerats i pedagogiken i den svenska skolan. Utöver detta anser vi att skolan skall fostra. Barn och ungdomar tillbringar mycket tid utanför hemmet i olika former av samhällsomsorg, och därför måste också skolan bidra till barnens fostran.

Herr talman! Detta är de fyra socialdemokratiska hörnstenarna i vårt försvar av den likvärdiga skolan. Med dessa principer som grund vill vi garantera alla barn och ungdomar rätt till den bästa skolan, likvärdig för alla.

När människor är oroliga för att regeringen håller på att införa elitskolor, vet jag också att de tycker att det skorrar illa med talet om att skapa Europas bästa skola. Människor i vårt land går inte med på att skapa orättvisor.

Regeringen har deklarerat att den vill skapa Europas bästa skola, men vad det innebär i praktiken har vi inte sett. Jag hävdar att det är mycket prat utan innehåll.

Inte vill man väl skapa Europas bästa skolmiljöer, när man tar bort bidraget för upprustning av skollokaler? Sammanlagt 4 miljarder vill man dra från den uppgiften. Inte prioriterar man barn på det sättet, Beatrice Ask!

Inte är det Europas bästa skola man skapar, när man samtidigt drar in pengar från kommunerna, som ju skall driva skolor.

Inte är det Europas bästa skola man skapar, när man vill återgå till en gammal lärarutbildning, som var passé för länge sedan. Inte blir det lättare att se 16-åringarna i ögonen med dessa åtgärder!

Jag vill avslutningsvis ytterligare beröra skolpengen. I diskussionen om valfrihet i skolan talar den borgerliga regeringen om behovet av en s.k. skolpeng, men trots att regeringen har gjort frågan om skolpengen till ett av sina stora huvudnummer har vi inte sett så mycket av den, inte ens i budgetpropositionen. Jag vet att det skall komma en proposition.

I dag har vi ett statsbidragssystem som innebär att man tar ekonomiska hänsyn till varje barns behov och till att det kan förändras. I moderatstyrda kommuner har det numera blivit vanligt att kalla dessa pengar som går ut till skolorna för skolpeng. Det är naturligtvis fritt att kalla det vad man vill, men om det innebär att resurstilldelningen till skolorna ändras, så att man inte tar hänsyn till elevers, klassers och skolors olika behov, kan vi inte acceptera detta. Är det så skolministern vill ha det?

Människors oro för en segregerad skola är mot den här bakgrunden befogad. Jag vill fråga Beatrice Ask vad hon har att säga till dessa människor.

Till sist måste jag säga, herr talman, att jag reagerar mot tendensen i debatten, att jämföra barn med löpande bandet på Volvo och mot talet om flitbetyg i skolan. Jag tycker inte att man skall prata om barn på det sättet. Det handlar faktiskt om människor i utveckling.

Anf. 90 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Först vill jag säga till Ewa Hedkvist Petersen, att de människor som har röstat borgerligt och som tror på den politik vi driver också är människor. Det låter som om det bara skulle vara en viss sort som tillhörde den kategorin, och det är fel.

När det gäller statsbidraget till grundskolan är det litet okunnigt att hävda att man med det tar särskilt stor hänsyn till enskilda barns behov, vilket påstods från talarstolen. Det nya statsbidraget, som infördes av den förra regeringen, är oerhört schabloniserat, och det är nog ute i kommunerna som man tvingas hitta fördelningsnycklar för att kunna ta hänsyn till barns behov. Det är något som jag är mycket angelägen om när man utformar skolpengen lokalt, så att handikappade barn och andra inte kommer på undantag.

Frågan om att välja skola är oerhört central, och jag skulle vilja påstå att den politik som fördes av socialdemokraterna skapade segregation. Det är någonting sjukt i ett skolsystem som är så beskaffat att det bara är den som har möjlighet att med beskattade pengar betala avgifter och som kan välja en skola med en annan pedagogisk inriktning eller en skola som i sin arbetsform har någonting som man tror på för sina egna barns utbildning.

Det här vill vi ändra på. Vi anser att alla skall kunna välja skola, och vi tror att det är mycket viktigt att varje barn har rätt till den bästa utbildningen.

Jag tycker att Ewa Hedkvist Petersen snubblar litet grand när hon resonerar om det här. Den bästa utbildningen för varje barn är inte samma utbildning för var och en. Förutsättningen är mycket känsla för att barn är olika, i fråga om utvecklingsnivå, intressen, m.m. Vad som behövs är mångfald och variation, möjlighet till enskilda val, mycket av profil och hänsyn till varje individ, om vi skall åstadkomma den bästa utbildningen för varje barn. Det är det regeringens politik syftar till att göra möjligt.

Jag håller inte heller med om uttalandet att skolan skall fostra, om det sägs så där generellt. Huvudansvaret för barnens fostran åvilar enligt min uppfattning föräldrarna, och det skall ske ett samarbete mellan hem och skola när det gäller fostran. Det behövs ett vuxenkontrakt mellan hem och skola, som innebär att vi ger barn och ungdomar rätt signaler om hur vi skall leva tillsammans i detta samhälle.

Jag är förundrad över den rädsla för utvärdering som framskymtar både i Ewa Hedkvist Petersens och i en del andra socialdemokraters inlägg. Hur kan ni tala om likvärdig utbildning över hela landet, hur kan ni ha så höga ambitioner, när ni är så förtvivlat rädda för att ta reda på om det lyckas?

Anf. 91 EWA HEDKVIST PETERSEN (s) replik:

Herr talman! Det är viktigt att reda ut vad skolpengen skulle kunna innebära. Människor är oroliga för att skolsystemet skall bli segregerat. De är rädda för att få skolor där man, bl.a. med hjälp av avgifter, kan skaffa sig fördelar och där den likvärdiga utbildningen inte kan genomföras. Detta är en oro som finns hos människor, och den måste tas på allvar.

Vi har ännu inte sett propositionen om en skolpeng, och innan den läggs fram är det viktigt att debattera vad ett sådant system skulle kunna innebära. Det är precis som Beatrice Ask säger, att statsbidragssystemet är schabloniserat, och bidraget som går ut till kommunerna grundas på vissa villkor. Men sedan fördelar kommunerna ut pengarna till skolorna, och det sker utifrån de behov som finns i olika bostadsområden och hos olika elever. Det vi befarar att det moderatledda utbildningsdepartementet har tänkt föreslå är ett system där staten beskär kommunernas möjligheter att verkligen fördela pengarna efter behov.

Vad annat är det man vill med skolpengen? Varför talar man annars om en skolpeng, som ibland t.o.m. skall vara lika för alla? Hur skall man då kunna tillgodose alla barns behov, behov som förändras och som är mycket olika i olika bostadsområden? Beatrice Ask har inte gett någon klarhet om detta. Jag vill på det här sättet flagga för den oro som finns för att det skall leda till ett mycket segregerat system.

Om skolpengen dessutom kombineras med skolavgifter kan det, precis som vi har hört av den folkpartistiske representanten, ytterligare förstärka en segregering. Det är intressant att notera den divergens som finns mellan regeringspartiernas syn i frågan.

Vi säger från socialdemokratiskt håll att frågan om skolavgifter måste utredas ordentligt innan vi tar ställning, så att de inte medverkar till ett segre-

gerat skolsystem, där barnen, som vi skall bygga samhället på, kommer i kläm och där vi inte kan ge alla barn en bra och likvärdig skolutbildning.

Anf. 92 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Jag förstår att många i Ewa Hedkvist Petersens omgivning blir bekymrade, eftersom det är så uppenbart att grunderna för riksdagens beslut förra året om att alla skall kunna välja skola inte har nått fram till socialdemokraterna. Ett av skälen till att majoriteten i riksdagen beslutade att fristående och offentliga skolor skulle få en likvärdig hantering ekonomiskt var att man ville ge alla barn möjlighet att välja skola. Det är att värna likvärdigheten, som icke har funnits i det socialdemokratiska skolsystemet. Det var en brist, ett problem. Jag hoppas att Ewa Hedkvist Petersen hälsar de socialdemokrater hon möter där hemma att det var ett av grundskälen. Det kommer en proposition i mars där vi reder ut principerna.

Jag förstår inte heller varifrån man får detta att jag skulle ha uttalat mig om hur många friskolor det skall vara eller att man skall ha exakt samma krontal. Jag har från riksdagens talarstol många gånger den senaste tiden förklarat hur väsentligt jag anser det vara att man hittar fördelningsnycklar som tar hänsyn till att elever har olika behov – jag hoppas slippa säga det flera gånger. Det kan man lugna människor med. Grunden för den borgerliga politiken är just att vi respekterar att barn är olika, det finns olika behov och att alla skall ha rätten och möjligheten att välja skola. Detta har varit två problem med den socialdemokratiska politiken som vi tänker avskaffa.

Anf. 93 EWA HEDKVIST PETERSEN (s) replik:

Herr talman! Först och främst vill jag slå fast att den socialdemokratiska regeringen har lagt fram förslag till Sveriges riksdag om elevers rätt att välja skola. Det är vi eniga om i Sveriges riksdag, och det var vi innan Beatrice Ask satte sig i regeringen. Det är viktigt; Beatrice Ask är ute på hal is när hon påstår att det inte ingår i den socialdemokratiska skolpolitiken.

Eleverna skall ha rätt att välja skola. Men vi sade i det riksdagsbeslut som vi fattade i våras om fördelning av medel till privata skolor – det vill jag gärna påpeka för Beatrice Ask – också att pengarna skall fördelas efter behov, efter de behov som de elever har som finns även i de fristående skolorna. De fristående privata skolorna har ingen frizon som gör det möjligt för dem att säga att de skall ha ett visst antal pengar. – Det innebar riksdagsbeslutet.

Vi befarar att skolpengen kan innebära att det blir en sådan frizon, där de privata skolorna kan hävda att de elever som väljer dem skall ha med sig en viss summa pengar som inte är behovsprövad. Den saken är viktig när nu regeringen håller på att skriva propositionen om den s.k. skolpengen. Det är på något sätt det som är brännpunkten.

Sedan sade Beatrice Ask att hon inte förstod varifrån jag har fått uppgiften om ett visst antal privatskolor. Jag har här en artikel från Länstidningen i november, där det står.

Beatrice Ask tog också upp frågan om fördelningsnycklar, alltså frågan om hur pengarna skall fördelas till alla skolor, även privatskolorna. De fördelningsnycklar som vi har i dag tycker vi fungerar bra – barnen får den undervisning de behöver efter behov. Vi har förfinat det systemet.

Vi befarar att moderaterna i regeringen kommer att föreslå fördelningsnycklar som innebär att man sätter prislapp på eleven, att tjänstemän och kanske styrelser får prismärka elever beroende på vilka behov de har, beroende på vilket handikapp de har, beroende på vilka resurser man tror att barnen kräver och att man tvingas göra det individ för individ. Ett sådant system vill vi inte vara med om. Det är också sådant som ligger till grund för människors oro.

Jag hoppas verkligen att den proposition som nu kommer inte späder på den oro som människor känner och inte späder på utvecklingen mot en segregerad skola i Sverige. Vi måste slå vakt om den likvärdiga skolan för alla elever över hela landet.

Anf. 94 CHRISTINA LINDERHOLM (c):

Herr talman! En skola som tillgodoser elevernas behov av kunskaper och krav på delaktighet och inflytande – hur ser den ut? Jag skall göra ett axplock bland det som just nu känns angeläget att betona och från några områden där ytterligare utveckling och insatser kan behövas.

Det finns i dag ett entydigt kommunalt ansvar för skolans organisation och fördelningen av resurser till den enskilda skolan. I många kommuner har utvecklingen fortsatt genom att varje rektorsområde eller skolenhet har fått ett ökat ansvar och rektor ökade befogenheter. Det finns i dag stora möjligheter att forma skolans innehåll och organisation fritt när den statliga regelstyrningen försvunnit. Hur man i kommunerna skall nå målen för skolan skall definieras i de kommunala skolplanerna. Jag förutsätter att skolverket i sin granskning av skolan uppmärksammar innehållet i dessa, liksom i de lokala arbetsplanerna, och hur de mål som finns i dem uppfylls.

Det är ändå viktigt att markera att riksdag och regering fortfarande har viktiga styrfunktioner på skolans område. En likvärdig skola för alla är målet. Vi här beslutar om skollag och läroplan. Lärarutbildningen är ett annat viktigt styrinstrument, liksom skolledarutbildningen. Skolverket skall följa utvecklingen och utvärdera. Det ger oss ett fortsatt stort ansvar för att skolan verkligen fullgör sitt uppdrag gentemot eleverna.

En skola för alla var den socialdemokratiska modellen. Nu finns en, som det kan tyckas, liten nyansskillnad men en oerhört viktig sådan: en skola för *alla*. Det innebär att skolan skall kunna erbjuda varje elev möjlighet att utvecklas och ta till sig kunskaper efter sina förutsättningar. Likvärdighet får aldrig innebära likformighet. Det innebär tvärtom att det måste finnas mångfald, skolor med olika pedagogik och olika profil, och möjlighet för föräldrar och elever att välja skola. Samma förutsättningar måste då gälla för olika skolformer – kommunala och fristående. Men även inom en skola skall olika arbetsätt kunna existera: olika metoder, olika pedagogik, olika gruppstorlekar och olika stödinsatser, allt efter elevernas behov. Det är vårt uppdrag, vårt ansvar, att se till att möjligheterna och utrymmet finns.

Vad är en bra skola? Det är en skola som kännetecknas av stor professionalitet hos lärarna, tydligt ledarskap hos rektorerna, medinflytande och medansvar för elever och föräldrar. En bra skola är en skola där eleverna visas respekt, där deras individuella särart är en tillgång som ges möjlighet

att utvecklas i konstruktivt samspel med andra i gruppen och under lärares ledning.

Finns då denna goda karamell? På många håll sker ett utvecklingsarbete där strävan är att uppfylla läroplanens mål, men exemplen måste bli fler. Skolorna har en entydig uppgift, och det är att uppfylla skollagen, av vilken läroplanen är en del. Därför behövs skolor med betydligt mer mångfald, skolor som tillgodoser behoven hos flickor och pojkar, stökiga och lugna, teoretiker och praktiker, svenska och invandrade elever, sådana som vill gå fort fram och sådana som behöver längre tid och/eller mer stöd.

För att komma dithän krävs ett antal åtgärder. En del har regeringen redan markerat i budgetpropositionen och i direktiv till läroplanskommittén. Jämställdheten skall bli bättre, dvs. flickors möjlighet till en skola som tillgodoser deras sätt att tänka och ger dem möjlighet att hävda sig bättre, en skola där det finns pedagogik som också tillgodoser flickors behov. Forskning visar att flickor får mindre tid, att flickor underordnar sig, att flickor är bra elever om de är tysta och snälla. Pojkar får och tar utrymme. För att ändra på det behövs utbildning och fortbildning. Särskilda flickgrupper kan vara en modell.

Läroplansdirektiven anger att kommittén skall överväga om nuvarande stadieindelning kan överges. Det är bra – då skapas förutsättningar för ett flexibelt arbetssätt, där elevens mognad blir mer avgörande. Många hinder finns i dag fortfarande för att utveckla arbetssätt och metoder i grundskolan. Stadieindelningen är ett sådant.

Ett annat är indelningen i klasser. Skolan har inte genomgått någon större organisatorisk förändring sedan folkskolan infördes för 150 år sedan. Det handlar fortfarande mycket om *en* lärare *en* klass, trots att läroplaner, framför allt Lgr 80, pekat på behovet av förändrat arbetssätt, bl.a. genom lärarlag. I dag finns inga formella hinder för andra arbetssätt. Nu handlar det om att gå vidare och ge reella möjligheter.

Hemkunskap och slöjd behövs, liksom grundläggande kunskaper som att läsa, skriva och räkna, samt faktakunskaper. Tillsammans bildar de en helhet som gör tillvaron begriplig för eleverna. Då måste också möjligheten finnas att arbeta ämnesintegrerat och ämnesövergripande. Ökade forskningsinsatser, skolverkets uppföljning och utvärdering, lärar- och skolledarutbildning är instrument som står till förfogande för riksdag och regering. Låt oss tillvarata dessa.

Till sist, herr talman! Föräldrarnas betydelse för en bra skola kan inte betonas starkt nog. Därtill vill jag bara konstatera att mångfald, flexibilitet, delaktighet och inflytande är förutsättningar för att eleverna skall få de kunskaper som krävs i ett föränderligt samhälle.

Anf. 95 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Jag kan instämma i mycket i Christina Linderholms anförande. Det är inte underligt, för mycket av det hon kräver är tillgodosett i den läroplan som i dag gäller för grundskolan och som vi har haft ambitionen att förtydliga och utveckla, bl.a. här i riksdagen. Vi och centern har varit överens i många övergripande skolpolitiska frågor.

Ändå reser hennes anförande ett par frågor. Den första är: Jag fick den

uppfattningen att centern numera tycker att det kommunala huvudmannaskapet för lärarna är bra – eller? Den andra är: Hur ser centern på förslaget om skolpeng, nödvändigheten av att fördela resurserna efter elevernas olika behov samt rätten att ta ut avgifter i skolan?

Vi har fått en viss bild av synen på avgifter när det gäller ett annat regeringsparti, nämligen folkpartiet. Jag vill nu rikta samma fråga till centern. Detta avgör just det som Christina Linderholm underströk, nämligen likvärdigheten i det svenska skolsystemet.

Anf. 96 CHRISTINA LINDERHOLM (c) replik:

Herr talman! Den nuvarande läroplanen är bra. Det finns många bra saker i den. Men vi måste också se till att tillvaron runt omkring skolan utvecklas. En av de detaljer som jag pekade på är att vi i skolan har stadieindelning och klassindelning, vilket fungerar såsom ett hinder för en utveckling mot förändrade arbetssätt.

Det kommunala huvudmannaskapet har vi. Jag är inte beredd att föreslå att vi skall ändra tillbaka till någonting annat. Nu skall vi utveckla det vi har.

Det är viktigt att vi har en mångfald av skolor med olika inriktningar både pedagogiskt och profileringsmässigt. Det är angeläget att så många sorters skolor som möjligt kan ges samma chanser att finnas sida vid sida. Också det ger föräldrar och elever större förutsättningar att välja efter behov. Jag kan ange kooperativa skolor såsom ett exempel i detta sammanhang. Förutsättningarna måste vara likvärdiga, annars rycker man undan benen för den ena eller andra skolformen.

Självfallet är det kommunernas och skolverkets ansvar att utvärdera det totala skolväsendet i Sverige. Då ingår alla skolor. Åtminstone i Stockholm, som jag känner till, har skolstyrelsen tagit ansvar även för de fristående skolorna i staden, också om de har haft olika förutsättningar.

Avgifter i grundskolan är centern pricipiellt motståndare till. En förutsättning för en likvärdig skola som inte differentierar mellan olika elevers möjligheter att välja är en avgiftsfri skola. Det har vi inte i dag, men det bör vara principen.

Anf. 97 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Min fråga var om centern tycker att det är bra för skolans utveckling att ha ett kommunalt huvudmannaskap för lärartjänsterna. Ser centern några utvecklingsmöjligheter i det faktum att ansvarsfrågan nu är samlad?

Det gläder mig att Christina Linderholm så klart och tydligt deklarerar att hon och centern är motståndare till avgifter i grundskolan. Det betyder att vi från vänsterpartiet kan påräkna centerns stöd för vårt förslag i utbildningsutskottet om att man skall lagstifta mot avgifter inom den obligatoriska skolverksamheten. Vi är tacksamma för ett sådant stöd.

När det gäller skolpengen tycker jag nog att Christina Linderholm var litet otydlig. I utredningen SOU 1988:20 "En förändrad ansvarsfördelning och styrning på skolområdet" var centern starka motståndare till just skolpeng. Centern skrev:

"Grundresurserna för undervisning kan inte individrelateras, eftersom

eleverna inte undervisas en och en utan i klasser och grupper. Undervisningen i en klass kostar lika mycket antingen klassen är stor eller liten. Vid en och samma kostnad per klass kan därför kostnaden per elev variera avsevärt."

Står centern inte längre fast vid denna uppfattning? Har verkligheten i det svenska samhället förändrats så på fyra år att centern nu är beredd att kasta en sådan här socialt ansvarstagande ståndpunkt över bord?

Anf. 98 CHRISTINA LINDERHOLM (c) replik:

Herr talman! Elever skall få kosta olika mycket. En förutsättning för att alla behov skall bli tillgodosedda är självfallet att alla får en likvärdig utbildning. Jag ser ingen motsättning mellan vad jag säger här och vad centern har framfört vid tidigare tillfällen. Möjligen kan man säga att vi till skillnad från det parti som Björn Samuelson företräder sysslar med att utveckla vår skolpolitik och se framåt. Förändringar i omvärlden gör att man måste fundera på olika alternativ och nya lösningar, vilket inte behöver betyda att man överger grundprincipen.

När det gäller avgifter i skolan har jag sagt helt entydigt att grundskolan skall vara avgiftsfri. Det är emellertid inte alltid så i dag. När man talar om avgifter, måste man veta vad man menar. Jag anser att böcker som är nödvändiga för undervisningen samt skolmat och undervisning skall vara fria från avgifter. Däremot finns det skolor där man får tillgång till datorer och annan undervisningsmateriel utöver det vanliga. Jag har inte sett att någon sådan skola har tackat nej till ett förstärkt stöd. Jag har på något ställe sett att en kontorsmöbelfirma har betalat ny möblering av klassrum. Om detta förhindrar en likvärdig utbildning, har vi olika uppfattningar om vad det är.

Andre vice talmannen anmälde att Björn Samuelson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 99 EWA HEDKVIST PETERSEN (s) replik:

Herr talman! Christina Linderholm sade angående den s.k. skolpengen att elever skall få kosta olika mycket utifrån deras behov. Och vi kan alla konstatera att elever har olika behov och kostar olika mycket. Men beträffande den mångfald som Christina Linderholm beskriver är frågan hur pengarna skall fördelas. Jag skulle vilja veta om Christina Linderholm i ett eventuellt skolpengssystem, där statsbidraget skall följa varje elev ut till skolan, ser att det finns någon risk för den integritetskränkning som vi befarar, i och med att man tvingas värdera varje individ för att få detta att fungera efter behov. Vilka råd har centern gett till den moderata skolministern i denna fråga vid de interna regeringspartisamtalen? Det vore mycket intressant att få veta det.

Dessutom undrar jag vad Christina Linderholm och centern tror att Sveriges föräldrar skulle tycka om ett sådant förfarande. Tror Christina Linderholm och centern att Sveriges föräldrar skulle tycka att det inte alls vore integritetskränkande om vi hade ett sådant system?

Jag har läst vad en annan centerrepresentant har uttalat i Lärarförbundets tidning om skolpengen. Och jag tycker att det som Christina Linderholm nu

säger inte riktigt överensstämmer med vad som står i denna tidning eller med tidigare uttalanden från centern. Därför vore det mycket intressant att nu få höra vilka råd som centern har gett till de moderata representanterna i utbildningsdepartementet.

Anf. 100 CHRISTINA LINDERHOLM (c) replik:

Herr talman! Jag vet inte om det kränker elevernas integritet att de får sina behov tillgodosedda. Jag uppfattar inte vad det är som skulle vara integritetskränkande. Det är kommunernas skyldighet att fördela resurserna efter behov till olika skolor. Och då skall man göra en värdering utifrån de kunskaper som finns i den enskilda skolan om vilka behov som finns av extra stöd till elever, osv.

Utan att ha läst propositionen – jag vill betona att vi ännu inte har sett propositionen om skolpeng, och det är lättare att debattera den när vi har ordalydelsen i den – kan jag inte säga varför man inte skulle använda samma system när det gäller fristående skolor, att man anger behoven och fördelar pengarna på ett likvärdigt sätt. Det är ju i dag som det är olikheter mellan de fristående skolorna. Jag kan inte förstå att Waldorfpedagogiken, som gör mycket nytta för många barn med särskilda behov, skulle värderas lägre än vilken kommunal skola som helst i samma kommun. Det är detta som jag menar med att skolpengen måste utgå från samma principer och att det därför är ett kommunalt ansvar. Men jag vill, som sagt, reservera mig för texten i den kommande propositionen. Och det finns möjlighet att debattera den propositionen längre fram under våren.

Anf. 101 EWA HEDKVIST PETERSEN (s) replik:

Herr talman! Det som jag är intresserad av att få veta är vad centern tycker och vad centern står för i detta sammanhang. Som jag har sagt tidigare har vi i riksdagen fattat beslut om att även de privata skolorna skall få del av statsbidraget efter behov.

Moderaterna i utbildningsdepartementet säger att de vill ha en s.k. skolpeng. Då frågar jag vad en skolpeng är. Vi socialdemokrater befarar att det handlar om att man, för att tillgodose de olika behoven, måste värdera varje individ och sätta något slags koefficient och en prislapp på varje elev. Jag menar att detta kan bli integritetskränkande.

Jag undrar därför fortfarande vad centern tycker. Tror centern att Sveriges föräldrar skulle tycka att detta är något som de verkligen vill ha?

Anf. 102 CHRISTINA LINDERHOLM (c) replik:

Herr talman! Jag har vid det här laget en rätt betydande kunskap om vad Sveriges föräldrar tycker, men det är tydligen ett stort problem för Ewa Hedkvist Petersen. Sveriges föräldrar vill vara delaktiga i sina barns skolgång. Sveriges föräldrar vill ha möjlighet att välja skola utifrån de förhållanden och de principer som de anser vara mest betydelsefulla för sina barns skolgång.

Att det skulle vara integritetskränkande att man har valfrihet och att det finns flexibilitet i skolsystemet förstår jag inte. Jag har mycket svårt att se att man i ett sådant system skulle behöva värdera varje enskild elev. Ett antal miljarder har ju fördelats till skolan under gångna år utan att man har värde-

rat varje enskild elev. Men det kanske är bra att man ser litet mer till individens behov. Det är inte omöjligt. Men jag kan inte avgöra vad Ewa Hedkvist Petersen egentligen menar med sin fråga.

Andre vice talmannen anmälde att Ewa Hedkvist Petersen anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 103 INGVAR JOHNSSON (s):

Herr talman! Den senaste tidens diskussion om vuxenutbildningen har belyst hur mycket en andra chans till utbildning betyder för mångas drömmar om ett rikare liv och ett bättre jobb.

Vi socialdemokrater har gjort klart att vi vill att vuxna även i framtiden skall ha goda möjligheter till studier. Vårt besked är därför att vuxenutbildningen skall utvecklas och inte avvecklas.

En vuxenutbildning som står fri och bygger på de studerandes egna fria val och önskningar betyder mycket för individen och är en omistlig del av vårt svenska samhälle.

Vår satsning på vuxenutbildning står i skarp kontrast till regeringens förslag. Inte på något annat område gör regeringen så stora nedskärningar som på vuxenutbildningsområdet. Jag tycker att nedskärningen av vuxenutbildningen är en del i moderaternas klassmässiga politik, en politik som går ut på att ge gåvor till de rika och skära ned på det som gäller de människor som har de största behoven.

Nedskärningarna av vuxenutbildningen har mötts av mycket kraftiga protester från dem som drabbas. Men de studerandes försök till en dialog med regeringen har bara mötts av oförstående och nedsättande uttalanden. Talet om lyxkurser i spanska och nedvärdering av folkhögskolans folkbildningsinsats är bevis på både förakt och dålig kunskap.

Per Unckel sade en gång följande här i riksdagen om nedskärningar av komvux: Men nu är kalaset över. Och Carl-Johan Wilson sade följande om de studerande: De utnyttjar komvux låga kurskostnader för att där göra sina egna möbler, sy kläder, o.d.

Diskussionen om vuxenutbildningen har också visat att det är Per Unckel själv som driver på för att försämra för de vuxenstuderande. Detta är mycket lätt att se om man tittar på hans tidigare insatser på området.

När Per Unckel för tio år sedan blev moderaternas talesman i utbildningsfrågor föreslogs genast mycket kraftiga nedskärningar av komvux. Sedan lämnade Per Unckel riksdagen, och redan följande år föreslog hans parti mindre nedskärningar.

När Per Unckel nu upphöjts till utbildningsminister blir hans första åtgärd ett dråpslag mot vuxenutbildningen. Hur hårt Per Unckel själv driver på när det gäller nedskärningarna framgår tydligt av vad han sagt under de senaste veckorna.

Jag tycker att man skall tala klartext i den politiska debatten. De vuxenstuderande drabbas nu av att vårt land fått en utbildningsminister som inte förstår de vuxnas behov av utbildning.

Nu är frågan här i riksdagen om ni borgerliga riksdagsledamöter vågar säga ifrån till en bakåtsträvande utbildningsminister. Är det viktigare att

rädda studierna för tiotusentals vuxenstuderande än att rädda Per Unckel från ett nederlag?

Denna fråga finns det särskild anledning att ställa till centern, som före valet faktiskt lovade att satsa mer på vuxenutbildning men som nu i regeringsställning vill skära bort en hel miljard från statsbidragen.

Nu har centern skrivit en helt obegriplig motion. Centern ger där inget som helst löfte om att pengarna skall lämnas tillbaka. I går var det några andra som talade om att man kanske skulle skära ned något mindre. Det är naturligtvis ett tecken på att man håller på att mjukna också inom folkpartiet och moderaterna. Men inga som helst löften eller besked har hittills givits till de studerande.

Uppriktigt sagt tycker jag att de borgerliga partierna bedriver ett ovärdigt spel med de vuxenstuderande. Nu är det faktiskt på tiden att dessa får besked.

Tänker ni vara med på att återställa anslagen till de vuxenstuderande eller inte? Tänker ni vad gäller komvux rösta för vår motion och därmed medverka till att de 350 miljonerna lämnas tillbaka till de vuxenstuderande?

Allt annat än ett ja som svar på den frågan innebär enligt min mening att ni tänker fortsätta att trixa och spela med de vuxenstuderande.

Jag frågar samtliga meddebattörer – även om en del har lämnat kammaren:

Skall centern återföra de 350 miljonerna?

Skall folkpartiet återföra de 350 miljonerna?

Till Ingrid Näslund, som är kvar här i kammaren, ställer jag också frågan: Skall kds återföra de 350 miljonerna?

Slutligen frågar jag ministern: Skall moderaterna medverka till att de 350 miljonerna återförs?

Jag tror att närmare 200 000 vuxenstuderande med intresse och spänning väntar på svar på de sista frågorna.

Anf. 104 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Först och främst vill jag säga att andra statsråd får tala för sig.

Sedan vill jag säga att jag tycker att det är dåligt av socialdemokraterna att ta upp det beryktade s.k. uttalandet från finansministern om lyxkurser i spanska. Chefredaktören på den tidning som skrev om det här har bett om ursäkt. Finansministern har ju aldrig uttryckt sig på det omtalade viset. Det har också förekommit en del andra uttalanden. Det finns väl en och annan ledamot i Sveriges riksdag och även en och annan bland allmänheten som inte kan så mycket om vuxenutbildning eller som inte förstår särskilt bra vad den betyder och hur den fungerar. Men jag tror att det skulle vara fel att inbilla sig att det här är grunden för den politik som vi har fört och som vi kommer att föra.

Skälet till att regeringen har lagt fram förslag till besparingar på vuxenutbildningens och folkbildningens områden är att vi, inom de ramar som gällt, har känt att det har varit nödvändigt att prioritera barn, ungdom och högre utbildning som jag tidigare har sagt.

Anledningen till att vi har den här debatten är, naturligtvis, bl.a. att det

inte går att spara på hela den kommunala vuxenutbildningen. 50 % är ju lagstadgad undervisning som man inte kommer ifrån. I övrigt varierar strukturen.

Jag menar att vi i den här diskussionen inte får glömma bort att det finns ett betydande utrymme för effektivisering. Riksdagen har ju beslutat om en reformering av den grundläggande vuxenutbildningen som kommer att innebära att resurserna kan utnyttjas bättre.

Vidare har vi tagit bort de regleringar som har gjort att det varit omöjligt för den kommunala vuxenutbildningen att samarbeta med den kommunala gymnasieskolan. Där har en ändring skett. Det finns alltså en del saker som man kan göra.

Jag tycker också att man skall ha klart för sig att vi talar om en skolform som innebär att en majoritet av eleverna studerar på deltid. Det är alltså inte fråga om ett dråpslag mot en hel del människor, vilket man skulle kunna tro, som drabbas av arbetslöshet i och med besparingar på det här området.

Icke desto mindre anser jag som utbildningspolitiker att all typ av utbildning är värdefull. Det är väsentligt att man så långt som möjligt försöker finna former för besparingar som inte i onödan försätter eleverna i en prekär situation.

Jag tror att det var företrädaren för Ny Demokrati som tidigare sade att man skulle se till att besparingarna inte drabbar undervisningen. I stället skulle man försöka inrikta sig på byråkratin, lokalkostnaderna och mycket annat i det sammanhanget. Det är naturligtvis riktigt.

Samtliga partier har fått frågan hur man ställer sig till ett återförande av de 350 miljonerna osv. Men jag tycker att den intressanta frågan i det här sammanhanget är varifrån socialdemokraterna tänker ta alla pengar. Hur skall ni finansiera alla löften som ni slänger omkring er? Har ni en sedelpress i någon källare, eller hur bär ni er åt?

Vi försöker att inom gällande ramar – låt vara att de är ganska snäva – finna någorlunda bra former för undervisningen. Ni däremot bara lovar och lovar. Men behöver man inte ta ansvar gör man kanske heller inte det.

Anf. 105 INGVAR JOHNSSON (s) replik:

Herr talman! När det gäller ekonomin har vi ett starkare budgetalternativ än regeringen genom att vi vill ha något mindre skattesänkningar för höginkomsttagare. Dessutom går vi inte med på kraftiga skattesänkningar för kapitalägare.

Det var intressant att höra Beatrice Ask hänvisa till vad Ny Demokrati sagt. Jag lade märke till att en person här i kammaren satt och applåderade när Beatrice Ask höll sitt inledningsanförande, och det var en person från Ny Demokrati. Jag tycker att det säger en del om det sällskap som moderaterna har hamnat i.

Beatrice Ask talar jämt och ständigt om att grundskolan och gymnasieskolan skall prioriteras. Men det är inte sant. Ni har ju i princip 300 miljoner mindre för miljösatsningar i grundskolan med tanke på vad vi beslutade om i våras. Vidare är era satsningar på gymnasieskolan mindre än vad vi beslutade om i våras.

Jag har ett väldigt talande exempel från en debatt i förra veckan. En

mamma, som var vuxenstuderande, blev mycket arg på en moderat för dennes argumentering i det här sammanhanget. Hon sade: Jag tycker att det är ovärdigt att ni ställer mina behov av utbildning mot mina barns behov. Ni försöker få mig att ha dåligt samvete, därför att jag vill förlänga och förbättra min tidigare dåliga utbildning. Jag skulle alltså ta resurser som mina barn i stället borde ha i skolan.

Jag tycker inte att vi skall sätta de svagaste i samhället i motsats till varandra, alltså de som har de största behoven i vårt samhälle.

Anf. 106 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Politikers uppgift är, tyvärr, väldigt ofta att ställa olika behov mot varandra. För mig är det en absolut självklarhet att i första hand värna barn- och ungdomsutbildningen. Det innebär *inte* att jag anser att vuxenutbildningen är oviktig eller att den är något som vi inte skall satsa på.

I ett givet läge där man tvingas välja kommer i varje fall jag alltid att se till att först och främst barn och ungdomar får sina behov tillgodosedda.

Anf. 107 INGVAR JOHNSSON (s) replik:

Herr talman! Beatrice Ask och regeringen har ställt olika behov mot varandra. Det handlar dels om kapitalägarnas, de förmögnas, behov av att få sänkta skatter, dels om de kortutbildades behov av att få utbildning. Det framstår ganska klart att ni har valt att satsa på kapitalägarna.

Bortsett från de sociala motiveringarna finns det väldigt mycket som är helt obegripligt i fråga om regeringens ståndpunkt.

Ni talar om att fler elever skall till högskolan. Men ni stänger dörrarna för dem som behöver komplettera sina kunskaper.

Här säger vi att internationalisering och EG är viktiga. Men ni stänger dörrarna för många av dem som behöver förbättra sina språkkunskaper.

Här talar ni om jämställdhet. Men ni stänger dörrarna för många av de kvinnor som behöver förbättra sin utbildning.

Här säger ni att hela Sverige skall leva. Men ni vidtar åtgärder som innebär att utbildningsmöjligheterna i glesbygden ganska kraftigt försämras och som ger en negativ effekt.

Det hela går inte ihop. Allt detta visar att den politik som ni bedriver är obegriplig.

Sedan några ord om de olika förslag till nedskärningar som folkpartiet och moderaterna genom åren har haft. Till och från har det varit fråga om väldigt stora nedskärningar. Det finns mycket att säga om den lista över nedskärningar som finns. Det snällaste jag kan komma på att säga är att den här listan visar att för moderaterna har vuxenutbildningen varit den sista regleringsposten i allt budgetarbete. Vuxenutbildningen har fått det som råkat bli över. Det visar hur framför allt moderaterna, men ofta också folkpartiet, värderar de vuxnas behov av utbildning.

Anf. 108 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Vi stänger inga dörrar. Men många av dem som söker utbildning vid komvux är elever som kommer från grundskola och gymnasium, men som inte har fått den undervisning där som de hade behövt. Det tycker

jag är sorgligt. Det är också därför som det är viktigt att först och främst se till att vi rättar till där och inte drar ned på resurserna. Det är därför den här prioriteringen är central.

Det var inte riktigt detta vi diskuterade nyss, men när vi diskuterar komvuxbesparingen skall vi också ha med, när det nu sägs att vi sparar så mycket, att vi faktiskt gör ansenliga satsningar på det arbetsmarknadspolitiska området. Vuxenutbildning är inte enbart komvux. Vi har också arbetsmarknadsutbildning och annat som innebär en kompetenshöjning. Där har vi fortfarande en diskussion i gång om hur pengar skall fördelas. Det gäller ansenliga summor.

Andre vice talmannen anmälde att Ingvar Johnsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 109 INGRID NÄSLUND (kds):

Herr talman! Vad är det som gör en skola till en bra skola? Det är inte bara människor som utstrålar något som omgivningen mer eller mindre medvetet registrerar. En familj, ett företag, en institution präglas av en viss atmosfär, en anda som inte bara de som är familjemedlemmar, de som arbetar på företaget eller de som leder det upplever. Även en tillfällig besökare kan ofta få en upplevelse av vilken anda som råder på en institution eller i en familj. Detta är också tillämpligt inom skolans värld.

Man behöver inte vistas länge i en klass, i en skolkorridor, på ett lärarrum förrän man får ett intryck eller en upplevelse av den anda som råder där. Inte minst barn och ungdomar är mycket känsliga för utstrålning och atmosfär. Därför är det oerhört viktigt att vi tänker på vad vi har för atmosfär i våra skolor.

Jag skulle redan nu vilja deklarera att vi inte har haft en likartad atmosfär i alla de skolor och alla de klasser som har funnits och finns i dagens skola i Sverige. Detta har kunnat skifta oerhört mycket från klass till klass, från skola till skola, beroende på olika förutsättningar och olika personligheter som har mötts i dessa klassrum och i dessa lärarrum. Vi kommer inte heller i fortsättningen att ha *en* anda som genomsyrar varje klassrum och varje skola i framtidens Sverige. Vi får alla arbeta för att det skall vara en sådan anda som vi själva vill vistas i och som vi vill att våra barn och våra barnbarn skall vistas i. Det kommer att bli vårt gemensamma ansvar.

Ett bygge må vara aldrig så bra, men om grunden inte håller vet vi att hela byggnaden raseras. Den grund vi kristdemokrater anser nödvändig för både förskola och skola, och jag skulle också vilja säga för vår barnomsorg, har aldrig varit den relativismens värdeneutralitet som tidigare regeringar har nöjt sig med att ha i vårt land.

Ända sedan partiet bildades 1964 har kds outtröttligt hävdat att både förskola och skola måste förankras i en klart uttalad etik, den kristna etiken. Vi har också sagt att det är grunden för det svenska demokratiska samhället. Där får eleven erbjudas en referensram för olika livsfrågor. Vi har också trott på att det med en uttalad etik i grunden är lättare att visa förståelse för svaga och utsatta, för minoritetsgrupper, samt att den kristna etiken kan ge råd och vägledning i det vardagliga livet och i synen på samhället. Nu kan vi

med glädje konstatera att detta faktiskt har blivit hela regeringens politik. Det har vi sett i dokument efter dokument som handlar om hur skolan skall vara.

Men nu väntar det viktiga arbetet att förankra orden i verkligheten. Vad innebär en skola förankrad i den kristna etiken? Det innebär att vi så gott vi kan, både genom våra handlingar och genom våra ord, som vuxna försöker att lära barnen vad som är rätt och fel. Men detta räcker ingalunda.

Skolans förankring i kristna grundvärderingar får betydelse på alla områden. Skolan som helhet skall präglas av den kristna människosynen. Barn med olika begåvning och ursprung måste därför behandlas med samma omsorg och kärlek. Skolan skall reagera skarpt mot all diskriminering av både barn och vuxna. Det har talats mycket om diskriminering av människor som kommer från andra länder, och jag håller med i allt gott som har sagts i den vägen. Sådan diskriminering måste vi med all kraft vända oss emot. Men jag tror också att vi måste vända oss mot diskriminering av människor som kommer från olika grupper i det här landet. Det gäller både dem som har en lägre och dem som har en högre ställning än vi själva har.

Jag skulle också vilja säga att vi kanske många gånger även borde vara mer varsamma när vi kommer från olika partier och talar om varandra. Det är så lätt att sätta en etikett på människor, och därmed har man ramat in personen i fråga och är på det klara med alla uppfattningar som den personen förväntas hysa i kraft av det parti som han tillhör. Det kanske är något att tänka på när vi vidarebefordrar värderingar till våra barn.

Undervisningen skall läggas upp så att den fostrar till solidaritet i enlighet med den gyllene regeln. Om eleverna skall kunna tränas till osjälviska insatser och lära sig att förstå och själva tillämpa de här värderingarna, måste de i skolan värdesättas som unika individer. En medvetenhet om att man har ett egenvärde och att man behövs skall förmedlas till varje elev. Solidariteten måste också övas praktiskt. Det kan vi visa på många olika sätt.

Jag vill också nämna att jag anser att kunskap är någonting oerhört viktigt i skolan. Det har faktiskt sagts från alla håll här. Därmed vill vi inte ha en elitskola om det skulle innebära något negativt. Vi måste ha en skola där även eliten trivs. En skola för alla är en skola också för eliten, men den är inte bara anpassad till eliten och den kanske inte i första hand är anpassad till eliten, utan den är anpassad till alla barns behov, som jag förut har uttryckt.

Det är en demokratisk rättighet för alla människor att få lära sig så mycket som möjligt i den skola vi har, och här måste vi hjälpa alla barn.

Anf. 110 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Jag har fyra frågor som jag vill ställa till kds.

Fråga ett: Anser kds att det kommunala huvudmannaskapet för lärarna är bra, eller anser man att det är dåligt? Om det är dåligt, är kds då berett att riva upp beslutet om huvudmannaskapet?

Fråga två gäller komvux: Är kds berett att återföra de 350 milj.kr. som regeringen i budgetpropositionen skär ned komvux verksamhet med?

Fråga tre gäller skolpengen: Vilken principiell ståndpunkt har kds när det gäller skolpeng och avgifter? Skall det vara möjligt att också avgiftsbelägga vissa tjänster och annat i grundskolan och gymnasieskolan?

Fråga fyra handlar om att välja skola: Om det finns en skola med någon form av konfessionell profil och jag som elev skulle vilja gå dit med den här skolpengen, skulle jag kunna säga: Ni är tvungna att bedriva undervisning i de olika ämnena enligt läroplanen, ni måste följa den, men jag vill inte delta i en del procedurer eller riter som ni har för er. Kan den skolan förvägra mig inträde, om jag har skolpeng och står och knackar på dess dörr?

Det här är problem som vi kommer att ställas inför framöver. Det är jag ganska så säker på.

Anf. 111 INGRID NÄSLUND (kds) replik:

Herr talman! Jag skall försöka att komma ihåg alla de frågor som Björn Samuelson ställde till mig.

Först frågan om huvudmannaskapet för skolan. Jag tycker att frågan hör ihop med en av de andra frågorna, så jag skulle vilja slå ihop dem. Det vi i många år har vänt oss emot i skolan är att man inte haft frihet att välja skola – det har inte funnits samma ekonomiska förutsättningar. Min och vår syn i kds på skolpengen är att skolpengen skall vara till för att ge alla möjligheter att välja skola, att man alltså med hjälp av skolpengen skall ha samma förutsättningar att välja även en fristående skola.

Jag tror att de flesta barn i Sverige förmodligen även i framtiden kommer att gå i den kommunala skolan. I USA, där det i många år har varit möjligt att välja en fristående skola även om man har betalat sina skolavgifter själv, går 11 % i "independent schools", skolor med viss profil, t.ex. en religiös profil. Resten går faktiskt i allmänna skolor.

Jag tycker att det är oerhört viktigt att vi får en skolpeng. Jag tycker att den måste vara konstruerad så, att de fristående skolorna inte skall behöva kämpa med större ekonomiska svårigheter än vad den allmänna skolan får göra. Det skall alltså vara på lika villkor.

Vilken konstruktion skolpengen skall få kan vi diskutera. En skola i kommunen måste ju se till att alla får utbildning. Vad kostar det mera? Det tycker jag att man skall kunna räkna ut i så fall. Någon här tog upp att man kan räkna in i skolpengen om det blir extra kostnader på grund av t.ex. funktionshinder eller inlärningssvårigheter hos en elev när det gäller att läsa och skriva. En del tyckte att det var integritetskränkande. Där skulle jag vilja säga att det beror helt på hur man gör det. En skola behöver inte relatera det till varje elev, så att det blir synligt, men man kan meddela att det blir si och så mycket extra kostnader. Sedan får skolverket kontrollera att det stämmer. Men vi vill inte ha för mycket byråkrati.

Jag tycker alltså att det skall vara fullt ekonomiskt likvärdiga förutsättningar att gå i den skola som föräldrarna och barnet väljer som i den kommunala.

Beträffande den sista frågan vill jag säga att det vore underligt om man valde en kristen skola om man absolut inte vill bli "utsatt för" att t.ex. be en bön i den skolan. Det är ju inte alldels säkert att det görs i skolan. Men om man tycker att en sådan skola är väldigt fin på något annat sätt så att man ändå väljer den, så tror jag att man kan låta bli att delta i bön – jag tror att varje individ respekteras där. Det är så jag ser det, och jag vill gärna återkomma till detta vid något tillfälle.

Anf. 112 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Jag ställde frågan därför att det här problemet har uppdagats i bl.a. Danmark, där man alltså förvägrat elever att gå i de konfessionella skolorna. Det kan hända att jag av närhetsprincip eller därför att jag tycker att undervisningen i skolan i övrigt är fullgod väljer denna skola, men jag vänder mig som sagt kanske inte mot ett visst håll vid en viss tidpunkt. Det är procedurer som jag inte vill delta i, eftersom de egentligen ligger vid sidan av själva undervisningen.

Det är väldigt viktigt att vi slår fast detta från början.

Jag fick inget svar på frågan huruvida lärartjänsterna skall vara kommunalt eller statligt reglerade.

Det var ytterligare en aspekt där jag inte fick något svar, och det gäller rätten att ta ut avgifter. Jag vill gärna ha svar.

Jag har ställt dessa frågor till centerns och folkpartiets representanter. Jag har fått ett bra svar från folkpartiet. Nu ställer jag alltså samma frågor till kds.

Anf. 113 INGRID NÄSLUND (kds) replik:

Herr talman!Jag skall avsluta med det jag började med i min förra replik. Jag kan naturligtvis inte gå ut och föreskriva vad de fristående skolorna skall ha för program, för då skulle de inte längre vara några fristående skolor. Det blir naturligtvis fråga om att göra ordentliga programförklaringar och tala om vad man gör i skolan. Sedan får man ta ställning till det. Men att det skulle vara något tvång – som ju är olämpligt – kan jag inte föreställa mig.

Däremot kan jag säga att många elever i dagens skola får vara med om mycket som de inte upplever som särskilt bra. Jag kan exempelvis nämna elever som kommer från en kristen miljö, där de kanske inte alls är vana vid att höra svordomar, men som sedan i skolan hör sådana av kamrater och ofta av lärare. De kan uppleva det som integritetskränkande.

I detta pluralistiska samhälle får man kanske vänja sig vid en del kulthandlingar som utövas av olika människor med olika utgångspunkter. Det kanske är nyttig träning i att respektera varandra. Om man då skulle behöva lyssna till ett bibelord i en klassrumssituation, tror jag inte att man skulle få någon större skada av det heller. Ens integritet skulle säkert klara det lika bra som barnen nu får klara av att vara omgivna av väldigt mycket svordomar exempelvis i skolan.

I fråga om vem som skall betala lönerna vill jag säga att jag tycker att kommunen skall göra det. Men det kan säkert finnas även andra konstruktioner. Vi får se närmare på det. Jag är inte beredd att ta ställning till det nu. Jag tycker inte att det är något fel i om kommunerna vill betala de fristående skolornas lärarlöner.

Björn Samuelson frågade vidare om vi kan tänka oss avgifter i skolan. Jag tycker att alla skall ha precis lika förutsättningar med den skolpeng som man får. Då behövs inga avgifter. Man skall alltså inte vara njuggare mot de fristående skolorna än man är mot den kommunala skolan.

Andre vice talmannen anmälde att Björn Samuelson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 114 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Det har varit intressant att lyssna på Ingrid Näslund, liksom tidigare på Christer Lindblom och Christina Linderholm.

Det kommer fram en del viktiga åsiktsskillnader mellan å ena sidan dessa representanter för kds, folkpartiet resp. centern och å andra sidan representanten för den moderatledda utbildningspolitiken. Det gäller exempelvis synen på avgifter i skolan. Där finns ett mer eller mindre starkt avståndstagande från dessa partier, medan vi har hört att regeringen skulle acceptera avgifter.

Flera har tagit avstånd från att slöjd och hemkunskap inte längre skulle vara obligatoriska. Den inställningen har vi också från socialdemokratisk sida.

Jag fick intrycket att centern, vilket är positivt, vill arbeta med ämnesintegrering och ämnesövergripande undervisning på samma sätt som socialdemokraterna. Ingrid Näslund tyckte jag var inne på det också.

Det hade varit bra om fler hade tagit upp betygsfrågan, men där har vi i alla fall från folkpartiet fått ett besked om att man tycker att betyg inte skall ges före årskurs sex. Det hälsar jag positivt.

Jag tycker att det är litet underligt att exempelvis Ingrid Näslund, och även andra, låter bli att gå in i diskussionen om kostnader. Skolministern får ensam försvara nedskärningarna av skolstatsbidragen. Här har ju faktiskt alla regeringspartier ett ansvar. Jag skulle gärna vilja att Ingrid Näslund kommenterade det något.

Skolministern sade tidigare att hon inte rakt av ville acceptera begreppet att skolan skall fostra. Det är det gamla begrepp som Britt Mogård myntade.

Jag skulle vilja att Ingrid Näslund kommenterade detta, för här finns en ganska stor skillnad mellan vad de övriga regeringsföreträdarna och kds förde fram.

Vi vill ju alla att skolan skall förmedla så mycket kunskap som möjligt och bidra till en så allsidig utveckling för eleverna som möjligt. Det som debatten handlar om är hur detta skall gå till.

Anf. 115 INGRID NÄSLUND (kds) replik:

Herr talman! När det gäller betygen vill jag först deklarera att så länge det inte har lagts fram någon proposition och så länge regeringen inte är överens om vad den skall innehålla, anser jag att frågan är öppen för diskussion. Beatrice Ask framförde ju här tidigare att det är nu vi skall vädra åsikterna. När betygsberedningen är klar går den naturligtvis ut på remiss, och sedan får vi då vädra åsikterna om hur vi skall ställa oss.

Jag har svårt att se att betyg skulle ha någon funktion att fylla när det gäller att bedöma så små barn som lågstadiebarn, särskilt inte för barnens egen del. Jag tror inte heller att det är någon mening för föräldrarna. Men det har ju inte sagts, utan bedömningen skall kanske i stället utgöras av ett omdöme.

Jag anser emellertid att det är viktigt, även inom lågstadiet, att föräldrarna får en mycket klar information om hur barnet lyckats med att tillgodogöra sig baskunskaperna, dvs. läsa och skriva. Vi kan inte fortsätta att släppa barn från lågstadiet utan att dessa färdigheter har uppnåtts. Alla resurser måste

sättas in för att hjälpa barn som inte lärt sig läsa och skriva. I det sammanhanget är samverkan med föräldrarna något av det mest betydelsefulla.

Man hör ofta talas om detta med sociala faktorer i skolan och att man skall ta hänsyn till dem. Det har visat sig i flera undersökningar att det viktiga är inte att bedöma familjens sociala situation, utan att inleda ett samarbete där föräldrar och lärare kommer överens om att försöka hjälpa barnet till kunskap. I detta samarbete skall föräldrarna ta en mycket aktiv del. I USA har man fått föräldrar med en mycket dålig utgångspunkt att ställa upp på detta, om de har fått klart för sig hur betydelsefullt det är.

Jag tror att man måste komma in redan på lågstadiet. Informationen får inte bara bestå i att läraren talar om hur underbara barnen är. Det vill vi väl alla höra om våra barn, och det skall också ingå, men sedan måste man gå vidare och tala om precis hur läget är. Föräldrarna måste hjälpa till att förbättra läget, så att man inte låter barnen gå vidare utan att de har förvärvat baskunskaperna på lågstadiet.

Personligen anser jag – och det har kds tagit upp i sitt program – att årskurs sex är en bra startpunkt när det gäller betyg. Barnen skall inte heller gå vidare från mellanstadiet utan att det lämnas information, som då kan ha en mer betygsmässig form.

Jag återkommer till de frågor som jag inte har hunnit med att kommentera.

Anf. 116 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Det är tydligen litet svårt att komma ihåg detta med kronor och ören. Det undviker varje företrädare för regeringspartierna utom faktiskt skolministern, som jag vill ge en eloge. Frågan rörde alltså besparingarna beträffande skolans arbetsmiljö, gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Jag kanske får ett svar i Ingrid Näslunds nästa replik.

Det var positivt att höra Ingrid Näslunds synpunkter på betygen, att inte heller kds förespråkar betyg före årskurs sex. Det välkomnar jag.

Också jag anser att det är mycket viktigt att föräldrar och lärare samverkar kring barnet, eleven, men denna samverkan måste kunna ske på något annat sätt än just genom betyg. Kontakten skall vara naturlig, och ansvaret skall ligga hos både föräldern och läraren.

Det är litet synd att Ingrid Näslund inte gick vidare och kommenterade alla de andra frågor som jag tog upp: slöjd, ämnesintegration och andra pedagogiska frågor. Även där stämmer nog kds åsikter bättre överens med det socialdemokratiska partiets, centerns och folkpartiets åsikter än med den moderatledda politiken.

Anf. 117 INGRID NÄSLUND (kds) replik:

Herr talman! Jag börjar med kronorna och örena, så jag inte glömmer dem. Det var inte så att jag försökte undvika frågan, men käringen börjar väl bli gammal, för det är inte så bevänt med minnet längre. Det är inte bara barn som ibland har svårt att komma ihåg.

När det gäller besparingarna i gymnasiet – om nu dessa skall kallas besparingar – är min uppfattning att det verkligen vore en fördel om kursplaner och annat är färdiga innan man sätter i gång, så att det inte blir något hast-

verk. Om kommuner ändå vill sätta i gång har de den friheten. Jag tycker inte att det var någon katastrof att man gjorde dessa besparingar. Det är min uppfattning.

I fråga om att spara in på skolmiljö är det nog få i denna församling som har talat så mycket om skolmiljö som jag har gjort. Jag har jämfört skolmiljön i Göteborg med de absolut sämsta offentliga miljöer som finns: spårvagnarna i Göteborg och tunnelbanan i Stockholm. Där är det nedklottrat och nedsmutsat, och ingen människa vill vistas i dessa miljöer. Så illa har det varit i storstäderna, men det är inte lika illa överallt. Det är regeringens sak att följa upp om det är så illa, inte minst i storstadskommunerna, att man inte kan fullfölja den renovering som har påbörjats. I annat fall får regeringen t.ex. nästa år se till att skadan repareras. Vi kan inte fortsätta att ha en sådan skolmiljö som vi har haft tidigare. Sedan får det räcka med de insatser som har gjorts i år. Det är ju en stor summa pengar som har avsatts.

Beträffande hemkunskap och slöjd anser jag att dessa ämnen mycket väl försvarar sin plats i skolan, men inte heller på detta område finns det något färdigt förslag. Det sitter en beredning som så småningom skall komma fram till någonting som sedan skall diskuteras. Hemkunskap är oerhört viktigt för den allmänna överlevnaden. Numera är nästan alla mammor ute och jobbar. Därför är det väldigt viktigt att deras barn klarar att själva sköta sitt hushåll när de kommer hem från skolan. Dessutom är det viktigt att barnen får lära sig hur riktig kost skall se ut, så att vi inte förfaller till att bli lika feta som t.ex. amerikanarna är nu för tiden. Även slöjd är väldigt viktigt. Under min egen skoltid upplevde jag dessa ämnen som någonting avstressande och fint, som avbrott från alla teoretiska ämnen.

Jag vill gå ett steg längre i fråga om ämnesintegrationen. Det är väl inte sagt att allting skall förbli vid det gamla. Hittills har det varit blockundervisning, men nu skall man gå ett steg till. Även humanistisk och naturvetenskaplig inriktning skall integreras. Det är väldigt viktigt att få in humanistiska ämnen i naturvetenskapen. Man skall alltså gå ett steg längre, och det kan man göra inom ämnenas ram. Det är bra att det blir en differentierad ämnesindelning, men detta skall inte hindra integrationen mellan SO- och NO-ämnena.

Anf. 118 INGVAR JOHNSSON (s) replik:

Herr talman! Ingrid Näslund har nu fått frågan av mig, Björn Samuelson och av Lena Hjelm-Wallén om hur hon ställer sig när det gäller kommunal vuxenutbildning. Ingrid Näslund har haft ordet i 18 minuter, men hon har inte med ett ord lyckats beröra denna fråga.

Under den senaste tiden har det kommit väldigt många telefonsamtal och brev. Dessutom har jag träffat många människor ute på möten och debatter. Därför har jag en mycket klar bild av vad representanter för kds, folkpartiet och centern förespråkar vid olika möten om komvux. Ingrid Näslunds bedövande tystnad här i kammaren står i skarp kontrast mot de besked hon ger till människor ute i landet, nämligen att det här med komvux nog skall ordna sig. Jag vill därför upprepa frågan: Skall ni se till att de 350 milj.kr. återställs till komvux eller inte?

Som jag uppfattade det av den föregående diskussionen accepterar Ingrid

Näslund nedskärningarna av bidragen till skolmiljön. Det går dåligt ihop med vad Ingrid Näslund sade inledningsvis, nämligen att det är viktigt att vi har en fin och bra skola. Om Ingrid Näslund nu får ytterligare tre minuter på sig – då har hon haft ordet i sammanlagt 21 minuter – hoppas jag att det kan bli åtminstone en kommentar till det här med komvux.

Anf. 119 INGRID NÄSLUND (kds) replik:

Herr talman! Jag hade faktiskt tänkt att spara detta med komvux till Ingvar Johnsson, eftersom han huvudsakligen uppehöll sig vid det i sitt anförande tidigare. Jag tyckte därför att det var riktigast att den repliken gick till honom. Jag hade inte alls tänkt låta bli att svara. Jag har försökt att få ordet tidigare i detta ämne och i flera andra, men jag har fått ge mig till tåls. Jag tycker att debattreglerna kanske inte är helt solklara ur pedagogisk synpunkt. Nu får Ingvar Johnsson också ge sig till tåls, tills jag hinner svara på hans fråga. Det skall jag göra nu.

Jag tycker att komvuxundervisningen är oerhört viktig. Jag anser att de människor som på grund av att skolsystemet tyvärr inte har fungerat så att de har fått den utbildning de behövt och har velat få i grundskola och i gymnasium, skall kunna få en chans även i fortsättningen. Många av dem har gått i grundskola och t.o.m. gymnasium.

Jag vill också ha sagt att jag tror att det finns en del luft, att vi kan effektivisera en del. Jag har ett exempel från Göteborg, där man bedrev undervisning inom komvux på en ingenjörsutbildning för åtta elever. Tvärsöver gatan hade en vanlig skola också åtta elever i motsvarande utbildning. Båda var på dagtid, och utbildningen tog ett år. Där kan man rationalisera. Jag vet att det i andra fall kanske inte går lika lätt, där man t.ex. läser snabbare på komvux. Men jag tror att det även där finns möjligheter till samkörning.

Jag tror att regeringen är så förståndig att man inte kommer att låta elever som har påbörjat en värdefull utbildning avbryta den. Det är ju många som befarar detta, som de skriver i sina brev eller kort. Jag tror att man i det fallet kommer att använda arbetsmarknadspengar. Det är inte något löfte som jag har fått. Jag talar om den goda tilltro som jag har till regeringen. Jag tror inte att man låter dessa elever gå via AMS och AMU, så att man måste försörja dem, utan man är nog så klok att man låter dem gå direkt på något sätt. Då slipper man försörja dem och det blir mer arbetsmarknadspengar att använda även på andra områden.

Anf. 120 INGVAR JOHNSSON (s) replik:

Herr talman! Det var mycket vackra ord, men vad jag förstår ett nej till att återställa bidraget, de 350 miljonerna. Det kan inte hjälpas att jag kom att tänka på ett citat ur en bok, som jag tror att Ingrid Näslund läser ibland. "Rösten är Jakobs, men händerna är Esaus." Man skulle kunna säga att rösten var Ingrid Näslunds, men händerna är Per Unckels.

Anf. 121 INGRID NÄSLUND (kds) replik:

Herr talman! Det finns olika sätt att citera Bibeln. För all del, jag får väl ta det som det kommer och tänka på det. Goda ord skall man alltid tänka på och begrunda på olika sätt.

Det är inte min sak att avgöra på vilken väg dessa pengar kommer komvuxeleverna till del. Jag sitter nämligen inte i regeringen. Som jag har förstått saken har alla departement fått i uppgift att spara, och det är väl det som har åstadkommit svårigheterna.

Jag tror inte att vare sig den ena eller den andra har velat spara på detta, utom där man kan effektivisera. Det vill väl ni också göra, hoppas jag. Ni vill väl inte att pengar skall rinna bort i onödan, att man skall ha onödigt små klasser t.ex.? Däremot är jag övertygad om att de som är inne i en värdefull utbildning eller just skall påbörja sådan skall få göra det. Jag kan inte tänka mig att man skulle välja att dessa människor gick ut i arbetslöshet. Så rationella som exempelvis moderater brukar vara, kan jag svårligen tro att de vill betala mer pengar för dessa människor.

Anf. 122 ELISABETH PERSSON (v):

Herr talman! Statsbidragen till folkbildningen minskas med 306 miljoner och komvux blir av med 350 miljoner, om regeringen får som den vill. Den svenska vuxenutbildningen och folkbildningen står inför en katastrof. De arbetslösa, handikappade och korttidsutbildade är inte längre värda en andra chans. Nu skall utbildning åter bli ett privilegium för den intellektuella medelklassen, tycks det moderatstyrda utbildningsdepartementet mena.

Eftersom det tidigare har talats om komvux kommer jag att uppehålla mig mest vid folkhögskolornas och studieförbundens del av vuxenutbildningen och folkbildningen.

Ett av folkbildningens särmärken är att den tar människors egna erfarenheter och intressen som utgångspunkt för lärandet. Det är en av anledningarna till att den mestadels når så bra resultat, är så effektiv eller produktiv, för att nu använda ord som har slungats fram och tillbaka här i kammaren i dag.

En folkhögskolekurs börjar ofta som ett uppbrott, från arbetslöshet eller långtidssjukskrivning, och blir en början till ett annat och rikare liv. Utbildning ger självförtroende och handlingsberedskap inför livet. Det är inte för inte som begreppet allmän medborgerlig bildning fortfarande är en bra etikett på folkhögskolornas och studieförbundens verksamheter.

Trots stora skol- och utbildningssatsningar de senaste decennierna är utbildningsklyftorna fortfarande djupa. De följer bl.a. av ålder, kön och klass. Klasstillhörigheten spelar här t.o.m. förmodligen större roll än på andra områden.

Den högre utbildningen har förblivit ett reservat, ganska svåråtkomligt för dem som inte är uppvuxna i en studievan tradition.

Det tar lång tid att reformera ett helt utbildningsväsende. Nu cementerar regeringen utbildningsklyftorna. Det är klasspolitik och ingenting annat, och en ovanligt rå sådan.

Om inte möjligheterna till vuxenutbildning består blir resultatet att utbildningsklyftorna ökar i takt med att den allmänna ungdomsutbildningen blir bättre. Maktutredningen och utredningen "Att vidga deltagandet i kulturlivet" visar att snedfördelningen beträffande deltagandet i kulturlivet snarare har ökat på senare tid. Det är de redan kulturaktiva som har blivit ännu mer aktiva. På motsvarande sätt ökar utbildningsklyftorna.

Med regeringens utbildningspolitik, där tonvikten läggs på de teoretiska gymnasielinjerna, högskolor och forskning, förstärks skillnaderna. Men samhället behöver väl utbildade människor på alla nivåer. Arbetslivet förändras och samhällsutvecklingen går allt snabbare. Goda kunskaper i allmänna ämnen är därför nödvändiga för att hänga med i såväl jobbet som samhällsfrågorna och debatten.

Det talas ibland om vilket land som har den bästa eller sämsta utbildningen. Man har ibland berömt sig av att Sverige skulle ha den bästa vuxenutbildningen. Det må vara hur som helst med det. I vårt land är det bara 56 % av den arbetande befolkningen som har gymnasiekompetens. I USA är motsvarande siffra 84 %.

Nedskärningarna av komvux och folkbildningen stryper möjligheten till den kompetensgivande vuxenutbildningen. Om regeringens förslag går igenom kommer det att bli hart när omöjligt för de utbildningsmässigt redan missgynnade att komma i kapp.

Herr talman! Vi har i vårt land över en halv miljon människor mellan 40 och 60 år som endast har 7-årig folkskola eller motsvarande. Det är nästan en halv miljon människor som har 20 år kvar i arbetslivet till pension, som skall finnas med i den allt hårdare konkurrensen. Det borde vara en hederssak för ett rättvist och demokratiskt samhälle att ge dem möjlighet att komplettera sin skolutbildning.

Folkbildningen och komvux är naturligtvis inte ofelbara eller alltigenom heliga verksamheter. Det förekommer självfallet både en och annan slentrianmässig folkhögskolekurs och kanske t.o.m. någon meningslös studiecirkel och möjligen också dåliga komvuxkurser. Men det här är ju inte regeln. Det är undantaget. De eventuella brister som finns inom vuxenutbildningen motverkas naturligtvis inte av nedskärningar i verksamheten, snarare tvärtom.

Visst kan det förekomma att en och annan höginkomsttagare slinker med på en studiecirkel eller en komvuxkurs. Men det är väl knappast ett skäl för att skära ner folkbildningen med 306 milj.kr. och anslaget till komvux med 350 milj.kr. Om t.ex studieförbunden får minskade anslag, som de naturligtvis får i konsekvens med det här, och tvingas ta ut högre cirkelavgifter drabbar det inte de rika som har råd att betala för sina språkstudier eller vad det kan vara. Det drabbar alla dem som inte har råd att betala och som alltså även fortsättningsvis får stå utan.

För övrigt vill jag bara påminna om att folkbildningens anslag under det här verksamhetsåret redan har minskats med drygt 100 milj.kr.

Anf. 123 GÖRAN ÅSTRAND (m):

Herr talman! För den som starkt vill verka för kultur, utbildning, humanism och etik är statsverkspropositionen ytterst glädjande. Här presenteras förslag beträffande utbildning, kultur och forskning som präglas av kvalitet. Här skisseras åtgärder som skall ge oss en mycket bättre skola i vilken begreppen kunskap, bildning och fostran får en självklar central roll och där läroplanen åter ger utrymme för humanism och kristen etik. Därtill ger propositionens utbildnings-, kultur- och forskningsavsnitt ett tydligt Europaperspektiv.

För den som tror på utbildning och kultur är dessa förslag värdefulla. De bidrar starkt till att förändra och förbättra det svenska kulturklimatet. De får effekter i ett samhälle som alltför länge kommit att präglas av socialdemokratins och socialismens materialistiska synsätt och som präglats av statlig styrning och reglering i andra termer än etikens och humanismens.

Herr talman! "Bildning är vad som blir kvar när vi glömt allt vi lärt oss", heter det i ett citat, "Repetition är all kunskaps moder", i ett annat. Dessa citat leder mig över till ett resonemang om folkbildning och vuxenutbildning.

Utbildningspropositionen innehåller också synpunkter på och förslag beträffande vuxnas möjligheter att inleda eller fortsätta studier. Inom den sektorn har vi en del av hjärtat i svenskt förenings- och organisationsliv. Här finns folkhögskolorna som givit generationer av människor kunskaper, bildning och färdigheter. Här finns den skolkompletterande komvuxverksamheten och här finns den fria och självständiga vuxenutbildningen som sker inom studieförbunden med kvalificerade lärare och stark uppmärksamhet på pedagogikens möjligheter. Till denna sektor bör också räknas AMU och dess arbetskvalificerande utbildning.

Inom ramen för utbildningen totalt väljer regeringen att satsa mer och kraftfullt på ungdomsskolan och högskolorna. Det känns fel att kritisera detta. Det kommer snarare som en nödvändig och önskvärd åtgärd när årtionden av socialdemokratisk skolpolitik misslyckats och fått oacceptabla konsekvenser.

Jag tycker också att det är märkligt när socialdemokrater och vänsterpartister här i kammaren så hårt kritiserar aviserade besparingar inom vuxenutbildningen. De glömmer då att det är deras egen politik som skapat enorma ekonomiska problem i vårt land och att sanering och besparing blir nödvändig. Jag tycker att regeringen kan ta kritik från det hållet lugnt.

Herr talman! Däremot är det rimligt att uppmana regeringen att lyssna på de röster som talar för kvalitet och bredd i folkbildningens, vuxenutbildningens och folkhögskolornas verksamhet. De många uppvaktningarna bör mötas med respekt. De avspeglar en stark känsla för något man tror på och vill fortsätta med.

Som moderat, värdekonsevativ och borgerlig vill jag med visst eftertryck och tydlig adress säga att en fördjupad analys av konkurrensförhållanden, ekonomisering och kvaliteter inom de fyra vuxenutbildningssektorerna behövs de närmaste åren.

Den offentliga sektorns AMU och komvux bör jämföras med, och balanseras mot, den fria sektorns folkhögskolor och studieförbund. Mycket talar för att samma attityd som regeringen har till privata daghem, privata vårdhem och privata entreprenader också visas studieförbund och folkhögskolor. Dessa arbetar ju på en konkurrensutsatt sektor där endast deras egna kvaliteter avgör resultaten. De finansieras delvis, men inte helt, av skattemedel.

Herr talman! Här är det inte de totala bidragens storlek som främst bör diskuteras, utan arbetsförutsättningar och konkurrens, så att inte folkhögskolor och studieförbund jämt får stå tillbaka för den offentliga sektorns komvux och AMU.

Herr talman! Därtill vill jag positivt kommentera att regeringen i propositionen framfört att studieförbunden bör ges möjlighet att bedriva kompe-

tensgivande studier. Med denna möjlighet, och med den i växande utsträckning aktuella uppdragsutbildningen, kommer studieförbunden, med deras pedagogiska kvaliteter och deras breda och erfarna lärarkrafter, att på ett omfattade sätt kunna gå in och hjälpa och komplettera ungdomsskolan, AMU, komvux, företag, landsting och kommuner. Detta känns som en utmaning och en möjlighet för den som är starkt engagerad i och tror på folkbildningen.

Jag vill också uppmärksamma regeringen på vilken bred och erfaren informationsgivare studieförbunden är när det nu mycket snart blir aktuellt att genomföra informationskampanjer och studier kring EG och Europaproblematiken inför folkomröstningen. Jag har egna erfarenhetr från den stora informationskampanj som genomfördes 1968–1970 inför enkammarriksdagen och där huvuddelen av information och studier skedde genom och i studieförbunden. Den blev bred och bra.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag uppmana till att genom detta och genom andra positiva åtgärder ta till vara det enskilda initiativet och det personliga ansvarstagandet inom bildningsverksamheten.

Anf. 124 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Herr talman! Göran Åstrand talar med kluven tunga. Å ena sidan talar han lyriskt om folkbildningens kvaliteter och innehåll. Å andra sidan försvarar Göran Åstrand nedskärningarna med 15 % på folkbildningen. Jag får inte det att gå ihop. Jag förstår att moderaterna tycker att det är en bra politik att sanera samhällsekonomin genom att skära ner på folkbildningen med 15 % och sedan också minska skatten för höginkomsttagare, ge lägre arvs- och gåvoskatt, lägre förmögenhetsskatt och bolagsskatt.

Men detta är egentligen inte ett stort problem för mig att förstå. Vad jag inte begriper är om centern och kds ställer sig bakom detta. De talade ju så lyriskt om folkbildningen före valet.

Anf. 125 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag vill erinra om att replikrätten gäller Göran Åstrands anförande.

Anf. 125a ELISABETH PERSSON (v) forts. replik:

Jag vill också påminna Göran Åstrand litet grand om vad som har sagts tidigare. Profilering och mångfald har varit någonting som skulle uppmuntras. Om Göran Åstrand håller med mig om att man, när det gäller utbildning, inte kan hitta något bättre än folkbildning, är det då försvarligt att skära ned den möjligheten till kompetensgivande utbildning i den situation som Sverige befinner sig i nu?

Jag skulle kunna rada upp en del andra exempel på vad som har sagts här, men Göran Åstrand har ju själv lyssnat. Hur kommer Göran Åstrand att rösta den dagen det här kommer på bordet? Kommer Göran Åstrand att ställa sig bakom vänsterpartiets motion som inte vill tillåta några nedskärningar för folkbildningen?

Anf. 126 GÖRAN ÅSTRAND (m) replik:

Herr talman! Man kan närma sig folkbildningens problem från många olika håll. Det är märkligt när Elisabeth Persson närmar sig folkbildningen

utifrån frågan om skattefinansieringen. För mig handlar det om kulturklimat och villkor för folkbildningen i ett kulturklimat som regeringen nu försöker förändra och förbättra med en rad olika positiva åtgärder. Det borde vara glädjande för Elisabeth Persson och alla andra som säger sig värna om folkbildningen att den åtgärden vidtas. I ett längre perspektiv är det oerhört mycket viktigare än hur stor andel av en skattefinansiering som en regering anslår.

Jag kommer solidariskt att rösta med en regering som bidrar till det här förbättrade kulturklimatet, men jag kommer samtidigt, vilket framgår av mitt anförande, under de kommande åren att diskutera den svåra avvägningen mellan den offentliga sektorns bägge vuxenutbildningssektorer, dvs. komvux och AMU, å ena sidan och folkhögskolorna och folkbildningen å andra sidan – den som jag står på. Det är en diskussion och en analys som vi redan har igångsatt och som vi skall fullfölja.

Jag vill avslutningsvis till Elisabeth Persson säga att man inte avbryter någon kompetensgivande utbildning, utan man inleder sådana. En av de många positiva sakerna i propositionen är att man ger studieförbunden en efterlängtad möjlighet att bedriva kompetensgivande studier.

Anf. 127 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Herr talman! Det var Göran Åstrand som gjorde påståendet beträffande ekonomin. Jag vill hävda att om det någonstans finns ett gott kultur- och utbildningsklimat inom det svenska utbildningsgebitet, är det just på folkhögskolorna. Frågan är: Skall man kunna behålla detta klimat där eller ej?

Vad skall exempelvis Dalarö Folkhögskola göra om man där tvingas att lägga ned utbildningen för sina handikappade elever för att klara de nedskärningar i miljonklassen som blir aktuella i och med nedskärningsförslaget?

Vad skall Vadstena Folkhögskola göra med de kvinnliga elever som äntligen fått möjlighet att skaffa sig en utbildning för att komma tillbaka efter lång arbetslöshet, sjukskrivning osv.?

Av de 132 folkhögskolor som vi har i landet kan ingen fortsätta den utbildningsverksamhet som de har bedrivit i det klimat som rått, om det inte kommer att finnas pengar att bedriva kursverksamhet med. Man kan inte rationalisera eller effektivisera mer än man redan har gjort. Jag vill påminna om att folkbildningen under innevarande år självmant har tagit på sig ett sparbeting på 100 milj.kr. Man kan på det hållet inte klara en ytterligare 15-procentig nedskärning. Under sådana förhållanden blir det i stället fråga om direkt nedläggning, inget annat.

Att studieförbunden nu i teorin har möjlighet att anordna kompetensgivande utbildning kan inte vara annat än bra, men det har inte ett dyft att göra med de föreslagna besparingarna tvärtom. Det är en utvecklingsprocess som folkbildningen själv har tagit initiativ till, och det tycker vi självfallet är bra. Men frågan är: Hur skall de klara att anordna dessa kurser? Vilken del av den befintliga verksamheten är det som man vill skära bort med den 15-procentiga neddragningen? Jag skulle tycka att det vore ärligt och redigt att få svar på det.

Sedan kan vi gå ut till alla dem som har protesterat och säga: Du och du skall inte få den andra chans som folkbildningen ka ge dig. Den och den kan

möjligen få vara kvar, men ni andra får försöka att klara er själva. Jag garanterar att dessa personer inte går tillbaka till något lyxliv, utan i allmänhet till arbetslöshet, långtidssjukskrivning eller liknande.

Anf. 128 GÖRAN ÅSTRAND (m) replik:

Herr talman! Som kravmaskin fungerar Elisabeth Persson alldeles utmärkt. Det framförs krav på skattefinansiering av allt. Kom då ihåg var boven i detta drama finns! Det är en politik som stötts av vänsterpartiet och förts av socialdemokraterna och som lett till att vi i dag har en ekonomisk situation som kräver besparingar.

Jag har i mitt anförande, som Elisabeth Persson lyssnade på, sagt att det finns en rad positiva ting i den proposition som det nu handlar om. De är viktigare än skattefinansieringen.

Jag har också sagt att jag vill ha en analys av avvägningen mellan den offentliga sektorns organ och den fria sektorns organ. Den analysen kommer naturligtvis att göras, men att här bara vara kravmaskin och tala om skattefinansieringens välsignelser ställer jag inte upp på. Det är inte det som folkbildningen i första hand behöver. Folkbildningen behöver ett bra kulturklimat, möjlighet att arbeta inom olika sektorer, där bl.a. den kompetensgivande utbildningen blir viktig, möjlighet att bedriva uppdragsutbildning och att komplettera skola, företag och kommuner med en kulturell entreprenad. Detta är vad folkbildningen behöver, och det synes den också få.

Andre vice talmannen anmälde att Elisabeth Persson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 129 STINA GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Jag skall först något beröra den högre utbildningen och därefter gå in på folkbildningen, som just har debatterats.

För att Sverige skall hävda sig som en framgångsrik industrination måste den högre utbildningen erhålla kraftfulla förstärkningar. Detta har vi från centerns sida varit överens med regeringen om. Också de av centern tidigare framförda förslagen om utökning av högskolornas antagningskapacitet med 12 000 årsstudieplatser för den kommande treårsperioden har anammats. Detsamma gäller förslag om ökade resurser för lokaler och utrustning och om att nu påskynda omvandlingen av utbildningsbidrag till doktorandtjänster.

Den större frihet och självständighet för högskolorna som regeringen eftersträvar för att, som utbildningsministern och skolministern uttrycker det, bli Europas bästa, får inte leda till att skolorna blir isolerade från näringsliv och samhälle. Så säger t.ex. skolexperter inom EG att vad både högre utbildning och forskning beträffar så behövs en nära samverkan med arbetsliv och myndigheter.

Detta synsätt har också åberopats när ett s.k. nätverksuniversitet diskuterats i sydost, dvs. en samverkan mellan högskolorna i Växjö, Kalmar och Karlskrona/Ronneby. Centerföreträdare i riksdagen har i några år pekat på behovet av ökad samverkan mellan grundutbildning och forskning. När nu samtliga riksdagsledamöter från Kronobergs, Kalmar och Blekinge län för

andra året går samman i gemensam motion om ett framtida nätverksuniversitet ligger detta helt i linje med centerns syn på den högre utbildningen.

En samverkan mellan de tre nämnda högskolorna har påbörjats inom strategiska nyckelområden, som gemensamma administrativa system, personalutveckling och informationsförsörjning. Jag tycker att det under 1991 har pågått ett intensivt arbete på förtroendemanna-, tjänstemanna- och institutionsnivå för att förbereda och inlämna en gemensam anslagsframställning inför den forskningsproposition som skall framläggas för riksdagen 1993.

Därmed kan man säga att arbetet med ett "sydostuniversitet" går in i en mer operativ fas, med insatser för samordning, opinionsbildning och marknadsföring. De strävanden som åstadkommits vid de tre högskolorna bör riksdagen så småningom ställa sig bakom. I annat fall tycker jag att riksdagen motverkar det nationella syftet, eftersom vi så väl behöver fler högskoleutbildade i Sverige. Inte minst behövs det fler sådana i den region i landet som har den lägsta högre utbildningen.

Jag tycker att regeringen är värd all uppmuntran i sina ansträngningar att förbättra kvaliteten i skolan och likaså när den vill ge högskolorna större frihet, men enligt min mening är det ett steg tillbaka om man inte samtidigt tar till vara möjligheterna till vidare studier genom vuxenutbildningen och folkbildningen.

Det torde också vara dålig samhällsekonomi att inte i det besvärliga läge som råder på arbetsmarknaden se till att såväl komvux som folkhögskolor kan verka fullt ut. Det handlar i flertalet fall om utbildning för dem som behöver skaffa sig en grundutbildning som de av någon anledning inte fått eller kunnat tillägna sig tidigare.

Vårt lands folkrörelse- och folkbildningstradition är med sitt rika föreningsliv och sin demokratiska uppbyggnad en av hörnstenarna för demokratin. Genom beslut i riksdagen förra året fick folkbildningsverksamheten gå över från statens regelbok till en egen målstyrd verksamhet. Därmed fick såväl folkhögskolor som studieförbund möjligheter att anpassa verksamheten efter de intentioner som riksdagen fastställt och till de lokala behov som finns i tätorter och på landsbygd.

Den diskussion som nu pågår intensivt kring folkbildningen med anledning av regeringens budgetförslag till verksamheten har satt folkbildningen i fokus. Debatten speglar också något av synen på folkbildning. För min del, och också för mitt partis del, vill jag betona den höga utbildningskompetens och förmåga som folkhögskolorna har att forma kurser efter de studerandes behov.

Folkhögskolorna är viktiga redskap för möjligheten att höja kompetensnivån för dem som behöver läsa in grundskole- och gymnasiekompetens. Många ungdomar söker sig nu denna väg till fortsatt utbildning. Studieförbunden har t.ex. tagit på sin lott att ordna verksamhet för handikappade. Det är en verksamhet som, utöver den betydelse den har för deltagarna, är mycket kostnadseffektiv jämfört med liknande verksamheter i regi av stat eller kommun.

Herr talman! Med det anförda vill jag ha sagt att en satsning på folkbildning är en klok satsning.

Tidigare i dag ställdes till centern en fråga som inte blev besvarad. Jag skall be att få svara på den nu.

Ingvar Johnsson frågade hur vi kommer att ställa oss till regeringens budgetförslag när det gäller folkbildningen. Vi gör som vi brukar göra. Förslaget har kommit till kulturutskottet, och dit har också hänvisats en rad motioner. Det skulle förefalla mig märkligt om inte Ingvar Johnsson och socialdemokraterna i övrigt i detta skeende gärna såg att även deras motioner blir seriöst behandlade. Förslaget är bordlagt och återkommer nästa vecka.

Anf. 130 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Herr talman! Till Stina Gustavsson vill jag säga följande. Den 5 juni förra året beslutade en majoritet bestående av socialdemokraterna, vänsterpartiet, centern och miljöpartiet här i riksdagen om ett fast treårigt anslag för folkbildningen. Vi var överens om att det här skulle möjliggöra folkbildningens, folkhögskolornas och studieförbundens långsiktiga planering för nysatsningar och utveckling av verksamheten. Vi var alla överens om att prioritera utbildningsbehovet för de korttidsutbildade, de arbetslösa, de handikappade och invandrarna.

Vi vet hur det gått med detta. Av skäl som har angivits här tidigare har åtminstone centern funnit anledning att överge det här beslutet. Nu verkar man dock tack vare de påtryckningar som kommit utifrån landet beredd att tänka om.

Jag är dock orolig för att det här är en omvändelse under galgen, något som kan få mycket olyckliga konsekvenser. Jag skulle vilja höra vad Stina Gustavsson tycker om det som det ryktas om, nämligen att man först skulle skära ned verksamheten med 110 miljoner för folkhögskolorna och 170 miljoner för studieförbunden och sedan föra tillbaka litet pengar från arbetsmarknadsdepartementet eller AMU-utbildningen till folkhögskolan för att där anordna särskilda kurser för arbetslös ungdom.

Om det blir på det här sättet, tycker Stina Gustavsson alltså att det är rimligt att först rycka undan fötterna för de korttidsutbildade, handikappade, invandrare och kvinnor som nu äntligen har påbörjat sina studier, att därefter anordna särskilda kurser för arbetslös ungdom och att sedan ge ett vagt löfte om att när konjunkturerna blir bättre återskapa den tidigare verksamheten?

Är inte detta att gå den bakvända vägen? Vad tycker centern?

Anf. 131 STINA GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! Det var en riktig redovisning som Elisabeth Persson gjorde av det beslut som vi tog förra året i stor enighet i Sveriges riksdag. Såvitt jag minns avgavs inte någon reservation, däremot ett särskilt yttrande om sättet att fördela pengar tre år framåt i tiden.

Elisabeth Persson målade sedan upp en scenario enligt vilket allt elände skall drabba oerhört många människor och frågar vad jag för min del anser om detta.

Jag säger som jag sade från kammarens talarstol, att det här regeringsförslaget inte är så märkligt. Förra året fick vi ett förslag från den socialdemokratiska regeringen som blev bordlagt gång efter gång, och så småningom

lade socialdemokraterna tillsammans med vänstern och även vissa andra partier fram andra förslag.

Jag tycker att vi nu i kulturutskottet seriöst skall granska de motioner som väckts dels från oppositionspartierna, dels också från regeringspartierna. Jag har också erfarit att många motioner som har gått till arbetsmarknadsutskottet behandlas på precis samma sätt.

Under tiden som förhandlingar pågår är det ju kutym att man inte tar ställning i ena eller andra riktningen. Att man sätter sig ned och förhandlar med varandra tycker jag ändå är ett bevis för att man vill göra något och vill få ut någonting positivt av en sådan diskussion.

Anf. 132 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Herr talman! Jag är glad att ni har börjat förhandla, men jag är rädd för att det kan bli ett förslag som går i den riktning jag skisserat, att man först river ner och tar bort och omöjliggör den verksamhet som existerar, för att sedan lägga litet plåster på såren som man har rivit upp. Jag tror att vi kan bli överens om att det vore en väldigt olycklig utveckling, om det blev på det sättet.

Nu hoppas jag att Stina Gustavsson i de här förhandlingarna kommer att stå bakom allt vackert som har sagts om folkbildningen, både det som sades förra våren i samband med beslutet den 5 juni och det vi har fått höra i dag. Det är inget bra sätt för de handikappade, för korttidsutbildade, för kvinnorna, de arbetslösa och invandrarna att man först river ner, för att sedan eventuellt lägga på en liten byggkloss.

Jag tolkar Stina Gustavsson som att hon kommer att medverka till att pengar ograverade skall gå tillbaka till folkbildningen, att fördelas av studieförbunden själva i enlighet med de riktlinjer som vi var överens om i våras.

Anf. 133 INGVAR JOHNSSON (s) replik:

Herr talman! Det var bra att Stina Gustavsson hade uppfattat min fråga och också försökte svara på den, men det var ju inget svar. Jag fick inte svar på frågan om man tänker lägga tillbaka de 350 miljonerna till komvux eller om man tänker lägga tillbaka pengarna till folkbildningen.

Jag vill ändå säga, när jag nu diskuterar med en centerpartist, att under de nio senaste åren har centerpartiet de flesta år kommit med överbud när det gäller folkbildning och vuxenutbildning. Det gjorde man så sent som före senaste valet. Därifrån har ni gått till att nu, för att citera tidningen Land, dra ner sammanlagt en hel miljard på vuxenutbildningen.

Jag har haft förmånen att debattera med Larz Johansson före valen såväl 1985 som 1988 och 1991, och jag har då sagt: Tänk, om det nu blir en regering ihop med moderaterna! Kommer då löftena om vuxenutbildningen att gälla?

1985 och 1988 fick jag ganska självsäkra svar. 1991, när vårt parti hade så dåliga opinionssiffror, gick centerns ledande företrädare i utbildningsfrågor ut och har sedan inte visat sig under någon av debatterna om vuxenutbildningen. Det talar sitt tydliga språk.

Stina Gustavsson säger att det är kutym att vi för diskussioner och inte låser oss. Det tycker jag är viktigt, men så säger ni banne mig inte till männi-

skorna ute i bygderna! Ute i debatter och vid telefonsamtal försöker ni säga att ni har ett bättre förslag än vad socialdemokraterna har.

Då är frågan: Tänker ni höja de fasta anslagen? Eller är det någon sorts tillfällig lösning med arbetsmarknadspengar som ni tänker göra och ändå dra ner de fasta anslagen? Jag tror uppriktigt sagt att folkbildningen håller för centern år 1991 på att bli vad Barsebäck blev för centern 1976.

Anf. 134 STINA GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! Vi får väl se hur det blir med det sista som Ingvar Johnsson talade om i sitt senaste inlägg.

Låt mig säga att jag får svara Ingvar Johnsson precis på samma sätt som jag fick svara Elisabeth Persson, nämligen att förhandlingar pågår. Vad det blir för resultat får ni faktiskt ge er till tåls med. Jag tycker inte att det är så märkvärdigt att man för diskussioner och att man seriöst behandlar motioner. Jag anser att vi har en skyldighet att göra detta.

Jag kan bara erinra Ingvar Johnsson om från kulturutskottet förra året hur socialdemokraterna gång på gång bordlade frågor kring det ekonomiska ställningstagandet. Det gällde bl.a. Riksteatern och de regionala museerna. Då finner jag det inte så märkvärdigt att också den nuvarande regeringskonstellationen försöker hitta en så bra lösning som möjligt. Jag tycker att det är en skyldighet vi har som ledamöter i kulturutskottet.

Anf. 135 INGVAR JOHNSSON (s) replik:

Herr talman! Det är ju så enkelt det här. Det finns socialdemokratiska motioner och vad jag förstår också motioner från vänsterpartiet. Om man vill lägga tillbaka pengarna, är det bara att lyfta fingret och rösta på de motionerna.

Jag hoppas naturligtvis att det skall bli centerns ståndpunkt så småningom, så att de vuxenstuderande av alla kategorier får tillbaka sina pengar. Men beskeden hastar, anser jag, och jag tycker att det är viktigt att de olika rörelser som centern nu gör i frågan inte är till bara för att lugna den ganska hetsiga opinion som självklart finns hos dem som drabbats av ett dråpslag och sedan löper risk att inte få en uppräkning av de fasta anslagen.

Anf. 136 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! Vad är det för fel på folkrörelsestuket? Jag skall tala om folkrörelserna och deras roll i samhället, därför att jag är djupt oroad. En del folkrörelser har problem, men framför allt dyker allt fler propåer upp om att försvåra arbetet för folkrörelserna, särskilt för dem som har anknytning till arbetarrörelsen.

Det bäst organiserade angreppet på statens stöd till folkrörelserna står Den nya välfärden för.

Vad är då Den nya välfärden? Det är en professionell lobbygrupp för nyliberala idéer. Dess utredningar har inspirerat bl.a. Ny Demokratis politik.

Vem står bakom Den nya välfärden? Organisationen leds av Patrik Engellau och G Rune Berggren och har, enligt egen uppgift, "inga andra inkomster än medlemsavgifterna och eventuella bidrag". Ja, man har förstås också

pengarna från Näringslivets fond, som betalar alla de utredningar som Den nya välfärden gör under förespegling att företräda medborgarna.

"På egna ben" är en sådan utredning. Den kräver att statens stöd till folkrörelserna skall skäras ned med 4 miljarder. Det är drygt hälften av nuvarande bidrag, med den definition Den nya välfärden har. I folkrörelsebidragen ingår då 1,9 miljarder till humanitärt bistånd utomlands, 1,4 miljarder till studieförbunden och 2 miljarder till lönebidragsanställda.

Hur vill då Den nya välfärden utforma statens stöd? Jo, bidragen skall ersättas med rätt till privata skatteavdrag för gåvor till av staten godkända organisationer och föreningar. De föreningar som ger rätt till skatteavdrag skall givetvis definieras så att allt sådant som luktar politik inte godkänns. Utan gåvor som är skattefria för givarna blir också exempelvis pensionärs- och handikapporganisationer, invandrarorganisationer och organisationer som förvaltar och äger samlingslokaler.

Den nya välfärden har säkert inspirerat nydemokraterna Laila Strid-Jansson och Arne Jansson att i en riksdagsmotion kräva att staten skall specialgranska Folkets hus-rörelsen och att stödet till Folkets hus skall begränsas till ett minimum. Varför pekar de ut endast en av tre organisationer som förvaltar samlingslokaler? Och varför den organisation som står arbetarrörelsen nära?

Herr talman! Just föreningslokaler, förvaltade av föreningarna själva, är av fundamental betydelse för ett vitalt föreningsliv. I ett projekt kallat Idé på sikt, som tidigare studerade folkrörelsernas framväxt och framtid, jämförde Gunnar Nelker i en uppsats deras utveckling i Sverige med folkrörelsernas utveckling i övriga Europa. Hans slutsats blev entydigt att tillgången till lokaler var avgörande för folkrörelsernas styrka i Sverige.

Det är alltså de många egna lokalerna som har gjort att folkrörelserna i Sverige kunnat förbli starka och väsentliga i ett bra samhälle. Det förstår Näringslivets fond, det förstår Den nya välfärden och dess ombud i riksdagen. Därför är det viktigt för dem att angripa just stödet till samlingslokaler.

Samma insikt ligger bakom angreppen på folkbildningen. Man vet att folkbildningen rymmer mycket av vitalitet, av bred demokratisk förankring, av möjlighet för de många människorna. Den nya välfärden vill därför begränsa studieförbunden till att vara enbart konkurrerande entreprenörer inom den reguljära utbildningen, i ädel tävlan på marknadsplatsen med privata utbildningsföretag. Det är ganska fjärran ifrån den idylliska bild som exempelvis Göran Åstrand målade upp här. Ack, så litet man då vet om folklig bildning!

Herr talman! Förslagen som riktas mot folkrörelserna blir inte bättre av att de påstås framförda av omtanke om folkrörelserna. Den nya välfärden vet inte bäst.

Och moderaterna vet inte heller bäst, när de i sann marknadsekonomisk anda förkunnar att "vi måste komma bort från folkrörelsestuket". Tvärtom, det är folkrörelserna som bidragit till att myndigförklara människor i Sverige. Det är folkrörelserna som är styrkebältet för demokratin i Sverige. Arbete i olika föreningar i demokratiska former är också i framtiden vitalt för det svenska samhället.

Moderaten Ulf Kristersson har också fel, när han på sin "nysvenska" för-

kunnar att "exit är bättre än voice". Jag tror tvärtom på deltagandedemokrati, inte på att rösta med fötterna och ställa sig utanför. Att delta och diskutera, att kompromissa och påverka, det är genuint folkrörelsearbete. Det goda samhället behöver folkrörelserna!

Anf. 137 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Vi kommer med vår politik att skapa Europas bästa skola, sade statsministern tidigare i dag, och skolministern har upprepat det slagordet som visat sig på många punkter, också när det gäller högskolan, helt sakna innehåll.

Medge att denna väg mot Europatoppen är både slirig, slingrig och släpande! Den går via nedskärningar av världens bästa vuxenutbildning och folkbildning och uppskjutande av gymnasiereformen. I stället för att främja kvalitetskraven motverkas ju dessa genom att antalet behöriga sökande till högskolestudier reduceras.

Vad är det för konsekvens och logik i att föreslå en kraftig utökning av högskolans dimensionering, samtidigt som många sökande berövas möjligheten att påbörja högskolestudier? En undersökning om de studerandes bakgrund vid komvux i Malmö visade att 69 % av de studerande angav kompetens för högskolan som mål för sina komvuxstudier.

Följden av detta borgerliga hasardspel blir sannolikt också en ökning av den sociala snedrekryteringen.

Var landar Unckel med sin luftballong? frågar tidskriften LUM, organ för Lunds universitet. Med denna fråga ställs hela den genomideologiserade moderata offensiven på utbildnings- och forskningsfronten i en blixtbelysning. Moderaternas s.k. frihetsrevolution på högskolefronten har med folkpartiets, centerns och kds goda minne hittills lett till två verkliga frontalkollisioner med den samlade universitets- och högskolevärlden.

Det började med förslaget om att bilda ett särskilt aktiebolag för utbildningsfastigheter. Förslaget att fastigheterna skall kunna säljas på kommersiella villkor kan få helt orimliga konsekvenser för det stora antal högskolebyggnader som uppförts med donationsmedel. Efter en socialdemokratisk motion och uppvaktning av rektorskonferensen kommenderade Unckel gevär i hand, reträtt! Klavertrampet visar ändå att regeringen inte litar på universitetens och högskolornas förmåga att själva förfoga över sina lokaler.

Minst lika dåligt förankrat är regeringens sällsynt illa underbyggda proposition om förändringar av myndighetsstrukturen inom högskole- och studiestödsområdet. Bl.a. föreslår regeringen – hör och häpna! – en nedläggning av forskningsrådsnämnden, FRN.

Hur kan centern, folkpartiet och kds över huvud taget vara med och diskutera ett så ovanligt illa genomarbetat och genomtänkt förslag?

FRN har blivit något av en internationell förebild när det gäller kunskapsutveckling. Man har byggt upp ett vidsträckt mångvetenskapligt nätverk med viktiga förbindelselänkar mellan de natur- och humanvetenskapliga områdena. Nämndens banbrytande insatser för kvinno- och jämställdhetsforskning är värda att särskilt uppmärksammas. Jag hoppas att de många borgerliga motionärer, inte minst kvinnor, som nu talar sig varma för fortsatt och utvidgat stöd till kvinno- och jämställdhetsforskning, är beredda att göra

gemensam sak med socialdemokraterna och fälla det olycksaliga förslaget om att lägga ner en nämnd som inte bara mött ett grundmurat förtroende i forskarvärlden utan som rönt uppskattning också i mycket breda samhällsgrupper.

En annan omhuldad borgerlig tanke är att omvandla våra universitet och högskolor till stiftelser. Universitetet i Umeå, som har någon form av "het linje" direkt till utbildningsdepartementet, har utsetts till att bli s.k. försökskanin. Men intresset för stiftelseidén tycks såväl i Umeå som på andra håll vara, minst sagt, synnerligen svalt.

Det är nu hög tid för utbildningsministern och borgerliga utbildningspolitiker att klart och tydligt tala om vad det är för ofrihetens murar och törnesnår som omgärdar högskolevärlden, och som bara kan undanröjas genom att universitet och högskolor omvandlas till stiftelser.

Vad blir de rättsliga konsekvenserna av en sådan omvandling? I högskoleutbildningen förekommer myndighetsutövning i form av examination, betygsättning och disciplinära åtgärder. Hur skall dessa frågor lösas i stiftelsens form? Vad händer med offentlighetsprincipen, JO:s och JK:s tillsyn? Kan beslut överklagas? Och sist men inte minst: Hur skall erforderliga kapitalresurser kunna mobiliseras? Skall högskolans verksamhet bedrivas genom avkastning på eget kapital, krävs att ett engångsbelopp på i runda tal 1 000 miljarder kronor avsätts. Högskolans årliga omsättning uppgår till ca 15 miljarder, och den reala avkastningen torde inte kunna beräknas till mer än 2–3 % i ett mycket långt perspektiv.

Som synes är den borgerliga s.k. frihetsrevolutionen på högskoleområdet omgärdad med åtskilliga frågetecken.

I själva verket befinner sig våra universitet och högskolor redan i en dynamisk förnyelseprocess – en process som socialdemokratin både bejakat och befrämjat.

Anf. 138 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! I mitt inledningsanförande pekade jag på en del saker angående högskoleutbildningen som produktivitetsdelegationen har tagit fram. Det finns väl dokumenterade behov av att utvidga antalet platser inom högskolan och en del reformer, som nu håller på att genomföras.

Jag beklagar att Per Unckel inte är här i dag. Han är ute på ett annat uppdrag som också är mycket centralt. Men jag skulle gärna vilja kommentera två saker.

Den ena gäller forskningsrådsnämnden, som föreslogs läggas ned. Det är alldeles riktigt att ett sådant förslag har dykt upp. Bakgrunden till det förslaget var en ganska bestämd uppfattning om att det på olika institutioner och andra ställen i utbildningsväsendet fanns goda möjligheter att ändå klara av det forskningsrådsnämnden gör. Men förslaget har skapat mycket oro, vilket framfördes i det senaste inlägget. Det gör att det i dag finns en samstämmighet bland de borgerliga partierna att justera förslaget. Det var aldrig meningen att kasta ut något barn med badvattnet. Tvärtom, jag har själv lyssnat på en debatt här i kammaren där just kvinnoforskning osv. har tagits som exempel på forskning som inte får gå förlorad. Jag tror att det finns möjlighet här i riksdagen att hitta någon form för att värna den tvärvetenskapliga

forskningen. Jag tycker att det är litet märkligt att man måste vara så upprörd över detta.

Bengt Silfverstrand säger att intresset för stiftelseidén är svagt. Det är en idé som måste prövas. Den här regeringen är inte så beskaffad att vi tycker att det är fruktansvärt om det visar sig att en idé inte håller eller att alla inte är engagerade. Idén måste prövas och diskuteras. Skulle det visa sig att idén inte är bra, får vi hitta andra vägar. Men den strävan regeringen har är entydig. Vi vill öka självständigheten på olika områden för universitet och högskolor. Vi söker former för detta.

Nyligen har det kommit ut en diskussionspromemoria – som inte alls är regeringens. Där finns idéer och infall för att skapa diskussionen ute på universitet och högskolor så att det sedan kan skapas underlag för prövningen. Det vore logiskt, med tanke på hur vi decentraliserar skolväsendet i övrigt, att ge universitet och högskolor ökad beslutsrätt över sin egen verksamhet.

Anf. 139 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Låt mig först notera att grundvalarna till de reformer och den dimensionering av högskolan som det nu är fråga om har lagts fast av en tidigare riksdag med en socialdemokratisk regering – låt vara, och det är bra, i mycket stor politisk enighet. Det häpnadsväckande är att man låter detta framstå som en stor reform samtidigt som man skär ner på vuxen- och gymnasieutbildningen och försämrar basen för den kvalitet som krävs för den högre utbildningen.

Vidare har vi samstämmigheten mellan de borgerliga partierna. Det är fantastiskt. I ett pressmeddelande från utbildningsdepartementet talar regeringen om vad de borgerliga partierna i utbildningsutskottet skall tycka. Först sägs att forskningsrådsnämnden skall läggas ned. Sedan visar det sig att det inte finns någon förankring för förslaget. Det möts med ett kompakt motstånd av de grupper i samhället som en borgerlig regering och borgerliga partier ofta lutar sig mot. De vill inte ha förslaget. Vad gör man då? Samtidigt som förslaget får ligga kvar när det gäller information och utrustning, säger man att det är bra med tvärvetenskap. Sedan föreslår man i fyrpartimotionen ett nytt tvärvetenskapligt råd, som man några dagar tidigare inte ville höra talas om. Egentligen är det väl bara en trepartimotion, om vi är rätt underrättade. Centern är inte alls intresserad av förslaget. Hur nu det har gått till? Men det får ni klara av inom familjen.

Vad är detta för politik, fru skolminister? Förklara närmare vad det är som har skett under tiden och varför det skall bildas något som man tidigare inte ville ha.

Vidare har vi frågan om stiftelser. Den måste också klaras ut. Först skulle jag vilja ha ett klart svar på vad intentionen är. I olika sammanhang har följande framkommit. I regeringsdeklarationen talas om fristående stiftelser. I en interpellationsdebatt i riksdagen handlar det, förstås, bara om stiftelser. Litet senare används termen icke-statliga universitet – något som man senare tar avstånd från genom att deklarera att staten skall garantera den högre utbildningens och forskningens fristående ställning i förhållande till olika särintressen.

I en annan piruett, i ett annat sammanhang, säger Per Unckel, att väl fun-

gerande privata universitet kommer i framtiden att fungera som riktkarlar för att motverka orättmätigt politiskt inflytande över högre utbildning.

Om det med privata universitet avses stiftelser är oklart. Vad innebär, Beatrice Ask, orättmätigt politiskt inflytande på högskolor och universitet?

Anf. 140 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Man föreslår ändringar i förslag som har presenterats, när man inte tillhör ett parti som inte klarar av att ta till sig nya synpunkter och argument.

Den här regeringen består av fyra partier. Vi har ett rikt inre liv. Vi skäms inte över det, utan vi är ganska stolta över det. Det händer att vi ibland får ge och ta. Jag tror att det i längden är ett sätt att komma fram till bättre beslut och resultat än vad vi annars skulle göra. Jag tycker att det är ett generellt svar.

Flera socialdemokrater har i debatten påpekat att inte alla detaljer stämmer. Det vore märkligt om det vore så med olika partier i regeringen.

Vidare har vi frågan om stiftelser och vad som är otillbörligt politiskt inflytande. Under en tid har man då och nu upplevt att politiker har fattat beslut som har berört den högre utbildningen, dvs. universitets och högskolors verksamhet, som inte alltid har stämt överens med vad man har upplevt som absolut nödvändigt eller riktigt ute på skolorna.

Jag tror att det på de utbildningsanstalter där landets kanske bästa kompetens finns måste finnas betydande befogenheter att faktiskt fatta beslut om utbildningens innehåll och uppläggning och om hur man skall organisera sin verksamhet. Jag tror att den dynamik vi kan åstadkomma om vi kan göra de utbildningsenheterna mer självständiga är betydelsefull för utvecklingen av den högre utbildningen generellt.

Anf. 141 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Det sista statsrådet sade var väl inte särskilt klargörande. Det var ett sådant allmänt och vackert tal som alla kan ställa upp på. Det tonläge och det tonfall som Beatrice Ask nu använde står i och för sig i mycket bjärt kontrast till den sakligt inriktade konfrontationspolitik som moderaterna för.

Svara i stället på frågorna! Varför tycker man i ena stunden att det är fult med tvärvetenskapliga råd som har samhällsrelevans och där inte bara forskare är representerade utan där man också har en koppling till allmänheten? Låt mig nämna FRN:s mycket fina och i breda lager uppskattade informationsverksamhet med källaserier, som har gett en stor grupp människor möjlighet att tränga in i de mycket ofta komplicerade frågor som rör energipolitik, miljöförstöring, osv. Detta finns inte med i den på diktat från utbildningsdepartementet i hast hoprafsade motion, som några borgerliga politiker i utbildningsutskottet har tvingats skriva på för husfridens skull.

Även om det i en så här viktig diskussion – vilket också är mycket beklagligt – inte finns företrädare för centern och folkpartiet närvarande, måste jag i hederlighetens namn ställa följande frågor, fastän det är möjligt att de förblir obesvarade: Vad är det nu som gäller? Är det det som sägs i den fyrpartimotion som väckts på diktat från utbildningsdepartementet och som bl.a.

Larz Johansson står bakom, dvs. att FRN skall slopas? Eller är det det som sägs i den motion som har väckts av vår värderade tredje vice talman Bertil Fiskesjö från centern och som på punkt efter punkt överensstämmer med synpunkter i den socialdemokratiska motionen, nämligen att forskningsrådsnämnden är bra och att den skall finnas kvar också i fortsättningen? De frågorna tarvar faktiskt ett svar inom den allra närmaste tiden.

Anf. 142 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Jag tror att det även i stridens hetta är viktigt att ha klart för sig att varken regeringen eller några statsråd någonsin har ansett att det är fult med tvärvetenskap. Däremot har moderata företrädare haft uppfattningen att det inte var nödvändigt att behålla just FRN för att värna den typen av forskning. Vi har så småningom blivit övertygade om att det kanske var litet blåögt, och vi har också förstått att det nog finns anledning för riksdagen att se annorlunda på den frågan.

Förste vice talmannen anmälde att Bengt Silfverstrand anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 143 WIDAR ANDERSSON (s):

Herr talman! Kristina Nordin från Söderhamn, som är lärare i hemkunskap och har varit det sedan 1972, är en av de många medborgare som har tagit kontakt med mig i frågan om direktiven till läroplanskommittén. Frågan har tidigare under dagen varit uppe till diskussion här i kammaren, men jag tycker att Kristina Nordins synpunkter är så viktiga att jag trots allt vill använda mina minuter här till att föra fram dem.

Kristina Nordin talar om att det skall utredas huruvida de praktiska ämnena hem- och barnkunskap samt slöjd skall vara kvar i grundskolan i fortsättningen. Skolministern har varit något irriterad över de här diskussionerna tidigare under dagen. Hon menar att man inte skall spjärna emot utredningsdirektiv och frågar om man inte skall få utreda, modernisera och förändra. Jo, alldeles självfallet skall man det. Men är detta något så modernt och framåtriktat att utreda? Är det inte så att det bakom ganska oskyldiga utredningsdirektiv döljer sig ganska mörka och bakåtsträvande krafter i vårt samhälle, krafter som gärna vill se en elitskola utan plats för praktiskt tjafs? Dessa krafter är, i varje fall som jag ser det, fruktansvärt omoderna och omodernt förskräckliga.

När jag bedömer Kristina Nordins och andras inlägg försöker jag göra det utifrån mina egna och andras djupt mänskliga kluvenhet inför förändringar. Ofta är det ju så att vi är positiva när förändringarna gäller bara "i princip". Vi kan som exempel ta riksdagsmäns inställning till förändringar av utskottsindelningar eller antalet ledamöter i riksdagen. De flesta av oss är mycket positiva till att det skall förändras och förnyas. Men skulle förändringen innebära att våra platser kanske inte längre skulle finnas kvar, är vi plötsligt negativa, om inte i princip så i sak.

Jag har försökt bedöma Kristina Nordins inlägg utifrån det att hon vill försvara sin utbildning, sitt arbete, sina vanor och sin trygghet. Det finns för-

visso inslag av detta, naturligtvis, men jag tycker ändå att hon och de medborgare som har fört fram detta har någonting mycket viktigt att säga.

Dessutom vet vi att föreningen av teori och praktik är otroligt viktig. Själv har jag under många många år arbetat på Hasselakollektivet med halvdagsskola, där ungarna läser in två och tre årskurser på grundskolan under ett år just genom föreningen av teori och praktik.

Att vi nu bjuder motstånd mot de här direktiven tycker jag att skolministern skall ta på allvar. Det handlar inte bara om Kristina Nordin. Jag har precis läst Per Ahlmarks bok om Herbert Tingsten och hans samlade skrifter. Den heter Tyranniet begär förtroende. Bl.a. skriver Herbert Tingsten mycket tankeväckande och minst av allt omodernt att "demokrati innebär just att man i ideologisk mening saknar mål". Det handlar om att man hela tiden eftersträvar att söka de bästa lösningarna, och för vår del, som valda ledamöter, handlar det om att söka de bästa lösningarna för alla medborgare och att inte försöka fösa in medborgarna på någon speciell enda väg eller mot något speciellt enda mål.

Jag läser också gärna Arthur Koestler, en författare som var mycket viktig för mig när jag bildade mig en uppfattning om omvärlden. Han beskriver sin väg ut ur kommunismens utopi väldigt fint. Han säger: Från den skenbara klarheten till famlandet i mörker. Han gick från en modell där alla lösningar var klara till ett famlande och till ett sökande efter de bästa lösningarna.

Dessa damer – Kristina Nordin m.fl. som har hört av sig till mig – och dessa herrar, Herbert Tingsten och Arthur Koestler, har något viktigt att säga. Bl.a. säger de att det inte finns någon enda väg.

Det finns därför, skolministern, anledning att bjuda motstånd även mot oskyldiga direktiv till en läroplanskommitté. Jag hoppas att skolministern beaktar det och förstår att det inte bara handlar om hävdandet av några omoderna egenintressen. Jag hoppas att skolministern lyssnar på orden från Kristina Nordin, att hon lyssnar på Herbert Tingsten och att hon lyssnar på Arthur Koestler. Det dessa damer och herrar har att säga är nämligen långt ifrån omodernt. Tack!

Anf. 144 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Det är många med Kristina Nordin via Widar Andersson som har framfört synpunkter och berikat mina kunskaper om både hemkunskap och annat. Självfallet tar vi dem på allvar. Jag vidhåller ändå att man inte skall bjuda så mycket motstånd mot att analysera konsekvenserna av vissa förändringar. Det är nämligen det som läroplansdebatten handlar om.

Eftersom Widar Andersson berättar vilka böcker han läser kan jag säga att det för mig finns ett antal författare och forskare som är oerhört centrala när det gäller inlärning: Matti Bergström, David Ingvar, Buchanan, m.fl. Dessa visar på ett mycket belysande sätt betydelsen av att förena teori och praktik, att man måste lära sig att arbeta med alla sinnen för att riktigt förstå och hantera saker. Jag tror att det är oerhört viktigt att ha detta klart för sig när man skall forma en ny läroplan. Det måste påverka vad vi skall ha för ämnesstruktur, vilka moment vi skall ha och hur pedagogiken skall se ut.

Däremot tror jag – vilket jag har påpekat i den här debatten – att det är föråldrat och omodernt att utgå ifrån en gammaldags uppfattning om vilka

ämnen som är teoretiska och vilka som är praktiska. När man säger att hemkunskap är ett praktiskt ämne medan biologi är ett klassiskt teoretiskt ämne är det fel – jag har sagt det tidigare i debatten – i den moderna skolan. Ämnet hemkunskap innehåller många praktiska inslag, men man ägnar sig också åt konsumentlagstiftning, kemi m.m. Ämnet biologi i den moderna undervisningen utgörs till stor del av exkursioner och praktiskt arbete där man lär sig att förstå hur naturen fungerar. Vi måste ha sådan vidsynthet när vi jobbar med detta. Då är det naturligtvis också viktigt att analysera vad som dyker upp i den här debatten.

Jag tror inte att man skall vara så rädd för att hantera den konsekvensutredning som man har bett läroplansförfattarna att försöka skaffa fram. Jag tror nämligen att det är mycket centralt att vi ger eleverna en skola för morgondagen, som respekterar att det är eleverna som måste göra huvudarbetet i inlärningen. När vi ställer det kravet på dem och ger dem möjligheter i form av den ledning och inspiration som bl.a. lärare kan ge, måste vi också visa att vi tror att de kan ta ansvar. Det innebär att vi måste skapa litet utrymme för deras tillval och deras möjlighet att få inflytande över hur de skall arbeta. Vi måste ha mångfald och variation. Jag tror också att vi i riksdagen måste vara benägna att inte säga att allt, 100 % av schemat, skall vara obligatoriskt, utan att det kanske skall finnas ett utrymme att välja ett ämne som det i dag inte är möjligt att välja.

Anf. 145 WIDAR ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag anser att allt skall kunna utvärderas och belysas. Det måste vi hela tiden vara beredda att göra, särskilt nu när vi befinner oss i en period av stark modernisering och förändring.

Mitt motstånd handlar om att alla medborgare skall kunna hänga med på det tåget. Det som gör mig mest orolig – inte bara i den här frågan – är att vi är på väg att åka ifrån en mängd medborgare. Jag vet att de praktiska ämnena, oavsett hur de är utformade, har mycket stor betydelse för inlärningen. Jag vet också att det finns ganska starka intressen i samhället – även om skolministern kanske inte är den främste företrädaren för dem – som talar om praktiskt tjafs och som bara vill ha språk, ekonomi eller teknik. För att språk, ekonomi, teknik och alla andra väsentliga ämnen skall komma alla till del krävs en stor del av praktik i skolan. Det är detta jag vill trycka på. Det är detta som Kristina Nordin m.fl. har påpekat och som är det centrala. Därför vill jag bjuda motstånd.

Anf. 146 Statsrådet BEATRICE ASK (m) replik:

Herr talman! Jag vill gärna avsluta den här debatten med något som jag sade i mitt inledningsanförande. Vi har tagit på oss ett mycket stort ansvar när vi har sagt att vi skall ha skolplikt. Vi tar i anspråk nio år av ett barns liv. Min ambition är att när barnen är 16 år och slutar skolan skall vi kunna se dem i ögonen. Eleven och skolan skall då vara överens om att det har varit väl använd tid, att eleven har utvecklats och känner att han/hon har fått den utbildning som behövs för att utveckla de egna förutsättningarna.

Det innebär att man måste försöka åstadkomma en skola för alla, vilket vi tyvärr inte riktigt har i dag. Det är en av definitionerna på vad vi menar

när vi talar om att skapa Europas bästa skola. Det inkluderar förståelse för det som Widar Andersson tar upp om att det finns elever som kanske behöver mera av praktik än andra och att vi måste ha variation i vår skola.

Invandrarpolitik

Anf. 147 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Herr talman! Rasismen förekommer på många håll i världen, men inte i Sverige – det är så många har trott och tänkt. Vi har sett hur rasismen och främlingsfientligheten breder ut sig i övriga Europa och har tänkt att sådant inte är möjligt i Sverige. För många har den senaste tidens händelser varit ett brutalt uppvaknande.

Det finns ingen patentmedicin mot främlingsfientligheten och rasismen, som måste bekämpas på många sätt, både i stort och i smått. De flesta av oss är med rätta upprörda och förskräckta över vad som hänt den senaste tiden. De många våldsdåden har fungerat som en väckarklocka och fått människor att reagera och också visa att vi inte accepterar rasistiska illdåd och våldsbrott som begås mot människor med annan hudfärg.

De senaste årtiondenas stora invandring har naturligtvis inneburit en förändring av det svenska samhället. Vi har fått nya etniska, nationella och religiösa grupper. Av Sveriges drygt 8 miljoner människor har över 1 miljon invandrarbakgrund, dvs. de är antingen första eller andra generationens invandrare. Sverige är med andra ord i dag ett mångkulturellt land.

Det ställer också krav på tolerans, öppenhet och kunskap hos oss alla. Vi måste kunna föra en öppen debatt om invandringen och dess villkor och problem. Vi måste också våga diskutera vår invandrar- och flyktingpolitik utan att de som har kritiska synpunkter blir beskyllda för att vara främlingsfientliga eller rasistiska.

I regeringsförklaringen sades att "främlingsfientligheten och rasismen skall bekämpas". Vad som har saknats är förslag till åtgärder.

Nåväl, regeringen har nu i alla fall efter lång tid motvilligt och efter stort opinionstryck äntligen förmått sig att presentera förslag till åtgärder. En del förslag är bra, och de flesta förslagen är långsiktiga. Det behövs naturligtvis. Att förändra attityder tar sin tid.

Men många väntar på att någonting skall göras nu. Det har sagts inte minst från invandrarna själva att det behövs åtgärder nu.

Det finns hos människor just nu en beredskap och ett sug efter kunskap och information. Den beredskapen borde tas till vara just nu och inte om t.ex. ett halvår.

Man måste också fråga sig hur invandrarna har det i dag och hur de mår. Många mår dåligt, särskilt barn. Många är rädda, rädda för att gå ut, rädda för att gå till arbetet. Många fruktar för sitt liv.

Därför är det initiativ som de kristna socialdemokraterna och föreningen Stoppa rasismen tagit mycket bra. Deras upprop "På vakt mot rasism" innebär att frivilliga skall finnas i affärer och med sin närvaro skydda invandrarna.

I regeringens budget föreslås 10 milj.kr. för insatser mot främlingsfientlig-

het, rasism och antisemitism. 10 miljoner är inte särskilt mycket pengar för en så här viktig angelägenhet. Avsikten är, sade Birgit Friggebo här i kammaren i förra veckan, att stimulera ett arbete på brett plan för att stödja de goda krafter som finns. Vad menas med goda krafter? Är folkrörelserna och bildningsförbunden sådana goda krafter?

Folkrörelsernas arbete mot främlingsfientlighet och för medmänsklighet och solidaritet har en oerhört stor betydelse. Det är bra med satsningar från myndigheter, och sådana behövs också i många fall, men de kan aldrig ersätta det dagliga enträgna arbete som bedrivs på arbetsplatsen, i bostadsområdet eller i föreningslivet.

Från socialdemokratiskt håll föreslår vi att folkrörelserna och bildningsförbunden skall gå i spetsen för en kampanj för ökad förståelse och medmänsklighet. Vi har motsatt oss en neddragning av anslagen till folkbildning. Det är inte rimligt, anser vi, att samtidigt som regeringen anslår pengar till kampanjer som kanske folkrörelserna skall driva, skär man ner anslaget.

Invandrarministern, som också är kulturminister, borde ta hjälp av kulturarbetarna i en snabb och aktiv insats mot rasismen och främlingsfientligheten.

I det mångkulturella Sverige är det bildningsförbunden som sprider aktiviteter. Inom studieförbunden genomförs ca 100 000 kulturevenemang varje år. Det gör ungefär 600 000 arbetstillfällen för konstnärer och kulturarbetare.

Tänk att kunna använda kulturarbetare i kampen mot främlingsfientlighet och rasism! Vilka opinionsbildande krafter skulle inte det kunna vara! Att med sångens, musikens och teaterns hjälp lära oss om andra människor och i teaterns form kanske få våra fördomar speglade.

Men ett av de viktigaste sätten att bekämpa främlingsfientligheten är att se till att alla människor har ett arbete, att alla upplever social rättvisa. I ett samhälle där människor vet att de kan få jobb, kan försörja sig, känna social trygghet och tillförsikt inför framtiden, där har rasismen svårt att finna fotfäste.

Anf. 148 KARL GUSTAF SJÖDIN (nyd):

Herr talman! I höstas när jag för första gången stod i denna talarstol var ämnet rättstrygghet. Jag kunde den gången konstatera att det endast fanns fem talare anmälda i ämnet rättstrygghet. Jag var förvånad över förhållandet. Jag dristade mig att fråga om detta ämne var ointressant att debattera för kammarens ledamöter. I anförandet sade jag bl.a. att det handlade om att värna den enskilda människan, så att hon skall känna sig trygg ute på våra gator och torg.

I den här debatten är det desto fler talare, och även om rubriken är annorlunda nu berör den saker som jag tidigare har tagit upp men som i dag är högst aktuella.

I dag är vi mitt uppe i en känsloladdad debatt om rasism, en debatt som naturligtvis är ångestfylld för de människor som känner sig drabbade. Men den är minst lika ångestfylld för alla medborgare i samhället. Det kan inte finnas någon normalt fungerande människa som inte känner vanmakt inför

det som har inträffat. Att skjuta på en vilt främmande medmänniska, det är en barbarisk handling. Det är galenskap helt enkelt.

Under mitt första anförande, herr talman, påtalade jag en del brister i regeringsförklaringen på grund av att den *inte* innehöll något om dessa relationsstörningar människor emellan som i dag inger stark oro inför framtiden. Jag gjorde det mot bakgrunden att jag kommer från ett praktiskt yrkesliv där brottsförebyggande arbete varit mitt stora intresse. Inför min debut på denna politiska arena kände jag behovet av att återspegla de strömningar som jag upplevde vara så påtagliga i samhällslivet.

Härmed tar jag mig friheten att citera ur snabbprotokollet från den 17 oktober beträffande rättstrygghet.

Jag sade bl.a.:

"Vad jag saknar, och som jag vill passa på tillfället att ta upp, är att regeringen måste ge polisen mer resurser att kartlägga och förebygga så att inte de fascistiska och nynazistiska tendenser som är på frammarsch i Europa får större fotfäste i vårt samhälle. Vi får inte heller glömma bort att förebygga rasism."

Jag ställde en direkt fråga till justitieministern angående resurser mot nynazism, nyfascism och liknande. I pressen har vi kunnat läsa att rikspolisstyrelsen begärt att få medel till just sådan verksamhet. Mot bakgrund av det som inträffat hoppas jag att justitieministern och regeringen i övrigt medverkar till att de begärda medlen anslås för ändamålet. Eftersom justitieministern inte heller i dag är närvarande får jag skicka budskapet vidare med kulturminister Birgit Friggebo.

Med facit i handen, kan jag nu bara konstatera att mina värsta farhågor besannades. Jag varnade för utvecklingen. Samtidigt hade jag som nämnts konstaterat att just rättstrygghet inte var ett intressant ämne. I dag är engagemanget desto bättre, om än litet sent.

Men nu måste vi se framåt. Som landets främsta politiska representanter har vi gemensamt det yttersta ansvaret för att finna lösningar på problematiken. Därför borde det naturliga vara att prestigelöst diskutera och analysera samt därefter vidtaga åtgärder.

Herr talman! Rasism är en våldsideologi, och därför måste den hållas i schack. Medlen bör utredas så att man inte handlar förhastat. En öppen debatt kan i förlängningen skapa ett stort tryck så att rasism förträngs som social realitet.

Den öppna debatten måste tillåta att människor får ge uttryck för sin eventuella kritik av en invandrarpolitik som i mångt och mycket inte har varit trovärdig utifrån olika aspekter. I den debatten får man inte slarvigt använda ordet rasism, framför allt inte som en stämpel på synpunkter som framförs utifrån den erfarenhet och uppfattning som olika människor har. Låter man inte människor lufta den oro och främlingsrädsla som det egentligen handlar om, jäser den under ytan, och dolska och mörka tankar föds.

En politik som gör människor på våra flyktingförläggningar till fysiska och psykiska vrak, vilket många gånger leder till apati samt alkohol- och drogmissbruk, eller tvingar fram så drastiska åtgärder som inspärrning av flyktingbarn, en sådan politik, herr talman, är inte human. Den är ovärdig vårt

samhälle. Anledningen till en sådan behandling måste vara att vi saknar resurser att ta till vara de invandrare vi tar emot.

Mot bakgrund av mitt engagemang för dessa frågor är det en annan märklig företeelse som jag inte kan underlåta att kommentera. Vår partiledare Ian Wachtmeister berörde detta under förmiddagens partiledardebatt. Det är det sätt, på vilket vissa väl etablerade politiker tror sig kunna lösa problemen. Dessa reser land och rike runt och sprider fördomar, precis som de anklagar andra för att göra. Eller hur skall man tolka Pierre Schoris och Georg Anderssons utspel?

Med all respekt för dessa herrars intellekt och kunnande finner jag det fullkomligt obegripligt att Pierre Schori i Piteå, ca 100 mil härifrån men bara 5 mil från min bostadsort, i mycket generella ordalag indirekt anklagade mig som ledamot för Ny Demokrati för att sprida fördomar, förtal och förakt för andra. I undertoner är jag enligt Pierre Schori medskyldig till det som händer bland invandrarna.

Pierre Schoris uttalande är litet väl magstarkt, speciellt mot bakgrund av vad jag försökt bidraga med, dvs. att jag har talat om vad man måste förebygga och komma till rätta med. I stället borde han välkomna alla förslag som kan leda till förbättringar. Vårt parti kan ju inte anklagas för den politik som tidigare regeringar drivit och som i dag kritiseras även från invandrarhåll.

Nej, jag önskar bara att vi alla ledamöter här i denna kammare gemensamt kan bidraga till ett konstruktivt arbete för att förbättra förhållandena.

Anf. 149 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Också detta är en debatt med många talare. Många kommer att beskriva situationen, den oro och rädsla som finns osv.

Jag vill uppehålla mig litet kring det faktum att lika rättigheter och lika skyldigheter skall gälla för alla som är bosatta i detta land. Det har varit ett återkommande och starkt uttalat krav i tal och debatter och har framförts som ett hela folkets gemensamma rättvisekrav: Lika rättigheter, lika skyldigheter. Nu förs en debatt i frågan, om vi skall lagstifta om förbud mot rasistiska organisationer, och det är bra. Det är bra med en bred debatt i en så viktig fråga.

Torsdagen den 23 maj 1991 fattade riksdagen beslut om en terroristlag, som endast gäller utländska medborgare. När lagen antogs använde dåvarande statsrådet i sitt anförande i kammardebatten mordet på premiärministern i Indien som exempel på att terroristlagen behövdes. Den som mördade Gandhi tillhörde en av landets minoriteter och var tillika medborgare i Indien. Om man skulle översätta det till svenska förhållanden, kan vi konstatera att om samerna skulle välja att med terror föra sin kamp för etniska rättigheter, skulle vi ändå inte ha någon hjälp eller användning av den nya lagen, eftersom den bara kan tillämpas på utländska medborgare.

En annan sak som har framkommit i den debatt som nu förs är faran med att inte reagera – faran med att låta saker ske. Under Holmérs jakt på kurder var det många som borde ha reagerat, många som bara lät det ske. Likadant är det med terroristlagen – i ett rättssamhälle borde debatten, inte minst i

massmedia, ha varit omfattande. Vi borde ha ifrågasatt lagförslaget och tittat mycket noggrannare på det.

Lika skyldigheter – lika rättigheter och en öppen och ärlig debatt. I förmiddags kunde vi lyssna till Ian Wachtmeister som hänvisade till Ny Demokratis motion i flyktingfrågor. Det var synd att ingen verkade ha läst den motionen. Den består av elva hemställanspunkter. Åtta av dem gäller sådant som redan är beslutat, redan är genomfört, eller också är det hemställanspunkter av typen invandrar- och flyktingpolitiken bör präglas av en öppen och ärlig debatt.

Vem är det som inte är öppen, vem är det som inte är ärlig? I den något förvirrade debatten om invandrar- och flyktingpolitik säger alla partier att de som behöver skydd på de grunder som uttalas i FN:s och Europarådets konventioner skall få stanna. Det säger Ny Demokrati också. Siffran för det antal som får asyl i Sverige enligt de nämnda konventionerna, som vår asylpolitik helt bygger på, är inte upphetsande – under 13 000 personer har varit genomsnittet under de fyra senaste budgetåren. Vi är nära 8,5 milj. människor här i landet; det blir ungefär 13 personer på 8 500 varje år. Då börjar jag fundera vad det är man egentligen är ute efter. Vi har en annan siffra som avser anknytning, adoptivbarn och arbetskraftsinvandring. Den siffran var för fjolåret 21 991. Är det där som Ny Demokrati vill ha förändringar? Gå då upp och säg det, så får vi ta den debatten.

Min son gifte sig i fjol med en brasilianska. Hon ingår i fjolårets siffra. Vill man förhindra att människor bosatta i det här landet skall ha möjlighet att gifta sig med personer utanför landet som sedan också kan bosätta sig i Sverige? Gäller det att svenskar inte skall ha möjlighet att adoptera barn från utlandet? Kom då och säg det. Skall vi ha en öppen och ärlig debatt förväntar man sig att det inte görs sådana här svepande uttalanden, utan att man verkligen går in i debatten och använder sig av de sakargument som finns.

Lika rättigheter – lika skyldigheter.

Anf. 150 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Jag har en systerdotter som är en mycket trevlig och vacker flicka, brun i hyn och med svartlockigt hår. Hennes pappa är svart. Själv är Linda så svensk som hon någonsin kan vara. Men hon är annorlunda.

Jag har frågat Linda om hon någon gång har känt sig mobbad därför att hon är annorlunda. Nej, säger hon, det tycker jag aldrig att jag har varit. Hennes mamma säger att Linda har väldigt många kompisar, både svenska och utländska.

Men i dag tycker Linda faktiskt att det känns otryggt, och hennes kamrater av olika nationaliteter vill inte gå ensamma ute om kvällarna. De är rädda.

Förra lördagen tvingades jag vänta ett par timmar på ett nattåg i Hallsberg. Allt var förstås stängt utom en grillkiosk där två trevliga syrianska pojkar skulle arbeta till kl. 3 på natten. Det vill inga svenskar göra, var deras kommentar, och det ligger förvisso någonting i det. Jag fick ett fint samtal med de här grabbarna över min nattliga hamburgare. – De kände sig också oroliga.

Gemensamt för de här ungdomarna är att de tror att den senaste tidens våldshandlingar begåtts av några få vettvillingar som fått för sig att de skall

förfölja och skada människor som är annorlunda. De anser – och det gör jag också – att detta är dåd som genomförts av enstaka människor. Det är inte ett uttryck för någon utbredd rasism.

Den oro som nu skapas måste naturligtvis tas på allvar, och vi måste – och vi skall – med all kraft vända oss mot *alla* våldsdåd av vad slag de vara må och vem de än riktar sig mot.

Det som händer och har hänt är avskyvärt! Ett fritt öppet samhälle kan aldrig tillåta att våldsgärningar begås mot någon människa som vistas i detta land!

Därför är det så viktigt att vårt rättsväsende får de resurser som behövs för att de skyldiga skall gripas, dömas och få sina straff.

Den senaste tiden har inte minst massmedia försökt förmedla bilden av en tilltagande rasism i vårt land. Vad är då rasism? Ja, jag har gått till ordböckerna och funnit att det är en åskådning som hävdar att vissa raser är överlägsna andra och att raserna därmed bör ha olika ställning i samhället.

Om vi ser till den definitionen torde antalet rasister i Sverige vara tämligen litet. En forskare som ägnat tio år åt att studera dessa frågor uppgav häromdagen att antalet rasister kanske är något hundratal.

Herr talman! Låt oss vara varsamma med orden. Vi får inte missbruka ordet rasism! Det ordet skall brukas för det trots allt lilla fåtal som *är* rasister.

Däremot finns en rädsla hos människor för det som är okänt och främmande som vi inte får blunda för. Vi måste låta människor tala öppet om de problem som finns utan att behöva bli kallade invandrarmotståndare, sade Percy Barnevik häromdagen.

Jag delar den uppfattningen, och ett par av mina kolleger har, tycker jag, sagt detsamma. Det är bättre att diskutera och försöka förstå än att mästra dem som vi kanske tycker har "felaktiga" åsikter. Låt oss i stället ge en fullödig information om vad som gäller. Det är en sådan information som bl.a. regeringen nu föreslår. Fortfarande finns det många fördomar om invandrarnas villkor.

Inte minst vi som i riksdagen sysslar med invandrarfrågorna har anledning att fråga oss varför det bästa inte blev vidare bra, som Gunvor Arnér sade, trots att vi menade så väl.

Socialförsäkringsutskottet skall nu anordna en hearing med bl.a. forskare för att få ledning för vårt fortsatta arbete. Hittills har faktiskt debatten präglats mest av asylpolitik. Jag håller med Maud Björnemalm när hon säger att vi nu också måste mera ta reda på hur våra nya svenskar har det i sitt nya hemland och vad vi kan göra för att ge dem en god start och motverka främlingsfientlighet.

Frågor som vi bör ställa oss är:

* Har vi satsat för mycket på storskaliga, kollektiva lösningar?
  Det är rimligt att asylsökande kan bosätta sig hos släktingar och bekanta i stället för att bo på förläggning t.ex.
* Har vi "skyddat" flyktingarna för mycket, glömt att de är starka människor som förmått fly från våld och terror?
  De asylsökande bör så snart som möjligt få ett riktigt arbete och arbetskamrater som blir ett stöd vid anpassningen till ett nytt liv i ett nytt land.

* Har vi tagit konsekvenserna av den fria arbetsmarknad som vi förordar för egen del, nu när vi står på tröskeln till Europa?
* Varför talar vi inte klarspråk och ställer tydliga krav?

Att ställa krav är att bry sig om. Vi måste göra klart att invandrarna – de nya svenskarna – inte skall särbehandlas och att svensk lag skall gälla i Sverige. Vi skall fördöma dåliga handlingar, oavsett vem som utför dem.

Rasistiska handlingar skall naturligtvis bestraffas!

Herr talman! I debatten efterlyses ofta – även här i dag – de konkreta förslag som skall lösa alla problem. Jag vill erinra om att vi moderater i åratal har föreslagit en del av de åtgärder som nu genomförs av den borgerliga regeringen. Det har bl.a. ställts krav på förbud mot rasistiska organisationer, och jag vill redan nu säga att jag är mycket tveksam till en sådan lagstiftning. Demokratins styrka är väl ändå öppenhet och fri debatt. Vi får inte skapa en miljö där vi "skuffar" undan de tvivelaktiga elementen och ger dem en möjlighet att utöva en underjordisk verksamhet.

Låt mig till sist med skärpa framhålla att det finns kulturskillnader som vi inte bara skall acceptera utan också erkänna att de berikar oss i hög grad. Utan våra invandrare skulle vår tillvaro bli mycket fattigare.

Anf. 151 CHARLOTTE BRANTING (fp):

Herr talman! Häromdagen åkte jag med en taxichaufför från Gamla Stan till Arlanda. Han granskade mig ingående när han tog min vita folkpartiväska och jag steg in i bilen och sjönk ner i baksätet. "Skönt, då är du inte en så'n", sade han. "Så'n vad då?" frågade jag och förstod inte vad han menade. Då berättade han att kunden före mig hade varit en människa som slängt ur sig en massa vidrigheter, okvädinsord och beskyllningar om invandrarnas leverne och lämnat honom med en betalning som var långt under taxan med orden: "Du är inte värd mer!" Min chaufför menade att det var hopplöst att göra något åt det där, och för resten var han rädd – kanske inte så mycket för sin egen skull, som han sade, utan för sin familj, som han efter lång väntan hade fått till Sverige för ett år sedan. Vad är det egentligen för land som jag har tagit dem till? frågade han. Något entydigt svar kunde jag faktiskt inte ge.

Så här får det inte vara i Sverige. Svenskar är i allmänhet varken rasister eller främlingsfientliga, men många är avvaktande mot det som är främmande, och en del blir rädda, därför att de har svalt en massa myter, och det allvarliga är att de verkliga rasisterna får näring av de där myterna som florerar.

En myt är denna: "De tar våra jobb, de snor våra pengar och sociala förmåner." Det är tyvärr vanliga argument från hederliga svenskar. Det handlar om okunskap!

Flertalet invandrare är vuxna, och de kostar skattebetalarna mellan 200 000 och 500 000 kr. En infödd svensk medborgare kostar skattebetalarna mellan 1 och 1,5 milj.kr i barnbidrag, omsorg, skola osv.

Invandrarna har ökat andelen invånare i produktiv ålder. Utan invandringen skulle andelen pensionärer vara mycket högre, och varje löntagare

skulle alltså ha behövt arbeta betydligt mer för att få ihop medel för pensioner, äldreomsorg, sjukvård osv.

Halva arbetsstyrkan vid exportindustrierna Volvo, SKF, SAAB och Ericsson är invandrare. De togs in i landet under högkonjunkturen – då Sverige annars lidit stor brist på arbetskraft – och medverkade till att ackumulera det kapital som nu krävs för att möta lågkonjunkturen.

Bara en av fem invandrarakademiker har ett arbete på rätt nivå, visar en enkät som SIPA, Swedish International Professional Association, gjort bland sina medlemmar. Var femte flykting som kommer till Sverige har högskoleutbildning. Ett sätt att underlätta för invandrare är att ge dem möjlighet till de preparandkurser på universitet som erbjuds gäststuderande, och ett annat sätt är att i ökad utsträckning ge dem möjlighet till praktik och provanställningar. Tvåspråkighet borde också kunna räknas som en merit när man tillsätter vissa tjänster inom vård, omsorg och utbildning.

Herr talman! Egentligen tycker jag att det är synd att manifestationen den 21 februari inte blir det bevis på invandrarnas betydelse som den kunde ha blivit, om bara invandrare hade manifesterat. Alla vi andra, svenskfödda kan ju varje dag visa vår solidaritet med invandrare och flyktingar.

En annan myt är att "Sverige är svenskt". Politiskt och socialt är Sverige relativt homogent. Kulturellt har vi en rik skatt av "svenskhet" att bevara och vidareutveckla. Det har jag fått klart för mig inte minst nu när jag sitter i kulturutskottet. Men etniskt är vi faktiskt en "blandning". Kanske har vi hittills varit alldeles för historielösa för att förstå det. Faktum är att invandringen i "modern" tid har pågått sedan 1500-talet, ja, kanske tidigare än så.

Jag hoppas att Sveriges historielärare inser sin enorma betydelse i kampen mot fördomar och främlingsfientlighet. Egentligen borde de gå ut med en proklamation för bättre kunskaper om "svenskhetens" verkliga väsen. Då kanske rasisterna t.o.m. lät Karl XII slumra i frid, krigskungen som härskade över ett Stormaktssverige med massor av etniska grupper och som faktiskt förde befäl över en genuin "invandrararmé" av soldater med olika härkomst.

En tredje myt är: "Vissa 'folk' är 'bättre' än andra." Detta är i grunden ett rasistiskt argument, byggt på total missuppfattning av den moderna biologins och genetikens resultat. Det finns inte och har aldrig funnits några "rena raser". Tvärtom är arten homo sapiens olika etniska grupper runt om på planeten oerhört lika varandra, rent genetiskt. Skillnaderna är ytterst små och gäller nästan enbart fysiologiska egenskaper.

Jag sätter som gammal lärare helt naturligt min tilltro till utbildningen och menar att inte minst förskole- och grundskolepersonal fyller en viktig funktion när det gäller att få våra barn att förstå värdet av att leva i ett mångkulturellt samhälle. Maud Björnemalm sade att det var litet med 10 milj.kr till ungdomsorganisationerna för att ta egna initiativ mot främlingskap och rasism. Det är i alla fall bättre än ingenting.

Herr talman! Det finns flera myter att diskutera och bekämpa. Samtidigt får ingen av oss blunda för problem som kan förekomma. Tystnad och likgiltighet är grogrund för missförstånd och fördomar. Att visa omsorg om och kärlek till dem som flyr undan våld och krig till vårt land är inte att vara "mjäkig".

Anf. 152 RUNE BACKLUND (c):

Herr talman! Under den senaste tiden har vi i vårt land fått uppleva ett antal mycket råa våldsdåd riktade mot invandrare. Vi känner alla avsky inför det som hänt. I ett demokratiskt och öppet samhälle skall naturligtvis alla invånare kunna känna trygghet. Ingen skall behöva känna sig hotad till liv eller egendom. Vi centerpartister har under flera år här i kammaren lagt fram förslag med åtgärder mot våld och våldstendenser i vårt samhälle. Det arbetet fortsätter vi med nu i regeringsställning.

De våldsdåd som nu skett är fortsättningen på en utveckling vi har kunnat se under några år. Med jämna mellanrum uppträder serier av öppet våld och trakasserier mot invandrare och flyktingar. Vi har all anledning att fundera över vilka mekanismer det är i vårt samhälle som frambringar individer som har ett sådant hat mot människor med annan hudfärg, religion eller kultur att de är beredda att skada och döda.

Jag tror det skulle vara mycket värdefullt om man ingående analyserade samtliga våldsbrott som skett mot invandrare under de senaste åren för att se om man kan finna några gemensamma faktorer som varit utlösande för våldsaktionerna. En sådan analys skulle kunna vara ett värdefullt komplement när vi skall ta ställning till ett eventuellt förbud mot rasistiska organisationer. I flera av våldsbrotten figurerar dessa organisationer i bakgrunden.

Herr talman! Som riksdagsledamot får man ta emot många brev och samtal om flykting- och invandrarfrågor. Åtskilliga av dessa samtal inleds med de från insändarsidorna så välkända orden: "Jag är inte rasist, men ...". I dessa kontakter med allmänheten spårar jag ofta, bakom de inledande hårda orden, en rädsla man känner inför något främmande som man inte kan påverka eller kontrollera.

Jag tror att det i vårt land finns en ganska stor grupp av människor som känner att förändringarna både i vårt land och i omvärlden går så snabbt att man inte hinner med. Det gör att man känner sin trygghet och framtid hotad. Och då blir allt främmande, inkl. främmande människor, ett hot.

Sverige befinner sig i en brytningsperiod mellan gårdagens förhållandevis isolerade Sverige och morgondagens, då vi är en mer integrerad del av världen. På 60- och 70-talen flyttade världen via TV-rutan in i folks vardagsrum, brukar man säga. På 80-talet flyttade världen in i grannlägenheten, i skolan och på kaféet. Plötsligt fanns det flera språk, kulturer och religioner vid sidan av det man var van vid.

En del av den främlingsovilja och främlingsfientlighet som vi kan se ute i samhället tror jag har sin bakgrund i att förändringen har gått så snabbt att man inte hunnit ta till sig det nya man möter ute i samhället, än mindre acceptera det. Då kanaliseras oron och rädslan i allmän främlingsfientlighet. Man ger invandrarna och flyktingarna skulden för samhällsproblem eller för sådant som man ogillar i samhället. Det mönstret har vi kunnat se många gånger i historien.

Herr talman! Man kan inte lagstifta bort människors oro och rädsla. Jag tror att det enda sätt som vi kan lösa detta problem på är att ha en så öppen debatt som möjligt.

Men hur löser man upp rädsla, och hur avlivar man fördomar? Ja, ser man på hur debatten om flykting- och invandrarpolitiken har förts i vårt samhälle

kan man konstatera att debatten förts mellan "svenskar". Men de som berörs mest och som har de bästa svaren på många oroliga svenskar frågor, invandrarna, kommer sällan till tals i den debatten.

Jag tror att vi i debatten ibland har tagit på oss en beskyddarroll som inte alltid gagnar invandrarna. Det är faktiskt invandrarna själva som bäst kan bemöta fördomar om brottslighet, om skälen till sin flykt och andra saker som ofta vänds mot flyktingar och invandrare. Det måste vara bättre att oroliga svenskar får svar på sina frågor från källan och inte via ombud. Trovärdigheten ökar på det sättet, tror jag.

Herr talman! Om jag skulle ge ett råd till kulturminister Birgit Friggebo om hur hon skall använda de 10 miljoner som avsätts till åtgärder mot främlingsfientlighet, vore det: Använd en del av de pengarna till att ge Sveriges invandrare större möjligheter att själva bemöta fördomar och ge svar på rädda svenskars frågor! Ge invandrarna en bättre status och en större megafon i debatten. Först då kan vi få en fruktbärande dialog mellan de två grupper i vårt land som i dag känner rädsla för grannen.

Anf. 153 LIISA RULANDER (kds):

Herr talman! I förra veckan var jag i Ryssland tillsammans med sex andra parlamentariker. Det var en upplevelse på många olika sätt. De judar som vi träffade där var positiva till de förändringar som har skett genom åren men kom snart nog in på det som oroade dem allra mest. De befarade att den oordning och den osäkerhet som just nu råder kan komma att förorsaka så stora ekonomiska problem att människor svälter. Som alltid när det uppstår problem och människor svälter letar man efter syndabockar – det har man gjort i tusentals år. Judarna har fått vara syndabockarna i många länder i många årtionden. Det är det som man är rädd för.

Den problemställningen känner vi igen. Det är de – invandrarna, judarna, minoriteterna – som pöbeln vill skuldbelägga när ett lands ekonomi inte fungerar, när arbetslösheten ökar och när inflationen äter upp de eventuella reserverna. Sveriges regering och riksdag har ett utomordentligt stort ansvar för att komma till rätta med de ekonomiska brister som finns i Sverige just nu. Det skall inte behöva bli lika illa som i Ryssland. De ambitioner som man uttalat i regeringsdeklarationen och som nu har följts upp i budgetpropositionen anser jag vara lovande, men det är bara ett steg på vägen.

Rädslan för det främmande och okända skapar fientlighet, och det är det som skapar rasism. Okunnighet är ytterligare en av de faktorer som bidrar. Mycket har sagts om dessa frågor i dag. Jag skall inte upprepa allt det – vi som är här känner väl till det. Men jag vill ändå repetera något om språkets betydelse, eftersom Ny Demokratis ledare ständigt ondgör sig över barns självklara rätt att få lära sig sitt eget modersmål.

Att hemspråksundervisningen ständigt och jämt förkastas och ställs mot andra utgiftsposter såsom Ian Wachtmeister har gjort är djupt olyckligt. Hemspråket – det vi kallar modersmålet – har stor betydelse för en persons utveckling och kulturella identitet. Det är ett sätt att få bekräftat att det är legitimt att vara invandrare.

Men hemspråksundervisningen och undervisningen i svenska som andra språk måste naturligtvis meddelas parallellt med varandra. De kan inte bara

ses som språklektioner. I ett verkligt utbyte av ett språk måste man också väva in den kulturella betydelse som orden har. Det faktum att man vet att orden betyder detsamma vem som än uttalar dem motverkar främlingsrädsla och rasism. Här är skolan ett utmärkt instrument för att föra över positiva normer och värderingar från vår kultur till andra kulturer och även för oss att ta emot andras kulturer och förstå dem. Om vi ger invandrarungdomarna en rejäl chans att bekanta sig med både sin och vår kultur redan i skolan har vi verkligen sett till att ge dem en bra start och motverkar också eventuellt våld mellan svenska och invandrade ungdomar. Får de inte den chansen i skolan – var skall de då få den?

Det är angeläget att komma ihåg att valet av undervisning i föräldrarnas hemspråk skall göras av hemmet och inte av skolan eller samhället. Om hemspråksundervisningen kan bidra till goda relationer mellan barn och föräldrar under några generationer är det väl värt priset och bidrar dessutom till en god integrering i det svenska samhället.

I vår tid pågår världshistoriens största folkomflyttningar. Skillnaderna i ekonomisk standard mellan industriländerna och utvecklingsländerna ökar. Politiska konflikthärdar finns över hela jorden.

Under överskådlig tid kommer det därför att finnas ett "invandringstryck" på Sverige – i synnerhet om vårt lands rykte som en stabil demokrati som värnar människovärdet består och om standardskillnaderna fortsätter att öka.

Inga människor kan ytterst säga att de äger sin del av jorden – man endast förvaltar sin del, och det under en tid. Därför bör Sverige öka ansträngningarna att inom Europa verka för en mer generös och om möjligt likformig bedömning av flyktingar som kommer till de europeiska länderna.

Vidare bör Sverige ta initiativ till samordnade europeiska åtgärder för att om möjligt göra preventiva eller humanitära insatser direkt i eller nära flyktingarnas hemländer. Jag vet att Sveriges riksdag och regering redan har gjort en del – det finns mer att göra, och det finns mycket i motionsfloden där de kraven upprepas.

Skulle Sverige få ett närmare samarbete med eller medlemskap i EG kan detta bidra till att ytterligare öka människors rörlighet mellan de samarbetande staterna. Vi måste därför ha en hög beredskap för relativt snabba förändringar av invandringens omfattning och sammansättning.

Anf. 154 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Eftersom jag fick äran att bli omnämnd i det föregående anförandet vill jag gärna kommentera det. Det handlade alltså om hemspråksundervisningen.

Vi säger att visst är hemspråksundervisningen helt okej – det är inga problem med det. Vad det handlar om är om vi skall betala 1,3 miljarder kronor, dvs. 1 300 milj.kr., av skattebetalarnas pengar för detta ändamål, när vi vet att effekten av hemspråksundervisningen, enligt riksrevisionsverket och andra oförvitliga myndigheter, är att de barn som får den har det svårare i den svenska skolan.

Borde vi inte i stället göra det lättare för de nya svenskarna att komma in

i det svenska samhället? Det är detta det handlar om. Jag hoppas att mitt ställningstagande är klart nog.

I övrigt hänvisar jag till vad jag redan har sagt i denna fråga och försökt förklara för den icke obekante herr Westerberg.

Anf. 155 LIISA RULANDER (kds) replik:

Herr talman! Det är ingen ära att bli omnämnd i detta sammanhang. Det är bara en upplysning.

Vi, säger Ian Wachtmeister, tar av skattebetalarnas pengar för att ge en undervisning som inte är bra och som inte hjälper ungdomarna. Men det är en total missuppfattning. Jag hävdar, som jag också sade i mitt anförande, att det är oerhört viktigt att bli bekräftad, att vara tillåten, att vara invandrare och att vara tvåspråkig.

Vi tar ju av skattebetalarnas pengar till all undervisning, i engelska, franska, svenska eller vilket språk det än är. Skulle det vara finare att lära sig ett språk som man inte talar hemma än att först lära sig sitt eget modersmål, sedan det landets språk där man bor och sedan ytterligare komplettera med andra språk som är behövliga för att man skall kunna arbeta i sitt yrkesliv? Det finns redan invandrarungdomar som på ett mycket bra sätt sköter utlandskontakter, därför att de kan både landets kultur och landets språk. De återvänder alltså till sitt ursprungsland och gör utmärkta affärer mellan Sverige och sitt förra hemland.

Anf. 156 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Vi skall väl ändå i Sverige se till att de människor som kommer hit kommer in i vårt samhälle. Jag säger omigen att det inte handlar om att förbjuda någonting. Det handlar om huruvida vi skall betala för denna hemspråksundervisning. Det finns massvis med angelägna frågor och ändamål som vi kan satsa dessa pengar på. Vi skall se till att dessa människor kommer in i det svenska samhället, lär sig svenska seder och bruk och det svenska språket. Är det någonting som har visat hur angeläget detta är, är det väl den senaste tidens händelser. Att då bita sig fast i bordskanten och säga att hemspråksundervisningen skall värnas är brist på realism.

Anf. 157 LIISA RULANDER (kds) replik:

Herr talman! Bristande realism tycker jag kanske att Ian Wachtmeister står för just nu. Om dina barn inte hade fått lära sig svenska, därför att du talar svenska, hade det väl ändå framstått såsom ganska märkligt. Hur kan man fostra sina barn, om man inte kan prata med dem?

Hemspråksundervisning handlar inte om vuxnas undervisning. Hemspråksundervisningen riktar sig till barn. Vuxnas undervisning handlar om undervisningen på komvux eller i studiecirklar, där man får lära sig vuxensvenska. Det är oerhört viktigt att barn och föräldrar kan kommunicera för att man skall undvika t.ex. rasistiska bråk ute på stan. Kan föräldrarna inte kommunicera med sina barn på rätt språk, kan de faktiskt inte prata med sina barn och undervisa dem om hur det svenska samhället fungerar, även om de skulle veta det.

Det finns ingen motsättning i detta att man lär sig sitt eget modersmål och

svensk kultur. Där kommer det jag sade om svenska såsom andraspråk in såsom en oerhört värdefull del. Där har vi missat mycket i Sverige. Vi har sett svenska såsom andraspråk såsom någonting ganska oväsentligt. Vi har trott att det räcker med vanlig svenska.

Ian Wachtmeister talar hela tiden om pengarna. Invandrarna betalar faktiskt skatt. De har rätt att få denna undervisning både för sig och för sina barn. Jag är själv ett invandrat barn. Jag var sju år när vi flyttade till Sverige. Jag hade inga möjligheter att påverka detta. Jag fick inte heller någon hemspråksundervisning utan klarade min skolgång litet måttligt. Jag har fått ta igen detta vid vuxen ålder.

Redan då – för många år sedan – sade människor till oss: Ni som inte betalar skatt har väl råd att göra en massa roliga saker? Men vi har aldrig legat samhället till last på något sätt. Likväl gick det rykten om att utlänningar – som det hette på den tiden – inte betalade skatt och inte gjorde rätt för sig. Sådant prat sätts i gång. Men påståendet att de människor som behöver just sitt modersmål eller har en annan kultur i bakgrunden skulle utgöra en särskild börda är helt osant. Det är fel att sprida sådana rykten och få det att låta som om invandrarna är en belastning när de är en tillgång. Får de denna hjälp, kommer de mycket fortare in i det svenska samhället, eftersom de då ges möjligheter. Jag hävdar bestämt att hemspråksundervisningen och svenska såsom andraspråk skall åtföljas. De får inte förväxlas.

Förste vice talmannen anmälde att Ian Wachtmeister anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 158 TORGNY LARSSON (s):

Herr talman! Så har det hänt ännu en gång. I natt skedde ytterligare ett bombdåd riktat mot invandrare, denna gång mot en kroatisk föreningslokal. Mönstret upprepas. På plats efter plats utförs handlingar, riktade mot människor från andra länder. Runt om i vårt land begås illdåd, där gärningsmännen hinner undan utan att polisen kan gripa dem. Hur länge skall detta få fortsätta? Vad är det för samhälle som vi håller på att få? Vad skall vi göra för att vända denna trend? Vilka åtgärder skall vidtas av oss politiker, av samhällets beslutande organ och av de politiska och andra organisationer som vi tillhör? Vad skall vi göra som enskilda människor och vilka förväntningar skall vi ställa på enskilda personer i kampen mot invandrarfientligheten?

Det är naturligtvis så – det skall vi vara ärliga och våga säga – att det är lättare att ställa frågor än att finna bra svar. Det är lättare att notera andras fumliga misstag än att själv finna de goda lösningarna. För det finns givetvis inga lätta lösningar när det gäller den främlingsfientlighet som håller på att breda ut sig. Men det är självklart, som tidigare talare har sagt, nödvändigt att vi sätter till alla krafter för att bekämpa de stämningar som nu med förfärande snabbhet breder ut sig. Det är därför som så många är besvikna på den passivitet som statsministern har visat. Ibland måste landets statsminister gå i bräschen, även om det inte är till fördel för det egna partiet. Mot den bakgrunden vill jag rikta ett tack till riksdagens talman, som tillsammans med

Stockholms Domkyrkoförsamling har tagit initiativ till den manifestation som riksdagen skall genomföra om en stund.

Vad skall vi då göra för att bekämpa främlingsfientligheten? Det är som sagt lättare att fråga än att svara, men det befriar oss inte från att försöka vidta åtgärder. Flera har sagt att vi måste ta reda på hur invandrarna har det. Jag håller gärna med om detta. Vi måste ställa flera frågor till dem som har förståelse för främlingsfientligheten. Hur tänker de?

Inte långt från den plats där en kroatisk lokal på Hisingen i Göteborg nu i natt blev utsatt för bombdåd har muslimer velat bygga en moské. Eftersom jag själv bor i närheten, har jag kunnat notera argumenten mot detta bygge. Människor som jag tidigare har lärt känna såsom goda värnare av alla människors lika värde har nu ändrat attityd, vilket har förvånat och ibland t.o.m. förskräckt mig. Många av dessa människor anser sig själva inte vara främlingsfientliga, men de bidrar ändå genom sin passivitet till att underlätta eller ibland t.o.m. underblåsa dessa stämningar.

Man säger att moskébygget väl kan ske i någon annan stadsdel, t.ex. på andra sidan älven. I allmänhet är man helt okunnig om att det sedan cirka tio år finns en moské i en annan del av staden. Man säger att det blir trafikstörningar med den placering som moskén är tänkt att få. Somliga säger att man visserligen inte har någonting emot muslimer men att man ändå uppskattar den person som leder kampen mot moskébygget, därför att han är den lille mannen som vågar säga ifrån mot makthavarna. Ytterligare ett argument mot moskébygget som ofta framförs är att man inte kan acceptera den kvinnosyn som muslimerna står för. Till detta kommer även rädslan för jobben, en verklighet för många människor i dessa tider då jobben blir alltmer hotade.

Vi kan förvisso diskutera orsakerna till främlingsfientligheten. Vi kanske inte helt kommer till klarhet om skälen, men det befriar oss inte från skyldigheten att försöka så långt möjligt ta reda på vilka stämningar som frodas.

Vi måste försöka identifiera denna främlingsfientlighet och ta den på allvar. Det går inte att föra samtal med galningar, inte heller med fanatiker. Däremot är det en skyldighet för oss att föra samtal med de många människor som i varierande utsträckning är avvaktande och kanske begynnande fientliga. Vi måste försöka komma i dialog med dem för att lyssna men också för att förklara vilka värden som vi vill värna om och stå för.

Vi får inte huka oss. Vi måste föra samtal, och vi måste lyssna. Men vi måste också argumentera för alla människors lika värde. Vi måste ut och värna dessa värden.

Maud Björnemalm har nämnt exempel på åtgärder som behöver vidtas. Och det fordras många åtgärder, och de behövs nu. Det går inte att vänta ett halvår. Det krävs åtgärder från samhällets sida men också från enskilda och organisationer.

Anf. 159 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Med anledning av att statsministern angreps för att inte tidigare ha gått ut i debatt, vill jag bara stillsamt till Torgny Larsson säga att Carl Bildt faktiskt vid flera tillfällen före den aktuella debatten har diskuterat invandrarfrågorna, bl.a. den 11 december i denna kammare. Carl Bildt har

talat om framför allt det enskilda ansvaret, om att vi skall ställa upp som goda medmänniskor gentemot varandra.

Anf. 160 TORGNY LARSSON (s) replik:

Herr talman! Det är naturligtvis alldeles riktigt som Gullan Lindblad säger, att statsministern har uttalat sig i olika sammanhang tidigare. Det som jag i detta sammanhang på ett lågmält sätt ville göra var att uttrycka den besvikelse som många, inte bara i denna kammare utan över huvud taget runt om i landet, har känt. Men jag noterar att statsministern under den senaste veckan har tagit en rad initiativ, och det tycker jag är bra. Jag hoppas att han kommer att fortsätta med det.

Anf. 161 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Som jag sade i mitt anförande har väl mycket i denna debatt trissats upp av massmedia. Vår statsminister kanske inte vid alla tillfällen när media kräver det av honom skall stå upp i debatten. Jag tycker att det är betydligt mer värdefullt att han har engagerat sig i den invandrarpolitiska debatten kanske långt tidigare än flera andra i denna kammare.

Anf. 162 LARS MOQUIST (nyd):

Herr talman! Invandring och invandrare är ord som har fått en infekterad innebörd och som givit en infekterad debatt. Varför har det blivit på det sättet? Behöver det vara på det sättet? Är vi invandrarfientliga i Sverige? Är svenskarna ett rasistiskt folk?

Ja, det är frågor som vi ställer till varandra, det är frågor som massmedia ställer, och det är frågor som politiker ställer. Men är svenskarna verkligen rasister? Frågan – som ju är retorisk – vill jag besvara med ett rungande nej. Jag tycker att vi svenskar kan känna stolthet över våra värderingar och vårt beteende. Några i ett samhälle har alltid annorlunda värderingar och avvikande åsikter. Om sådana värderingar och åsikter leder till trångsynthet mot dem som är annorlunda eller leder till kriminella handlingar, skall vi självfallet fördöma och beivra detta. Men kriminalitet kan vi endast häva marginellt med upplysning och debatt – här måste polis och rättsväsende se till att vi alla får känna den trygghet som en rättsstat skall ge.

Är vi verkligen invandrarfientliga? Jag tror att en utomordentligt stor majoritet av det svenska folket kan betecknas som allmänt invandrarvänliga, *men* många ifrågasätter samhällets sätt att hantera de problem som ofta uppstår när människor från andra kulturer, med andra sedvänjor, med ett främmande språk, osv., kommer till ett nytt land. Någon ifrågasätter kanske invandringens omfattning, en annan kriminaliteten bland invandrare, en tredje kostnaderna för invandringen och en fjärde den byråkrati och det regelverk som omger invandringsfrågorna. Men många har också positiva erfarenheter av invandring. Man vet vilken betydelse invandringen har haft för vår ekonomi. Man vet vad invandringen betytt för att öka insikten om och förståelsen för andra kulturer, m.m.

Men varför har det då blivit som det har blivit? Kan vi göra något åt den situation som vi har i dag? Självfallet kan vi förändra dagens situation till det bättre, men vi måste göra något *nu*, inte skjuta problemen framför oss och

inte sopa problemen under mattan. Men det allra väsentligaste är att alla måste hjälpas åt, både de som är positiva och de som är negativa till den nuvarande invandringspolitiken. Det väsentliga måste vara att vi hjälps åt på ett konstruktivt sätt, att vi pekar på det som är bra men också tar fram förslag på sådant som kan göras bättre. Och mycket kan göras bättre. Jag vill i det följande peka på några förändringar som kan göras och som kanske måste göras.

Först och främst det viktigaste. Prioritera invandrarnas sociala anpassning. Invandrarna måste så snabbt som möjligt bli "svenskar". För att undvika invandrarrädsla och invandrarfientlighet, men också för att undvika kommande problem och svårigheter för invandrarna själva, är den sociala anpassningen utomordentligt viktig. Problemen växer oss annars snart över huvudet. Invandrarna måste först och främst lära sig tala svenska. Det är den allra viktigaste anpassningen. I den kommun som jag kommer ifrån har man svenskundervisning 16 timmar i veckan. Många lärare och elever anser detta vara alldeles för litet. Ett annat bekymmer är att svenskundervisningen inte är obligatorisk. Många hemmavarande invandrarkvinnor som inte har någon arbetslivskontakt har i dag inga som helst kunskaper i svenska. Hur skall de någonsin kunna smälta in i svensk miljö? Nej, villkora beslutet om permanent uppehållstillstånd med ett krav på tillräckliga baskunskaper i svenska och i samhällskunskap. Invandrarna får ett konkret mål – han eller hon får inte stanna här om vederbörande inte klarar det prov som uppställts. Särskilt för invandrare från helt annorlunda kulturer än vår egen är det viktigt att få baskunskaper i hur vårt samhälle fungerar och vilka värderingar vi har. Men ställ krav. Ett krav borde vara närvaroplikt vid svenskundervisningen. Koppla denna närvaroplikt till invandrarnas sociala förmåner.

En annan koppling till undervisningen i svenska och samhällskunskap borde vara att invandrarna några timmar varje vecka pryade på arbetsplatser där de fick möjlighet att träffa svenskar, träna sin knaggliga svenska – ja, att över huvud taget komma ut i samhället. De kunde hjälpa till på sjukhus, i lekskolor, personalintensiva industrier, parkförvaltningar, m.m. På pryoarbetsplatsen kunde man kanske tänka sig att införa något slags fadderverksamhet. Kreativa människor finner säkert intressanta lösningar. Men det väsentliga är att vi på alla sätt hjälper till att integrera invandrarna i den svenska miljön.

En annan sektor i samhället där vi måste finna andra lösningar är hemspråksundervisningen. De som i dag får hemspråksundervisning är barn, men inte bara barn, Liisa Rulander, utan även vuxna som inte är läskunniga. Hemspråksundervisningen lär kosta samhället 1,3 miljarder per år och bedrivs i ett drygt åttiotal språk. År 1990 deltog 77 000 elever i hemspråksundervisningen. Huvudproblemet med hemspråksundervisningen är dock inte själva kostnaden, även om den är oerhört stor, utan det faktum att den försvårar anpassningen till ett nytt land och till ett nytt språk. Låt invandrarna själva ta ansvaret för sin hemspråksundervisning om de vill bibehålla eller öka sina kunskaper i sitt ursprungsspråk. Men att vi alla gemensamt skall vara med och betala invandrarnas hemspråksundervisning kan inte vara riktigt, när vi vet att det hämmar elevernas möjligheter att snabbt integreras i det svenska samhället.

Ett problem som man gärna sopar under mattan i den allmänna debatten är kriminaliteten bland invandrare. Varför lägger vi inte korten på bordet och sedan försöker finna lösningar på problemet? Brottsligheten bland invandrare är större än bland svenskar. Brottsligheten är ändå kanske inte en följd invandrarnas sociala arv utan mera av att de inte känner ett socialt tryck. På mindre orter är det sociala trycket stort, medan det förhåller sig tvärtom i storstäder. Invandrarna har ofta förutfattade meningar om Sverige, att det är landet med andra sexuella normer, med vänliga poliser, med trevliga fängelser, med generösa frigivningsregler och med socialförsäkringsnormer av en omfattning som de aldrig hade kunnat drömma om. Den som gör sig skyldig till allvarlig brottslighet bör omedelbart utvisas. Undantag skall ges endast för dem som faller under det s.k. flyktingbegreppet enligt 1951 års Genèvekonvention.

Ett sidoproblem inom polisen är bekymret att i dag bli av med dem som skall utvisas. Det gäller brottslingar men också människor som inte beviljats asyl i Sverige. Ofta har de som skall bli föremål för utvisning kastat alla identifikationshandlingar, vilket gör det svårt att hantera utvisningarna. Det finns mängder av fall där två eller tre poliser eskorterar den som skall utvisas, men där följden blir att de tvingas åka tillbaka till Sverige, därför att mottagarlandet vägrar släppa in den utvisade. Detta är särskilt vanligt vid utvisningar till Libanon. Detta problem måste få en lösning.

Jag vill avsluta med följande. Sluta kalla svenskar för rasister. Vi är inte det. Sluta kalla vanliga människor som känner misstänksamhet och oro mot främmande kulturer, raser och religioner för rasister. De är inte det. Tolerans mot människor med annat utseende, annat beteende och annat språk måste grundläggas i uppfostran. Det är inte fel på människorna. Det är fel på systemen. Kalla inte den för rasist eller invandrarmotståndare som vill lyfta fram problemen. Låt oss i stället som stolta svenskar gemensamt försöka lösa problemen.

(Applåder)

Anf. 163 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Lars Moquist talade inledningsvis om frågor som man ställer sig. Han berörde också varför det har blivit som det har blivit.

Jag vill fråga er i Ny Demokrati: Varför ställer Ny Demokrati olika grupper mot varandra? Varför ställer Ny Demokrati pensionärerna och kostnaderna för pensionärer, sjukvård, barnomsorg osv. mot kostnaderna för flyktingmottagning? Det finns en mening med det förfarandet – en grupp appellerar man till, och en annan grupp vänder man sig mot.

Hemspråksundervisningen skulle jag i stället vilja kalla för modersmålsundervisning. Den faller under konventionen om de mänskliga rättigheterna, Europakonventionen. Det handlar om rätten till det egna modersmålet.

Jag efterlyser forskarrapporter av vilka framgår att det för dem som fått modersmålsundervisning har varit svårare att komma in i det svenska samhället. Det finns väldigt många forskarrapporter som visar på motsatsen. Beträffande Sverige har vi Hansegårds rapport från mitten av 50-talet som gällde en del av vår inhemska befolkning, nämligen tornedalsfinnar. Vidare

finns det en utmärkt forskare som heter Skutnab Kangas, som har presenterat många forskarrapporter inte bara från Sverige och Finland utan också, och framför allt, från Canada.

På samma sätt är det med brottsligheten. Skall man tala om att människor med invandrarbakgrund är mera brottsbenägna, måste man också visa på fakta. BRÅ har en sådan undersökning, och den är väldigt bred. Om man skall hänvisa till den, får man faktiskt ärligt hålla sig till de siffror som där redovisas. Vidare måste man studera forskarrapporten litet närmare innan man sprider så här svepande formuleringar omkring sig.

Anf. 164 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Berith Eriksson tar upp några frågor och hänvisar till olika forskarrapporter. Naturligtvis finns det en mängd olika rapporter med vilkas hjälp man kanske kan bevisa både det ena och det andra.

En av de frågor som Berith Eriksson tar upp handlar om den absoluta rätten till hemspråksundervisning. Det är alldeles riktigt att det är som hon säger när det gäller dem som betraktas som flyktingar enligt Genèvekonventionen 1951. Den gruppen är viss hemspråksundervisning förbehållen. Men här handlar det om en hemspråksundervisning som ges till många grupper i samhället.

När det gäller frågan om huruvida brottsligheten är bevisad kan jag säga att det finns en mängd fakta som visar att det faktiskt är fler bland invandrarna som begår brott i Sverige. Jag hävdar, och det har jag sagt i mitt huvudanförande här, att det inte beror på arv, dvs. att de så att säga skulle vara mer eller mindre brottslingar när de kommer hit. Det kan i stället vara situationen i Sverige som gör dem till brottslingar. Det sociala trycket på de här människorna kan vara så stort att de inte har samma motivation när det gäller att hålla sig på rätt sida om lagen.

Jag tror att jag skall låta mig nöja med detta.

Anf. 165 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Först och främst vill jag när det gäller modersmålsundervisningen säga att rätten till sitt modersmål väl inte bara gäller dem som kommit hit på grundval av FN:s flyktingkommission. Det är struntprat.

Vilken tur för oss att ester, letter och litauer kan bygga broar till Baltikum åt oss. Vilken tur att de haft möjlighet att behålla sitt språk och sin kultur.

Enligt tillgänglig statistik begås 85 % av alla brott i Sverige av svenskar. 5 % av de återstående 15 % brotten utförs av internationella ligor som rör sig mellan olika länder. Av resterande 10 % utgör nästan hälften – 44 % – nordiska medborgare. Beträffande övriga kan man konstatera att det är fråga om något högre tal än för genomsnittet av den övriga befolkningen. Men om man tränger längre in i materialet och studerar vilket samhällsskick de här människorna tillhör, alltså samhällsskiktet utslagna människor, finner man att det inte rör sig om någon överrepresentation.

Tittar man på statistiken för ungdomar finner man t.o.m. att invandrarungdomarna är mindre brottsbenägna än s.k. svenska ungdomar.

Anf. 166 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Jag vill bara hänvisa till det som Berith Eriksson tog upp i sitt första anförande, nämligen att det finns en mängd punkter i Ny Demokratis motion om invandringspolitik som skulle vara gammal skåpmat. Väldigt mycket skulle också redan vara genomfört.

Men detta med att vi har dåliga kunskaper i många av de här frågorna berörs i den aktuella motionen. Vi vill att det skall finnas ett behov av en öppen och ärlig debatt och att den sker i en bred parlamentarisk kommitté, en invandrar- och flyktingpolitisk kommitté. Jag tror att både vi i denna kammare och andra ute i samhället kan behöva bli mera medvetna om de problem som finns, så att vi kan föra en debatt utifrån fakta.

Jag hoppas att den aktuella motionen vinner riksdagens gehör och att vi kan få fakta på bordet, så att vi kan föra en seriös debatt och ta fasta på de problem som finns i detta sammanhang.

Förste vice talmannen anmälde att Berith Eriksson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 167 LIISA RULANDER (kds) replik:

Herr talman! Ja, fakta på bordet det är att varje människa har ett unikt värde. Vem kan sätta sig över vem, oavsett bostadsort – oavsett om det är i Sverige eller utomlands? Rätten till vårt eget språk måste vi väl ha, oberoende av språkgrupp eller nationalitet.

Den diktatoriska tonen hos Lars Moquist tycker jag är mycket skrämmande. Jag kan inte förstå att en sådan skall behövas i denna kammare. I sak kan mycket gott sägas om det Lars Moquist har sagt. De som kommer hit skall självfallet lära sig så mycket som möjligt om vårt land och vår kultur. Men det betyder inte att vi kan påtvinga någon något. Inte heller en svensk kan påtvingas att lära sig allt om samhällsekonomi eller samhällskunskap eller tvingas att perfekt behärska svenska språket. Vi skulle ju inte behöva grundvux om alla som bor i Sverige, som är svenskar, kunde allt detta.

Min fråga till Lars Moquist blir: Vem räknas som invandrare skyldig att flytta härifrån om vederbörande begår brott eller inte kan landets språk och allt det som räknats upp här? Var går gränsen? Handlar det om att man skall ha bott här i tio eller femton år? Och är det möjligt att få vara kvar här om man kommit hit redan när man var ett barn? Måste mina barn som har både svensk och utländsk förälder flytta om de begår brott? Var går gränsen i det fallet?

Anf. 168 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Som svar på frågan om vilka kunskaper som krävs för att man skall få stanna kvar i Sverige vill jag säga att det naturligtvis behövs ett prov som är lämpligt avpassat i förhållande till det som man vill uppnå. Det gäller att ha en viss förståelse för det svenska samhälle som man har kommit till och att man på något sätt kan kommunicera och ta del av den information som finns på svenska.

När det gäller brottsligheten finns det ju redan i dag vissa regler om utvisning. Det handlar om en tvåårsgräns när det gäller brottslighet. Man kan bli

utvisad, och man kan bli dömd till minst två års fängelse. Det kan gälla t.ex. grov stöld. Jag kan inte exakt säga vad det är för brott som kan leda till just två års fängelse. Det finns i alla fall en reglering på det här området.

Sådana frågor som vi nu debatterar och som vi kanske saknar tillräckliga kunskaper om kunde utvecklas i en parlamentarisk utredning eller kommitté.

Anf. 169 LIISA RULANDER (kds) replik:

Herr talman! Jag kan hålla med om att det behövs en parlamentarisk kommitté som verkligen tar fram de här frågorna och dammar av fördomar mot invandrare och mycket annat. Det är helt tydligt efter debatten i dag och efter en längre tid tillsammans med Ny Demokrati att vi behöver en parlamentarisk kommitté, där nydemokraterna får vara med och höra vad som sägs. Inte bara det, jag välkomnar den utfrågning som skall komma angående de här frågorna. Där kan också forskare och de som verkligen har fakta i bagaget delge oss sina kunskaper.

Jag kan också tillstå att systemet för hemspråksundervisningen till en del är felaktigt. Undervisningen ges under annan lektionstid, så eleverna missar lektioner i andra ämnen. På grund av det bidrar den här undervisningen till sämre resultat i skolan, men det beror inte på att eleverna får hemspråksundervisning, utan på att de får den på fel tid och missar andra ämneskunskaper under den tiden. Jag ger dig alltså rätt i att systemet till en del kan vara felaktigt. Men det måste väl vara lätt att ändra, i stället för att ta bort hemspråksundervisningen för dem som behöver den.

Den parlamentariska kommittén är vi helt överens om.

Anf. 170 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Herr talman! Det finns mycket man skulle kunna säga om Lars Moquists anförande, men tiden börjar bli knapp. Vi skall genomföra en manifestation om en stund.

Jag vill bara säga att detta var ett skolexempel på hur man i förtäckta ordalag sprider fördomar. Lars Moquist talar om att om man inte klarar svenskprovet skall man inte få stanna i Sverige. Man skall alltså utvisas. De människor som i dag får uppehållstillstånd är flyktingar. De har alltså av olika skäl fått lov att fly från sitt land. Till vilket land skall de då utvisas, Lars Moquist?

Anf. 171 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Jag har sagt att för de invandrare som uppfyller flyktingbegreppet enligt Genèvekonventionen gäller inte det som vi nu har talat om. Enligt de konventioner som vi själva har varit med och skrivit under har vi accepterat att det skall vara på ett visst sätt. Det måste vi tillgodose.

Anf. 172 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Herr talman! I Ny Demokratis Sverige gäller inga som helst humanitära skäl för att få uppehållstillstånd.

Anf. 173 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Självfallet är det inte på det sättet.

Det vi menar främjar en bra utveckling i Sverige och förhållandet mellan

invandrare och svenskar är att invandrarna så snabbt som möjligt blir svenskar, antar vårt språk, ser till att man vävs in i våra seder. Man undviker på det sättet att skapa motsättningar mellan dem som ursprungligen finns i Sverige och dem som har invandrat till Sverige. Annars får vi en grogrund där det uppstår stämningar av den kaliber som vi nu har märkt i massmedia och som finns hos vissa grupper.

Förste vice talmannen anmälde att Maud Björnemalm anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 174 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! En förutsättning för att Sverige skall vara framgångsrikt i solidariteten med världens flyktingar och kunna ställa stora krav på andra länder med lågt flyktingmottagande är att vårt land föregår med gott exempel i vår egen flyktingpolitik. Detta har riksdagen tidigare vid upprepade tillfällen uttalat, även om det kanske inte har skett under de senaste åren.

Det är emellertid med stor tillfredsställelse jag konstaterar att det s.k. 13 december-beslutet har upphävts.

Mycket allvarligt är att människor med rasfördomar och en flyktingfientlig inställning betraktar eftergifter och avsteg från solidarisk flykting- och invandrarpolitik som framgångar, vilket tyvärr stimulerar till ökad främlingsfientlighet.

Låt mig peka på ett antal åtgärder som jag anser måste vidtas utöver det jag nyss nämnde om en solidarisk flykting- och invandrarpolitik. Det gäller att förstärka undervisningen i alla skolor om rasism och främlingshat. Vi som lever i ett demokratiskt samhälle måste självklart hävda informationens och upplysningens betydelse. Det är välkommet att regeringen föreslagit ett anslag på 10 milj.kr. för att motverka rasism och flyktingfientlighet, men beloppet är ändå ganska anspråkslöst. Vi har i en motion från socialdemokratiska ledamöter föreslagit en höjning till 20 miljoner.

I den borgerliga ministärens regeringsförklaring talas det om att hemspråksundervisningen värnas. Men i kommuner runt om i landet minskas hemspråksundervisningen kraftigt. Det finns rapporter om en 30-procentig minskning och mer.

Det behövs en snabb utvärdering av hur hemspråksundervisningen fungerar. Det gäller nu att förstärka insatserna för att säkra en fortsatt hemspråksundervisning. Jag vill i det här sammanhanget nämna att det finns rapporter från institutet för framtidsstudier om att den pedagogiska forskningen entydigt bekräftar verksamhetens centrala betydelse för invandrarbarnens utveckling.

När det gäller brottsligheten finns det en alldeles ny rapport, även om det finns de som ifrågasätter vetenskapliga rapporter när de inte passar. Men det är viktigt att hänvisa till forskarna Hans von Hofer vid SCB och Henrik Tham vid institutet för social forskning, som har lagt fram en utförlig rapport om detta. Den rapporten belyser inte att det finns skillnader i fråga om brottslighet mellan invandrare och andra, men det finns vissa frågetecken när det gäller vissa typer av grov brottslighet. Det finns all anledning att studera den här rapporten närmare.

Det gäller givetvis att genomföra sådana förändringar i samhället att själva grogrunden och orsakerna till rasism och rasfördomar kan förminskas. Jag skall inte gå närmare in på det, utan ta upp en annan fråga som jag tycker är viktig och som i det allmänna talet inte berörs tillräckligt. Det räcker tyvärr inte med nuvarande åtgärder. De måste kombineras med en skärpt lagstiftning. Det är allmänt accepterat att vi sedan lång tid bestraffar hets mot folkgrupp och att vi därigenom även inskränker yttrande- och tryckfrihet. Det borde därför inte vara så märkligt att göra en begränsad inskränkning i organisationsfriheten. Skyddet mot rasistiska organisationer måste förstärkas. Den organiserade rasismen, som nu kan arbeta och i praktiken verkar både ovan och under jord, är vida farligare än den enskilda.

Det är just ett sådant förslag som en statlig utredning med Hans Stark i spetsen nyligen lagt fram. Det tar fasta på brottslighet av det här slaget, med inslag av våld, hot och tvång. Jag tycker exempelvis att Vitt ariskt motstånd är en organisation som i laga ordning måste bekämpas med rättsväsendets fulla resurser.

Diskrimineringsutredningens utredning, under ordförandeskap av Leif Blomberg, bör inte avvisas, men jag tycker att man i första hand bör överväga att genomföra Starks förslag. Om det inte skulle visa sig vara tillräckligt bör Blombergs förslag prövas. Jag vill kraftigt understryka att inget av de här förslagen går in på att begränsa åsiktsfriheten.

Remisstiden för Starks utredning är mycket lång. Jag vet att Birgit Friggebo inte kan svara på detta. Men jag tycker att det var märkligt att den gjordes så lång.

Till slut vill jag, i den situation som råder, säga att det är mycket angeläget att inte bara sätta in resurser mot rasistisk och invandrarfientlig brottslighet i ett akut läge. Det gäller verkligen att ge högsta prioritet åt bekämpandet av den här brottsligheten varaktigt och permanent. Då behöver man inte drabbas av de här obehagliga överraskningarna. Det finns mycken underlåtenhet på det här området, både inom polis och inom andra delar av rättsväsendet. Man kunde ha varit mycket bättre beredd på den situation som, till en dels överraskning, uppstått under den senaste tiden.

Anf. 175 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Kulturminister Birgit Friggebo har meddelat att hon av tidsskäl inte kommer att delta i debatten. Jag erinrar om den manifestation som skall starta på Riksplan om en liten stund.

(forts. prot. 63)

5 § Anmälan om interpellationer

Anmäldes att följande interpellationer framställts

den 11 februari

1991/92:103 av *Hans Göran Franck* (s) till statsrådet Bo Lundgren om hyreslagskommitténs förslag till ny hyreslag, m.m.:

Den 30 januari 1992 beslutade regeringen att lägga ned 1989 års hyreslagskommitté. I november förra året avlämnade kommittén ett delbetänkande om en ny hyreslag.

Enligt direktiven skulle kommittén också utreda hyresgästinflytande vid ombyggnad, lagstiftningen om bostadsförvaltning och tillstånd till förvärv av hyresfastighet. I direktiven hette det:

Med anledning bl.a. av vad riksdagen uttalat om en översyn av den lagstiftning som syftar till att motverka bristfällig förvaltning av hyresfastigheter har en genomgång gjorts inom bostadsdepartementet av olika frågor som aktualiserats i sammanhanget. Arbetet har resulterat i olika överväganden och förslag som dokumenterats i ett antal promemorior. I dessa promemorior berörs bl.a. följande punkter.

Hyresgästinflytande vid ändrings- och förbättringsåtgärder. Ett förslag tas upp om att hyresvärden får s.k. primär förhandlingsskyldighet enligt 5 § hyresförhandlingslagen (1978:304) i fråga om ändrings- och förbättringsåtgärder som berör husets bostadsutrymmen eller som väsentligt påverkar boendemiljön. Skyldigheten föreslås gälla oberoende av om åtgärderna är bygglovspliktiga eller ej. – – –

Bostadsförvaltningslagen. Reglerna om inlösen av hyresfastighet i bostadsförvaltningslagen föreslås utformade så att inlösen inte längre behöver föregås av tvångsförvaltning. Enligt förslaget är det hyresnämnden som skall lämna tillstånd till inlösen. Samtidigt föreslås att bestämmelsen om expropriation vid vanvård enligt 2 kap. 7 § expropriationslagen (1972:719) upphävs. – – –

Tillstånd till förvärv av hyresfastighet. Riksdagen har hos regeringen begärt en översyn av lagen om förvärv av hyresfastighet m.m. vad gäller åtgärder för att förmå en köpare av en hyresfastighet eller den som förvärvat aktier eller andelar i ett fastighetsägande bolag att anmäla förvärvet till kommunen inom föreskriven tid. – – –

Kommittén skulle också genomföra den översyn som riksdagen begärt. Lagstiftningen kunde behöva ses över också i andra avseenden. Kommittén skulle därför undersöka om den nuvarande regleringen är tillräcklig för att tillgodose de syften som ligger bakom lagstiftningen och föreslå de förändringar som föranleds av undersökningen.

I anledning av det anförda får jag fråga statsrådet Bo Lundgren:

1. När avser regeringen att framlägga förslag beträffande hyreslagskommitténs betänkande (SOU 1991:86)?
2. Varför har regeringen beslutat nedlägga hyreslagskommittén och hur avser regeringen att lösa de problem som anges i direktiven?

1991/92:104 av *Hans Göran Franck* (s) till utrikesministern om utvecklingen i Ryssland och i OSS:

Det finns både positiva och negativa tendenser i utvecklingen i Ryssland, det ledande landet i OSS. Enligt uppgift har nu alla politiska fångar frigetts och en viss försiktig humanisering har skett inom kriminalvården. Men orimligt långvariga straff utdöms fortfarande och några planer på att avskaffa

dödsstraffet finns inte inom den ryska regeringen. Rättssäkerhet och rättstrygghet är fortfarande allvarliga problem.

Den demokratiska utvecklingen är inte säkrad. De politiska motsättningarna skärps till följd av den djupgående ekonomiska krisen. Prishöjningarna har varit drastiska. Det råder ett ekonomiskt kaos, som lett till att stora delar av produktion och kommunikationer inte fungerar. Den allmänna uppfattningen är att levnadsförhållandena inte varit så allvarliga för de breda lagren av befolkningen sedan tiden närmast efter andra världskriget.

Brottsligheten, särskilt den ekonomiska och organiserade, har ökat drastiskt. Ett mycket stort antal åklagare och poliser har i hämndaktioner mördats under det senaste året.

Det militär-industriella komplexet tilldrar sig allt större intresse och kan spela en stor roll i den fortsatta utvecklingen. Omkring 1,7 miljoner människor i S:t Petersburg, som är engagerade i eller beroende av militärindustrin, befinner sig i ett mycket utsatt läge till följd av den politiska, ekonomiska och militära krisen.

Utarmningen av befolkningen hotar att förvärras till följd av massarbetslöshet. De internationella humanitära insatserna har ökat men får bara mycket begränsade effekter, trots att de når mottagarna i större omfattning. Få utländska investeringar och projekt av större betydelse har kommit till stånd. Den politiska och ekonomiska instabiliteten är alltför stor för att locka seriösa utländska investerare.

Särskilt besvärande är den omfattande korruptionen som av allt att döma breder ut sig i ökad utsträckning. De långtgående planerna på privatisering inom praktiskt taget alla samhällsområden och näringsgrenar skapar stark oro inom stora befolkningsgrupper. Marknadsekonomin fungerar inte i brist på konkurrens och socialt verksamma begränsningar och insatser.

Motsättningarna inom OSS är påtagliga och hotar att förlänga krisen i berörda länder.

På grund av det anförda, som bygger på iakttagelser under en nyligen företagen studieresa, får jag fråga utrikesminister Margaretha af Ugglas:

1. Hur bedömer regeringen utvecklingen i Ryssland och inom OSS?
2. Vilka åtgärder avser regeringen att vidta på det internationella planet och för Sveriges egen del för att främja en förstärkt demokratisk och ekonomisk utveckling?
3. Är regeringen beredd att göra särskilda insatser i S:t Petersburgsområdet?
4. Avser regeringen att ta nya humanitära initiativ?

6 § Anmälan om fråga

Anmäldes att följande fråga framställts

den 10 februari

1991/92:378 av *Björn von der Esch* (m) till statsrådet Reidunn Laurén om reklamsändningar i närradio:

Av förarbetena till yttrandefrihetsgrundlagen framgår att den i 1 kap. 12 § 2 st. föreskrivna möjligheten till reklamförbud i radio endast kan riktas mot s.k. public service-företag.

Trots detta sker fortlöpande myndighetsingripanden mot närradiostationerna som sänder reklam. Myndigheten åberopar närradiolagens 10 § som står i uppenbar strid med yttrandefrihetsgrundlagen.

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att undanröja de hinder som på myndighetsnivå reses mot reklamsändningar i närradio?

7 § Kammaren åtskildes kl. 18.41.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 4 § anf. 29 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. anf. 59 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. anf. 94 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 141 (delvis) och
av förste vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Barbro Karlsson

Innehållsförteckning

Onsdagen den 12 februari

1 § Justering av protokoll 1
2 § Avsägelse 1
3 § Meddelande om svar på interpellation 1991/92:86 1
Meddelande om information från regeringen 1
Talmannen
4 § Allmänpolitisk debatt 2
Partiledardebatt 2
Ingvar Carlsson (s)
Socialminister Bengt Westerberg (fp)
Miljöminister Olof Johansson (c)
Statsrådet Alf Svensson (kds)
Lars Werner (v)
Ian Wachtmeister (nyd)
Statsminister Carl Bildt (m)
Utbildning m.m. 62
Lena Hjelm-Wallén (s)
Stefan Kihlberg (nyd)
Björn Samuelson (v)
Statsrådet Beatrice Ask (m)
Tredje vice talmannen (om debattreglerna)
Christer Lindblom (fp)
Ewa Hedkvist Petersen (s)
Christina Linderholm (c)
Ingvar Johnsson (s)
Ingrid Näslund (kds)
Elisabeth Persson (v)
Göran Åstrand (m)
Andre vice talmannen (om debattreglerna)
Stina Gustavsson (c)
Göran Magnusson (s)
Bengt Silfverstrand (s)
Widar Andersson (s)
Invandrarpolitik 121
Maud Björnemalm (s)
Karl Gustaf Sjödin (nyd)
Berith Eriksson (v)
Gullan Lindblad (m)
Charlotte Branting (fp)
Rune Backlund (c)
Liisa Rulander (kds)

Ian Wachtmeister (nyd)
Torgny Larsson (s)
Lars Moquist (nyd)
Hans Göran Franck (s)
Förste vice talmannen
(forts. prot. 63)

5 § Anmälan om interpellationer
1991/92:103 av Hans Göran Franck (s) om hyreslagskommitténs förslag till ny hyreslag, m.m. 142
1991/92:104 av Hans Göran Franck (s) om utvecklingen i Ryssland och i OSS 143

6 § Anmälan om fråga
1991/92:378 av Björn von der Esch (m) om reklamsändningar i närradio 144

gotab 40918, Stockholm 1992